

Vészi Endre

Forró drót

TARTALOM

Vakdominó

1933 nyarán
Fegyelmi úton
Vakdominó

Az üveg mögött

Pofafürdő
A második pohárköszöntő
Tétova reggel
Az üveg mögött
Félhomályos zóna
A ház proletárja
Férfiklimax
Élve a tavaszi szünettel
Köszí szépen!
Kirakatrendezés előtt

Hogyan hal meg az elefánt?

Party
Króm és bazalt
Hogyan hal meg az elefánt?
Az öregasszony
A konzervmester vasárnapja
Az utolsó lakó
Az illetéktelen
Lekérés
Lábvizit
A zsaroló
A legközelebbi vonattal

Forró drót

El nem küldött levelek
Forró drót
Adrenalin
Ember a retikülben
Ólmosi-Bleier utolsó műve
Le az öregekkel!

Vakdominó

1933 nyarán

Ez a nyár különösen fullasztónak indult, harminchétig szökött a higany. Itt volt az uborkaszezon, bár még akadtak szenzációk is. Ilyen volt például az az újsághír, hogy leányt árult egy ember Tapolcán, közlés szerint a saját lányát, aki tizenöt éves volt, s mint a híradás mondja, sovány, kifejeletlen. A sajtó tartozott az általános erkölcsi és jogérzéknek azzal, hogy elmondja, miszerint a két rongyos, kóbor embert sorra kiebudalták községekből, városokból. Csupán ennivalóval nem látták el őket. Igaz, ez utóbbi szigorúan magánkommentár, nem hivatalos észlelet. A forró nyár derekán, rekordtermés idején két fillérrel zuhant a kenyér ára, ugyanakkor a munkanélküliség még tovább növekedett. A fővárosban számos helyen vízhiány keletkezett, s a Farkasréten megjelentek a lajtoskocsik. Egy magát La Rochefoucald Gusztávnak nevező férfiú, kit a lapok „a munkanélküliség hiénája” melléknévvel ruháztak fel, sok ezer pengő óvadékot csalt ki leendő alkalmazottaitól. Két munkanélküli lélekvesztőn elindult a Dunán, a Fekete-tenger felé, így remélvén kenyérhez jutni; a csónak fölborult, az egyik ember vízbe fulladt. Sokat morgolódtak az emberek a fővárosban, mivel a villamostársaság megszüntette a viszonylag olcsó kültelki vonaljegyvet, s bevezette a hatfilléres kisszakaszrendszert, ami éppen a munkások utazását drágította meg. Még mindig vizsgálgatták a biatorbágyi merénylet, Matuska Szilveszter elmeállapotát, holott a merénylet ürügyén már régen bevezették a statáriumot, és kommunistákat akasztottak fel. Trettina közgazdasági rovatvezető, Gömbös kebelbarátja, rendőrségi kihallgatásán beismerte, hogy hússzezer pengőt kapott az Ibusztól. Kínában új háború kezdődött; a mozik Harry Pielt, Luciano Albertinit és Felix Bressartot hirdették. Németországban Hitler ugrásra készen áll átvenni a hatalmat. Gödöllőn, a királyi kastély parkjában megépítették a cserkész-világtábort, és erősen készülődtek a jamboree-ra.

Ezek mellett már alig tűnt fel az újabb nagybetűs cím: „Tömegsír a bányában”. A Budapest-vidéki Kőszénbánya Rt. solymári aknájában száznegyven méter vastag iszap- és törmelékáradat zúdult a tárnákba, és tizenegy ember odabent rekedt. A javarészt belga érdekeltségű társaság egynapos késéssel, de hivatalos jelentést adott ki erről. Ekkor már természetesen javában folyt a mentési munka, működtek a szivattyúk, dolgoztak a csákányok, s nagyjából önként vállalkozó bányászok, a szerencsétlenek barátai, hozzátartozói, társai voltak a mentők. Ez a munka állandó életveszéllyel járt, de kilencnapi erőfeszítés meghozta eredményét: a tizenegy bányász közül kilencet napvilágra hoztak, kettő örökre a törmelék alatt maradt. Fekete kendős, csontos asszonyok kóvályogtak a telepen, mint a nagy varjak. Egy megmentett vájárt, aki kilenc napon át derékig vízben küszködött az éhhalállal és a megfulladással, megkérdezte egy újságíró: leszállna-e újra a bányába? A válasz egyszerű volt, más nem is lehetett: igen. Két pengő nyolcvan a kereset - ezért kockáztatni kell az életet, nincs ebben semmi rendkívüli.

De sem neki, sem többi társának nem volt erre alkalma, mert az amúgy is időlegesen működő bányában leállították a munkát.

Ezen a telepen, mint a korabeli lapok beszámolnak róla - s ez nem különbözött az általános bányászorsztól -, rettenetes volt a nyomorúság. A nyugdíjas rokkantak, nyugbérések alig néhány pengőt kaptak havonként. Búzakenyér nem került asztalukra, árpakenyér járt. Ismerős látvány volt, amint az öreg bányászok, oldalukon koldustarisznyával, bejárják a környező falvakat.

Az éhségtelepen még több lett az éhező. Viszont a megmenekült kilenc bányászt a főváros gyógyfürdőzésre hívta meg a Gellért Szállóba. A valószínűtlenül vad nyomorból a kiváltságos pompa világába. Két hétre szólt a meghívás.

A bányaszerencsétlenség után sok szó esett a felelősségről. A társaság képviselői és egyes lapok „rejtélyes földmozgásokra” hivatkoztak, de csakhamar világossá vált, hogy a kimerült és leállított szomszédos bányából zúdult az aknára a sok száz tonnányi iszaplavina. Nem volt megfelelő a betonbiztosítás.

*

Az országút fölvert pora, ahogy csíkot húzott belé a fény, izzó volt, anyagszerű, mint a rézhuzal.

A munkanélküliek elindultak.

Parázs Ferke, egy cigányfiú, szinte kéjjel mártogatta mahagóni lába fejét a sárga porba, élénk volt, vibráló. Hetykén, egyenes derékkal járt, s közben egyre beszélt, megállás nélkül.

- Aki velem tart, elviszem a bácsimhoz, az primás a Duna-parton! Puszipajtás a nagyurakkal. Tud szerezni mindent, még munkát is.

A fiú világeletében került a munkát, nem is értették, minek megy munkát keresni. Nevét onnan kapta, hogy egyszer egy ittas felügyelő parancsára eljárta a füstölgő salakdombon a csürdögölőt, s a talpa vörösre égett, mert a salak még tele volt parázzsal. Most is eljárta ezt a táncot, a por vastagon körüllebegte, s ez különösnek tűnt a szótlanul baktató emberek között.

Üröm táján megállította őket két csendőr; két pontosan metszett férfiú, felszólítván az embereket, hogy ne kóboroljanak csapatostul - egyáltalán: térjenek vissza illetőségi helyükre.

Szépe Gyurka, egy bányászfiú, aki mindeddig csillás volt, a többi nevében is válaszolt:

- Munkáért megyünk.

Az egyik csendőr, egy alhadnagy, végigmérte a fiút olyan szemmel, mint aki benne sejti az elkövetkező évtizedek legnagyobb gonosztevőjét, aztán elfordult. Munkát keresni - volt ebben a fogalmazásban valami lázadás. Keresni azt, ami nincs! A rend képviselői nem szerették ezt a két szót.

Az emberek szétszakadoztak, úgy mentek tovább. Parázs Ferke már Óbuda határában elmaradt tőlük. Ekkor Gyurka megfordult és visszanezett. Először, mióta elindultak. Nem is a bányatelepet látta, nem is a bénán függő csilléket a drótpályán, nem is a kilenc bányász halál-látott, borostyánból metszett arcát, hanem egy kivénült bányászt, az édesapját, aki maga is titokban koldulni járt, s aki úgy eresztette őt útnak, hogy egyhamar vissza ne jöjjön. Nem volt kenyér. Még árpakenyér sem volt. És Szépe Gyurka ebben a tündöklő júliusi hónapban töltötte be tizenhetedik esztendejét.

Első útja egy ismeretlen nagynénihez, édesapja unokatestvéréhez, Zsófihoz vezetett. Az asszony évtizedek óta kórházban dolgozott, ápolónő volt. A kórházban csakugyan megtalálta; elmondta, miért jött. Hanem ott nem akadt semmi rendes munka, és az öregasszony nagy erélyére volt szükség, hogy Gyurkát kisegítőnek beállítsák. Mindjárt cipelésre osztották be, a spanyolfal mögül vitte a halottakat a hullakamrába. Lepedő alatt csempészték ki a holtakat a kórtermekből, s ezt két napnál nem bírta tovább. Zsófi néni, aki annyi sokat tapasztalt az életében, nem hajlott rá, hogy az ilyen finnyásságot megértse. Szigorú lett és haragos. Itt a kórházban van szállás, ennivaló. A hullától pedig nem kell félni, mert az is csak ember. Azonfelül Zsófi néni, a hatvanadikat taposva, újból férjhez ment, immár harmadízben, természe-

tesen fiatal emberhez, s így mint új asszony nem fogadhatta magához a fiút. Pénzt meg ennivalót adott neki, s hazaküldte édesapjához. De Szépe Gyurkának mindenféle szándéka lehetett, csak az nem, hogy beteg, öreg apja nyakába telepedjék, élősködőnek. Mert a telepen munka nem ígérkezett. Itt maradt tehát a forráságot lihegő városban, ismeretség, járatosság és pénz nélkül. A bányatelepiek pedig úgy elszéledtek, mint az olyan emberek, akik nem számítanak a világban, s ha egyszer mindörökre eltűnnek, nyom se marad utánuk: felszívja őket a névtelenség.

Gyurkánál csupán bejelentőlap volt, amit a kórházban állítottak ki, az egyetlen bizonyosság mostani életében.

Nekiindult a városnak. Gondolta, megtermett, erős embernek látszik, hátha jut neki munka valamelyik építkezésen, értett hozzá, falat rakni is tudott, a cipekedéshez meg amúgy sem szükséges nagy szakismeret. De bármerre járt, mindenütt ezzel a kiírással találkozott: munkás-felvétel nincs. Sok helyt a *nincs* szócska cserélhető volt, de a *van* sehol sem került helyébe.

Lassanként a fősodrásba jutott, rongyos, kóborló csapatok közé, s építkezésről építkezésre vándorolt a többiek nyomában. Elment a pályaudvar elé, várni a bécsi gyorsra, a győri meg komáromi vonatra, de mindenütt megelőzték hasonló szerencsevárók, akik elszántan és megrögzötten, csontos gyűlölettel örködtek helyükön, ki tudja, hány hónap, hány esztendő óta. Mindjárt megszimatolták benne az idegent, a betolakodót, s összezárultak előtte, mint egy nagy, sötét fal. Elegen voltak önmagukban.

Egész nap nem nyúlt a kenyérhez meg a sajthoz, amit még Zsófitól kapott útravalónak, de sok vizet ivott, mindig csak vizet, s ez megpuffasztotta. A nehéz, párás levegőben csupa veríték lett a teste, s a leventeing a hátára tapadt. Mire ráesteledett, a Ligetben találta magát. Padot keresett, ahol eltölthetné az éjszakát, de ez sem volt könnyű. Itt is, ott is sötét embergubancok foglalták el a jó, zavartalan helyeket, vagy éppen szerelmespárokba ütközött. Az Angol-park-hoz közel letelepedett egy bokor aljába. Nagy jázminbokor volt, dús levelekkel s csupa illattal teli. Feje alá helyezte vulkánkofferjét, s hallgatta a hullámvasútról fel-felcsapó sikongást, mely habosan, tarajosan szökött az ég felé. De az éhség lassan elviselhetetlenné vált; úgy tetszett, hogy alatta a föld morog, mögötte a város morog, minden morog körös-körül, mint egy nagy üres gyomor. Sikongások és fehér, ugráló fények altatták el. Álmában a hullakamrát látta, a holtakat, amint egymás mellett fekszenek; az égnek meredő, nagy sárga lábujjukat, a bokára kötött azonossági cédulát. Aztán előtört valahonnan a szürke, pikkelyes iszap, mint egy óriás, utálatos állat, ahogy a tárnában látta, s az emberek egymást taszigálva menekültek előle. Az élők meg a halottak összekeveredtek. Tarkóján valakinek forró lihegését érezte, de nem látta, kicsoda is az, csak futott, míg nyomában hidegen, bűdösen ömlött az iszap, de ahogy emelkedett a tárna, nőtt a reménye, hogy csakhamar kijut innen. A várt világosság nem volt sehol. Vergődött az álomban, mint valami hálóban, nem tudott kiszabadulni belőle, mindjobban belebonyolódott.

Hajnalfelé valaki megérintette a vállát. Fölriadt, felült, s a mellében erősen fáj a szíve. Töppedt kis öregember hajolt fölébe, citromnyi arc, gyér szakáll s meglepően erős tűzű barna szem.

- Lidérc ült a melleden. Kiabáltál.

Vékony, físztulás hangja volt, szinte mulatságos.

- Én vagyok a Milkó bácsi - mondta, és biztatóan mosolygott.

Az óriáskerék küllőjét piros fény borította el.

- Én itt felvigyázó vagyok - folytatta kéretlenül az öreg -, az egész az enyém. De ahogy megszólal a kakas, az én munkám is lejár. Most hazamegyek. Saját házam van.

Egyik kezében üres zsákot tartott.

- No gyere, fiam - szólította Gyurkát, s a fiú föltápáskodott; elindultak. Az öreg elégedett volt, hogy ezzel a fiúval találkozott. Külsőre, formára éppen megfelelt neki. Túl a Ligeten s a Váci úton kitárult előttük a budai hegyvidék. Mint térdre ereszkedett, nagy kék elefántok, olyanok voltak a hegyek a végtelen aranypárak mögött. Az egész város átvilágosodott, és füstölögni látszott. Gyurka kábultan támolygott, de a jó szagú levegő lassan átjárta tüdejét, és vére megtelt friss oxigénnel. Nem értett semmit, az öreget sem értette, azt hitte, talán az álma folytatódik, de most már kedvezőbb értelemben.

Angyalföld és Újpest határán hepehupás, fűgubancos rét került elébük; a vége beleolvadt a kék hegyekbe, de ez csak Gyurkának tűnt úgy, mivel a rét s a hegyek között ott volt a Duna. Néhol még pipacsok is égtek az óriási réten. Csak a gyakorlott és tudatos szem fedezhette föl mindjárt, hogy a rét horpaszaiban - alkalmazkodva növényhez, az agyag színéhez - kis kalyibák bújnak, amolyan emberhódok lakhelyei, rongyból, hullámbádogból, lomra vetett címtáblákból eszkábálva.

- Amott a házam - mutatott az öreg a rét belsejébe, egy büszke mozdulattal kihámozva a maga kis kunyhóját. - Gyere, menjünk.

Elindultak, s egyszerre füst és zaj fogta őket körül. A kunyhók mellett, szabad tűzön, guggoló asszonyok és férfiak főzték a reggelit vagy az ebédet, ki tudja, mit, s azok az előbbi pipacsok valójában kis rőzsetüzek voltak.

Milkó bácsit sokan köszöntötték, amolyan rikkantó félhangokkal, egy sajátságos törzsi nyelv torokhangjain, s ő mindenkinek méltósággal bólintott; valóságos bevonulásnak számított hazaérkezése, bal kezében a rongyszedő zsákkal. A rét belsejében nyáron forgattak egy nyúzott állatot, s egy rőt bajszú, piros ember odakiáltott nekik: „Nyúl!”

Milkó bácsi valami olyasmit mormogott, gyér szakállába hullajtva a szavakat: nyúl, nyavalyát nyúl, ha jól megy, macska! Rázzák a rongyot!... S ettől még büszkébb lett, valósággal megnőtt, amint a derékig érő gyomok között törtek utat maguknak.

- A menyemmel lakunk együtt, jó kis asszonyka - motyogott az öreg -, a fiam jelenleg kórházban van. Hanem Sárikánál vigyázz, fiam, mert csak a tisztességes beszédet szereti, nem állhatja a vagányokat. Majd csak összehúzzuk magunkat, sose félj. Munkára pedig magammal viszlek.

A Dunához közel volt az öreg kunyhója. Úgy nőtt ki a földből, mint egy bokor. Ősi természetszeretete tette ilyenné a kalyibát, bár a teteje ennek is hullámlemezéből volt, s a bejárat felett, homlokzati díszként egy Cordatic-Pneu tábla színei hivalkodtak, messze guruló autókerékkel. De a csúcsos tetejű, sátort formázó emberi menedéket dúsan befutotta a loncnak egy makacs, vadon termő, vékony indákon terjeszkedő fajtája, mely éppen ebben az időben kis tölcsér alakú, fehér virágokkal volt telis-tele. S volt a háznak ablaka is, autóüvegből, ha csupán tenyérnyi, de volt!

A házacska előtt piciny, kecses asszonyka fújta a reggeli szélről tekergő füstöt; tüsszögött s hunyorgott; jó csontozatú arcocskája, melyet sötétrozsa haj keretezett, mulatságos fintorokat dobált. Mikor megpillantotta az idegen fiatalembert, felugrott, meghúzkodta magán a térde fölé csúszott kötött ruhát, mely valaha málnaszínű volt, de az ujjai már hiányoztak; a hegyes, klaunszerű orr megrándult, s kézfejevel visszabiccentette homlokából tömött, vastag fürtjeit. Még szipogott is egyet izgalmában.

- Távoli rokon - mutatott az öreg a fiúra, de olyan mosollyal, mely a rokontalan világban megilleti az ilyen rokont, bárha egy órával azelőtt még nem ismerte. Aztán a további beszédet mellőzve, leguggolt a küszködő tűzhöz, s fonnyadt arcát tömlővé alakítva, ráfűjt olyan irányból és olyan erővel, mely éppen szükséges volt ahhoz, hogy fellobbanjon a láng. Csak ezután nézett a versrúdra fűzött lábasba, s elégedetten bólintott:

- Finom! - szippantott egyet a piruló hagyma illatából, és ráncos arca mosolyra derült. - De én is hoztam ám neked valamit, Sárrikám - heherészett a kis öreg, s az üresnek tűnő zsákból, hosszas keresés után, nyakba való gyöngyöt húzott elő. - Mit szólsz, mi? - Gyurkához fordult. - Szegény fiamnak tüdőgyulladása van, hát nekem kell gondolnom az asszonykára is!

Gyurka a fiatalasszonyra nézett. A hegyesre metszett kis arc olyan kendőzetlen, nyílt és barbáran kíváncsi kifejezést öltött, mint egy figyelő rókaé. Orra körül, a bőr színébe olvadva, apró szeplőcskék aranylottak, s a szemének okos, aranybarna fénye volt.

- Maga igazából kicsoda? - kérdezte kissé rekedtes hangján, követelőző szemtelenséggel. - Mert a papa - s mutatta - kicsit gyagyás. Tóni a sitiben van, ott kenegetik a tüdőgyulladását - folytatta kíméletlenül a bemutatkozást, mint a gyerek, aki abban gyönyörködik, hogy illetlen kifejezéseket használ. Felöltötte a gyöngysort, nyújtózott, s közben panaszosan mondta: - Tele vagyok hamisgyönggyel. Az öreg mindig ilyesmit hoz.

Percek alatt megforrósodott a rét, mint egy nagy katlan. A megrepedezett, agyagos föld égette a talpukat.

- Ezen a jó napocskán a maróni egykettőre megsülne - nevetett Milkó bácsi.

Elkészült a reggeli. A kis asszony ügyesen osztott. Most újra érezte az éhséget Gyurka; szenvedett tőle. Sárrika színültig töltötte pléhtányérját a sűrű, paprikás lével, melyben sárga gombafejeket vélt látni. A kis gumók kemények voltak, de könnyen szétváltak a fog metszése alatt.

- Gombapaprikás? - kérdezte a fiú, és szürcsölte a forró, fűszeres lét.

Milkó bácsi bólintott.

- Az, az. Friss szedés. Róka, szegfű meg vargánya.

- De hát eső sem volt - csodálkozott Gyurka, már-már hajlamosan arra, hogy varázslatot lásson a dologban.

- Van itt a közelben egy jó kis árnyas horpasz, ahol mindig akad gomba. Igaz, oda csak Milkó császárnak van bejárása.

Az asszonyka sunyi mosollyal nézte a boglyas fejű, szőke fiút. Gyurkát ez zavarta és dühítette.

A finom illat nemcsak az étvágyat kelti fel, de idecsalogatja a családiasság angyalát is. Ennek megfelelően a közeli szomszédok is odagyülekeztek.

- Csigabiga? - kérdezte egy kormosképű.

- Á, dehogy! - hunyorgatott ravasz barna szemével az öreg. - Szarvasgomba.

- Hiszen azt gondoltam én is! Van szarva a csigabiganak is!

A szomszéd furcsa üveghangon nevetett, s egyszerre úgy tetszett, mintha az egész réten nevetnének, vihognának, üveghangon, fazékhangon, bádoghangon, rongyok mögül, ropogva, mint a rözse, koromszínűen, füstszagúan, fékevesztett jókedvvel. És Gyurka megértette, hogy a bolondját járatják vele. Már nem a csigát bánta, hanem önérzete megcsúfolását. Világos arca megvörösödött, szégyellte előbbi mohóságát, s főként a fiatalasszonyra neheztelt, mert nem-

hogy részvétet, de ravaszdi gúnyt látott az arcán, kivillanó apró, gyöngyszem fogain. Igen, ha másért nem, a kíméletlen fiatalasszony miatt utálta már az egészet. Feléjük se nézett, elindult, de az öreg utánafutott, a karjába kapaszkodott, s mint valami makacs inda, visszahúzta a helyére.

- Hiszen ha lenne gomba... de nincs gomba, fiam! Még a csiga, az is nagy kincs. S hogy milyen fölséges csemege!

S az együttérzést, amit hiába keresett Sárika szemében, az öregében megtalálta. Visszaereszkedett a helyére, és úgy érezte: ez már így lesz ezután, örökké, sosem lesz a maga embere.

- A Ritzben ezért, fiam, dollárral fizetnek, mi meg ehetjük ingyen, no csak azért, mert Milkó császárnak van egy saját csigakertje! Onnan másnak iszkiri!

- Munkát keresek - szólt a fiú duzzogva, nem válaszolva az öreg szavaira. - Ilyen nagy városban, mint ez itt, talán csak akad nekem is. Akármí, csak munka legyen.

- Az én szakmámban, úgy gondolom, igen - bólogatott Milkó császár, és hitvány kis szakállát simogatta.

- Olyan kerülőnek? Csősznek?

- Igen. Olyan kerülőnek.

S a fiú látta, hogy a kis asszony arca megint megkeskenyedik a visszaszívott nevetéstől.

- Mutassa csak a kezeit - nyúlt Sárika a fiú keze után, s megforgatta, megtapogatta, mint egy tárgyat. Aztán egyszerűen visszaadta, és az apósához szólt: - Elég keskeny - mondta -, jó formájú.

- Hiszen láttam én mindjárt, hogy ez a gyerek ügyes kezű. Mert hiába a szakértelem, ha rossz a szerszám - vihogott az öreg, s Gyurka még mindig nem fejtette meg ezt a jelbeszédet.

Az öreg, látva a fiú gyanakvó arcát, vállára tette a kezét, s amúgy atyaián, szinte áhítattal mondta:

- Ne félj, fiam, megsegít minket is az Isten. Isten madárkái vagyunk valamennyien. Ki innen, ki onnan csipeget. Az embernek élni kell, fiam, ha nem akarja, hogy meghaljon.

Az asszonykából kibuggyant a visszafogott nevetés. Térdét csapkodta jókedvében. Egyenes orra nyergén összefutottak a szeplőcskék.

- Megmondaná, hogy mitől ilyen jókedvű? - támadt neki a fiú.

- Magát nevetem, Isten madárkáját. Csak nehogy meggyűrűzzék a lábát.

Rézsútosan metszett, világos szeme vidámabb volt, de most már kialudt benne a gúny.

- Azért nem kell, hogy felhúzza az orrát, na! Az embernek szája van, meg nyelve, hát beszél.

Most már teljesen megkomolyodott, de változatlanul a fiút nézte, a maga gyermekded és zavarba ejtő nyíltságával.

- A mi munkaidőnk akkor kezdődik, mikor a legtöbbje aludni megy - az öreg most azzal a szándékkal kezdett beszélni, hogy megbékéltesse a fiút. - Ránk fér kis pihenés.

Még az öregnek is meg kellett hajolnia, hogy bele ne verje a homlokát az ajtóba, amely valójában ablak lehetett. Odabenn a kunyhóban, a puszta földön két szalmazsák feküdt. S bár künn kegyetlen élességgel sütött a nap, itt szelíd, bolyhos félhomály terjengett. A félhomály-

ban, jelezve a női lakót, sejtelmesen megcsillant egy finomra csiszolt tükör. A tükör két oldalán színes szalagok függtek. A kalyiba egyetlen bútora egy nagy, faragott láda volt.

- Na, feküdj ide - mutatott az öreg az egyik szalmazsákra, mely fölött a tükör függött -, de úgy vigyázz, hogy ez a Sárrikáé.

Gyurka még mindig izgatottan s akaratával viaskodva, leereszkedett a fekhelyre. Rosszul érezte magát, kényelmetlenül. Az öreg függönyt húzott a kicsiny ablak parányi négyszögére. Csakhamar hallani lehetett hortyogását. A fiú karját feje alá feszítve küszködött az álmoassággal. A szemközti falon, éppen az öreg felett, plakát feliratát betűzte ki: Utazzék a napfényes Olaszországba! S látott egy fürdőruhás nőt, aki egy pálma alatt nyújtózkodik. Ezt olyan mulattatónak tartotta, hogy mosolyogva aludt el, de félálomban is érezte a szokatlan hőséget, s szinte hallani vélte, ahogyan a napfény surrogva csiszolja a kunyhó falait. Arra ébredt, hogy nyílik az ajtó.

- Ebéd - szólt be Sárrika tárgyilagosan, s amint ott állt az ajtókeretben, körülfogta a fény, rőtsebarna haja átvilágosodott, s törékeny alakja szelídnek, szeretnivalónak tűnt.

A fiú felkászálódott, törődött volt, és egész létét haszontalannak találta. Már csak az estére várt, mikor elkezdik az öreggel a munkát, az örködést a fényes, bömbölő park körül. Isten madárcákja lesz belőle, vagy akármicsoda, de valami!

- Nem kell félni, nem csigabiga - szólt az asszony, s amint osztott, kemény, hegyes melle mindig megbiccent.

Valóban, ez tisztességes, barna cigányrántással készült krumplileves volt. Ilyen jót régen evett.

Mire kikanalazták a levest, már magasan járt a nap. A rét fölött súlyos csend feküdt, a kunyhók utcáin nagy, zöld legyek dongtak; embert alig lehetett látni. Távolról, az izzó naptól megperzselt fák mögött robogó villamos fémes, zötykölő lármája hallatszott.

- Itt nálunk - mondta zsíros ajakkal, kenyérmorzás szakállal Milkó -, itt nálunk jó helyed lehet, ha megbecsülöd magad. Ezek itt engem a császáruknak tartanak - mutatott szerteszét -, ha valami bajuk van, én teszek igazságot.

Bement a kalibába, s egy zöld üveggel tért vissza.

- Húzd meg, fiam - nyújtotta oda.

Szilvapálinka volt, lélegzetállító. Gyurka csuklani kezdett, a szemét elfutotta a könny.

- Gyenge a lélek benned - hahotázott az öreg, de az asszonyka most nem nevetett vele. - No, majd megedződik.

Most ő maga húzott egyet, hosszan, gyakorlattan, úgy, hogy az ital kétszer kotyogott: egyszer az üvegben, egyszer a szájában.

- Így - mondta az öreg, mint akinek meg se kottyán. Arca meg sem mozdult, amint szétnézett a fölégett réten, a birodalmán. De barna szeme hirtelen futkározni kezdett. Fölpattant, s a Duna felé sietett. A kis utcácskák is, amelyek eddig néptelenek voltak, megteltek emberrel. Az öreg leejtett fejjel jött vissza.

- Nem lehet. Bekerítették, a piszkok, a dögök.

S ekkor látta csak Gyurka, hogy rendőrök, nyomozók lánc fogta körül a rétet, s mindig szűkebbre szorítják a kört. Odalenn a keramitúton sötétben várakoztak a nagy tolonckocsik. Folyt az igazoltatás. Az emberek viaskodtak, kiáltoztak, védték magukat, szóval, mozdulatokkal. De

volt olyan is, aki dermedten várta végzetét, s volt, aki, mint az imént Milkó bácsi, futásnak eredt, ám a rendőrök karjába futott.

A nap tombolva dobolt a kunyhótetőkön. Perzselt szaga volt mindennek. A felgöngyölítés egyre közeledett. A rendőrök között ott volt a tisztí főorvos. Egy-egy kunyhónál csak ennyit mondott: tífuszveszély!

- Teszek rátok! - sziszegte hetykén a kis asszony, de amikor megszorították a karját, még a szeme is könnyes lett a dühtől.

- Ócska ribanc, már megint elénk kerültél? - rivallt rá az erkölcsrendészeti felügyelő, botjával csapkodva a földet. - Nem megmondtam neked, hogy a toloncra küldlek, ha megint összeakadunk?

Az asszonyka megvetéssel nézett végig a férfiakon. Ezek itt mind csak állnak, dermedten, tehetetlenül, és meg sem kísérlik a védekezést?

- Én kérem, felügyelő úr, férjnél vagyok, és gyereket várok - mondta Sári önérzetesen, tiszta hangon.

- Úgy? Férjnél?

- Igenis, férjnél.

- Szóval jó útra tértél. És hol az a te híres férjed? Talán ez? - hahotázott a felügyelő, minden jókedv nélkül, s arcával Gyurkához közelített. - Ez? - kérdezte újból, most már egészen fanyarul.

- Igenis, kérem, ez.

Az okos kis asszony, aki nem várt az élettől semmiféle meglepetést, most reménykedve nézett a fiúra, bár tudta, az ilyesmihez iratok kellene, házasságlevél, munkaigazolás, a lét hivatalos elfogadtatása. S bár nem várt csodát, jólesett neki, hogy egy pillanatra megállíthatja az eseményeket, magasba emelve a kis hazugság varázspálcáját, s hogy próbára teheti a fiút, vajon miféle lélek lakik benne. Tudta ezt a felügyelő is, s talán belement volna a játékba, mert már olyan laposnak érezte foglalkozását, mint egy üres erszényt, s az ilyen alkalmi tűzijátékok mindig kedvre derítették, de túl sokan voltak kívülállók, hogy ezt a szórakozást megengedhesse magának. Ezért hát szimplán goromba maradt.

- Szóval, te vagy ennek a kis úrilánykának a férje? - kérdezte Gyurkától - ennek a kis lilionszálnak? Stricije vagy? - ordított rá, minden harag nélkül. Csak éppen, mert más hangja erre nem volt.

Sárika tudta, a közbjáték véget ért. A fiú mellére ejtett fejfel állt, szégyenkezett, ugyanakkor a szégyenét is röstellte.

- Látod, te kis szemét! Ebben legalább van becsület. Ez nem jártatja a száját. Nem hazudik.

Útjára engedte a fiút.

A Rongy-rét lakói álmélkodva fordultak utána. Hát van olyan ember, aki megszabadul innen? És ha van, milyen ember lehet az? Spicli? Besúgó? Tolvajnál is rosszabb!

A fiú nem mert visszafordulni, a hátában érezte a hálóban rekedt emberek gyűlöletét. De a nyüsítő láрма, a rendőrök durva kiáltozása, egy-egy kunyeráló hang, hisztérikus sikoltozás utánanyomakodott. Szégyent, undort és félelmet érzett. Nem mintha az ilyen megaláztatás idegen lett volna számára; a telepen lépten-nyomon csendőrbbe ütközött az ember, még a fedőt is megemelték, mi készül ebédre, de az valahogy hazai közegben történt, azt a levegővel

együtt kellett beszívni, nem volt más mód, az élet fenntartásához számított. Itt azonban menthetetlenül érezte, hogy belekeveredett a szegyenbe, csúffá tették, és csak gyáva lapítással vívta ki a szabadulást. Még az a csúfondáros kis nő is fölbe kerekedett, majdhogy szemem nem köpte! Nem tudta megfogalmazni az erkölcsi tanulságot, de megfogott benne a lélek, nyüsztetett a tehetetlenség.

Elindult találomra a forró, lázverte városban, port, szemetet verve föl maga körül, de a gyárak kapuin, az építkezéseken mindenütt a könyörtelen felirattal találkozott: munkásfelvétel nincs. Az egész világon nincs munkásfelvétel, sehol, sehol, föl kell fordulni az utcán, vagy visszamenni rokkant, koldus édesapjához, de végül ott is csak megdögölni lehet.

A kemény bakancsbőr átizzott, olyan volt, mint a forró bádóg, s égette, törte a lábát. De víz az volt, szerencsére, akármennyi, s a hasa megtelt kotyogó, puffasztó folyadékmal.

Akarva, nem akarva megint csak a rét, a Rongy-rét felé vitt az útja. Ekkor már párásan, kéken esteledett, a kemény vonalak feloldódtak, s a formák geometriai szigorúsága eltűnt, hogy átvegye uralmát egy részegítő, különös gomolygás. Egyszerre csak úgy rémlett, hogy a széles úton, messzi maga előtt a kis rókaarcú Sárít látja, amint surranó könnyedséggel Újpest felé tart. A szája egyszerre kiszáradt, s émelyítette a feltoluló izgatottság. Futásba lendült, hogy utolérje az asszonyt, de a kis nőt már nem találta sehol. Előtte volt a rét. Az útjába állt. Mint aki számon kér rajta valamit. Most értette csak meg a levegő égettrongy-szagát. A kékbe keveredő Rongy-rét belsejében egyenletesen, szélről nem zavart lánggal lobogtak a kalyibák, s már csak rendőröket látott, akik tartották a kordont, de a lakók közül senkit. Csak a tűz surrogása hallatszott, emberi hang alig. Karcsú és tömzsi lángoszlopok imbolyogtak, olyan hatást keltve, mintha tüzes alakok járnának, hajladoznának, lágy, gyengéd mozdulatokkal integetnének. Olajosan nyúlós bűze volt ennek az égésnek, mintha maguk az emberek is benne égtek volna a kalyibákban. A szag ott terjengett alacsonyan a fűbuckák felett, le nem ülepedve, föl nem szállva, maradandóan, mint egy alacsony mennyezet. S fölötte volt a valódi ég, türkizkéken, illatos tisztaságban, a közeli Vénusz-csillaggal, mely egész áttetszően ragyogott.

Időnként összedőlt és parázssá omlott egy-egy égő kalyiba, s ezek olyanok lettek, mint besüppedt sírok, csakhogy lángból, parázsból, üszökből. Az egyenletes tűz hangjai nagy zümmögésbe olvadtak össze, s csak itt-ott sikoltott ki belőle egy-egy roppanás. Ezek egynemű hangok voltak, és szinte a kinyilatkoztatás erejével hatott, mikor valahol, nem is közel, egy rendőr megszólalt: „Egy leprateleppel kevesebb.” Mindenütt hallani lehetett ezt a hangot, bár a rendőr nem kiabált.

Éjszaka megint az Angol-park körül kódorgott, hátha találkozik Milkó bácsival, és a kis asszonyról is megtud valamit. De nem látta az öregembert sehol, s mikor kérdezősködött felőle, arról a furcsa, szakállas bácsikáról, aki itt az örökösét látja el, senki sem tudott válaszolni. Bármerre járt, apadt hassal, az éhségtől keserű szájjal, vad gépzene s a hullámvasútról ideömlő sikoltozás fogta körül.

Az ívlámpák fénye alatt, közel a kerítéshez, egy padon hárman kártyáztak, többen körülállták őket. Már késő éjszakára járt, de még mindig csattogott a lap, s a talonmáriás szakkifejezései közé ékelve, fontos világpolitikai eszmecsere folyt.

- Tök, negyven, ulti - mondta a fölvevő, egy boglyas vörös ember, s öt ujjával művészien elrendezte lapjait.

- Ulti? Az fix? - kérdezte vissza az ellenfél.

- Olyan fix, mint ahogyan Hitler is fix.

- Nahát akkor kontra ulti, a Hitlerreddel együtt.

- Azt írják a *Frissben*, hogy a Sipőcz tizenötezer liter tejet ad a cserkészeknek - jegyezte meg egy kibic.

- Tizenötezer liter tej, az lenne neked zsembori, a kutyaúristenit! Vörös hús! Megszlopálnád egymagad, mi? És hány ezer pacsni kéne hozzá?

A tizenötezer liter meg a nem tudni hány ezer pacsni egészen fölizgatta őket. Már-már a kártyáról is elterelődött a figyelem. De akkor már nem is tejről volt szó, kovászos uborkánál tartottak, s a kovászt savanyú léről megállapították, hogy azt kánikulában nagyon jólesik inni, jobb, mint a porter, különösen, ha kapor is van benne. Tizenötezer liter tej!

- Tizenötezer virsli! - adakozott másvalaki.

- Tizenötezer kiló lókrinolin!

- Marha, lókrinolin! Stéberl-féle gyulai!

- Olyan nincs! - szólt valaki tikkadtn.

S az egyiknek az a különös ötlete támadt, hogy megéljenezze a nyomorkonyha atyját, Sipőcz polgármestert.

Erre mind-mind ordítani kezdtek:

- Éljen Sipőcz! Éljen a moslékkonyha! Éljen a rothadt káposzta!

- Éljen Róbert bácsi!

- Éljen minden tolvaj a földön!

- Besavanyítani őket!

- Sipőczből kovászos uborkát!

- Éljen a kovászos uborka!

- Ajándéknak a zsemborira!

- Tizenötezer Sipőczöt ajándékba!

- Éljen! Éljen! Éljen!

Tomboltak, vigadtak, nyilallás állt az oldalukba a nagy kacagástól, és olyan szeretettel néztek egymásra, mint eddig még soha.

Mikor végképp kifulladtak, s már csak a kártya csattogott, valaki a nevetéstől fáradtan, szinte megkínózva, másfelé terelte a szót.

- Azt mondják, az öreg Hindenburg végleg beadta a derekát.

- Ulti!

- Valaminek történni kell; vagy megváltozik minden, vagy fölfordul a világ, de ez így tovább nem mehet - tűnődött egy másik.

- Nyavalyát ulti! Tessék csak szépen ideadni. Ulti elfogva. Hitler kampec.

Megint elcsöndesedtek, csak a hullámvasútról hangzott visszatérő ütemben a sikoltozás. Gyurka fejét lenyomta az álom. Az volt az érzése, hogy a hullámvasút bármikor rászakadhat. Néha egy-egy éles hang, rövid, győztes kiáltás: „ulti”, „kontra”, „tökágyú” - feltépte az álom

szövedékét. Később tűztől körülfogva Sárít látta, intett neki, de az asszony fittyet hányt, pedig már a haja is lobogott, de még akkor is neki állt feljebb.

Reggelfelé langyos trópusi zápor hullott le. Az Angolpark néma volt. A hajléktalanok a vurstliba menekültek, elbújtak a körhintába, fölmásztak a krinolinra, benyomakodtak a söröző tornácára. Gyurka a barlangvasút előcsarnokában húzódott meg. A sárkány még kihűlten, megvakult villanykörtekkel is nagyszerű látvány. Pikkelyei föl-fölcsillantak, s egy égve feledett zöld szem ezt a feliratot világította meg: vészkijárat. De a vészkijárat mögött is zuhogott az eső.

Reggelre mintha függőnyt húztak volna el a láthatár elől, az egész pilisi hegyvidéket látni lehetett, s a levegő olyan friss volt, hogy az embernek az az érzése támadt: repülni kell.

*

Nélkülözni egymagában vagy éppenséggel éhezni, nem volt új szenvedés a fiú életében. A bányatelepen is szűken jutott ennivaló, és még az árpakenyérrel is takarékoskodni kellett. „Rossz időben születél, fiam, valamennyi gyereket el kellett volna venni az anyjától, kevesebb lenne a nyomorult, ez az igazság” - ezt mondogatta, ha egyáltalán megszólalt, az apa, aki negyvenhat éves korára - annyi volt most éppen - töppedt kis öregember lett. Tíz éve, mióta a csille odanyomta a falhoz, összezúzva néhány bordáját, a rokkantak keserű és vékonyra szelt kenyerét ette, s lassan-lassan feladva minden szemérmet, koldussá süllyedt.

Mikor a fiú megszületett, tizenhatban, ő akkor esett éppen orosz fogságba, ez a kárpáti áttörés után volt, s öt év múltán került csak haza; utóbb azt beszélték, férj-feleség módján élt odakint Szibériában egy asszonnyal, s a jókedvét is ott hagyta, annál a nőnél. Az emberek azt is beszélték, az olyan kínai forma nő volt, és aranyszínű ruhákat viselt.

De az már hiteles igazság, hogy Szépe Károly rászakott az itálra, s azt mostanig el nem hagyta, de még a kenyérrevalót is arra költi. Gyurka édesanyja huszonöt éves sem volt - és ennek is már hét esztendeje -, mikor gyermekszülés közben trombózis ölte meg. Az árva kicsikét, egy kislányt, akit anyja után Karolának neveztek el, felvidéki rokonok fogadták magukhoz, mivel az anya Borsodból származott. A leányt mind a mai napig nem látták; az új szülők nevét kapta, s ha valami rokontalanít, hát a nyomorúság szorgos ebben.

Gyurkát négy elemi után, bár ernyedetlen szorgalmából többre futotta, messzi vidékre adta édesapja, kertészetbe került, bennkosztosnak, vagyis mindenesnek, majdani inaskodás reményében. Itt életében először és utoljára annyit ehetett Gyurka, amennyit csak megkívánt, igaz, a jóllakáshoz valót lopni kellett. A két esztendő, amit itt töltött, megtanította a bosszú édes ízére és a gyűlölet örömére.

A főkertész kis termetű, sovány ember létére élt-halt a gyomráért, s naponta többször is a konyhára szalasztotta Gyurkát ezért-azért, ami éppen eszébe jutott. Téli délutánokon lisztesre, illatosra sült krumpli járta; azt meghengergette sárga tyúkzsírban, jól megsózta, és így falatozott az üvegházban. Még az ismeretség elején történt, hogy a fiú fején feledve sapkáját lépett a főkertész elé, kezében a sült krumplis tállal. A mestert gyomorgörcs kínozták, és tehetetlen dühét a fiún töltve ki, visszajáról szédítő pofont adott neki. „Nem tudod, hogy élém csak földetlen fővel léphetsz?” - kiáltotta, miközben a fiú a fájdalomtól meggörnyedve a szétgurult krumplit szedte össze. A főkertész, látva a hajlott kis hátat s a fiú előrebomló szőke haját, nemhogy megbánta volna, de fokozódó ingerültséget érzett, s ettől kezdve üldözte Gyurkát, zuhogtak a pofonok.

Ám a gyermeki lélek nem hagyta válasz nélkül a kegyetlenkedést, felelt rá, persze a maga kissé együgyűen ősi módján. Ha palántázni küldték, úgy nyomta a földbe a palántákat, hogy azok kettészakadjanak, vagy a dughagymát éppenséggel fordítva dugdosta be. Mindezért, ha rajtakapták, sok pofon járt, naponta tizenöt-hús is. De ettől csak még konokabb lett.

A végzet akkor szakadt rá, mikor a hízó disznót összeengedte a kismalacokkal, s az reggelre felfalta őket. Erre máig is úgy gondol, hogy neki volt igaza, pedig a kismalacokat szívéből sajnálta. De vágyott visszaütni, kegyetlenül és maradandóan.

Első indulatában a főkertész kést ragadott, hogy végez az elvetemült gonosztevővel, jobb idejekorán, semhogy az ilyen megnőjön és nagyobb bajt okozzon. Üldözte, végig az udvarokon, az ágyások között, s a fiú aligha menekül keze közül, ha nem bújik be a vincellérház udvarán egy óriás hordóba. Akkor a főkertész mindenképpen be akart jutni a hordóba, de a fiú azzal fenyegette, hogy szemén önti rézgáliccal. Erre a szívós emberke hengergetni kezdte a hordót, benne a gyerekekkel. Gyurka a hordó falához tapadt, s közben forgott, forgott vele a világ, mint a kerék küllője, úgy feszült, és mindig, mindig fordult a teste, míg végül annyira megszédült, hogy nem tudta tartani magát, és kizuhan a földre. A gyilkos harag elől az összecsedült munkások mentették meg.

Haza is úgy menesztették, mint egy bűnözőt, csendőrség útján. Mikor pedig két év múltán apja elvitte a bányamesterhez, nem akarták a fiút bányába engedni. „Veszedelmes ember” - mondták róla, holott még csak gyerek volt, és ezért csak nagy nehezen küldték külszíni munkára, majd az egyik csapathoz lapátosnak, végül csille mellé kerülhetett.

Szóval, ismerte a nyomort és az elnyomást.

De a kétféle világ, az éhség és mindjárt mellette a tobzódás, nem volt úgy a szeme előtt odahaza, mint itt a nagyvárosban. A járdák szélén, padokon borostás, az éhezéstől eszelős tekintetű emberek ültek, s a kirakatok minden földi jótól roskadoztak. Maszatos, mezítlábas gyerekek ételhulladékot kutattak a személtládákban, s elegáns asszonyok után cselédek vitték a tömött szatyrot. Kora reggel finom szarvasbőr nadrágos urak és lovaglókosztűmös hölgyek lovagoltak a külső Stefánián, s a putrilakók meg fölkapták a lóganéjt, hogy tüzelőt szárítsanak belőle. A forró és a jéghideg így váltakozott egymás után.

Emberekkal találkozott, akiknek szeméből ugyanolyan dühöt olvasott ki. Bezúzni az üveget, és fölmarkolni a szalámiból, szalonnából, fűgéből, banánból! Az utca egyszeriben megtelne futó félistenekkel, akik karjukba szorítják a bőséget. Csattognának a kilyukadt cipőtálpak, lobognának a rongyok, és a sörényesre nőtt hajbozótba belemarkolna a szél, a friss, jókedvű, kora reggeli szél!

Már órák hosszat járta a pályaudvarokat, épületeket, minden eredmény nélkül, amikor egy akáccal szegett néptelen kis térre ért. Itt volt az egyik külvárosi kerületi előljáróság, de az is aludni látszott; embernek alig volt nyoma. Körülnézett, s arra készült, hogy letelepszik az egyik padra. De arra már nem volt idő, mert a térbe torkolló utcácskák váratlanul kisebb embercsoportokat öntöttek a kietlen térre. Az előljáróság előtt összeverődtek ezek a különböző csoportok, s lehettek már vagy ötvenen. Nagyrészt fiatalok voltak, soványak, napbarnítottak, mint azok, akik idejük java részét az utcán töltik. Kiáltoztak összevissza, aztán egybehangelődve: munkát, kenyeret követeltek. Le az ínségmunkával, le az éhbérekkel! - ordították, majd közápor hullt az ablakokra. Gyurka nézte őket, álmélkodva és idegenkedve, nem értette az egészet, mire jó ez, mi célja van, de mikor füttyel jelezte valaki a riadóautót, ő is együtt futott a többivel, eleinte falkában, aztán szétszéledtek, ügyesen, gyakorlottan, tudták, hogyan kell menekülni és miért, előre kitervelték ezt is, s volt hozzá elszántságuk elég. De Gyurka egyre reménytelenebbnek látta a dolgot, kifulladt, már-már megállt volna, s akkor

bizonyosan utoléri a rendőrök, de valaki megragadta a karját, és egy kerítés mögé húzta. A sivár udvar háttérében vidékies, földszintes házat látott, mely inkább tűnt majorsági épületnek, mint lakóháznak. A fiatalember, aki berántotta magával, már futott is át az udvaron, az épület felé, s Gyurkának követnie kellett őt. Valóban, nem lakóház volt az, hanem egy nagyobb péküzem istállója. A lóállások javarészt üresek voltak, csak az istálló mélyén álldogált a jászol elé kötve két nagy testű ló, az egyik zsemleszínű, a másik hollófekete. Ide bújtak el, a lovak mögött, a sarokba halmozott széna védelmébe.

Az istállót nem nagyon gondozhatták, mert a lefolyó vezetékben meggyűlt a szúrósan szalmiákszagú húgy.

Mindketten lihegtek, kifulladtak a futásban. Csak ekkor engedte el az ismeretlen fiatalember Gyurka karját, de szájára tett ujjal figyelmeztette, hogy csend, teljes csend legyen.

Karcsú, izmos ember volt az ismeretlen, arányos csontszerkezetű. Égettarna arcától meglepően elütött töretlen világoskék szeme, s bár egész lénye valami szigort hordozott, s koránál idősebbnek mutatta, ebből a szemből szinte sugárzott a fiatalság.

Az udvarról hirtelen láрма hallatszott, s a kinti világ megtelt rendőrökkel. Gyurka újra érezte a fiatalember szorító markát, s látta, hogy gyermekien világos szeme antracénszigorú lesz. Most aztán egy pisszt se, némának maradni!

Valaki fölmászott a szénapadlásra, döngött felettük a famennyezet, s langyos por hullott reájuk. Az aranyosan ködlő ajtóban nagy kék test jelent meg. Mintha gégejükre csúszna egy érdes tenyér.

Gyurka orrát csavarni kezdte a szalmiák. Arca keserves fintorokba rándult. Ismeretlen társa, aki egyszerre figyelte őt és a rendőröket, fenyegetően mutatta, hogy szorítsa tenyerét a szájára, s mint aki ebben sem bíz, maga fogta be a fiú orrát-száját, úgy, hogy ez a veszélyes pillanatok ellenére is megalázó volt. Az ajtóban ott állt a nagy kék test, s a padlás szüntelenül dörömbölt felettük. A zsemleszínű kanca nyugtalankodni kezdett; Gyurka szemébe könnyeket préselt a visszafojtott tüsszentési düh, s könnye az idegen hosszú, inas kezére folyt.

Néhány rendőr betódult az istállóba, hogy átkutassák a helyiséget, bár nagyon szidták a trágyaszagot, a büzt, de ekkor odakünn új parancs hangzott el, s örömet tódultak ki az udvarra, hogy másfelé folytassák az üldözést. Egyszerre levegőtlen csend támadt. Az idegen elvette kezét, és kicsit csúfondárosan, bár csak évődőnek szánta, ennyit mondott:

- Most már lehet.

Gyurka felelni akart, bántót és haragosat, s arra gondolt, most már azért se tüsszög, van benne annyi önfegyelem, hogy visszaszorítsa minden külső kényszer nélkül is. Az arcizmai megfájdultak, és a foga is belesajdult ebbe az igyekezetbe.

- Na nincs hapei? - kérdezte nevető arccal az ismeretlen. - Tüsszents már, az isten megáldjon, elmúlt a vész!

S azzal kimászott a szénából, megveregette a zsemleszínű fényes tomporát, mint aki megköszöni a derék magaviseletet, s az ajtóhoz lopakodott, hogy kilessen az udvarra. Megkönnyebbült arccal intett, feszültség utáni felszabadultsággal.

- Elmentek a pokolba! Tüsszents, fiú!

S Gyurkában fölengedett a duzzogás, és vihart kavarázó tréfás tüsszögéssel akarta bizonyítani, hogy ő is ért a mókához, de váratlanul érezte, hogy nem tud tüsszögni, bár az inger, a kényszer benne maradt a torkában, a szájpadlásán, a rágóizmaiban. S benne maradt a kielégületlenség is.

- Te honnan kerültél közénk? - kérdezte a fiatalember. - Te is tüntettél?
 - Nem én.
 - Hát?
 - Munkát keresek. Minek a tüntetés?
 - Munkát keresel, és nem tudod, minek a tüntetés? Miféle csodabogár vagy te? És mi a foglalkozásod?
 - Bányász.
 - Bányász? Itt, Pesten? Azt hiszem, barátom, te szemét bányász vagy inkább. A Cséry-telepen. Kokszyűjtő. Na és mióta vagy te Pesten?
 - Mi köze hozzá?
 - Ide figyelj, te tokos eszű. Ha én nem húzlak be magammal ide, akkor a rendőrök most éppen azzal szórakoznának, hogy laposra verik a pofád. Akkor aztán olyan csinos bányász lennél, hogy csapatban járnának utánad a lányok.
 - Bármit csinált, velem így nem beszélhet.
 - Felhúztad az orrod? Na és milyen munkát akarsz?
 - Bánom is én! Építkezésnél, akárhol! Enni akarok.
 - Hát épületen, az nehéz. Ott meleg a helyzet. De hát... ide figyelj...
- S mert érezte, hogy Gyurka nem járatos Pesten, nagy türelemmel, körülményesen elmagyarázta, hová menjen, melyik utcába, milyen épülethez, s hogy kit keressen ott.
- Annak a bácsinak meg azt mondd, hogy én küldtelek, engem pedig úgy hívnak: a mexikói. Ne röhögj, te! Ez a nevem. Azt mondd, a mexikói küldött, és kész. Az öreg pedig, ha kell neki ember, hát beállít valahová.
- De Gyurka orrát még mindig a tüsszögés csavargatta, ettől volt olyan az arca, mintha nevetést fojtana vissza.
- Megmondtam már, hogy ne röhögj - kiáltott a mexikói minden harag nélkül, s miközben maga is nevetett, hátba vágta Gyurkát. Ettől aztán kiszakadt a tüsszentés.
 - Na látod. Ezt elintéztük. Szóval, a címet el ne feledd. Várj, én most megyek előre, s ha fütyülök... ismered az *Ó, torreádort*? Persze hogy nem ismered... Mondd, fiacskám, mihez értesz te egyáltalán a zabáláson kívül?... Szóval, ha fütyülök, jöhetsz.

*

Gyurka pillanatig sem hitt az egészben, bár tetszett neki a fiatalember, aki majdnem egykorú volt vele. Hetykesége, csapkodó játékossága mögött melegséget és jóindulatot érzett.

Újlipótvárosi utca volt, ahová mennie kellett, távol a Körúttól, a vasúthoz közel. Megtalálta az építkezést; éppen az alapozáson dolgoztak, s most láttak neki a földszintnek és az emeletnek. A kövér kis öreg, akihez a mexikói küldte, alaposan végigmérte Gyurkát.

- Igen? A mexikói? Mit csinál most? Régen láttam.

Gyurkának ez olyan különös volt, valaki ugyanabban a városban él, és régen látta. Lehet ez komoly? Pedig hát jó barátságban lehetnek, ha valakit munkára ajánl neki, ebben a munkátalan világban.

- Megvan, dolgozik - felelte a fiú vaktában, mert nem akarta elmesélni ismeretségük történetét.

- És munkakönyve van? Jó. Beállítom. Egyelőre a sitthez, aztán majd meglátjuk. Rendben van ez így?

- Rendben. Azt hiszem...

Kezet szorítottak, Gyurkát beírták az irodában, s munkába állt. Megint olyan volt a hasa, mint a tömlő, a sok víztől. A taliga gurtája jól meghúzta a vállát, amint a lefektetett pallón halálos egyensúlyozással cipelte a törmeléket. Végtelenül gyengének érezte magát, pedig már ebédelt is; szikkadt tepertőt és istentelenül erős sötétzöld paprikát. Ez a nyelöcsövétől a gyomráig fölgújtott mindent.

Nem lehetett elábrándozni, a pallér szeme mindenkit követett, s az öreg, aki munkába állította, maga is tartott a felügyelőtől. De bármily szokatlan is volt egyensúlyozni a szalagnyi pallón, ezek a hosszú, táncoló deszkák kötötték a biztonsághoz; úgy érezte, hogy sínekre helyezte életét. Mint csillás is úgy tett, hogy álmovilágot lélegzett maga köré, és munkája folyt, ha gépiesen is, de megszakítás nélkül. Most majd leszakadt a karja, mégis elgondolta, mi volna, ha az a napszámoslány, aki háttal állt neki, keskeny, hajlott háttal, s téglát adogatott fel egy emelvényre, megfordulna, s kiderülne, hogy Sári az. Akkor aztán mindig a nyomában maradna, a nehezebb terhet átvinné tőle, míg végül megbocsátana neki. De hát a leány nem Sári volt, még csak nem is hasonlított rá. Csak a bűnhődés vágya formálta meg egy pillanatra.

Délutánra ismét forró, mozdulatlan a levegő. A leheletlen vörösödő fény úgy állt a házak között, mint egy stabil épület. Egy nem nagyon távoli építkezésen mozgás támadt, az állványokon egyszerre csak zsibongani kezdtek az emberek, s a puha sárgaságba keményre ajzott férfitestek, vibráló szoknyák és kiáltozó kendők metsződtek bele. Valahol kongattak is, rezesen, középhangon, mint fejraktörő szokás. Már tűnődni sem volt idő, mert egy acélszínű biciklista suhant az ő épületük elé, néhány gyors szót váltott az egyik kőművessel, majd ez az utóbbi, bár beszédhibás volt, minden gyámoltalanság nélkül a pallérhoz lépett, és messzi hangzóan kijelentette, hogy ezzel vége: a szaktársak leállanak, mivel általános, építőipari sztrájk kezdődik, s ugyanakkor a csővázhoz hasonló biciklista pillanatnyi késedelem nélkül röpcédulákat kezdett osztogatni, míg a szakszervezeti bizalmi hozzálépett, s rángatni kezdte, hogy ki adott erre engedélyt. Ennek nyomán már többen is beavatkoztak, a többség a biciklista védelmében, s egyvalaki elkiáltotta magát: vesszenek a bürokrata, le a munkásárulokkal, éljen a munkásosztály cselekvési szabadsága.

Az öreg, aki Gyurkát is munkába helyezte volt, nagy, erős hangján megszólalt:

- Szaktársak, több fegyelmet! A sztrájkot az egyesült szakszervezeti ellenzék felhívására határoztuk el. Ilyen nyomorbérékért nem dolgozunk. Követeljük a munkanélküli segítyt és a munkaidő rendezését. De most fontosabb, mint bármikor, a fegyelem. A szolidaritás mellett ez a sztrájkoló legerősebb fegyvere. A munkát letesszük, de minden hangosság, firlefranc nélkül.

A bizalmi elébe állt, bár kevés bátorsággal, inkább csak igazolva magát.

- Válságban sztrájkolni? Emögött *egész más* dolog bújik. Munkástestvéreim! Senki se adja fel a nehezen megszerzett munkát. A Mémosznak nincs sztrájkasszája!

- Sose féljen, papa, van a közösségnek - szólt közbe valaki, s a napégett emberek nevetve tették le a szerszámot. Mintha nem is tragikus események előtt állnának.

Innen a harmadik sarkon egy épület ormára éppen föl akarták szegezni a sokszalagos májusfát, de mire a kerékpáros odaért, a májusfa színes lobogással, mint egy mélybe hulló máglya, lefelé szárnyalt.

Hanem azért az épületeken nem mindenki állt le.

A pallér, fényes fekete ember, zömök, feszes arcú, aki ért a beszédhez. Az emberek soroksári cipónak nevezték maguk között.

- Szaktársak - mondta fennhangon, nem kiáltva és nem fenyegetőzve -, aki most közületek itthagya a munkát, ami pedig egész nyárra kenyeret ad nektek, az többé ide be nem teszi a lábát! Ebben a bűdös életben soha! Mert mi lesz ebből a sztrájkból? Két-három nap alatt úgy szétzagyválnak, mint a pinty. Éhes embereket nem lehet sztrájkba vinni. Ahol a kenyér, ott az igazság! Én is szocialista vagyok, de nem így. Ezt a sztrájkot a bolsik csinálják.

- És mit akar ez a sztrájk? - lépett melléje a fölbátorodott bizalmi. - Micsoda követelések? Ki ad kenyeret nektek, ha ezt a kicsit, ami van, eldobjátok? Az egész világon éhség, nélkülözés - nincs munka! A kapitalizmus dögróváson, szaktársaim, de várni kell, míg kinyújtózik. Akkor méretet veszünk a koporsóhoz! De válságban nincs sztrájk. Ha elmúlik a válság, akkor jövünk mi!

- Így, így, apukám! - kiáltott az előbbi ember, aki egyszer már megneveztette a körülötte állókat, és egy nagy puha homokgombóccal betapasztotta a bizalmi száját. - Így, így!

Az ijedt ember, szétmázolt, homokos szájjal az iroda felé szökött, s a pallér ugyancsak arrafelé indult, de kimért, nyugodt léptekkel. Néhányan útját állták, mert nyilvánvaló volt, a rendőrségnek akart telefonálni, segítséget kérni.

Ezalatt a sztrájkolók összeszedték szerszámaikat, batyuikat, edényeiket, és elvonultak. Nagy csöndben folyt mindez, az arcokon ott sötétlett az elhatározás árnyéka, ahogyan elszakították magukat a munkától, a törvényes élettől. De most nagy dologra készülődtek. Félelmetes volt a néma vonulás, félelmetes és megindító. Volt, akin csak az elszántság látszott, s volt, akire kiült a tépelődés, a bizonytalanság. Mi lesz ennek a vége? De mentek, mentek.

- Na, öcsém, szedd a cókmókot, gyerünk! - szólt oda az öreg Gyurkának.

A fiú körül jó néhányan ott maradtak. Ő is megmakacsolta magát.

- Mire vársz? - kérdezte az idős kőműves türelmetlenül.

- Nem - kötötte magát a fiú. Ha innen kiesik, hová visz az útja? Ezek közé, vagyis rendőrkézre, vagy vissza a bányatelepre, a semmibe. - Nem! - ismételte most már dühvel, hogy ilyen helyzet elé állították.

- Nem? - álmélkodott az öreg. - És téged a mexikói küldött?

Többet nem szólt, csak a fejét csóválta, fütttyentett, és ment tovább.

A szakmunkások java elment, de a pallér így is elégedett volt. Majd holnap, holnapután csapódik hozzájuk ember innen-onnan. Az öntudat ritkább, mint az üres gyomor.

- Maguk úgy cselekedtek, ahogy józan emberekhez, értelmes munkásokhoz illik - mondta -, nehogy azt higgyék, sztrájkkal lehet elérni a több bért. Az építész úr majd gondol arra, aki kitartott, és nem hagyta magát elbolondítani. Ha pedig jönnek a sztrájkolók, mert majd biztosan jönnek, hogy kiszorítsák magukat a helyükről, hát ne hagyják magukat! Maguk se cukorból vannak. És van még rendőrség is a világon.

Egyik-másik ember tapsolni kezdett, de ezt még a pallér sem kívánta. A félig megüresedett munkahely, az abbahagyott falakkal, kifeszített zsinórmértékekkel, szokatlan volt, névtelen szomorúság ült az embereken.

Gyurka lapátosa, egy törődött kis ember, megvakarta fejét, letette a lapátot, köpött egyet.

- Így köpném le magamat is. Fúj!

Piros arca volt, s csontos orra nyerge kékesfehéren átütött a bőrén.

- Mibe viszi az embert a szükség!

Megtöltötte a taligát, nyögdécselve, kelletlenül, és aztán hosszan maga elé nézve álldogált. Mikor Gyurka ismét megfordult, már nem volt a helyén, az irodához ment, kikérte a könyvét.

A pallér alkudozott vele. Nagyon rossz példa lett volna, hogyha most az első nagy megpróbáltatás után az itt maradók kezdenének megmozogni.

- Nézze, Koleha, tudom én, hogy magát rossz helyre osztották be. Maga szakember és nem lapátos. De hát amíg az ember él, tud segíteni a dolgokon. Elintézhethjük mi ezt magunk között. Majd javítunk rajta.

De Koleha, a kis nyomorék, aki az év tizenkét hónapjából alig dolgozott ki hármát, hajthatatlan maradt. Ide-oda billegett nagy feje vékony, piros nyakán: nem, nem és nem. Nincs az az Isten!

- Na, Koleha, akkor maga is bevörösödött. Pedig én úgy tudtam, maga templomba járó ember.

- Éppen azért - vetette föl fejét Koleha. Alighanem ez volt az egyetlen maradandó mondat az életében.

Erre még feszélyezettebb lett a hangulat, de egy köpcös ács, az állványon lovagolva, megszólalt:

- Nem a mi dolgunk a politika. Keverjék mások. Tömni kell a majmot! - s takaros kis pocakjára csapott.

Ezen kicsit földerültek, de közvetlenül munkalefűvás előtt ugyanez az ács lekiáltott az embereknek:

- Az úristenit! Amott a grundon gyülekeznek. A sztrájkórság. A végén még odakenik az embert.

Az egyik malterhordó asszony, egy kettős hajfonatú szőke nő összecsapta húsos tenyerét.

- Asszonyokat is?

- Asszonyokat nem - felelt kéretlenül az ács -, azokat csak seggbe rúgják.

Erre nagy nevetés támadt, s megnyugodva öltözködni kezdtek.

De Gyurka lassan, elgondolkodva merítgette kezét a vizesvödörbe, s az sem okozott örömet, hogy újra megmozdul a levegő; langyos szél kapott lábra. Nézte ezeket az embereket köröskörül, akik nemcsak azért voltak idegenek, mert először találkozott velük, de azért is, mert nem tudta megmagyarázni, mit keres közöttük, holott tudta, hogy miért maradt velük. Nem volt itt ezek között egy se, akihez csatlakozni tudott volna munka után, gyerünk, menjünk együtt, ülünk le a rakodóparton, lógassuk a lábunkat a vízbe, hűsöljünk, beszéljessünk. Elindult hát maga. A többi még tett-vett, nem akaródzott elindulni, féltek a sztrájkórságtól, és most azt figyelték, hogyan jut keresztül Gyurka a sztrájkolókon. Szólnak-e neki, bántal-

mazzák-e? Az út ugyanis azon a telken vezetett keresztül, ahol a sztrájkolók tanyáztak, s mint látni való volt, hosszabb időre berendezkedtek.

Gyurka is ilyesfélét forgatott a fejében: mi lesz a grundon? S ha kérdezik, mit válaszol majd? Háta mögött, maga előtt nagy űrt érzett: se ide, se oda nem tartozik, ennél rosszabb embernek nem juthat osztályrészül. Fiatal kora ellenére mindig rendet tudott teremteni gondolkodásában, érzései közt, de most képtelen volt erre. Nem értette a dolgot, nem tudta felfogni.

Mikor a telekhez közeledett, megszállta szívét a félelem. A sztrájkolók éppen közös vacsorájukat készítették. Egyikük hulladék lécekből tüzet gyújtott, a másik vizet hozott a kondérba, megint egy másik hagymát hámozott, krumplit, ezzel foglalatostkodtak. Jártak-keltek, beszélgettek egymás között, nem voltak sem haragosak, sem ijesztőek, csak a karjukat lógatták bénán, ez árulta el tehetetlenségüket. Volt, aki kettétört egy cigarettát és megosztotta társával, volt, aki pipadohányt felezett. Látni lehetett, ezek itt ismerik a dolgukat az életben, helyüket a világban. Elszánták magukat valamire, és határozottak.

Amint Gyurka áthaladt a rézsút vezető ösvényen, attól tartott, hogy valaki ráveti magát. Hátrasandított, s látta, hogy akiket elhagyott, még mindig ott tanakodnak az építkezésnél, nem mernek elindulni. Fölszegte fejét, hosszan, keményen kivágta a lépést, s kezében a vulkánkofferral ment, határozottan. Mikor a telek közepére ért, valaki elébe állt. Nem is arra tekintett, aki megállította, de a csoportra, amely a grund belsejében tanyázott. Felismert néhány arcot, kora délután még együtt dolgoztak az épületen. Ebbe az ismeretségbe kapaszkodott, mintha a laza kapcsolattól várna biztatást. Az ember, aki megállásra kényszerítette, talán egy fejjel volt alacsonyabb a fiúnál; nem volt rajta semmi emlékeztető, csupán annyi, hogy kifakult vászonnadrágját vadonatúj bordó nadrágtartóra gombolta, s ez ráfeszült ing nélküli, sovány mellkasára.

- Egy szóra, szaktárs - mondta szerényen.

„Ha megüt, belevágok a pofájába” - gondolta Gyurka, s egy rézsútos pillantással felmérte a menekülés útját.

- Nézze, szaktárs - mondta a csoportbeli megfontoltan -, látom, maga nem tudja, mi az, hogy osztályharc, és azt se, hogy szolidaritás. - Ünnepelesen beszélt, s a munkásmozgalom szavait bensőséges dunántúli kiejtéssel árnyalta. - Azt se tudja, mi az a szakszervezeti ellenzék, mért hirdette meg a sztrájkot, semmit sem tud, szaktársam, mert ha tisztában lenne a dolgokkal, ilyen fiatalon és ilyen becsületes arccal nem állna *azok* közé. A szakszervezeti bürokraták ellenzik a sztrájkot, ők benn ülnek az irodákban, zsíros kosztot élnek, mi forduljunk föl éhen.

Mikor odalenn az építkezésnél az emberek látták, hogy nincs semmi baj Gyurkával, csupán beszélgetésre állították meg, ők is merszre kaptak, és lassan elindultak a telek felé. Itt aztán szembekerültek a sztrájkolókkal. Beszélgetés, vita kezdődött.

A bordó nadrágtartós csöndesen, kérlelően folytatta.

- Pesten leálltak mind az öntudatos építők. Meg a rokon szakmák. A nagy többség a miénk - heves mozdulatot tett, s erről ismerte fel Gyurka, ez volt az az ember, aki homokkal tömte be a bizalmi száját. Ez megmosolyogtatta. De a kis ember nem vette tréfára a dolgot, komolyan, majdhogyan szigorúan folytatta. - Ez nemcsak a mi ügyünk, építők, ez ma holnap az egész munkásosztályé. Holnap leállnak a fások, a bőrösök, holnapután a textilesek. És egészen addig sztrájkolunk, amíg nem emelik a munkabért, és nem biztosítanak munkát vagy munkanélküli segélyt. Maga mért állt ezek közé?

- Nincs ahol meghúzzam magam, nincs egy falás kenyérem. Muszáj dolgozni - válaszolt vörösen a fiú, haragosan, bár ez az indulat abból fakadt, hogy önmagát sem tudta meggyőzni. - És mit érek, ha fölemelik pár fillérrel az órabért, de nekem csak ez jut: munkásfelvétel nincs. Akkor megehetem ebédre, vacsorára a maguk öntudatát!

- Erősen téved, szaktársam. Megmondtam, mi nemcsak a munkabérért, de a munkaalkalomért is harcolunk. Nem inségmunka kell nekünk, hanem közmunka. Hát nem érti, hogy a kizsákmányolás elleni harc a munkanélküliség ellen is folyik? A fájdalmas Krisztusát! - kiáltott föl, mert a meg nem értéssel szemben tehetetlennek érezte magát. - Miért olyan öntudatlan maga, szaktársam! - Bal kezével belekapaszkodott a bordó nadrágtartóba, és a visszaugró gumi pánttal megcsapatta a saját mellét. - Tudja, micsoda maga? Saját testvéreinek piszkos árulója! Sztrájktrő, az, semmi egyéb.

S azt, hogy sztrájktrő, úgy mondta ki, mint a legszörnyűbb megbélyegzést.

- Gyere közénk, fiatal szaktárs, amink van, együtt esszük meg, s ha semmink sincs, hát együtt éhezünk! - Ezt már nem dühvel, de kétségbeeséssel mondta, mint aki mindenképpen meg akarja menteni Gyurkát a legiszonyatosabbtól.

- Nekem dolgoznom kell. Nekem haza is kell vinnem pénzt, rokkant, éhes apámnak.

Most jutott eszébe először, igen, segítenie kell az apján is.

Körös-körül mindenütt élessé, haragossá vált a vita.

Most pillantotta meg Gyurka a kemény öreget, aki őt is munkába állította.

- Szaktársak - mondta az fennhangon -, hagyjuk a vitát. Én csak annyit mondok maguknak: a sztrájktrő rosszabb az apagyilkosnál. De vannak a sztrájkknak erősebb fegyverei is. Aki reggel munkába áll, azzal másképpen beszélünk.

- Annak betörjük a pofáját - kiáltott közbe valaki.

- A jó anyádnak - felelt egy másik hang a sztrájktrők közül.

Ez volt a jel az összecsapásra. A féken tartott gyűlölet kitört belőlük. Verekedés kezdődött, a sztrájktrők futásnak eredtek, visszahúzódtak az épülethez, mert az első percben eldőlt a csata sorsa. Az állványok mögül téglával kezdtek dobálni. Gyurka is viaszodródott az építkezéshez, s a kavargásban újra a bordó nadrágtartós mellé került.

- Rohadt sztrájktrő vagy! - kiáltotta az ember, és Gyurkába kapaszkodott. Rángatni kezdte a fiú öreg, kopott mellényét. Gyurka egyetlen mozdulattal, szinte fél kézzel elpenderítette magától, s a vézna ember a verekedők kupacába zuhant.

S most ott állt Gyurka a tomboló kavargásban, hátát nekivetve egy frissen vont falnak, és még most sem tudta eldönteni, kinek is segítsen. Ez volt a rettenetes érzés, hogy még most sem tartozott senkihez. De ekkor a vállán éles, fájdalmas ütés érte, a lécs, amivel rácsaptak, ketté is törött rajta: újra a nadrágtartós támadott.

A fiú agyát brutális düh öntötte el. Néhány vad mozdulattal megteremtette a maga helyét a forgatagban, és az ellenfelére ugrott. Egész súlyával ránehezkedett, s látta, amint a másik ember sárga homloka gyantásan kifényesedik, s a fogára vér szivárog.

Föltápaszkodott, ürességet, szégyent érzett magában, meggyötört volt, kívánta, bárcsak támadna megint a kis ember, ütné-verné őt - nem ütné vissza. De nem jutott idő már semmire, mert valaki a szerszámkamra mögül elkiáltotta magát: a rendőrség!

Megint az öreg beszélt.

- Elvtársak, hagyjuk abba, összeszednek valamennyiünket. Vigyük a sebesülteket.

Fehér, rövidre nyírt bajusza világított a sötétbarna arcban.

Valaki az öreg mögé settenkedett, s egy magasba emelt vastag karóval lecsapni készült. Gyurka csak a fölemelt karót látta, s az öreg nyugalmas, kerek fejét, mely ugyanolyan makulátlan ezüstös volt, mint a bajusza. A támadóhoz ugrott, de idejéből csak annyi telt, hogy félrerántsa az öreget. Az ütés őt érte. Meleg vér csordult a szemére, nem látott semmit.

A szomszéd utca felől beüvöltött a riadóautó kürtje. Menekült, aki tudott.

*

Tompán meneteltek, meneteltek valamiféle dobbanó lábak, szöges cipők a koponyáján. Azt hitte, hogy benn maradt a tárnában, s valahol odakünn mentő csapatok kutatnak utána, ez a remény nem benne volt, valahol mellette lebegett a sötétben. Erőltette a látást, de nem látott semmit: összeomlottak körülötte a falak. Csak vízcsurgást hallott időnként. Igen, ez a bányavíz. Lassan majd elönt mindent. Félt a sötétségtől és a megfulladástól.

Mikor újra kinyitotta a szemét, göcsörtös öreg mennyezetet látott. Dróton függő pléhtányért, s alatta egy sárga égőt. A fény nem sok világosságot adott, mégis az agyáig szűrte. A koponyáján még mindig meneteltek, de ez már nem fájt olyan nagyon. Megint csak hallotta a vízcsurgást, aztán valaki följe hajolt, és borogatást tett a homlokára.

Alacsony, fekete asszony volt, haját rövidre nyírva viselte. Arcán csöndes, kibékítő mosoly játszott, s a hangja éppoly szelíd volt, mint egész lénye.

- Jobban érzi magát? - kérdezte kíméletesen. - Az uram örülni fog. Igaz, hogy már a doktor is megnyugtatót minket, hogy komolyabb baj nincs, csak egy kisebb agyrázkódás. Az éjszaka nyugtalankodott, de most már minden jó lesz.

Gyurka előbb látott, hallott, mintsem a tudatáig értek volna a szavak. De a tények lassú tudomásulvétele után felötlött benne a kérdés: hogyan jutott ide? Mi történt azóta? És ki az az ember, aki majd örül annak, hogy ő jobban van?

Mikorra ezek a kérdések már beszéddé formálódtak volna, megint egyedül volt a szobában. Sötét szoba volt, udvarra nyíló, de a szemközti tűzfalon érettpiros napcsíkot látott, ebből tudta, hogy délután van. Ő díványon feküdt, s volt még ezenkívül itt egy barna, nagy ágy, mely lehetett kétszemélyes is, s egy mázát vesztett, rézgombos gyermekágy.

Az első vizsgálódás után fáradtan ereszkedett vissza a párnára. A visszatérő élet jeleként éhség kínozza. Az éhség mindig szorongást keltett benne, s most, félig eszmélő állapotban mégis örömmel töltötte el. Ebben a remény is benne volt: enni, meggyógyulni.

Nyílt az ajtó, belépett valaki. Fekvő állapotban csak egy meghatározott szögből látta az embert. Először egy harmonikásan bő nadrágra, majd az egykor sötétbarna, színét veszített ingre és végül egy bordó nadrágtartóra esett a tekintete. Egy villanás alatt visszaidéződött minden. Mint a távozó köd, felszállt az agyáról a kábulat, s már mindent tudott, de ez rémülettel vegyes szégyenkezéssel töltötte el. Szeretett volna felugorni és kirohanni a szobából. Szavak toluultak kiszáradt ajkára, és mégsem tudott megszólalni. Olyan eleven erővel járta át a büntudat, hogy kisajdultak a könnyei. Ugyanakkor, párhuzamosan, érezte tehetetlenségét, hogy sem mozdulni, sem kiáltani nem képes, és következék bármi, mindent kénytelen elfogadni. De a házigazda egyszerűen és természetesen szólalt meg, mint aki nem vesz tudomást a bonyolító, zavaró előzményről.

- Hallom, szépen javul - mondta, nem is olyan hangon, mint ahogyan betegekkel szokás beszélni. - Jó anyagból van ez a koponya - nevetett, s egyszerre minden derűs lett és feloldódott a szobában.

- Most már talán ehetne is valamit, nem? - szólalt meg az asszony a betegápolók ősi ösztönével és gyengéd asszonyi diplomáciával.

- Hát, persze hogy ehetne - helyeselt a férje -, nézzük csak, Vera, mit is ehetne? Azt hiszem, valami pempőt.

Asszony és férfi úgy tárgyalta meg a dolgot, mintha nem tudnák, hogy csak vízben főtt krumpliról lehet szó, más betegnekvaló nem is akadt a háznál.

Amint az asszony kiment a konyhába, a fiú szeretett volna megszólalni, de a házigazda türelmes, nyugodt szeme leintette.

- Semmi baj. Az a fontos, hogy rendbe jöjjön.

- És a sztrájk?

- A sztrájk? Van. Most kezdődik csak igazán.

Mikor az asszony hozta az ételt, két gyerek jött be vele a szobába: egy hatéves-forma, komoly, kevés szavú kislány, nagy hajfonatokkal, és egy kerek arcú, pirospozsgás kisfiú, aki talán egy esztendővel lehetett fiatalabb nővérénél. Ezek voltak Benduláék gyermekei, mert a házigazdákat így hívták. Valamennyien vacsorához ültek. A család fekete hurkát és kenyeret evett. Mindenki megkapta az adagját, s abban vetélkedtek, ki szeli vékonyabbra a hurkát. Ebben a játékban már-már jókedvűek voltak. Az evésslassúsági-versenyt a hallgatag kislány nyerte. Ezen nagyot kacagtak.

- Annyit kell nevetni nekik, megfájdítják az ember oldalát - panaszkodott tréfásan az asszony, és elvette Gyurkától a fényesre kanalazott tányért. Amint a lámpafény felé hajolt, rövid hajában sűrűn csillantak erős ezüstsálak. - Ezek mind ilyen bolondosak, az egész Bendula család! - dicsekedett az asszony, s már indult volna a konyhába, de a kisfiú a maga érces szopránján utánaszólt, és megállította:

- Éhes vagyok!

Az asszony sután, tehetetlenül állt a küszöbön.

- Hát most, Józsikám, ki kell bírni reggelig. Nincs egy falat kenyér a háznál, anélkül meg nem ehetsz hurkát.

- Megeszem én kenyér nélkül!

- Maradj nyugton, Józsi - szólt közbe a kislány szigorúan -, hurka sincs.

Gyurka röstellte magát a tehetetlenség miatt, hogy ilyen szegény emberek elől falja föl az ételt.

- Kibírják reggelig - nevetett Bendula -, se baj. Nevelni kell őket.

*

Néhány nap múlva talpra állt. Körülnézett a városban, az épületeken mindenütt sztrájk, a sztrájkórségek megszállták az építkezéseket, s a csaták, verekedések a sztrájktörőkkel mindennaposak voltak. Itt-ott akadt valami cipelnivaló; egyszer sorba állt az előljárátság előtt, ahol az ínségkonyha jegyeit osztogatták, de mire a végtelen sorban az ablak elé került, elfogytak a jegyek. Valaki bezúzta az iroda jegykiadó ablakát, s a végén menekülni kényszerült éhesen,

minden nélkül. Holott Gyurka már nem is magára gondolt, a gyermekeknek szeretett volna vinni valamit.

Esténként járt haza. Elbeszélgetett Benduláékkal, s míg eleinte csodálta, milyen hit és remény fűti ezeket az embereket, később már maga is természetesnek találta a bizakodást. Pedig a fogyó napokkal súlyosbodott a helyzetük.

Bendula minden este ezzel a hírrel jött haza:

- Úgy látszik, holnap lesz a megegyezés. Akkor aztán megindul a munka.

Egyik este a házigazda szótlanul ült, a leveshez sem nyúlt. Végül megszólalt:

- A rendőrség sorra fogja le az embereinket. A Kőrös utcában is jártak. - Itt volt az ellenzéki építőmunkások helyisége.

Mikor már minden elcsendesedett, a gyerekek is aludtak, még sokáig kihallatszott a konyhába Benduláék egyenletesen komoly beszélgetése. Most már Gyurka is tudta, hogy a bajok sűrűsödnek.

Másnap még a szokottnál is sivatagibb forróság feküdt a városon. A forró szél port és szemetet sodort magával. Égett motalkó- és kátrányszaga volt a levegőnek. A láb nyoma benn maradt az aszfaltban, mintegy megörökítve a jövő századoknak: itt, ebben és ebben az esztendőben is emberek éltek Budapesten, jártak-keltek, nyájba verődtek és szétszaladtak. A gödöllői világtáborban ezen a napon zászlóparádét rendeztek a különböző nemzetek cserkészei, s a Mémosz előtt, a nevezetes Marx Platzon, melyet a Liget leperzselt lombjai határoltak, kardlappal verték szét az ódöngő munkanélkülieket.

Gyurka is köztük volt, s futott a menekülőkkel, és mindezt a maga természetes sorsának érezte. Ez most már nem lehetett másként. Együtt kiáltott az emberekkel, és magában azt mondogatta: mégiscsak ebből lesz valami, hiszen mi ilyen sokan vagyunk. S amerre elhaladtak a tüntetők, az ijedt boltosok lehúzták a redőnyt, és menekültek.

Fárasztó nap volt, de mégsem reménytelen. Korábban ért haza a szokottnál, jó híreket hallott, és ezt akarta elmondani Benduláéknak.

De már a kapu előtt találkozott a két gyerekkel. Ott ácsorogtak szótlanul, s csak akkor világosodott meg az arcuk, mikor Gyurkát megpillantották.

A kislány, Márta szólalt meg először. Koravén arcocskája szokatlanul kipirult volt.

- Apukát és anyukát elvitték.

- Valami írásokat kerestek, összedobáltak mindent - mondotta a kisfiú.

Fölmentek a lakásba. Este bekopogtatott a házmesterné, egy alacsony úriembert bocsátott előre.

- A háziúr, kérem - mutatott a férfiúra.

- Ön itt rokon? - kérdezte Gyurkától amaz.

- Igen, rokon vagyok.

A két gyerek bólogatott.

- Nincs bejelentve - szólt közbe gyorsan, kötelességszerűen a házmesterné.

- Mójában áll, hogy fizesse a lakbért? - a háziúr nem is várt választ saját kérdésére. - Úgy látom: nem. Sajnálatos eset, de hát nekem is terheim vannak. - A házmesternéhez fordult, neki mondta: - Ki hitte volna, a Benduláék! Ha jól tudom, a lakbért is rendesen fizették.

- Ki szokták egyenlíteni - bólintott a házmesterné.

- Tehát holnap estig ki kell üríteniük a lakást - döntött a háziúr.

- És ha megfizetjük a bért? - kérdezte Gyurka azzal a reménnyel, hogy ez majd zavarba hozza a háztulajdonost, és kis időt nyernek.

- Akkor is ki kell költözködniük. A lakásra szükségem van. És tessék gondoskodni a bútor elszállításáról is. Semmi kedvem újabb bonyodalmakhoz.

- Maga itt lakik már jó ideje, de nincs bejelentve - szólalt meg váratlanul a házmesterné. - Kicsoda maga?

A háziúr türelmetlenül intett, s a küszöbről még visszaszólt:

- Akkor holnap estig okvetlenül. S ezzel az ügyet lezárta.

*

A falak szorongatták őket, lementek az utcára.

- Apukát most biztosan megverik - szólalt meg a kislány, hosszú töprengés eredményeként.

- Nem verik, nem verik! - ellenkezett a kisfiú, és hangosan sírva fakadt.

A járókelők közül néhányan utánuk néztek.

- A rendőrségen mindenkit megvernek. Apuka mondta - magyarázta Márta -, én még egészen kicsi voltam, amikor egyszer apukát elvitték, és akkor is verték. Csak azokat nem verik, akik árulók.

A sötétkék estében mint dús, sok szirmú, kövér rózsza, egy hentesbolt ragyogó kirakata tárult eléjük. A gázon, kék lángocskák fölött, nagy bádogtepsiben kolbász és omlékony fejhús gőzölgött. A hentesné szép, rózsaszínű ujjakkal a tepertőbe nyúlt, és nagy darabokat potyogtatott egy most sodort zacskóba. A hentes tormát reszelt a fejhús mellé, és nevetve könnyezett.

Amint álldogáltak a kirakat előtt, észrevették, hogy társaik akadnak, emberek, akik merev szemmel nézik a kirakatba ömlő buja belvilágot, a hentest, amint tűnődve figyel a Berkel-mérleg vibráló mutatóját, a farát ringató hentesnét, aki zsíros papírpénzt gyúr a kasszába, melynek fiókja nyitáskor-csukáskor csilingelt.

A kinti és a belső világ élesen elvált egymástól, más-más nemű anyagból épült fel, s amint valaki a párásan fülledt, kisvárosiasan sötét utcáról a csillámló boltba lépett, helyzete természetesen megváltozott, s az áhítozás szférájából a megvalósulás körébe jutott; a latolgatóból parancsoló lett. S mikor visszafelé ismét átlépte a küszöböt, már másfajta ember volt, minősége átalakult, mert vagy a kezében vagy a gyomrában, de magával hozott tíz-tizenöt - vagy akár húszdekányi húst, észre sem véve a báméskodókat, akik egyre nehezebben tudtak szabadulni a látványtól.

A külső világban alig változott valami. Egyesek továbbmentek, mások megint csatlakoztak a kirakatnézőkhöz. Szabályos esti program volt ez.

Közben a János-hegy felől feltámadt a szél, és erdőszagot meg ezüsttel szegett barna felhőket kergetett maga előtt. Odaát, a Duna tulsó felén már zuhogott, s ettől itt is friss hűvösség támadt. Tudni való volt, nemsokára ideérkezik a vihar.

Gyurkáék még mindig ott ácsorogtak a báméskodók között. A kisfiú felnézett Gyurkára, és bizalmas melegséggel meghúzkodta mellényét.

- Bácsi, éhes vagyok.

- Hallgass! - kiáltott rá öreges képmutatással Márta.

- Éhes vagyok, nagyon éhes. Máma még ebédet sem ettünk.

Gyurka a zsebébe nyúlt, és jobb kezével számolgatta filléreit.

- Várjatok csak - mondta.

Kilépett a körből, s hátra sem tekintve, hátában a közelgő zivatarral és az éhes emberekkel, belépett az üzletbe. A hirtelen meleg húsillatot nehéz volt elviselni. Az asszonyra nézett, aki dús volt, s a mellének két dombja rózsaszínűen derengett elő szétnyíló köpenyéből. Elakadt lélegzettel nézte az asszonyt, s már nem is éhséget, de vágyat érzett, bár ebben a sonka- és fokhagymaillatú szentélyben oly elérhetetlennek tűnt. Minél kíváncsiabb volt az asszony, sima, piros ajkával, fényes, kissé előreugró fogaival s barna, nagy diószemével, annál messzibbnek érezte magától a fiú a megvalósulást. Végre sorra került.

- Abból - mutatott zavarában egy jó darab főtt sonkára.

- Jót választott - bólintott a hentes, s beleszúrta kétágú villáját a sonkába, majd azt egy üvegesen zörgő zsírpapírra tette. Szemével hűségesen követte a mérleg mutatóját. - Egyhúsz - mondta röviden, mint aki végezni szeretne, és miközben a fiú elé tette a csomagot, jobb kezével a pénzért nyúlt.

A hentes mutatójával turkálva szétválasztotta a filléreket, és aztán felkiáltott:

- Ez csak egy pengő!

Gyurka észrevette, hogy a kint ácsorgók egészen a kirakatüveghez tapadva figyelik a bentieket. Ugyanakkor megeredt az eső.

- Húsz fillérrel kevesebb - mondta a hentes izgatott hangon, mint aki jelzi, tudta, hogy ez lesz belőle.

- Akkor vágjon le belőle.

A hentes most vette észre, hogy a fiú az ő asszonyát bámulja, s hogy a hentesné is egy-egy pilledt tekintettel válaszol.

- A legszebb darab, vágjon le belőle a halál! - mordult rá. - Menjen a fenébe!

Most váratlanul az üzletben termett egy óriás termetű, mély hangú ember, aki nehéz, csombókos haját zsokésapkába szorította.

- Mit mondott az én barátomnak? - kiáltotta, s mellen ragadta a hentest. Az üzlet zsúfolásig megtelt hirtelen ázott, izgatott emberekkel. Valaki belecsapott a lámpákba, először az egyikbe, aztán a másik kettőbe is, és az üzletre sötétség borult.

- Az én barátomnak senki se szidja az édesanyját! - ordított az óriás még a sötétben is, mint aki ennyivel tartozik az erkölcsnek. A fokozódó zűrzavarban csak egyetlen kiáltás volt már körülhatárolt és érthető: a hentesné hívta a rendőrséget, sikoltozva, ahogy a torkán kifért. De odakünn éppen tetőpontján volt a villámmal, mennydörgéssel teli vihar. - „Az Úrjézus nevében” - szólalt meg egy elégedett meleg bariton.

Az emberek percek alatt kiűrtették az üzletet, vizsály nélkül. A zivatar múlóban volt.

Gyurka meg a két gyerek már messzi jártak. A vihar is elvonult, s a fényesre mosdatott utca sűrű jó szagokkal volt teli.

Tanakodás közben lepte meg őket az álmoság. Nem, rokonuk nincs itt Pesten, nem idevalósiak, kaposváriak. Apukának sok barátja van, de hát hogy hol laknak azok...? Meg aztán a szaktársai... Nem tudtak semmit kisütni.

Korán reggel rendesen öltözött, javakorabeli házaspár kopogtatott be hozzájuk.

- A Mikus bácsiék - mondta megélénkülve a kislány.

- Hallottuk, hogy a gyerekek szüleivel mi történt - szólalt meg Mikus. - Mi szegről-végről rokonok lennének, hát a gyerekeket magunkhoz vesszük addig.

Gyurka tudta, hogy Benduláéknak nincs itt rokonuk. A segítség csak azoktól jöhet, az olyanféle emberektől, mint az öreg volt az építkezésen. Most már végképp értette Benduláék konokságát, hitét.

- Mert nem tarthat soká az egész, csak tévedés lehet - szólt közbe az asszony.

- Szerencséje Sanyiéknak - így nevezte Benduláékat a férfi -, hogy van itt még jó néhány rokon, így aztán a bútort is elraktározzuk.

Gyurka magányosnak és kifosztottnak érezte magát. Most látta csak, milyen ostobán és vakon indult el a kis bányatelepről, ami kívül esett az élet forgatagából, ahol egy kifogyó akna körül nagyrészt csak öregek, munkára alkalmatlanok éltek, vegetálva, morzsolva napjaikat. Nem találkozott olyan emberekkel eddig, akik igazi útjára vezették volna. Ezért áll itt egymagában, rokonok nélkül.

- Sanyi magáról is beszélt - szólalt meg a férfi, mintha csak nyomon követte volna a fiú gondolatait. - Van is egy üzenetem... Tudja, hol az újpesti vasúti híd?

Aprólékosan elmagyarázta, hogyan talál oda.

- Délután kettőkor, a feljárónál lesz egy jó barát, aki vár magára.

Többet nem mondott.

Együtt mentek le a lépcsőkön, elbúcsúztak egymástól. A gyerekek a fiú nyakába csimpaszkodtak, és megcsókolták.

- A találkát el ne feledje - szólt visszafordulva Mikus.

A hentesüzlet előtt kellett elhaladnia. Az üvegezők éppen a kirakat üvegét vágták be. Gyurka belesett, az asszonyt szerette volna látni. De az üzlet üres volt.

- Hiába - mondta az egyik üvegező -, nagy az éhség.

- És ha mégannyit üvegeznék, azt is bezúznák. Roló kell ide, erős.

Délben a Rákospatak mellett heverészett egy fagyalbokor tövében. Vajon lesz-e egyszer olyan pompázatos felesége, mint az a hentesné? És lesz-e egyáltalán felesége? Semmit se tudni, az ember sodródik ebben a világban. Legjobb lenne, ha jönne valami háború, ami mindent elsöpör. Aztán a sztrájkolókat látta maga előtt, a sovány, napszitta férfiakat, amint üldögélnek a grundokon és örködnek. Hiába jönnek rendőrök ellenük, újra meg újra visszatelepednek a helyükre, és vigyáznak. Ez is háború. Ez is életet követel.

Két óra tájt eljutott az összekötő hídhöz. Ki várhatja őt, vajon kicsoda? S méghezzá barátja - amikor ismerőse is alig akad! Ez is amolyan *rokon* lesz, mint a Mikusék Bendulának... Így hát az ember még sincs magában.

Már messziről megismerte a karcsú, hetyke, cigányos fiatalembert, amint jó hosszú léptekkel fel-alá sétált a feljáratnál. A mexikói volt. Intett neki, és sietett feléje.

Fegyelmi úton

Most már, hogy közelebb vagyok a negyvenhez, mint a harminchoz, a harminchetet nemrég töltöttem be, hát elmondhatom, jó egypárszor rám húzták a vizes lepedőt, és mindig a könnyű természetem miatt, mert amúgy a munkámra nemigen volt panasz. Nem vagyok én vizesnyolcas, a kezemhez se ragad semmi, csak éppen vidám gyerek vagyok, s jobb szeretek a belevaló fiúkkal koccintgatni, mint bólogatni a siratóasszonyoknak. Ezt, úgy hiszem, mindenki megértheti.

A bort én mindig bírtam, de csak egy-két pohárral kívántam, jobbra a fronton szoktam meg a töményt, ott lettem piás, de ott is a tűzvonalban, mert egyből megtörtént, hogy egy-egy nagy-takarítás után az ember viszontlátta a barátja karját-lábát-fejét, de még a máját is, csakhogy külön-külön. Aztán meg az ital kurázsit is adott sok esetben, például akkor, mikor már javában hajtották az ezredünket Ausztriába, és én Rohoncnál leléptem, hogy a hátam közepit mutassam annak, ami toronyiránt. Akkor még volt reményem, huszonhárom éves voltam.

Én aztán elmondhatom, úgy jöttem a demokráciába, hogy akár polgármester is lehettem volna azon minutumban, ahogy felszabadultunk. Pestújhelyi gyerek voltam, s az Ajax-acélban, a *Királyné* úton tanultam ki a lakatosságot, igaz, hogy jól tanítottak - s a frontra is kitolásból dobtak ki, mivelhogy a bátyám átment az oroszokhoz, és állítólag rádióba is üzent.

Mi a szüleimmel a Mosónő-fertályban laktunk, ott az olyan magunkfajta szegények húzódtak meg, és így magunkban voltunk, mert csak azt adja az isten egy magyar királyi postásnak vagy rendőrnek, hogy házat szerezzen, s még hozzá nyugdíjas legyen, és így sanyargassa a kertjét reggeltől estig, már bűdös neki a proli, azzal már szeret *nemszóbaállni*. Akkor a régi szomszéd neki csak: *halljakovács* meg *értikovács* - ezek ilyenek mind!

Az édesapám, igaz asztalos volt, nagyobb üzemben dolgozott ott helyben, s legjobban az hozott jövedelmet a tulaj zsebibe, hogy az ottani tüdőkórháznak gyártotta a koporsókat, igaz, minden hulla után le kellett hogy tejeljen a gondnoknak, de még ez is belefért. Azért amilyen szomorú élete volt szegény apámnak, teli gürcöléssel - ha rá gondolok, hát nem is az arcát látom, hanem a nagy, sárga, bütykös tenyerét -, hát igen, amilyen az volt, olyan csúf volt a halála is. Negyvennégy nyarán a határunkra leesett egy amerikai röpbomba, de robbanni nem robbant. Hát a községben a fejesek, a főjegyző meg a többi hinterland-generális kijelenti: ők azt a bombát hatástalanítják, kisserelik, és odateszik közszemlére. Be is szállították a szántóföldről, és lerakatták a volt községháza udvarára, ott, ahol a zsírjegyet, kenyérjegyet meg a többi mindenfélét osztogatták, és sorba állt jó órák hosszat az a sok asszony, öregember meg kiskorú. Ott aztán a szakértők addig kopogtatták, taszítgatták a bombát, míg az meg-gondolta magát, és szétdurrant, de úgy, hogy vagy húsz-harminc embert s vagy nyolc-tíz házat magával vitt a másik, boldogabb világba. Ott pusztult el szegény édesapám, pedig még negyvenöt esztendőse se volt, és igen nagyon készülődött a jobb világra, ahol neki is igazságot teljesítenek, s az édesanyám úgy maradt, mint az ujjam, csak azért, hogy a bátyámnak örvendezzen, nekem meg búsuljon.

Mit gondolnak, hogy jöttem én haza a bujdosásból? Olyan haraggal, hogy kitekerem a gazemberek nyakát, akik ezt a sok rosszat tették, akik miatt apám is elpusztult.

De mindezt csak azért mondom el, hogy akárki láthassa, nem elég a szándék, szerencse is kell a dologhoz, vagy erős akarat, vagy éppen mind a kettő, isten se tudja!

*

Mikor én beléptem az alkatrészgyárba, az irodán simán ment a dolog, igen, kell az ember, a lakatosműhelybe is kell, nem dörgöltek az orrom alá semmit, bár tudták, hogy a munkakönyvemben benne van az elbocsátás a *paragrafussal* együtt, mert a jó emberek az előző helyemen nem feledték beírni, hogy fegyelmileg lettem elbocsátva. Jó, nem szólnak semmit, kész a kocsi, mehet a ló, alovanti! Fölvettek ugyanakkor egy másik pofát is, azt is fegyelmis munkakönyvvvel, és ugyanoda, ahová engem, lakatosnak. Gondoltam, ez már kicsikét bűdös, jóból is megárt a sok, fegyelmisből is a kevés. De álljon helyt mindenki magáért. Engem megvert a sors, a rossz természetem miatt ide-oda dobáltak, még jó, hogy megúsztam egy beírással és nem állami ellátással, az ilyen is könnyen megy. Igaz, hogy nem kell nagyobb csapás annál, hogy a feleségem elhagyott, és neki van igaza, a kislányom, aki pedig már tudja, hogy az *á* után a *bé* jön, olyan idegen hozzám, mintha sohase ismert volna.

Azért, ahogy a műhely felé mentem a nagy udvaron és láttam a piros téglás épületeket egymás mellett, rendesen, katonásan, és ahogyan visszanéztem a portára, ahol nincs *ki-be*, flepni kell mindenhez, vagy blokkoló, hát megmondom nagy őszintén, szorongani kezdett a szívem. Ettől félttem én mindig, a nagyüzemi élettől, hogy be vagy csukva négy fal közé, kőkerítéssel körül vagy kerítve, be vagy írva ide meg oda - ettől én mindig fáztam. Ha csak tehettem, én mindig külső munkán voltam: jönni-menni. A szigetelővállalatnál is, ahonnan úgy küldtek el, fegyelmissel, vidéken jártunk mindig, épületen dolgoztunk, s a fehér üvegfonál, amit a csőre tekertem, már olyan volt, hogy még álmomban is ezt láttam. Annak előtte pedig hídépítőknél dolgoztam jó pár évig, kevés rátartó ért el olyan százalékot, mint én, ment a dolog télen-nyáron, de mint a szentjánoskenyér, olyan száraz, kiszívott voltam én mindig.

Szóval a szám is megkeseredett, mikor arra gondoltam, ezután *ettől eddig* nem vagyok a magam ura. Mert higgyék el, nem a munka volt bűdös nekem, csak az *egzecírozás*. Kinek mi a mániája.

Mikor beléptem a műhelybe, láttam, kukacos emberek dolgoznak itt, mert fene nagy rendet tartottak. Az eszterga alól a forgács mind kisöpörve és a sarokban összegyűjtve, a satu szépen megolajozva, a reszelőknek jó tartó a falon, és általában mindenhol plakátok, így-úgy óvakodj a balesettől, miegymás. A főnök kuckója akár egy patika; ablakok tisztára pucolva. És ahogy a műhelyfőnök elé álltam, az úgy végigtapogatott a szarukeretes szemüvege mögül, mint egy beteg lovat. Nagy szőke ember volt, úgy ötven körül, csupa dagadó izom az atlétatrikója alatt, a szeme olyan sötétpirosan fénylett, mint a bronz.

- Szóval, maga az a Hadur István - mondta erős, de csendes szóval -, na jól van, ha jól van.

Beosztotta a munkámat, nem adott társakat, úgy látszik, tudni akarta, mi telik belőlem. Pontos síkba kellett vasakat reszelnem, még sehogy se állt hozzá a kezem, el is toltam néhány darabot a háztól.

Az első héten olyan pocsék volt a teljesítményem, hogy gondoltam, na, a jóistenit, még lakbérre se futja, mivelhogy az előbbi lakásunkban megmaradt az asszony meg a gyerek, én pedig albérletbe mentem.

Nem bántott engem a műhelyben senki, de szóba se nagyon álltak velem. Visszaeső bűnös voltam, és azt hogy, hogy nem, mindenki tudta itt körülöttem. Még a másik fegyelmis se húzott hozzám, mert úgy gondolta a szerencsétlen, így talán könnyebben megszabadul a bélyegétől. Még azt is észrevettem, vagyis inkább megszagoltam, hogy egyik-másik gondosan elzárja a szekrényét, nehogy lába keljen valaminek. Engem nem úgy teremtett az Isten, hogy fakír pofával álljam ezt, s csak nyeljem befelé magamba. Mégsem nyitottam ki a számat, gondoltam, tanulhattál eleget a nagypofájúságból is. Mert egyszer például az történt a hídépítőknél is, hogy a brigádvezető rám mászott, mért kések én nap mint nap a munkából.

Mit tettem én? A Dunába dobtam az állványról, pedig influenzás idő volt, igaz, hogy aztán én húztam ki a vízből. Mondhatom, csak azért nem rúgtak ki, mert hajrában voltunk, és a fagyos idő beállta előtt be kellett fejezni egy áthidalást. De attól fogva a brigádvezető, ahol csak tudott, elvágott mindentől; prémiumtól, sztahanovista oklevéltől. Jó, így is megélek.

Szóval, arra már úgy-ahogy vigyáztam, ne szerezzek még újabb ellenséget magamnak. A keresetem alig volt több nyolcszáznál, nem vittem én itt semmire, de nem lehetett ugrálni, a fegyelmisnek jobb, ha meghúzza magát. Különösen ha ilyen harapós főnöke van. Magamban gondoltam, ha ti így, én úgy. Kimentem a vécére, és jó sokáig elfelejtettem visszajönni. Ha munkalappal, anyaggal át kellett gyalogolni valahová, szép komótosan csináltam, a tudómnak kellett a jó levegő. Nem szóltak semmit. Mit is várhattak az olyan embertől, aki a vidéki munkán rászokott a részegességre, aki mindenféle lump kompániába keveredett, s aztán se munkafegyelem, se családi érzés, semmi. Ők most is abban voltak, hogy csak az ital meg a jövés-menés a gondom, pedig én az italt már nem szerettem, utáltam, mert csak rosszat hozott a fejemre, minden bajomnak okozója volt. Megmondanám, ha innék, mért tagadnám, magunk között mi értelme lenne?

*

Egyszer megállított az udvaron a főnök. Jó kacsafullasztó meleg volt, csak úgy hápogott tőle az ember. Nálunk vagy meleg van, vagy hideg, kellemes közepes idő nincs.

- Mondja csak - szólított meg azzal a csendes beszédével -, mi a fenét üldögel maga a vécén félórát? Beteg talán?

- Így szoktam meg - válaszoltam. Dühös voltam, s a fejem búbját kegyetlenül égette a nap, mert csak a múlt héten nyírtam magam kopaszra, tisztára büntetésből, mert annyi részeg szajha mondogatta már nekem: akár a selyem, ez a te szép fekete hajad! Hát ne legyen ez sem.

- Ha megszokta - mondta ő gorombán -, ideje, hogy leszokja. Magát kétszeresen figyelik. Térjen észhez. Szégyelltem is magam evvel a vécédologgal, hát nagyszájú lettem.

- Nem vagyok én fegyenc, hogy így bánik velem.

Végignézett a kerek bronz szemével; bikaerős ember volt, egy csapással leteríthetett volna.

- Menjen csak a dolgára - ennyit mondott, de rosszkedvűen.

Dolgozott ott a műhelyben egy fiatal esztergályos, akinek a forgács egyszer majd kiégette a bal szemét, attól olyan üveges lett az a szeme, rosszul is látott rá, de még így is gyors kezű volt, mint az ördög, úgy hívták: Szeiler. Könnyű szőke haja volt, mint a pihe, kilátszott alóla a rózsaszínű koponyája. Az arca vékony, olyan gondolkodós. Inkább néztem volna mérnöknek, mint esztergályosnak. De az volt a családjában mindenki, esztergályos, az apja meg a három fivére is. Ez a Szeiler, úgy néztem, gyakran figyel, mit csinálok, de nem rossz szemmel, az ember ezt megérzi.

Egyik délután egyenesen odajön hozzám a műhelyfőnök.

- Volna itt egy munka, ha elvállalná, pénzt is hozna, többet.

Kérdeztem, mi lenne az. Láttam a főnök arcán, hogy elkedvetlenedik. Mástól nem veszi zokon, ha megkérdik, milyen a munka, mennyit fizet, meddig tart, az természetes, hogy az ilyesmit megkérdi az ember. De nálam ez már annyit jelentett, hogy válogatok. Még alig beszélünk, és a főnök máris meggondolta magát.

- Ez különben is olyan munka - mondta -, hogy villanyhegesztéshez is érteni kell, ahhoz pedig magának fogalma sincs.

- Ahogy tetszik mondani - mondtam én, mert ha ő ki nem állt engem, hát azért ő is a begyemben volt.

Egyik talpnyalója mindjárt közbevágta:

- A vezényelt úr válogat.

- Vezényelt úr ám az öregapád!

Húsos, nagy ember volt az illető, akivel majdnem összeakaszkodtunk.

- No hiszen, lehet még magából is vezényelt úr - mordult rá a főnök. Nem azért, hogy engem védjen, de azt a másikat sem bírta.

Így aztán megúsztuk összecsapás nélkül.

Műszak után Szeiler azt mondta, beszélni szeretne velem. Jó. A kapunál találkoztunk. Elmentünk egy közeli vendéglőbe. Kért egy fél liter bort, de én rátettem a tenyerem a magam poharára.

- Megbocsásson, szaki, nem élek ezzel.

- Inkább málnát?

- Azt lehet.

Bólintott. Belém nézett azzal a vesébe látó, zöld fél szemével.

- Maga erősen ivott, igaz?

- Honnét tudja?

- Az igen egyszerű. Az alkoholisták, ha abbahagyják a nagy ivást, inkább egy kortyot se nyelnek, mert attól félnek, hogy nem tudnak ellenállni.

- Ez így igaz - mondtam őszintén; tetszett az értelmes beszéd. - Abbahagytam az ivást, mert elvitte tőlem az asszonyt, a gyerekeket; ötször kerültem fegyelmi elé miatta, de látja, így se vagyok boldogabb. Nincs ital, de nincs helyette más sem. Üres az élet, elhiszi?

Még magamnak sem mondtam el ezt így, nemhogy másnak, idegennek.

- Akin egyszer ott a bélyeg, annak nem hisznek többé - mondtam neki tovább, nem a panaszkodás miatt, de ennek az embernek valahogy kulcsa volt a lelkemhez, vagy hogy is fejezzem ki.

- Nono, nincs az egészen így - válaszolt -, nem egészen. - S még a csorba bal szeme is biztatóan nézett rám.

- Én azért is akartam beszélni magával... Az a munka, amiről délután az öreg beszélt, korlátgyártás kazánházhoz, nagyon jó, lehet mellette keresni, és az ember akár egy évre is el van látva vele. A villanyhegesztésre pedig, nem nézem ügyetlennek, egykettő megtanítanám.

Nem értettem, mért tenné. Se barátok, se közeli ismerősök nem voltunk. Még beszélni is alig beszélünk egymással.

- Érdemes annyit bajlódni velem? - kérdeztem tőle. - És még az is meglehet, hogy más kapja meg a munkát.

Láttam rajta, hogy felpaprikázódik. Az a vékony sárga bőre megpirosodott. Rám kiáltott:

- Mondja, mit beszél maga annyit? Látja, ez a maga baja, folyton okoskodik. Ott akar maradni mindig, ahol a béka feneké? És ha úgy lenne, megfordítva, nem segítene nekem?

Az ilyesmin még nem is gondolkoztam. Segítettem én már valakinek is?

Pontos, szép munka a villanyhegesztés, de nem boszorkányság. Csak nem kell a fehér fénybe nézni. Mert attól megvakulhat az ember. Jó, jó, kitanultam a hegesztést, de a munkát mások kapták meg, ahogy szépen gondoltam, engem pedig odaállítottak lemezt egyengetni. Úgy éreztem magam, mint a medve. Táncolj, mackó, táncolj! De azért mégse egészen. Mert az egyengetéshez érzék kell, benne kell legyen az ember kezében, őt vagy tizenöt ütés szükséges-e. Aztán meg a lemezeket magunknak kellett kivágnunk, rajz után. Velem egy öreg bácsi dolgozott, az nem értette nagyon a rajzot, nem tudott rajta eligazodni, hiába magyarázta a rajzoló: ez itt így van, amaz úgy, az öreg sehogy se értette, és mindig panaszkolt, vele nem foglalkozik senki. Nahát, az öreg az én beszédemtől sem lett okosabb, az biztos, de legalább érezte, valaki törődik vele, és nem húzódik attól, hogy vele együtt dolgozzon. Én mondom, csak jól jártam Makó bácsival, mert így hívták az öreget. Még jó testi erőben volt, és szép egyenletesen dolgozott, se nem kapkodva, se nem, mint a csiga, többet végzett, mint sok fiatal. A kereset ugrott vagy kettőszázzal, nem volt sok így sem, de nem állt egy helyben.

Egyik nap, talán péntek lehetett, és reggeles műszakban voltunk, megérinti Makó bácsi a karomat, megállít a munkában. Néztem az öregre, mi a jófenét akar, nem szoktunk mi úgy közben beszélgetni, de jólesett megpihentetni a kezemet, mert az erős ütésektől kicsit bizonytalan volt. Nagy, húsos arca volt Makó bácsinak, sima és szép rózsaszínű, de ilyenkor hét végén már kitüskésedett az álla, csupa fehér borosta volt. Hanem olyan ibolyaszínű szem, mint az övé, hát az ritkaság! Egy tizenhat éves kislány is megirigyelhetné. Rám néz, éppen úgy, mint mikor nem érti a rajzot. Ilyenkor türelem kell hozzá. A végén mégis megszólalt.

- Nagyon megtisztelne minket - úgy beszélt, mint más ember piros betűs napon -, a feleségem bácskai lány, az tudja, mi kell a magyar ember gyomrának. Szóval, hát jöjjön el hozzánk vasárnapra ebédre, ha éppen más dolga nincs.

Néztem az öreget, amint ott állt a jó arcával, piktorkék munkaruhában, és majdhogynem sírva fakadtam. Még Szeiler is észrevette, hogy vörös a szemem, s kérdezte: nincs-e valami bajom. Nincs, mondtam, persze hogy nincs, és éreztem, hogy két emberem is van már itt. A vízcsepp, ha mindig egy helyre esik, a sziklában is lyukat váj magának.

De a vasárnapból mégse lett semmi, röviden elmondom, miért nem. Pedig fehér inget mosattam, vasaltattam, s a sötétkék ruhámat is kikefélték ecetes vízzel a házinéniék. Nem mondom, hogy nem úgy volt, igenis büszke voltam arra, hogy az öreg Makóék meghívtak ebédre, mégpedig vasárnapra. Az ember, mondják bár róla, hogy ilyen meg olyan vagány, vágyakozik a családias életre, sőt még inkább vágyik rá, minél jobban híresztelik róla, hogy ilyen meg olyan.

Szombat reggel, vagyis másnap, beállít a műhelyfőnök. Szokása szerint vékony atlétatrikót viselt, a kunkori arany szőrök csak úgy emelgették a trikót, s látnivaló volt, legyen bár ötven vagy ötvenöt éves, de helyre legény, harmincesztendősnak sincsenek ilyen izmai! Hogy mitől ilyen, azt a jóisten se tudja, mert nem nagyon kell igénybe vegye a muszklit.

Belép, hátraveti bokros, vörös haját, és azt mondja fennhangon:

- Fiúk, a dolog úgy alakult, hogy a határidős munka egy percet se enged, hát holnapra nem tudunk munkaszünetet csinálni, ezt meg lehet érteni. Majd egyik köznap kipótoljuk.

Vagy nyolcvan ember dolgozott a műhelyben, de senki se nyitotta ki a száját, pedig láttam, hogy egyik-másik begyét ugyancsak feszíti a mondhatnék.

Holnap tehát nincs munkaszünet, vagyis azon a vasárnapon, mikor Makó bácsi vendége lennék.

A szememre vér futott. Odaálltam a főnök elé, éreztem a kölni szagát, mert ha borotváltatta magát, mindig kölniszagú volt. Belenéztem a szemébe, a szemüveg alá.

- Hát ezt megmondhatta volna a hét elején is.

Rám nézett a nagy bronz szemével, és legyintett.

- Ebben van igazság.

- Márpedig, ha van benne igazság - folytattam úgy, hogy mindenki hallja -, akkor én nem jövök be. Vasárnap csak egy van.

A sarokból idepiroslott Makó bácsi kigyúlt arca. Még a szemével is azt üzent: ne, ne, majd eligazítjuk, jössz máskor, ne félj, mikor a munka megengedi. De Szeiler arcán is olyasmit láttam: ne ugrálj, ne berzenkedj, minek botrányozol? Ez még csak jobban felpaprikázott. Gyáva népség, azok vagytok, pedig félnivalóm nekem lenne.

- Hát akkor vegye tudomásul a főnök elvtárs, hogy én kiveszem a vasárnapot - mondtam még egyszer.

Makó bácsi most már kézzel intett, hogy *ne!*

- Magának az jogában áll - szólt harag nélkül a főnök -, de fejrámtkor legyen szíves bemenni az irodába a könyvéért.

- Hát ti ilyenek vagytok? - ezt kiáltottam - kikészíteni az embert?

- Az ilyen embert talán-talán - felelt a főnök, és visszament a kuckójába. Himbálódzva járt, mint a birkózók.

Alighogy visszavonult az öreg, jött hozzám Makó bácsi.

- Az isten megáldja, Pista - most nevezett először így -, ne rendezzen ilyen ramazúrit. Hiszen sok vasárnap van, és ezt is meg lehet érteni, hogy a munka szorít.

- Mért, maga talán visszavonta a meghívást?

- Dehogy vontam, dehogy vontam, édes gyerekem, de azt meg kell értse, nekem itt a helyem.

- Jól van, Makó bácsi, akkor keressen magának másik társat, én magával nem dolgozom tovább.

Rám nézett, s az arca egyszeriben megsoványodott.

- Ejnye - csak ennyit mondott, s ment vissza a sarokba.

Mikor véget ért a műszak, a főnök elkapott az udvaron. Mindig így szokta, négy szemközt.

- Tudja, mit mondok én magának? - mondta. - Én már nem bízok magában. Eleinte a kezét néztem, az ügyességét. Mondtam magamban, ebből a fiúból még lehet valami.

Meglepett, hogy így mondta: fiú. Aki haragszik valakire, nem így szokta.

- Hanem most már látom, nemcsak a kéz, a lélek is, az is fontos. - Föltolta okuláróját széles, sima homlokára, majd nem a rezes hajáig.

- Mért nem ment ki maga ötvenhatban, mi?

- Mert így volt kedvem. Mért menjek én ki? Aztán, hogy gondolja: aki kiment, mind gazember?

Meglepődött, visszaeresztette a szemüvegét.

- Az én fiam is kiment - felelt csendesen, szomorúan. - Hogy mondanám, hogy mind gazember. A legtöbbje nem az. De maga nem leli a helyét.

- Ez igaz.

- És mért nem?

- Mert ilyen főnökök is vannak, mint maga.

Indulni készült.

- Hát szóval, magára bízom. Sarkon fordult és ment.

*

Éjfél után felébredtem, és nem tudtam többé elaludni. Rángatott az a léleknek nevezett nyavalya, amit a főnök nem talált bennem. „Nem mégy, alszol, jól érzed magad” - így szóltam magamhoz, miközben egyre kerestem a helyem. „Megmutatom azoknak ott, egyszer élet az élet, ne rángassák az embert, mint a paprikajancsit.” De mit szól majd Szeiler, aki a saját szabad ideje árán tanított meg villanyhegesztetni! És azért Makó bácsit is kár elveszíteni, nem éppen a munkája miatt, bár jó vele együtt dolgozni, hanem azért, mert érezni róla, hogy mellettem áll. A legtöbb majd azt mondja: strici, bűdös neki a munka. De mit gondol majd magában a főnök? Erre nagyon kíváncsi lennék. Isten se tudja!

Az este megmondtam a néninek, reggel tízig egy pisszt se! Aludni akarok, pihenni, ahogy dukál vasárnapon. S most mégis, hajnalban fölkelek, kimegyek mosakodni, de csendesen, és felöltözöm. Majd ájuldozik az öreglány, mikor behozza a kakaót meg a kalácsot, mert vasárnap így szokta, az ágyamhoz viszi, csodálkozik fenemód: hová tűnt ez a vagány? Nőügye nemigen van, talán sürgőnyt kapott?

*

A műhelyben minden ment tovább, ahogy eddig. Valahonnan átjött egy leány, technikumban tanul, de nálunk tölti a nyári szünidejét. Azt mondja a főnöknek, a villanyhegesztést szeretné megismerni. A főnök hozzám osztotta be, pedig még ilyen munkát soha nem adott; pénz ebből lehetne. Csupa szőkeség volt a lány, szürke szemű, s rendben a helyén mindene, jó kis melle, popsija, de főleg az arcának az őszibarackszíne! Az volt a legszebb rajta. Persze én csak úgy taníthattam, ha ilyen munkát kapok, de úgy látszik, a lány kedvéért ezt is megadta a főnök. Egyébként *azóta* nemigen beszélgettünk az öreggel. De a leány megtetszett nekem. Tréfálkoztam vele, csípőseket mondtam, fűtyült rám.

- Maga miatt érdemes rendesnek lenni - mondtam neki viccből.

- Maga miatt nem - válaszolta.

Olyan volt a bőre, mint az olvasztott vaj. És olyan igazi leányillata volt! Nem tudtam nyugodni. Bementem a főnökhöz.

- Legyen szíves, ossza ezt a leányt másvalaki mellé.

- Hát nem örül, hogy taníthat?

- Nem.

- Jó.

Szeiler keze alá adta a leányt. Ez még jobban bántott. Már csak mindig őt és Szeilert lestem, pedig Szeiler nős ember volt. Közben, igaz, már az ezerötszázat is megkerestem, nem mondhatom, hogy lenyomtak. De a leány fütyült rám. Tett a fejemre. Hát nem vagyok én jobb, iparkodóbb, mint eddig bármikor?

Ősszel, egy kultúrestén megforgattam a lányt.

- Mért nem akar engem elfogadni? - kérdeztem tőle.

Olyan friss és telisded-teli volt, mint egy szőlőfürt.

- Magát én? - fordította fonákjára a kérdést. - Mért szeressem? Mondja, mért?

Igaz is. Mért szeressen. Ezt be kell látni.

- Elmondták rólam, hogy milyen vagyok, igaz? Piás, pettyes, minden rossz, ami létezhet.

- Nem mondtak semmit, semmit a világon.

- Szeiler se?

- Szeiler magának jó barátja.

- Van is nekem jó barátom, kislány!

És a multság után a lány is eltűnt. A gyakorlata véget ért, legalábbis jövő nyárig. Akkor meg mi a fenét törje magát az ember! Legjobb lesz itthagyni az egészet, keresni másvalamit. Itt nagyon is ismernek. Elengedtem magam. Észrevette ezt Szeiler, Makó bácsi, mondták is: Ember, fel a fejjel!

Egyik nap, műszak után, behív a kuckójába a főnök.

- Ide figyeljen, szaki - mondja -, maga kitanulta a villanyhegesztést. Van itt most egy munkánk, esztendőig el se fogy. A forint meg fölmenne kétezer fölé.

- Hagyjuk ezt a tündérmesét - feleltem haragosan -, maguk engem nem nagyon szeretnek. A múltkor is megjártam avval a hegesztéssel. Megtanultam, de potyára.

- Hát, nem - felelt a főnök, mert hirtelen haragú ember -, nincs sok okunk rá, hogy szeressük. Mert mondja csak, mi a szeretnivaló magában?

- Maguknál nincs megbocsátás, ezt már rég meg akartam mondani. Aki benne van, az benne van. Abból nincs kiút.

- Hát jó - hajolt papírai fölé a főnök. A homloka, láttam, megfehéredett a haragtól.

Nem is kaptam meg a munkát. De az is igaz, így is megkerestem a kétezret. No de megdolgoztam érte.

Fájt minden, az is, amit azelőtt észre se vettem volna. Fene tudja, volt bennem egy vágy, hogy szeressenek. Még a végén elbőgöm magam, mint egy kisasszony.

Az asszonynak nem kellett az irodába járnia a pénzért, előre elküldtem neki. De bárhogy is iparkodtam, a kicsi lányom nem akart szeretni. Hiába veztettem kézen fogva végig a nagy telepen, csak a kíváncsiság kérdeztette meg feleltette, nem a gyermeki szeretet. Itt nagyon elrontottam az életemet.

Hanem azt a kis technikusként nem tudtam elfelejteni. Hacsak szerit ejthettem, beszéltem róla, Szeilerrel, mindenkivel.

- Jóba voltál vele? - kérdeztem Szeilertől. - Ugye, hogy tehozzád jó volt? Neked nem adta a kisasszonyt, ugye?

- Csak szerettem volna. Csuda egy lány.

Eljött a szilveszter is. Egész délután magamban kóboroltam, de korán hazamentem.

Elébeem jön a szállásadó asszony, az arca keskeny a szomorúságtól. A magányos emberek ilyenkor duplán szomorúak.

- Boldog új évet kívánok - ennyit mond, és elsírja magát.

Úgy, ahogy voltam, ruhástól az ágyra dobtam magam. A szomszédban lármázott a rádió. Iszonyú torz hangon énekelt valaki, azt hiszem, a vörös Kabos. Olyan volt ez most nekem, mint egy siratóének. Megvertem a falat ököllel, kuss, hallgassatok! De az a bizonyos csak énekelt tovább. Talán nem is énekelt senki, talán én hallottam csak így. Fejemet a párnába fúrtam, bárki is azt hihette volna, részeg vagyok. Pedig dehogyis voltam az! Csak a becsületem, azt sirattam.

Egyszerre kopogtatnak az ajtón. Megáll bennem a lélek. Ki lehet az? De már ott is állnak körülöttem az emberek. Mind a műhelyből valók.

- Az öreg küldött érted - szólal meg Szeiler, és nyújtja a kezét. - Azt hittük, eljössz az üzemi murira.

- Az öreg?

- Igen, az öreg.

- És olyan biztos volt, hogy idehaza találtok? - ungorkodott bennem valami.

- Olyan bizonyos.

Elfutja szememet a könny.

- Az öreg - mondom nevetségesen -, az öreg egy arkangyal.

- Fenét! - s Szeiler már átnyalából, úgy emel maguk közé. - Ember, ennyi az egész. Mit gondolsz, ki uszított rád, hogy figyeljelek, meg ha kell, kicsit oldalba taszítgassalak?

- Ritka madár! - mondom a fogam közül.

- Talán nem is olyan ritka.

Elindulunk. Csak a magányos házinéni bámul utánunk, vékonyra sírt arccal.

Most már látom, Szeiler kicsit pityókos.

- Nemrégiben még én is pettyes voltam. Nem hiszed? Nézd meg a munkakönyvemet az irodán.

- És az a kislány, az az őszibarack, az is ott van talán a mulatságon?

- Az nincs - felel Szeiler savanyúan.

- Kár. Mert akkor érte is el kell menni - mondom keményen, s már indulunk is, hogy megkeressük. De hát csak az anyját találjuk meg. A kislány már fiatalasszony, s most éppen vidéken van: éli a mézesheteit.

Fene, aki megette! De azért, nem tudom, mégsem vagyok bánatos.

Vakdominó

Mit jelent az, kérdezte Vak Lajos a Holló kávéházban, mit jelent az, hogy csillagokat és fákat láttam? Még öt perccel ezelőtt. A többi világtalan tudta, ez annyit jelent, hogy említett kollégájuk benyovkaadagja túllépett a tûrési határon, szétszaggott a vérében, de ugyanakkor fákat is növesztett. Senki sem gondolt arra, hogy a látomás mást is jelez: aznap hajnalon lépték át a német tankok a szovjet határt.

A világtalanok a szokásos vakdominóval szórakoztak, érzékeny ujjhegyük gyorsan és ötletesen tájékoztatta őket. Ilyenkor délelőtt valójában már magánéletet éltek, túl a reggeli munkán; a szokásos, egymást tépő vitákon is túljutottak. Vörösbozont, a korelnök, akinek szálkás szakállából hagyma-, szilvapálinka- és sajátos módon szegfűszegillat is áradt, úgyahogy igazságot tett közöttük, nem annyira értelmi, mint inkább indulati szóval, átkok szíjostorával, mert ő volt a Törvény, akit elfogadtak, és önként maguk fölé emeltek. A viták, még inkább a marakodások, egy falka ellentétéinek örvénylően vonító, csaholó megjelenési formái, mindig a nehezen szétválasztható jogos vagy jogtalan helyfoglalásokból eredtek. A világtalanok ugyanis föllozgtatták maguk között a kerület templomait, imaházait, kegyes gyülekezeteit, anyagi és felekezeti alapon, a katolikus, a zsidó és az evangélikus szenthelyek legfontosabb őrhelyeit, mindjárt a kapu mellett vagy előörsként az utcasarkon, de egyik-másik kiváltságosnak még mellékoltár vagy rituális fürdő előcsarnoka is jutott. Egyezményes alapelv szerint, a világtalanok lehetőleg a vallási megoszlást tartották szem előtt, lévén az övék komoly szakma is, amely a megkönyékezendő szívek lőtávólában föltételezi bizonyos pápai dogmák, lutheránus reformszövegek vagy éppen ótestamentumi idézetek eredeti héber ismeretét. Ám mindez, beavatottak szerint, nem volt tudományos megbízhatósággal alátámasztva. A nagymenő Levandovszky nevű tarkopasz például, aki széles peremű bársonykalapot viselt télen-nyáron, és januárezüst szakállát mellig eresztette, noha csakis a hagyományhű zsidótemplom előtt állt, meghatározott védett helyen, és aki héber - nemcsak ótestamentumi - idézetekben a beavatottak közé számított, egyesek szerint (hozzá kell tenni: itt a verseny a rágalmozáson túl is kiéleződött), szóval egyesek szerint az unitárius felekezet tagjaként látta meg a napvilágot. (E suttogók szerint vaksága is nyomatékosan kétségbe vonható.) Nos, az illetéktelen helycserék, helyfoglalások úgyszólván mindennap tüzes csóvát vetettek a koldusok amúgy is gyúlékony világába. Vörösbozont ilyenkor a leghatásosabb eszközhöz, az átkok sokágú, göbös ostorához folyamodott. Az emberi romlásra vonatkozó tárgyi anyagot részint Mózes Könyvéből, részint a keresztes hadjáratok krónikájából merítette. Így bukott föl, szinte az idő hullámaiból, a kolera, a lépfene, a pestis; a szifilisz korai változatairól nem is beszélve. Megfenyegette a békétlenkedőket sohasem gyógyuló fekélyvel, azonnali hatályú nyavalyatöréssel, tűz- és vízhalállal, gyomorkólikával és gyógyíthatatlan örök hasmenéssel. Megidézte őseiket, elődeiket, akiknek éppen e hitvány és marakodó utódok miatt nem lehet nyugalomuk a túlvilágon, s akik bolygó szellemként kopogtatnak, de nem nyernek soha bebocsátást a-nem-tudni-milyen-menedékbe!

Mire helyreállt a rend, s a békétlen szívekben anyagi fölénybe került a nyugalom, a korelnök már megkeverte a dominót, és csak ennyit mondott: - Na, uraim, csinálunk egy bulit, vagy nem csinálunk egy bulit?

*

Négy vagy öt összetolt asztalnál játszottak a koldusok, mindenhová jutott néhány játékos és kibic. Tologatták a szokatlanul nagy csontlapokat, keverték, osztottak, azt mondták, *dupla nyolc*, azt mondták, *dupla blassz*, s közben nyögtek, köpködtek, és vicceket meséltek. A

koldulás megvert hangsúlyai, félállati rimánkodásai lehámlottak róluk, pálinkát ittak, mézes kenyeret harapdáltak, mindig volt valami rágnivalójuk. Közben családtagok érkeztek, hozzátartozók, pénzért, utasításért; jöttek mindenféle üzenettel, titkos rejtjelmondatokkal, homlokukon a titokkal, mert ezek az emberek végtelenül nem bíztak egymásban, még a lakhelyüket sem árulták el, jöttek és mentek, otthoni életüket a homály puha rétegei fedték. Volt, akiről tudták (vagy tudni vélték), hogy több bérház tulajdonosa, egyszerre két egyháznak fizet adót, s hogy leánya esküvőjén száztagú vendégség mulatott, részint cigányzene, részint szalonzene hangjainál. Ebédidőre már csak a nagyon messze lakók és a nagyon magányosak maradtak itt, rongyszagú dünnögésben, vágyakozó sóhajok függőnye mögött. Ezek voltak az igazi hontalanok, batyujuk mélyén több napra szóló, jórészt megerjedt élelemmel, mindenféle magyar, német vagy éppen szlovák nyelvű igazolvánnyal, különböző anyaszentegyházak, hatóságok bizonylataival, szent keresztség felvételéről, újraoltásról, magyar vagy éppen idegen állampolgárságról, teljes katonai alkalmatlanságról, éleslátásról és vakságról, épelméjűségről és elmebajról.

Ám az ebédidőhöz még több mint egy óra hiányzott, s a bulik zaja mint csontzene muzsikált a boltívek alatt. A nyár végi nap kihalászta a félhomályból, átvilágította a szöszös füstbozontot.

Világ Világtalan Vándora, az örök sötétség egyik törzslakója, összesöpört egy marék pengőt, de óvakodott dicsekedni nyereségével. Zömök, tuskószerű, gyermekarcú férfi, akit néhány évvel ezelőtt a saját felesége fosztott meg szeme világától. Akkoriban egy francia pástétomcég megbízásából libamájakat vásárolt fel a csarnokban. Nagy rafiaszatyrában legalább nyolc-tíz túlhízalt máj. Foglalkozásához tartozott, hogy kellemes, sőt túldíszített szavakkal közeledjék az asszonyokhoz, a kofákhoz éppúgy, mint a háztartásbeliekhez, rábeszélve őket a máj eladására. *A máj luxus, nagyságos asszonyom, önnek megmarad, szépség, a teljes liba, a melle, a combja, a zsírja, a tepertője, s a máj kifizeti magának, szépség, az egészséget!* Az is az eltagadhatatlan tények közé tartozik, hogy Világ Világtalan Vándora (abban az időben még Mayer G. Gusztáv megbízott felvásárló) saját hajlamainak is engedelmessé vált, amikor a szép asszonyok bőrére, mandulás szeme színére, húsosan megépített testalkatára megfelelő jelzőket keresett és talált. Naponta többször fordult a vállalat irodája és a csarnok között, rafiaszatyrában zsírtól erezett sárgás májakkal, szívében pedig az üde beszélgetések véráramával. Nos, igaz, tagadhatatlan, voltak sikerei az asszonyok körében, de ki tudná most már elválasztani az üzleti sikert a szerelmitől! *A vége az lett,* így foglalta össze a dráma csattanóját a tömörítő népi fogalmazás, *az asszony bement az unalmast, és kiöntötte a felvásárló szemét.* Mindez a férfi alvása közben történt, és így ment át, fehér bot nélkül, az egyik partról a másikra. Szemgödrét azóta fekete ablaküveg takarta el, mintha csak álvak volna.

Amikor Világ Világtalan Vándora összemarkolta a pénzt, s a zsebébe csurgatta, megkondult a terézvárosi plébániatemplom harangja, de olyan telítetten, mintha két napkorong kondulna össze, s ugyanekkor nyílt az ajtó. Tudta a kávéház tulajdonosa, Sipos úr, de tudták a nem látó vendégek is, most jön Csepella Rózsi, ez a magas, egyenes tartású nő, aki tűzvörös haját szoros koszorúba fonja, és a feje tetején viseli; megérkezett Világ Világtalan Vándora ebédjével. Hátul, a terem sötétebb traktusában, hófehér damasztzalvétával megterített, elhelyezte gondosan a többrekeszes ételhordót, majd - kéz a kézben - odavezette emberét. Az itt rekedt világtalanok, mivel a játék is abbamaradt, érzékeny orral elemezni kezdték az illatkombinációt: Csepella Rózsi konyhájának illatai csodálatosak. Szívükben ott sötétlett az irigység is, mert Világ Világtalan Vándorának *mindig* hoztak ebédet, és mindig nők hozták az ebédet. Beszélték egymás között, hogy kiváltságos férfiéreje miatt. Hogy ez az erő, a tápláló

és változatos étkezés jóvoltából, örökkön-örökké, az emberi kor végső határáig újratermelődjék.

*

Fél év múlva, január elején, anyja kíséretében belépett a háborús vak. Épp hogy a kórházból elbocsátották.

A kávéház törzsvendégei másképpen élték át a háború első hónapjait, magát a háborút, ezt a folyamatos fenyegetést, mint a látók, a tartalékosok és sorkötelesek, a behívottak és a hozzátartozók. Mint *érinthatetlenek*, akik nem függnék a változástól, és akik tapintásuk meg hallásuk uszonyai révén lebegnek az örök fénytelenységben, a háborút csak annyiban érzékelték, amennyiben szűkösebb lett az éleleladag, vagy - egyebek között - megszorodott az istenhez, a sorshoz, a véletlenhez könyörgők száma. Ez utóbbi hullám magasabbra emelte a szívek megértését, és jobban kinyitotta az erszényeket. Így hát ők, *a befelé látók*, akarva-nemakarva, háborús pótdót vetettek ki a társadalomra. A napi jelszavak hatalma, haza és nemzet, áldozatkészség és lelkesedés visszatérő emlegetése, az ő fekete szirtjeiken, zátonyra futott. S ha akadt is valaki, mint például Ott Bertalan, a többség szerint álvak, aki már a háború első hónapjaiban úgy vélekedett, szűnjék meg az elvtelen közösködés, meg kell alakítani a *keresztény* és *nem keresztény* kéregetők nemzeti közösségét, a törzstagok több mint kétharmada ezt kurtán elutasította, mondván: nincs külön keresztény vakság és zsidó vakság, a vakság egy és oszthatatlan, mint a sírgödör. Nem kétséges, hogy ebben a vélekedésben még benne érzett a liberális és szabadkőműves nézetek hatása.

A háborús vak, aki anyja rövid elbeszélése szerint a tragédia előtt női fodrász volt, s aki ujjainak tapintóidegeiben még ott érezte az illatos női tincsek puhaságát, nem azért ült a kávéház asztalához, szüntelen ujjgyakorlatokat végezve a hideg márványlapon, hogy majd bebocsátást nyerjen a kéregetők közé. Anyja intézte így, hogy átmenetileg, amíg új állapotának végleges viszonyai elrendeződnek, mégis valamiféle emberi környezet részese legyen. A beilleszkedés minden szándéka nélkül jött, a kezdő vakság minden hátrányával. Még nem finomodott ki a szaglása és a hallása; mintha egy zsákba varrták volna. A vakságnál jobban már csak megmaradt életét gyűlölte. Holott fogadtatása félreérthetetlenül a hősnek szólt. Az emberek, lévén a háború még friss és győzelmes, mozgékony együttérzéssel vették körül a lassan hazaszivárgó vakokat, féllábúakat, arcnélkülieket. A hálás hátszárny nevében. Ezen a diadalkapun vonult be a volt női fodrász is, s minthogy régi foglalkozását nem folytathatta, a fölöttes parancsnokság kilátásba helyezte polgári átképeztetését. Fölmerült több lehetőség is, ám egyelőre úgy döntöttek a haza nevében, hogy némi pihenést javasolnak neki.

Meg kell vallani, ebbe a közösségbe, amelyet a közös csapás és a közös szakmai élmény is konszolidált, idegen testként ékelődött a háborús vak. Az apró neszek, amelyek tőle származtak, reccsenve fölerősödtek. Köhécselése, ez az aprózott köhögés, belezavart beszélgetésükbe. S amikor Vörösbozont, a korelnök, tisztára hazafias fölbuzdulásból, fölajánlott neki egy védett helyet a Deák téri evangélikus templom belső belépőjében, a hirdetések alatt, és ő azt szálkásan, gúnyosan, már-már ellenségesen visszautasította, úgy érezték valamennyien, valami befejeződött, és elkezdődik valami más.

*

Az aranyműves kilépett a nemesfemes szakszervezet ajtaján, kezében egy háborúellenes röpiratokkal megtömött aktatáskával. Vékony kis fiatalember volt, nyesett vállú. Átvágott az édeskésen rothadásszagú utcákon, hogy visszatérjen műhelyébe. Csak későn vette észre, csapdába sétált, mert a Holló utca mindkét végét rendőrök, nyomozók zárták le. S minthogy ebédidőben a forgalom elcsöndesedett, nehezen lehetett volna eltűnni a szemük elől. Az

aktatáska mintha forró parazsat rejtene. Gondolkodásra idő nem volt, így nem tehetve mást, belépett a kávéházba, ahol a világtalanok ebéd utáni ejtőzésben dűnnyögtek, beszélgettek, bóbiskoltak, és vártak Valamire. A várakozás tárgya egyénileg különböző és amúgy is megfoghatatlan. Csepella Rózsi kiöblítette és összerakta az ételhordót, elkészönt emberétől s a többiektől, mert letelt az ebédideje: a Nyár utcában, a Hattyú gőzmosodában volt piperevasalónő. Amint elment az asztalok között, testének suhanása jó szagú folyosót nyitott. A vakok érezték, most távozik az álom, egy boldogító tényező, amely Világ Világtalan Vándora szerintük kétes sötétségű éjszakáját bearanyozza.

Az aranyműves magába szívta a terem telített hagyma-, purzicsán- és szegfűszegillatát, szeme megtelepedett a homály tompította boltíveken, s mivel az egyik asztalnál elkezdtek már a délutáni partit, lassú léptekkel odament hozzájuk, hogy figyelje a vakdominó csontcsattogásos útját. Szabályos kibic. *Egy tejeskávét és egy brióst*, mondta Sipos úrnak, aki azonnal megértette, hogy ettől az alacsony, vékony fiatalembertől mi sem idegenebb, mint amit rendelt. De nem az ő dolga, hogy felülbírálja a rendeléseket. Azon már nem is csodálkozott, hogy mikor hozta a kávét, a fiatalember nem volt sehol. *Nem hiányzik valakinek a pénztárcája?*, kérdezte közéjük hajolva, ám a játékba merült világtalanok, akik az élet vakmerőbb abszurdításaihoz szoktak, erre oda se figyeltek.

Mikor az ajtó újra kinyílt - kivágódott, mert sarkig nyitották -, a törzsvendégek tudva tudták, ez a halál lesz, vagy a rendőrség. Gyorsan tapogató ujjak megkeresték azt az igazolványt, amely legjobban megfelelt az alkalomnak. Az ajtónyitás módja, a sajátos razziaszag, gyors és alapos útmutatással szolgált. Nem mintha ebben a kávéházban gyakran razziáztak volna: a rendőrség, egy álvak és egy valódi vak révén - a kettő gondosan ellenőrizte egymást -, az itt folyó dolgokról állandó értesítést kapott.

Sipos úr, a kávé, a razziát vezető felügyelőhöz ment, és kifejezte honpolgári örömét, hogy ilyen kitűnő egészségben látja viszont. A felügyelő, e tapasztalatokban gazdag ember, átlátott az effajta hízelkedésen, s a megjegyzést kurtán lefricskázta magáról. A vendégek pedig, miután a megfelelő igazolvány már kéznél volt, folytatták a játékot, tagadhatatlan, hogy gyomrukban vibráló idegességgel. Az utóbbi hónapokban megszorodtak a furcsa, figyelmeztető jelek. Éppen ezért néhány kartárs már nem találta olyan nagyfokú ostobaságnak azt a vélekedést, hogy megalapítsák azt a bizonyos nemzeti szövetséget. A társaság egyharmada, lélekben legalábbis, már-már csatlakozott.

A nyomozók megvizsgálták a hétpróbás igazolványokat, gondosan összehasonlítva az igazolványképeket és az arcokat, az arcok összefolyt jelenét és az arcok emlékvilágát. Sipos úr azonban nem vesztette el nyugalmát, dereka húsos gyűrűjére csúsztatta tenyerét, így adott hálát a sorsnak, hogy törzsvendégei *egyértelműek* és azonos szemléletűek, mármint a világtalanok. Ők, képzeletében, a látó emberiség fölött lebegtek. Isten angyalai, bármelyik egyház képviselőjében is, erősen különböznek ezektől a befelé figyelő személyektől, ám egyben mégis azonosak velük: ők sem e világból valók.

Az egyik nyomozó, miután átvizsgálta Világ Világtalan Vándora töredezett celofánba burkolt igazolványát - a kivágott újsághírt is magánál hordta megvakíttatásáról -, cipője hegyes orrával a rafiakosárhoz ért.

- Ebben maga mit hurcol, öregem?

Világ Világtalan Vándora magasba úsztatta gyermekien sima, sápadt arcát, mint aki megpillantja a láthatatlant, készült is válaszolni, amikor valaki a terem túlsó végéről élesen felüvöltött. Ez a támadó hang váratlanul érte a törzsvendégek igazolvánnyal, alibivel gondosan ellátott közösségét. Úgy érezték, hogy ellenük irányul. Volt, aki arca elé tartotta a kezét, egy másik felugrott és belekapaszkodott a székbe. Most már mindenki tudta, a háborús vak az ordító. Vadonatúj fehér botjával a márványasztalt ütötte, és magas torokhangon ömlött belőle az inkább ellenszenvet, mint szolidaritást kiváltó szózuhatag.

- Az édesanyjukkal, de ne énvelem! A francos anyjukkal szórakozzanak! Nekem a szemem a fronton maradt, amíg maguk idehaza zabálnak és bűdösödnek!

- Ember - avatkozott közbe a felügyelő -, térjen észhez, ember. Nekünk ez kötelességünk. És magánál minden tiszta, nem bántja senki.

- Senki? És az a szemét, aki az előbb azt mondta nekem, hogy le avval a fekete szemüveggel?

- Nincsenek szabályos iratai, lássa be. Nincs még hivatalos hadirokkant-igazolványa sem - szólt közbe a másik nyomozó.

A felügyelő a háborús vak karjához ért.

- Kérem, mi tiszteljük a háború hőseit, akik a hazáért... akik ebben a közös háborús erőfeszítésben... Szent ügyünk!

- Köpök én a maguk tiszteletére! Köpök én a maguk szent ügyére! Én vakultam meg, nem maga.

- Ide figyeljen, ember, hadirokkant ide vagy oda, én úgy pofán csördítem, hogy csőtörés lesz. Maga itt ne lázítson a nemzet ellen.

- Hol itt a nemzet? Maga volna a nemzet?

A felügyelő az embereihez fordult.

- Előállítani - és hűvösen megismételte -, előállítani.

- Hát tessék! - a háborús vak letépte arcáról a szemüveget, és rátiport. - Tessék! Itt van maguknak a szemem.

A kávéházban ott maradt az üvöltése, a falakba préselődött, lehullt tőle a vakolat.

Másnap délben az aranyműves elsétált a kávéház porhomályos ablaka előtt, nézett befelé, de csak a saját tükörképét látta. Föl-alá sétált, aztán mégis elhatározta magát, és belépett. Szeme hozzászokott a félhomályhoz, orra az illatkeverékhez. A vakok elkezdtek a délutáni bulit, zajosan tologatták a csontlapokat. A tegnapi izgalom már kioldódott belőlük, a háborús vakkal, akit hír szerint kiengedtek, amúgy sem éreztek közösséget. Az a néhány nap, amit itt töltött közöttük, de különösen a tegnapi botrány, még csak jobban körülrajzolta idegenségét. Az idegen vakság éppúgy megfigyel, mint az idegen látás. Ha másképp nem, a sejtjeivel.

Világ Világtalan Vándora jólesően lehunyta belső vakságának szemét, mert élvezte, hogy a rézsútos téli nap éppen az arcára esik. A szája tele volt csípős, jó ízekkel, Csepella Rózsi ma lógulyást hozott ebédre. S alighogy ez a szép vasalónő, ez a friss lepedősuhogású asszony elment, belépett egy régi almaszagú nő a múltból, és színültig töltötte poharát borral. A sorstársak újból fölszisszentek az irigységtől.

Világ Világtalan Vándora úgy haladt a sűrű feketeségben, mintha látná a napsütést, ami nincs, a csarnok szürkére festett vasszerkezetét, oldalát verte a rafiakosár, és tenyerében érezte a hűvös, sikamlós májakat. Ekkor mögéje lépett az aranyműves. Azonnal fölismerte, mégpedig

a szagáról: forrasztóónszaga volt. Beleszagolt ő gyakran ezekbe a pinceműhelyekbe, ahol szikrát sikongott a köszörűkő és aranyvonalat írt a forrasztópálca. Látó világa minden részletét megjegyezte, úgy, ahogyan az emberi dolgok lejátszódnak, körülhatárolt jelenetekben. Elrendezte csontlapjait, s közben fölemelte sima, gyermeki arcát. *A táskáját vigye el*, utasította az aranyművest, a kelleténél szárazabb hangon.

És ezután, az ujjaira bízva magát, már csak a játékkal törődött. Hallotta még lelki füleivel, hogy nem hall semmit, és látta lelki szemeivel a teljes ürességet. Azt már észre sem vette, hogy vastag csíkban eleredt az orra vére.

Az üveg mögött

Pofafürdő

Mihályt két nő szerette: az édesanyja és Kálmán Virág, egy nemrég végzett napraforgószőke gyógyszervegyész, úgy is, mint a férfi kollégája és tisztelője. Mihály ugyanis gyógyszervegyész volt, sok, majdnem végigérlelt, befejezett találmány - ahogy ő nevezte: kitalálás birtokosa, harminckét éves koráig tartó sikertelenséggel.

Ezt a fordulatot azért rögzítjük, mert ő maga is végnek és kezdetnek szánta, nulla pontnak, amely az új időszámítás kezdete. Mihály életében az emberiség új történelme. Mert születésnapjának hajnalán határozta el, szakít a kispolgári gátlásossággal, erőt gyűjt új, merész vállalkozásokhoz. Elhatározta, és a puha, dohánybarna félhomályban Kálmán Virágnak, aki egész testének selyem minőségével simult hozzá, szavakba foglalta: igen, édes, a legteljesebb mértékben elfogadom nézeteidet, a tehetség nem más, mint magatartás, mégpedig megfelelő magatartás.

Virág, a maga szőkeségében, olyan volt a félbarna és félszürke, de már rózsával színeződő hajnalban, mint egy majdnem napsütötte sövény. Okos, szürkésbarna szemében megcsillantak az első fények pettyei.

- Nem opportunizmusra, nem is érveid feladására beszéllek rá, te komoly szarvasbogaram - nem tudni, miért, de olykor így nevezte a fiatalembert -, csak azt szeretném... értsd meg, tehetséges vagy, tisztességes vagy, emberi ember vagy, miért ne érvényesülj, ha nem is érdemed szerint, de legalább valamennyire...

Ki vizsgálná ebben a szárnyat nyitogató félhomályban egy biztató mondat belvilágát? Mihály átadta magát a felszabadító gyanútlanlásnak, és annak a jó érzésnek, hogy nem kell ellenkeznie sem Virággal, sem önmagával.

- Mert ezen sok múlik - lehelte a lány a férfi borzongó mellére a biztatást, miközben szavainak lendületét valamiféle részvét lassította. - Mert mi történik, mondd? - vitatkozott egy teljesen leszerelt ellenféllel, akit most csupán testének jóleső zsibadtsága foglalkoztatott, egy éjszaka sokféle emléke, egy szép női test sokféle változata. - Igenis, mi lesz, ha odamégy? Felmutatod a képedet, körülhordozod ezt a tiszta és érintetlen arcot, az érdeklődés minden jelével belenézel a főigazgató szemébe, a várakozó szeme közepébe, leszurkolod ezt a kötelező és régen óhajtott obulust, aztán fölszívódsz, eltűnsz a balfenéken. - Így ostromolta a fiatalembert, aki már rég megadta magát, és szórakozott gyönyörűséggel kereste a meggyőző erőt a lány egészen más pontjain. - Mert ennyit oda kell vetni a hiúságának, és akkor mi van? Föladtad az elveidet, a koncepciódat, a vegyületek találkozásába vetett hitedet? És azzal együtt, hogy nem adsz föl semmit, kiteszed magad annak a kockázatnak, hogy netán téged küldenek Addis Abebába, téged szállásolnak el egy kondicionált levegőjű luxushotelba, és úgy élsz, mint egy amerikai milliomos vagy egy magyar külkereskedelmi bonyolító...

A fiatalember lehunyt szemhéja mögött megjelent egy sugárzó, sárgásfehér tabletta, egy csodálatos antibiotikum, amelynek injekcióértékű változatát ő dolgozza ki, és a messzi Afrikában látott egy aranybarna, mandulametszésű női szemet, amelyből lassan kioldódik a láz sárga foltja, és boldogan néz szabadítójára, a nagyszerű magyar doktorra, miközben fénysurranású ventilátorok dúlják szét kékes szikrázású haját!

Döntött, és pedig véglegesen: elmegy a főigazgató előadására, felmutatja eddig érintetlen arcát, megmártózik a pofafürdőben, ahogyan Kálmán Virág oly összefoglaló tömörséggel jellemezte ezt a társadalmi aktust, ezt a tudomány és a tanulmányút érdekében való csodatételt, amikor

egy arc kiúszik a homályból, s a jelentéktelen fiatalemberből figyelemre méltó fiatalember válik. Vagyis hogy elmegy. Ennyivel tartozik saját tehetségének és az okos, gondoskodó szerelemnek, amely emblémáján Kálmán Virág nevét viseli.

Így következett el egy zaklatott munkanap után az este, amikor Mihály majd kilép a kispolgári gátlásosság ringjéből, és megjelenik azon a bizonyos helyen. Megjelenik, körülhordozza magát - mert annak a szférának külön műszavai vannak.

Egész nap ezzel a gondolattal kínlódott. Mert a morális ingatagságtól nem olyan könnyű megszabadulni. A hajnal puha félhomályából kibontakozva, az utca és a laboratórium ridegen megvilágított környezetében, ahol a vonalak pontosak és érzélem nélküliek, ahol kioldódik lélekből a láz, szívből az emelkedettség, agyból a gögös ambíció - igen, ott nehéz töretlenül kitartani a szokatlan elhatározás mellett. Az ellenkező előjel mellé állni...

Mihály is félóránként döntött: egyszer a pofafürdő mellett, majd meg ellene, az ingadozás törvényei szerint. Ám a munkaidő vége felé, a bizonytalanság finoman homályos síkja mögül átvilágított Virág szökesége, a gyengéd intelem, hogy nemcsak a hajnal gubancos fényeiben, de itt, a józan délután mérnökiek pontos körülményei között is ki kell tartania adott szava mellett. Mert most is kötelez a boldogság igénye.

Hazament, néhányszor végigradirozta arcát a villanyborotvával, inget váltott, s a friss fehérnemű kellemesen lehűtötte átforrósodott testét, de ugyanakkor pofacsontján kicsattant a lámpaláz pirossága. Elszántan, sötétben maga elé nézve ezt a szót ismételte: körülhordozom... körülhordozom. Ezt a tiszta homlokot. Ezt az érintetlen arcot. A főigazgató szeme közepébe nézek, igazságosztó szememmel a közepébe!

A díszterem, ahová a mennyezetig érő ajtón belépett, ünnepélyes volt a kristályszellő szikrázva hulló, hegyes fényében. A borpiros szőnyeg, a vállig érő, sötét tölgyfa burkolat, a csoportokba verődött egyakolbeliek önkínálgató zsvaja - mindez sötét izgatottsággal töltötte el Mihályt. A pulzusa szemlátomást szaporább, a pofacsontja még inkább tüzel. Mindezt már a küszöbön érezte, fölfoghatatlanul rövid idő alatt, és egyszerre az egészet. Hátratekintett, mint aki gondosan kémleli a visszavonulás lehetőségét, de ekkor puha félhomály ereszkedett a szeme elé, és ebben a félhomályban megjelent Kálmán Virág, világítva, mint egy kriptonégó - de azonnal el is tűnt.

Néhányszor ököbe szorította a kezét, s a mohaszerűen puha szőnyegre lépett. Ezután már nem is ő cselekedett, a szőnyeg vitte befelé, a borpiros sodrásba került. És éppen a központi csillár zuhogó fényei alá! „Gondolj a mandulaszemű etióp nőre, gondolj a négus fogadására, gondolj az injekcióértékű tablettára” - szólt rá határozottan lelke mocorgó állományára. Lassan tájékozódni kezdett, mint egy klasszikus merénylő, egyeztetve magában az elképzelt helyszínrajz és a valóságos díszterem viszonyát. Kereste azt a széket, ahová ellenállhatatlanul, senkit figyelembe nem véve lehorgonyozza izgatott testét, és vár, mint pók a légyre, míg belép a főigazgató, és a hatósugarába kerül. „Nem körülnézni” - adta ki az utasítást a régi Mihálynak, a tegnapiak, de ez a tegnapi, a gátlásos, aki még nem szokta meg, hogy engedelmeskedjék a mainak, elkövetett egy súlyos hibát. Körülnézett. Arcokat látott, különböző nagyságú, megvilágított tányérokat, a tányérokon szemek pötyzeit és kifényesedett orrokat és egyforma kifejezést. A csodálkozás, majd az enyhe ítélet szigora rajzolódott ezekre az arcokra. Hogy ő, Mihály, akinek puritán együgyűségére eddig építeni lehetett, hogy ő itt áll, tülekedve és elvtelenül, a csillár fényzuhatagában! Micsoda kihívó viselkedés ez - mondták az arcok. Nem hunyorogva, bár a szokatlan érzéstől teljesen földúlva, szembefordult az arcvonallá tömörült ellenállással. Aztán kiszemelte a szükséges széket, pontosan az előadói asztallal szemben, megcélozta, betájolta. Az inge kezdett a melléhez tapadni.

Elindult tehát a szék irányába, és közben átgázolt régebbi korszakain. Az elvei a bokájára gubancolódtak, mint a tapadós indák, ám ő erélyes léptekkel haladt célja felé, ki tudja, mióta, hány fényéven keresztül! Csak ügyelni, ügyelni, nehogy ez a nyüzsgő, habzó szájú banda megingassa elhatározásában. Az ő határozottságának Virág az ellenőrző műszere. Igen, Virágnak, a saját nyugalmanak tartozik ezzel.

De mindjárt tapasztalnia kellett, a kiindulópont és az optikailag megfelelő zsöllye közé furcsa, kemény fal emelkedik, szabálytalan kövekből rótt természeti akadály. Nem is kövekből, arcokból rakódott ez a fal, kitágult orrlyukak nyíltak ezen a falon, félrecsúszott ajkak és ritkás fogsorok. „Hohó, kartársak, ez nem hitbizomány, papától örökölt nagykereskedés - szövegezte elszánt gúnnyal -, a jelenés, a pofafölmutatás demokratikus jog, mindenki lehetősége” - folytatta lendülettel, de kezdte magát kényelmetlenül érezni, mert a gúny öngúnyba billent. „Demokratikus jog” - motyogta félhangosan és félelszántan, amikor vállon ragadta egy kéz, de olyan jókedvű baráti eréllyel, hogy fölszisszent.

- No né, nécsak! - folytatódott a jókedvű erély, most már szövegben -, nécsak, kit látnak szemeink!

Mihály azonnal egyeztette a szorító kéz és a gömbölyű hang tulajdonosát. A törtető galériájának egyik dísztagja. Elszánt tökfő, a gátlástalanság nagykeresztjének tulajdonosa az összes kardokkal - gondolta a fiatalember végső keserőséggel, miközben síkosan utálkozó pillantása végigcsúszott a rózsásra borotvált arcon, és megakadt a finom kis bajusz fekete sővényén.

- Te itt, csak nem? - most meg a lapockájára csapott irgalmatlanul. - Csak nem züllöttél a pofafürdősök szektájáig? - és ezzel Mihályba karolt - ez nem neked való tészta, édes fiam. Tisztában vagyok vele, hogy amilyen idealista marha vagy, téged valóban érdekel a főigazgató előadása, mert szent igaz, abban a fényesre politúrozott rózsaszín dobozban elég jó az agyállomány. De a látszat! Csak nem keveredsz azok közé? Csak nem ülünk a kirakatba?

És ezzel jókedvűen vonszolni kezdte Mihályt a dobogóval ellenkező irányba, a terem hátsó, homályba vesző traktusa felé, a teljes elhagyatottság zónájába. Mihály nyögdecslő tiltakozással szabadulni igyekezett a baráti kulcsolásból. Az egész műve összeomlóban. Összeszorított foga között egy monológot szövegezett. „Persze, te hipokrata, te már körülutaztad a földet különböző kiküldetésben! Te már öt évre előre leszakítottál minden ösztöndíjat, elismerést, kéjutazást! Te, aki már specialistája vagy az el nem kötelezett államok luxushoteljeinek! És most rám veted magad, és viszel a fény alól? Elcipelsz a csillár alól, hurcolsz abba a bűdös, bagószagú sarokba, hogy kivonj a forgalomból - és mindezt a derűs humánus nevében?”

Nagy erőfeszítéssel megállt. - Mandulaszemű etióp nő - motyogta maga elé. - Új antibiotikum az afrikai gyógyászatnak - dadogott.

- Micsoda? Mi? - álmélkodott a másik, és frissült erővel vonszolni kezdte.

- Nem! - kiáltott Mihály.

- Mit nem?

- Nem tudom, de nem!

Már teljesen kikerültek az éles metszésű fények alól. És ekkor jelent meg az ajtóban, számos szakember kíséretében, a főigazgató. A kis csoportok kellemesen megbolydultak, és a hullámváz irányja teljesen egyértelmű lett.

- Gyere, öregfiú, ez nem nekünk való. Öklendeztető.

Mihály leszegte égő arcát.

- Valóban - mondta -, valóban - és engedelmesen kullogott útmutatója nyomában.

Másfél órán át ott kuksolt a terem végében, a megkeseredett cigarettafüstben. Az első félidőben pártfogója fölszívódott, s az előadás végén ott lehetett látni, szorosan a főigazgató oldalán. „Előre, a Hold-kiküldetésért!” - küldte utána gondolatát Mihály, de nem érzett keserőséget. Csak egy kis szégyent, azt is módjával.

Fütyörészve ment lefelé a márvány lépcsőházban, a gazdagon díszített mennyezet alatt.

Odakint, a füstbarna estében, kigyulladt az égősárga fény: Virág.

- Sikerült, komoly szarvasbogaram? - kérdezte megható, friss hangján, és a fiatalemberbe csimpaszkodott.

- Sikerült hát! - felelt Mihály önérzetesen, a sarkon vett a lánynak egy csokor ibolyát, s a kis csokor foszforeszkálni kezdett a kezében. - Képzeld csak, mint érintetlen pofát, odaültettek az elnökségbe, és kaptam egy virslit tormaízű mustárral.

- Hogy micsoda felhajtás! - kacagott Virág.

- De még milyen! Egy szűz pofának kijár az ilyesmi.

Ezután elmentek moziba.

A második pohárköszöntő

Már emelkedett volt a hangulat a klubteremben, néhány perc hiányzott éjfélhez, mikor jött valaki, és Milenits füléhez hajolt, az igazgató hívatja. Áhá, derültek fel az arcok, most adja át a diri az arany karórát az ünnepeltnek, személyes ajándékát, Milenits erre jócskán rá is szolgál, hiszen harminc esztendő egyazon munkahelyen, és tizennégy év óta, amióta a gyárat államosították, az igazgató mellett... Milenits fölegyenesegett az összehajló fejek közül, kiemelte törzsét és fejét az intim fülledtségből, s aki rápillantott ekkor száraz, fénytelen arcára, némi elszántságot velt fölfedezni rajta. Az igazgató nagyon takarékosan bánt a jelzőkkel a pohárköszöntőben, érezhető volt a feszélyezettség, nem szeret érzelegni.

De sokan szerettek volna tanúi lenni a két bizalmas munkatárs éjféli beszélgetésének, ennek a ritka, nem hivatalos együttlétnek a hosszú esztendők hivatali tengerében! - Az ilyen eszmecsere - súgta szomszédjának a kövér Molnár -, az ilyen eszmecsere, előtérben az ünnepelt Milenitscel, háttérben a lepergett esztendőkkal, kihozhatja az ünnepeltből az öröm mellett, hogy is mondjam, a keserűséget. - Szomszédja ellenkezett. - Milyen keserűséget? - kérdezte - a fizetése, nekem legyen mondva, jövőre lelép magas nyugdíjjal, az egészsége, nekem legyen mondva, milyen keserűség?

Az emberek a távozó Milenitset figyelték. Magas volt, szikár, egyenes tartású, s még a négy sötét redő a tarkóján is mintha jellemének következetességét húzta volna alá.

Milenits végigsietett a gumiszagú folyosón, saját lábnyomait érezte visszabizsereggni a szőnyegből, sok-sok év lábnyomait! Benyitott az igazgatói irodába, amelynek előtérében a titkárnő asztala mellett ott állt az övé. Pillantása az íróasztalra csusszant, s meglátott egy zölden, üdén kunkorodó almahéjat. A héj után nyúlt, s a markába gyűrte. De ekkor már nyílt az igazgató ajtaja, s ott állt a jól ismert alak, zömöken, alacsonyan, tömött angolbajuszával, két hajpászta között fényes koponyával.

Mint minden ünnepeltben, Milenitsben is volt elégedetlenség. Talán nem is tárgyi, inkább hangulati. Molnár jól pedzette: háttérben a lepergett esztendőkkal... Végül is abban, hogy az igazgató itt egy helyben maradhatott, átvészelve a változást vajdó időköt, egészen attól a pillanattól kezdve, hogy vállalatvezetőnek nevezték ki azon az emlékezetes Magdolna utcai ülésen, igen, abban, sőt *ebben* elsősorban Milenitsnek vannak hervadhatatlan érdemei. Ő mint igazgatósági titkár eleven pajzsként védte igazgatóját. Később is mennyi hálátlan feladattól, felesleges állásfoglalástól, erő és idegek pazarlásától mentette meg főnökét. S most itt állt a zömök igazgató a dohányzásárga fényben, talpig fekete ünneplő ruhában, itt állt a küszöbön, és invitálta befelé emberét.

A kis dohányzóasztalnál ültek le, az igazgató pálcikavékony kubai szivarral kínálta. Néhány pillanatig hallgattak, majd a fölöttes felállt, s egy dísztokba helyezett arany karórát nyújtott át. Szeme nyugodt volt, rezzenéstelenül zöldesbarna.

- Tessék, használja egészséggel.

Milenits, aki már tudott erről az ajándékról, természetesen, meglepődés nélkül, de azért nem tagadható örömmel vette át, és várakozva figyelt főnökére. Az igazgató érezte megfogalmazódni a ki nem mondott igényt.

- Mit is mondhatnék - szólalt meg végül -, tizennégy év, nem kis idő. Tudunk egymásról mindent - hangjában őszinte meghatottság.

Újra csönd, kis hézagokkal.

Milenits valójában most arra számított, hogy az igazgató följánlja a pertut. Körülötte keresztül-kasul annyi emberrel tegeződik a főnök. Eljött az idő, kezet fognak, egymás szemébe néznek, és férfiasan azt mondják: szervusz.

- Az elismerést, Milenits kolléga, azt hiszem, minden alkalommal megkapta. És most is, gondolom... hiszen érezhette, láthatta.

Milenits azonban nem érzett semmit. Egyik kezében a tokot tartotta, a másikban az almahéjat gyűrögette. Főnökére függesztette a szemét, várakozott. Kemény kézszorítás és: szervusz.

- Azt hiszem - nyögdécselt az igazgató -, abban a bizonyos felköszöntőmben... mondhatjuk, azt hiszem, elég melegen, elég elismerően nyilatkoztam - mit mondjon még? mire vár az ünnepelt?

Milenits most erre gondolt: ez volt az egyetlen fontos munkád, amiben nekem nincs részem, lévén hogy én vagyok a felköszöntő tárgya. De nem is tudtál koncentrálni, öregem.

Az igazgató a bárszekrényhez lépett, pálinkát töltött.

- Egészségére és további... további sok boldogságot - emelte poharát -, üdvözlöm - fűzte hozzá, és nem tudta elképzelni a további variációt.

- Akkor talán én - mondta lassan az ünnepelt, miután már a pálinkával is végzett, és kívánsága nem teljesült -, akkor talán visszamennék a kollégák közé... - Az igazgató megkönnyebbülten hunyorított, és Milenits indult kifelé. De a küszöbön a beléje szorult csalódás meg a kötelesség is visszafordította. - Ön is mutatkozhatna egy kicsit közöttük, az egyáltalán nem árt az igazgató tekintélyének - mondta a szokottnál érdeesebb hangon. És ezzel elégedetten lépett át a küszöbön, ám az igazgató szava visszarántotta.

- Hogy érti ezt, Milenits elvtárs?

- Ön is mutatkozhatna egy kicsit közöttük - fél lépést visszakozott -, hát úgy, egyszerűen, emberi módon.

- Persze, persze - mormogott a főnök, és zavarában újból pálcikaszivarral kínálta a félúton álló Milenitset.

- Köszönöm nagyon, de még az előbbi sem szívtam el.

- Nem tesz az semmit. Üljön csak le.

Milenits furcsa érzéssel settenkedett vissza helyére. Ha várta is az emberi kitárulkozást, most attól félt, túl nagy erőket szabadít fel.

Az igazgató is leült, arcvonásait szétzilálta a felindultság.

- Tizennégy éven keresztül, akárhogy is nézzük, a maga képére formált engem, Milenits! Igyunk? - S mikor Milenits bizonytalanul bólintott, azonnal töltött. Az ünnepelt érezte, elkerülhetetlenül sodródni a bizalmas vallomás felé. Egész puritán szikársága tiltakozott, hogy szembesítsék erényeivel és érzelmeivel.

- Ó, semmiség! A hivatalnok köteles lelkiismeretessége - mondta az ünnepelt nagylelkű hangsúlylyal. - S talán némi emberi szimpátia, mármint részemről.

- Nem, nem semmiség! - tiltakozott az igazgató izgatottan nevetgélve. - Maga teljesen a saját képére formált engem!

Az ünnepeltnek jólesett volna mindez, de a nevetést különösnek találta. Nincs szinkronban a mondanivalóval.

- Ezt most némi túlzással, némi jóakarató túlzással tetszik mondani. Nem tagadom, ami az igazgató elvtárs szellemi arculatát illeti - talán hozzájárultam ehhez, de egyébként...

Szellemi arculat és hozzájárulás... Az igazgató szerette volna nem hallani ezt, s a napok óta lappangó keserűség fölmarta a szájpadrólását.

Milenits pedig, talán az ismételt pálinkaadag hatására, nem érezte meg, hogy ezen a ponton el kell némulnia, nincs tovább. Sőt, éppen az igazgató érdekében, hogy kikapcsoljon egy nyugtalanságot, megtoldotta szerény nyilatkozatát.

- Megtanultuk egymás gondolatait kitalálni, ennyi az egész - szigorú arcán földerengett a mosoly. Most jön a kézfogás és a férfias szervusz.

Az igazgatót viszont lüktető meleg járta át, és a gúny távol tartó indulatával vizsgálta emberét, aki hülye arccal olyasvalamit közöl vele, ami ellen ő minden idegszálával, egész létével, maradék erejével tiltakozni szeretne.

- Talán kialakult közöttünk, ha szabad így mondani, valami *lelki rokonság* - fűzte még hozzá Milenits, és lehajtott fejjel várta az elkerülhetetlent, a rácsendülő rímét. Maga elé nézett, nem volt képes abbahagyni.

- Munkatársak, akár a házások, a hosszú együttlétben hasonlítani kezdenek egymáshoz - egészítette ki a gondolatot, de már akarata ellenére.

Az igazgató koponyája kifényesedett, s a vér, amely még az előbb feszesre fűtötte bőrét, visszahúzódott az arcából.

- Talán annyi, hogy némiképp a szellemi arculatunk - pöntyögött gyanútlanul Milenits.

- Azért utálnak az emberek! - robbant ki az igazgatóból - a közös szellemi arculatunk miatt. Azért nincs évek óta semmi kapcsolatunk az emberekkel.

- Hogyan? - Milenits kissé előrehajolt, és a süketek reménykedő odaadásával várt a cáfolatra. - Hogyan? - ismételte gyámoltalanul.

- Mert a maga képére formált teljesen!

- Kérem... talán valami megrázkódtatás érte az igazgató elvtársat...

- Igen. Egy idő óta én is tudom, hogy hasonlítok magához.

- De kérem... a tréfa... hogy is mondjam... mindenesetre különös, hogy az én évfordulóm... az én szerény harminc esztendőm önnek okoz válságot.

- Igen, nekem. Mert a maga harminc évében benne van a tizennégy, az enyém.

- És ezt éppen ma este tetszik mondani?

- Ahogy készülődünk a maga jubileumára... igen, úgy éreztem, mintha engem készülnének ünnepelni. Már azt se tudtam, hogy az arany karóra kit illet meg, magát-e vagy engem?

Milenits felemelkedett.

- Üljön le - töltött -, tessék, egészségére.

Koccintottak, s Milenits még mindig hitetlenkedve nézett az igazgatóra.

- Maga olyan szokásokat kalapált belém, amiket világéletemben utáltam.

- Rendre szoktattam - szólt váratlan határozottsággal Milenits, mert most érkezett el a tudatához, hogy ez ultimátum.

- Nem rendre, embertelenségre. Elriasztotta tőlem, szisztematikusan, a munkatársaimat. Hogy bármikor bekopogtathassanak.

- Rendre szoktattam. Ezt követelte a vállalati érdek. Meg kellett szüntetni az anarchiát.

- Most, hogy magát megkerülve kellett beszélnem az emberekkel, most látom csak az idegenséget. Nincsenek személyes kapcsolataim. És ezt a maga nevelésének köszönhetem.

- Kérem, igazgató elvtárs, gondolja meg, mielőtt engem így aposztrofál... engem, aki úgy védem az ön munkaidejét, az ön szabad mozgását, mint egy pajzs, mint egy testőr...

- Elválasztott az emberektől, az érzéseimtől, a vonzalmaimtól.

- Kérem, igazgató elvtárs... ha már éppen az emberek... ha éppen őket hozta szóba... az emberek most azzal a jó érzéssel ülnek odakint, a poharuk mellett, hogy ön, igazgató elvtárs, éppen most megköszöni nekem, nekem, a dolgozónak, nekem, az ön engedelmes eszközének... hogy megköszöni nekem az odaadó, önfeláldozó, lankadatlan... - Az igazgató közbeszólt.

- Jövőre eléri a nyugdíjaztatási korhatárt, ugye?

- Igen - felelt megtörten Milenits, aztán fölemelte a fejét. Megfordította a kérdést. - És maga?

Az igazgató nem mindjárt válaszolt. Kis szünet után mondta:

- Még van másfél évem.

- Na látja.

Milenits fölállt, és kissé dülöngélve, bár teljesen józanul ment ki.

Az igazgató utánanézett. A négy vágást figyelte a tarkóján, a koponyának nekikapaszkodó, kifakult haját. - Nem kellett volna szólni - dűnnyögött maga elé. Leült az asztalhoz. Kivette tokjából az ottfelejtett karórát, amely finoman, aprózva ketyegett. Fél egy múlt - nézte a mutatót - három másodperccel - egészítette ki az idegében ivódott pontossággal. - Igen, mint Milenits, olyan pontos vagyok - mondotta végképp elkomorodva, mert azt is tudta, ezen már képtelen változtatni.

Tétova reggel

Igazi téli reggel, mélyen korombarna, amelybe csak keskeny folyosókat hasítanak a lámpák. A nagy hivatali szobában is, ahol sűrű szomszédságban, az ügyfeleket elválasztó farácsos pult mögött vagy nyolcan dolgoznak, minden asztal, írógép felett sárga égők világítanak. A kézi számológép lassított ütemben kattog, egy-két összehajló fej, álmosítóan sustorgó beszélgetés. A cserépkályhák lassan begerjednek, a nagy szoba átfül a melegtől. Az emberek azonban még az ébredés előtti állapotban élnek, a mozdulatok még lebegnek, úsznak ebben a hivatali reggelben, amelynek víz alatti sötétje puhán tapad az ablakon. A telefon még ritkán csörömpöl, de most kellemes, mély berregéssel házi vonalat jelez. Egy szikár, magas férfi, akinek vékony, szőke haja egyre jobban látni engedi a meredek koponyát, a kagyló után nyúl. A tisztviselő megváltozott hangszínya jelzi, hogy fentről szóltak le, a himlőhelyes arc reflexei megélénkülnek, felgyorsulnak a mozdulatok is mindenütt a szobában. A szikár férfi hangja csupa készség.

- Természetes, majd megmutatunk neki mindent - ezzel egy időben az arca megereszkedik, keserűség, bizonytalanság ül ki rajta. A hang is megváltozik. Van benne valami vészjelzés, ami csak az itteniek zenei hallásának nyilvánvaló.

Valamennyi arc érzékenyen megélénkül. A lassú, de rendszeres ütemek megbolydulnak, nagyobb csöndek és lökészerűen gyorsabb kattogások váltják fel az előbbi egyhangú zeneiséget.

A csontos kéz visszaereszti a kagylót, a telefon nyugalma rövid, telített csengetéssel helyreáll.

- Új kolléga jön - mondja a férfi, mély hangja keserűen megkondul a váratlan csendben. - Nekünk senki sem szólt erről.

Egy kis, pirosarcú ember az egyik nő füléhez hajol, és szelídbarna, bolyhos haja mögé suttog valamit. Tekintetek gyors cserekapcsolata, senki nem ért semmit. Az előbbi pirosarcú össze-csuk egy nagy regiszteres könyvet. Másvalaki gyorsan rendet teremt egy nyitott fiókban. A falióra keményen kattog. Egy barackszőke nő izgatottan harap az előkészített szalámis zsemlyébe, mintha ezután soha többé nem nyílna alkalma erre. Dr. Muzsai a zsebébe gyömköd tizenkét lottószelvényt. Ábel Dezső minden értelem nélkül tisztára dörgöli a szemüvegét. Ács Teréz feláll a kézi számológép mellől, és amúgy is nagy mellét kifeszítve, mélyet lélegzik egy láthatatlan tornatanár vezényszavára.

Először Istókovits néni lép be, egy vörösseszőke nő, az osztály hivatalsegédje. Keret nélküli szemüvege mögött túlzottan égszínkék és túlzottan domború a szeme, a nyaka vékony és pikkelyesen piros. Talán negyvenéves sincs, de mindenki néninek szólítja. A nevéhez olyan asszociációs kényszerek társulnak, mint disznósajt, mandarin (de milyen ritkán!), ropogós, félbarna zsemlye, tíz deka hármaskávé örölte és így tovább. Most azonban egy fiatal nőt enged maga elé az ajtóban, olyan ragyogó arccal, dühítő gyanútlanossággal, messzi hangzó, üvegfényű szopránnal biztatva a tétovázót, mintha nem érezne meg semmit abból a sokrétegű dermedtségből, amely körülfogja őket.

Az idegen nő tévőázik, mert azonnal fölfogja ennek a közegnek a természetét. Túl sokszor kellett belépnie ilyen ajtókon, túl gyakran érezte a bőrén ezt a perzselő hideget. Mintha sűrű lepkefogó hálón keresztül látná a nyolc embert. A szövedék mögött az arcok világos foltjai, egy-egy szem megcsillanó sötétje. A nagy, csontos férfi, ennek a részlegnek a vezetője, akivel

az imént közölték az új kolléga jövetelét, hajlott háttal a nő elé megy. Istókovits néni bátorítónan megszorítja a lepkefogóba gabalyodott nő karját, és karcolatlan hangon magyarázza:

- Itt fogsz majd dolgozni, kartársnő, megérkeztünk!

Valamilyen régebbi mozgalmi csökevény a lelkében ez a tegező hajlam, s a nőket, hacsak nem éri közvetlen elutasítás, rendületlenül tegezi.

Mindenki a munkája fölé hajol, de senki sem dolgozik.

- Gombó Lajos - mondja a nagy, csontos ember, és a pult mögé vezeti a nőt. Az emberek azonnal megérzik az enyhe ibolyaillatot, amit az érkező lépteivel együtt magával sodor. A férfi körülnéz, de nemhogy szabad asztalt, széket sem lát, amelyet felajánlhatna. Szaggatott mondattechnika következik. - Egyelőre még... az igazat megvallva... hogy is mondjam csak... - nem hangzik el semmi konkrétum, de a nőnek, szép, méregzöld téli kosztümjében egyelőre állva kell várakoznia. Hogy mire? Ó, azt senki nem tudja itt, az égvilágon senki, hiszen ennek a nőnek az érkezését nem jelezték előre, szabad státusról pedig nem tudnak, így hát könnyen megeshet, hogy valamelyikük helyére kerül, és akkor úgylis megoldódik minden, a hely is, az asztal is, egy másik ember sorsa is.

Az idegen nő, akit nem tudnak leültetni, két határ között várakozik, a suta helyzetbe dermedve, szinte megnyomorítva a bizonytalanságtól.

- Addig nézze talán ezt - szánja meg az egyik kolléga, és ő merev nyakkal figyeli a keskeny elszámolási szalagokat, amelyek finoman zizegnek a csöndben.

A fölbolydult szobában erősödnek az aritmiás zajok. Indokolatlan zörejek, a villanyóra dörömbölő szívhangjai. A belterjes világban nyugtalan gondolatsorok keletkeznek, mint a táviratszövegek. Kinek a helyére hozták ezt a nőt? Az alattomos ibolyaillat állandóan jelen van. Vajon melyik asztal mellől kell föllátnia valakinek, és kicsodának? Az ablakra tapadó sötétség néhány értékkel megsűrűsödik.

Ekkor lép be Kemény úr, aki rekeszekre osztott, lapos fadobozából csiszolt kezelőgombokat, brossokat, divatláncokat, külföldi körömlakkot szokott kínálni részletfizetésre. Most is fölkattintja a nagy dobozt, és az ernyedtt világításban fölszikkáznak a gyönyörű gombok és krómozott öngyújtók. A szálamis zsemlyés nő széttárt ujjakkal int, hogy rosszkor jött.

- Boldog karácsonyt - mondja Kemény, egykori kalaptompgyáros -, gyönyörű, békés ünnepeket - éneklő megfakult tenorján, és váratlanul hűvös fenyőillatot permetez szét egy sokélűre csiszolt kölniszóróból.

Gombó Lajos fölláll egy végtelen számoszlop mellől, golyóstollát a füle mögé illeszti, és a pulthoz közeleg. Olyan hosszú és csontos, amilyen csak kiváltságos pillanatokban tud lenni.

- A házalás tilos - mondja rendkívüli indulattal.

- Igen? - Kemény úr hangja egy oktávval felcsúszik a meglepetéstől. - Akkor talán inkasszál-nám a járandóságaimat, doktor úr.

- Már megmondtam, hogy nem vagyok doktor. És egyébként is január másodikán.

- Kérem. Január másodikán. - Hangja jóindulatú és békés. - Mit tetszenek szólni ezekhez a bécsi öngyújtókhoz? - Gombó Lajos visszaül a számoszlop mellé, az idegen nő marionett-szerű merevségben a távolba néz, a megkezdett szálamis zsemlye illata fenyőillattal keveredik. - Akkor január másodikán, a viszontlátásra. Békés, gyönyörű karácsonyi ünnepeket. - Kemény fölfogta a pillanat történelmiségét, és méltányos arckifejezéssel távozik.

A mosdó rosszul gumizott csapja vastag csöppeket pottyant. Mindenki egyetlen pontra néz, mereven, kiszolgáltatva. Ez a pont azonban személyenként változik. S ha létezne ilyen készülék, előhívhatná a néma monológokat is, amelyek az összezárt ajkak mögött fogalmazódnak.

Berreg a házi telefon. Gombó Lajos csontdudoros homloka megfényesedik. Lassan nyúl a hallgató után, hosszú, kinyújtott karja egész korszakot ível át. Az emberek leplezetlenül odanéznek. A férfi hangja ujjongva meglódul.

- Értem - mondja -, értettem - ismétli, nála szokatlan szóhasználattal -, csodálkoztunk is, mert nekünk senki sem avizálta - szokása ellenére bőbeszédű és sodró szavú -, az igazat megvallva, zavarban is voltunk, már csak a hely miatt is, hogy hová ültessük, de persze igyekeztünk a lehetőségekhez képest...

Leteszi a kagylót, körülnéz, himlőhelyes arcán piros foltok.

- A kartársnőt tévedésből irányították ide. Ugyanis a gondnokságra van beosztva.

A falak a magasba emelkednek, egy titokzatos zsinórpadráson fogaskerekék áttételével húzzák fölfelé a szennyes sötétséget, egyszerre előugranak a hegyek, a kék hegyek, a lebegő angyalkák, a legelésző bárányok és a takaros erdészházak, meredek, piros tetőikkel. A barackszínű nő mohón a szalámis zsemlye után kap, Ács Teréz abbahagyja a kézi számológép ötlettelen nyekergetését, és néhány szabad karmozdulatot tesz, Gombó Lajos, hónapok óta először, elmosolyodik.

- Szaladjon csak valaki Kemény után - mondja meghitt, meleg baritonján -, ha sietünk, még ott találjuk valahol a bérelszámolóban!

Az üveg mögött

1.

Üvegfal mögött dolgoztak a nők, szám szerint öten. Itt sorakoztak a táncoló lábú asztalkák, megrakva kívágni való újságpapírral. Ezek a nők ugyanis reggeltől napestig, ha nem is hajszolt ütemben, de mindig újságokat nyirbáltak, cikkeket válogattak s ragasztottak a lila keletbélyegzővel megjelölt fehér papírlapokra. A szürke rotációs és a nyomdafesték kesernyészaga már-már a vérükbe oldódott. A munkájuk szakosítva: az egyik csak szépirodalmat vagdosott ki a napi- vagy hetilapokból, a másik szerző szerint osztályozta az anyagot, a harmadik természettudományos cikkekkel foglalkozott és így tovább. Mögöttük szobák és szobák, polcok, azokon dossziék, kartotékok, betűk és betűk. Az egész emeletet lefoglalta az archívum, állott papírszagot árasztva, átítatva az embereket a halott erdők vegyi illataival.

Az üvegfal egyenletes világosságot biztosított, noha csak egy tűzfalra nyílt, de ez a kietlen geometriai sík is megtelt a természet sejtelmes szépségeivel, mikor az alkonyati nap visszfénye enyhén rózsaszínűre festette.

Reggel fél kilenc körül sorra érkeztek a nők, mindig azonos sorrend szerint, ahogy az életük bebocsátotta őket a hosszú üvegfallal határolt szobába, a táncoló lábú asztalkák mögé. Most is először Rozványiné jött, őt követte a kialakult rend szerint Sztárayné, és gyors ütemben a többi három: Gálosné, Hívesné és Sándor Mariska. Ez utóbbi is asszony volt, sőt, a legidősebb közöttük, de ő csak a leánynevét viselte.

Az asszonyok főnöke, Konecsni Vilmos, régi könyvtáros, sajtótörténész, ilyenkor végigbillegett a hosszú szobán, s töppedt, fahéjszínű arcával a papírok fölé hajolt, miközben orra a kölnik, parfümök és púderok szagától viszketve fintorgott. Aztán behúzódott rekeszébe, és egész nap nem mutatkozott.

Gálosné, sorrend szerint a harmadik, kisírt, vörös arccal ült a helyére, miután kuglóf alakú, bolyhos, lila kalapját és kabátját öltözőszekrényébe helyezte, de úgy, hogy az ajtó nyitva maradt.

A nagy ollók beleszabtak az újságokba, a papír zsírosan énekelt, finn erdők szelleme nyújtózott a porszagú csendben.

- Nyilatkozott? - kérdezte Gálosnétól Rozványiné, anélkül hogy ragasztóecsetjéről elvonná pillantását.

- Nyilatkozott.

- Végre! - sóhajtottak egyszerre hárman is.

- És mit mondott? A szokásost?

- Igen... a szokásost.

Gálosnét gyűlölet fogta el. A lila kalapra gondolt, erre a furcsa képződményre, amely madárfészek is lehetne. Két hete, hogy a férje meglepte vele, és most: nyilatkozott, és az ok - a szokásos.

Konecsni Vilmos, aki az archívumnak ezt a részlegét irányította, mindezt leolvasta az arcokról. Tudta, hogy mi történt és hogy az ok - a szokásos. Tudta, hogy Gálosné férje bejelentette szándékát: válni akar. Gálosné elég sokáig húzta. Már fél esztendővel ezelőtt a Sajtó-

gyűjtemény igazgatója közölte, hogy Gálos felesége idekerül hozzájuk; nem nagy jövőt jósolt a házasságnak. A férj, az egyik főigazgatóság vezető munkatársa maga kérte, hogy itt helyezték el az asszonyt. S minden támogatást megszerzett ehhez. „Kell neki valami elfoglaltság - mondta -, szüksége van az önállóan végzett munka örömére.” Csak azt nem tudta, hogy nem áll egyedül ezzel az indokkal. Az archívumot dugig megrakták megunt feleséggel - gondolta keserűen Konecsni -, a szobákban a válás árnyéka lebeg... Persze az ilyen munkaerő labilis, kedélye váltakozó, egész lénye szenzibilis, irányíthatatlan. Csendes iszonyattal gondolt ő is Gálosné lila kalapjára, mint a baljóslatú előjelre szokás, majd a nyugdíjas évek víz alatti csendjével vigasztalta magát.

- Az ok... a szokásos... - ismételte messzire nézve Rozványiné - akkor hát mit mondott?

- Semmit - szegte le fejét Gálosné.

- Híves úgy kezdte annak idején - szólalt meg Hívesné -, Híves úgy kezdte, hogy öregszik, érzi a közelgő öregségét. És azzal végezte, csak egy új szerelem segíthet rajta.

Sándor Mariska fejhangon kacagott, és egy megszáradt ragasztócseppet kaparászott.

- Aztán Híves elvett egy húszéves színinövendéket, a szerelem miatt, de most már válnak - közölte az asszony minden káröröm nélkül.

A lila kalap szinte lángot vetett a maga porszagú, szürke környezetében.

- Tibor - szólalt meg Gálosné küzdve az előtörő zokogással -, Tibor nem mondott ilyet. Pszichikai válság. Ő nagyon komplikált ember.

„Az archívum dugig boldogtalan nőkkel, megtört szívekkel...” - Konecsni az újságokat böngészte, és piros meg kék jelölőceruzája gondosan bekerített egy-egy részt. „Hát ez is elment - nyugtázta benne a részvét, miközben a nekrológot is megjelölte -, hát ez is befejezte...” - homlokára ránc futott, egyszerre érzett szomorúságot és elégtételt, az utóbbit az élvemaradtak nevében. „Keveset írnak róla, és hűvösen, ámbár a maga idejében derekasan küzdött, még a koncentrációs tábor is megjárta...” - tűnődött a kifejezésen - „az eszméi miatt” - egészítette ki a kört. Ám a kék ceruza már egy könyvrecenzió köré kötött hurkot, s még gondosan mellírta: „szerzőnek külön dossziét nyitni...”

Ebben a pillanatban szólt a házi telefon, a csöngetés felverte a porszagú csendet. Konecsni öregedő keze, amely púpos volt és aranypikkelyes, fáradtan úszott a hallgató felé. Az igazgató hívatta magához. A régi könyvtáros és sajtótörténész rálehelte szemüvege nagy ablakaira, és egy fogkefével végigsimított őszesszőke bajuszán, majd fakult kék dzsörzékabátját meghúzkodva, a főnökhöz indult.

Az üvegfal mögött az ollók újabb hasábokat szabdaltak, és a nyírás apró reccsenései töltötték ki a monológok és dialógusok közötti űrt.

- Híves a kezébe fogta az államát, szembenézett, és azt mondta - tűnődött Hívesné, s utánanézett az emléknek, mint egy bárányfelhőnek -, azt mondta, hogy a szerelem...

Sándor Mariska töltött káposztát melegített a villanyfőzőn. A dús étel töményen fénylett, s az erős illóolajok birokra keltek a papír és a nyomdafesték szervesen szagával. Mindnyájan felfigyeltek. Ha tud gyűlölni az orr, ezek a megtámadott szaglószervek most gyűlöltek. Még kerek másfél óra hiányzik az ebéridőhöz, de ő már melegít! S azután kék lábaskájából falja az összeérett, aranybarna, húsos káposztát. Ő az egyedüli közöttük, aki együtt él a férjével. És ilyenkor, miközben arcát kifeszíti a szájába gyúrt ételgombóc, visszaidéz egy-egy jelenetet.

- Megcsalsz, tudom, hogy megcsalsz, hát csak csináld - ezt mondtam neki, magyarázza teli szájjal -, nem bánom, csak csináld! Tudom, lerögzítem, és kész. Lerögzítem, és megvetlek érte.

És most arra gondolt, az ő öröme ez a kis kék lábas! Az egész archívum áldozati oltár lesz ennek a gőzeitől, páráitól!

- Egy kicsit elhíztam mellette, ez igaz - sóhajtott tárgyilagos mélabúval, és újra megrakta kanalát.

Rozványiné Sztáraynéra nézett. - Össze vagyunk itt zárva. Az állapotunkkal vagyunk össze-zárva! - gondolta keserűen, miközben gondosan megvizsgált egy szemölcsöt társnője arcán. Hogy unta, gyűlölte ezt a kávébarna, kerek szemölcsöt, amely a csúfító természet remekműve. Unta, gyűlölte ezt a pontosan kiesztorgált szemölcsöt, mert a magáénak érezte. Sztárayné arca, akárcsak a többieké - a saját arcát tükrözte. Azonos sorsok tükrözték egymást. A néma düh tükörterme.

- Téged legalább úgy hagyott el Rozványi - szúrta oda Sztárayné -, hogy befejezett tények elé állított. Nem volt agónia.

Rozványi ugyanis az asszony hűgával disszidált.

A tűzfalról egy sugár ferdén az üvegre verődött, s onnan bizonytalanul Gálosné égőlila kalapjára csúszott. Rozványiné összevissza szabdalt egy cikket idegességében, és fejét a karjára hajtotta. Sűrű, barna haja körül, mint egy makacs processzió, millió arany porszemecske keringett.

2.

Az igazgató, Szterkó Bálint fiatal ember volt, keskeny arcú, vékony orrú, áttetszően fehér bőrű és szőke: az egész ember akár egy műszer.

- Értem, Konecsni kolléga, értem - a szavakat elnéző szelídséggel ejtette -, értem én, hogyne!

Konecsni azonban úgy érezte, itt az ideje, hogy kilépjen a filológusi ügyefogyottságból. Ezúttal határozott és kemény akart lenni. Hivatása védelmezője.

- Nem lehetünk végül is a boldogtalanság lerakodóhelye! Kérem, igazgató elvtárs, vegye tekintetbe, hogy az egész munkánkat meghatározza ez a helyzet... nők, átmeneti állapotban... a házasságból a magányba - mondogatta, és elképzelt egy néma, sötét fasort, amelyen elhagyatott nők vonulnak libasorban, fejük körül az alkonyattal.

- Ez a nő, akit most kapnak - ellenkezett az igazgató elnézően és mosolyogva -, ez a nő fiatal.

- De a férje, aki ugyebár színházi rendező, őt is úgy ajánlotta, hogy...

- Hát csak annyit mondott, hogy a felesége vágyik valami elfoglaltságra.

- Elfoglaltságra! Az önálló munka öröme? Ugye? Ismerjük a szöveget. Ezt így szokták fogalmazni.

- Nemrég házasodtak össze.

- Egy okkal több az aggodalomra. Manapság a fiatalok válnak legsűrűbben. Erre statisztikai bizonyítékaink vannak.

Szterkó Bálint arcát ismét átfürösztötte a hűvös mosoly.

- Valamennyien ezzel jönnek: az önálló munka öröme! És aztán itt maradt a nyakunkon a boldogtalanság! Státust harcolunk ki a boldogtalanságnak, amelynek munkaideje van, fél kilenctől ötig, inkluzíve ebéddő. Mert azért a boldogtalanság falánk, jó étvágyú.

És arra gondolt, egykettő itt a tavasz a maga nyers ízeivel és hatásaival, drasztikusan, elháríthatatlanul, és ilyenkor napokra felbomlik a munka laza, de mégis rendbe foglalt menete. Ki tudja így garantálni a restanciamentes, pontos teljesítményt?

De emelhetett most vétót az öreg könyvtáros és sajtótörténész a munkafegyelem és a pszichológiai törvények nevében, Szterkó Bálint csak mosolygott, hűvösen, elnézően, s a kifelé billegő Konecsni agyában megfogant a szörnyű gyanú... hátha ezt az intézményt... hogy is mondjam, azért alapították... befolyásos férfiak számára, akik leadják itt a megunt asszonyokat, mint egy ruhatárba. Az önálló munka öröme! Ettől a furcsa gondolattól maga is megborzongott, s úgy érezte magát, mint egy shakespeare-i titok birtokosa. Annyira kizökkentette egyensúlyából, hogy minden meggondolás nélkül benyitott az üvegfalú szobába, és in medias res bejelentette:

- Kapunk egy új nőt.

Holott az ilyen fogalmazás a stílusával is ellenkezett.

Valamennyien fölnéztek a szürke papírokról. Sztárayné karcsú ragasztóecsetén mézesen ragyogott egy tömör ragasztócsepp. „Ovális és áttetsző, mint egy fülbevaló, a fülembe tenném!” - tűnődött Gálosné, és a lila kalap mellé elképzelte a sárga kontrasztot, a megkövesedett mézgcseppet.

- Kapunk egy új nőt! - ismételte túlságosan is világias hangsúllyal Konecsni, s mindjárt elröstellte magát, fordult kifelé.

- A szerencsétlen! - kiáltott fel kis szünet után Hívesné, ibolyakék szemében együttérzéssel.

Hívesné valaha sugárzó lehetett, s még most is, hervatagságában, lírai báj áradt belőle. Karcsú termetét, lányosan keskeny derekát és csípőjének kancsóvonalát nem rontotta el az idő. Minden maradt a régiben, csupán az adott ideális térfogaton belül történtek változások. Így például szép hosszú lába meginasodott, szeme alá vizeskék félholdat nyomott a szomorúság, fehér bőre megsürkült, és a vékony bőrön zöldeskék erek ütöttek át. De a sziluett nem változott. Bizonyos árnyak örökké fiatalok.

- Mikor Híves még csak kezdő bányamérnök volt, Gallyason - emlékezett vissza, ki tudja, hányadszor -, mikor a nap huszonnégy órájából tizennyolcat odalent töltött... nem, nem is ezt akarom mondani! Egyszer a víz három napra elzárta őket a világtól, és amikor egy elfelejtett vágaton előkerültek... hát akkor kérte meg a kezem. „Kell a szerelem! és te vagy a szerelem!” - ezt mondta nekem, és elvett. És most... most is a szerelem kell neki, a vénülés ellen. De hát már válnak...

- Szóval új áldozat kerül ide - nevetett furcsán Sándor Mariska, Konecsni bejelentésére utalva. Ma kelkáposztát melegített fasírttal. Az offenzívát a szagokkal nem hagyta abba. - Új halacska kerül az akváriumba - fejezte be irodalmian, mert amúgy irodalmi családból származott, a fivére kritikus volt egy napilapnál, s az öccse valamikor költő.

Gálosné elhatározta, hogy otffelejti valahol a lila kalapját.

3.

Másnap reggel, amint a szokott sorrendben beléptek, s az apró porszemecskék zümmögve szálltak a fejük körül, valamit enyhült a szívükben az összezártak gyűlölete. Új nő érkezik a külvilágból, a társadalomból, új nő, aki csakúgy, mint ők, a megunt asszonyok sorsát cipeli. Ez a híradás a világból megerősítette hitüket, hogy még nagyon sokan vannak odakinn hozzájuk hasonlatosak, és hogy az emberiség tekintélyes hányada elhagyott, szorgalmasan hervadó nőkből adódik.

Sztárayné ibolyacsokorral érkezett. Recézett, vastag mécespohárba helyezte a kis csokrot, amely azonnal illatozni kezdett. Máskor felcsapna az irónia, meggyanúsítaná Sztárayné, hogy jelképesen bár, de reményt fűz a tavaszhoz. Most azonban oda se figyeltek, valamennyien várakozásban éltek, s az ajtót nézték, mikor lép be az új kolléganő, aki sorsukat oly vigasztalóan általánosítja.

Már beállítottak neki egy táncoló lábú asztalkát, már ollót és ragasztót is szereztek a gondnokságon, teljes leltári készenléttel várták. Felszerelték, mint az újoncot a katonaságnál.

Végül belépett az új munkatárs. Nem tartozott az egészen fiatalok közé, huszonhét-huszonnyolc éves lehetett.

A mohó szemek föltérképezték, s lépték szerint birtokba vették. Magas volt, egyenes tartású, egészséges. Arcát a két járomcsont uralta, s hosszú, szűkre metszett szeme pirosbarnán izzott. „A járásának könnyed biztonsága...” - mérte fel Konecsni, és arra gondolt: ezt kitűnő csontszerkezetének köszönheti, az arányos felépítésnek. „Szép nő... gyönyörű nő...” - szűrte ajka között az öreg könyvtáros és sajtótörténész.

Az asszonyoknál ez a szépség jóleső csodálkozást szabadított fel. Hát *ilyen* nővel is megtörténik? Hát *ezt* is megunják? Most már ez a szép, hosszú léptű asszony is az ő életüket tükrözi. A tűrhetetlen egymásba zártság előjele megváltozik.

- Manyi vagyok, üdvözöllek - lépett eléje Sztárayné, s gyors pillantást vetett az ibolyára.

Rozványiné szelíd rezedakölnit árasztott magából, miközben az új nő felé hajolt.

- Piri - mondta gyengéden.

- Böbe - nyújtotta kezét Gálosné, és arra gondolt, kár volt a lila kalapot egy idegen kapualjban felejtetni.

- Saci - ez Hívesné volt, az ibolyaszemű, aki már nem tudott szerelmet nyújtani a volt bányamérnöknek, s így nem tudta megvédeni az öregedés ellen.

- Szereted a grenádírmarsot? - kérdezte Sándor Mariska bemutatkozás helyett.

Rozványiné rezedakölnije összevegyült a szorgalmasan illatozó ibolyával.

Az új nő is bemutatkozott: Homályi Róbertné. A keresztnévét követelték.

- Ilonka - mondta egyszerűen. Szép, telt hangja volt.

„Van benne valami megfogalmazhatatlan szomorúság” - ezt a következtetést vonta le Gálosné, és a férjére gondolt, aki az utolsó pillanatban, hogy félrevezesse, megajándékozta a lila kalappal.

Rozványiné egész nap Ilonkával foglalkozott. A munka különböző fázisai: a kivágás technikája - a bejelölés - a kategorizálás - az ecset helyes használata és így tovább.

Napok teltek el, s a tűzfalra eső napfénytől az üvegfal délutánonként megszínesedett. Ilonka nem volt bőbeszédű, egyenletesen végezte munkáját, pontosan érkezett és távozott.

Az asszonyok a *Történetre* vártak. A Válság Történetére. És tudták jól, tapasztalatból tudták, nem lehet azt siettetni, az összegyűlik, és előtör önmagától, mint ahogy a mélység is fellöki a forrást. Siettetni nem lehet, de előkészíteni, érlelni, megteremteni a környezetét - azt igen. Egyik csöndes délután, mikor átszínesedik az üveg, majd beszélni kezd Ilonka, és elmondja csalódása történetét. És akkor, abban a pillanatban ő is beolvad a kollektívába, és befizet a közös feketére. Erre vártak a komoly, megfontolt horgász türelmes időtlenségével. Ültek a parton, és vártak. Felettük alkonyati felhők. Néha átbillegett Konecsni, ő mindent tudott, ő volt a sors.

Ám a történet késett, és ez fenntartotta közöttük az ideiglenesség nyugtalanító érzését. A munka olykor akadozott, s a különbéke, amit erre az időre egymással kötöttek, recsegett-ropogott. Az üvegfalat bámulták, ez volt a mozijuk, ezen a hűvös, fényes lapon jelentek meg álmaik, elképzeléseik, a kitalált jelenetek, hangosfilm volt ez, drámák és évszázadok beszédét, zenéjét, zörejét visszhangozta. De most ez sem tükrözött semmit, néma maradt.

Megfigyelték, hogy Ilonkát a kapunál egy férfi várja. Minden este megfigyelték. Mindig ugyanaz a férfi.

- Valami elkezdődik? - kérdezte Rozványiné. - Valami új az életedben? - mert elhatározta, ha művi úton is, de kikényszeríti a történetet. - Új szerelem?

- Nem egészen új. A férjem.

- A férjed? - ismételték egyszerre hárman. - De hiszen váltok!...

- Mért válnánk?

Sándor Mariska nagy zajjal felállt, eltolta maga elől a kék lábast.

- Én úgy tudtam, hogy ti váltok! - kiáltotta.

Gálosné csatlakozott.

- Én is hallottam. - És megnevezett egy közös ismerőst. S mikor kiderült, hogy mindez kényszerképzet, Hívesné szenvedő szelídséggel, ibolyakék szemének minden mélységét kitárva megkérdezte:

- Akkor te hogy kerülsz ide?

Megfogalmazódott tehát a mánia.

És a düh, hogy Ilonka nem emeli fel a rájuk hasaló égboltot, hogy nem tágítja ki a világot körülöttük, eleinte szócsatákban, majd vad összecsapásokban keresett kiutat. Önmagukat tükrözték, még kegyetlenebbül, mint azelőtt.

Konecsni Vilmos mindezt felmérte, és tudományos pontossággal rendszerbe foglalta.

- Az új nő, ezt a Homályinét el kell távolítani - jelentette az igazgatónak. Ez is szokatlan volt, hogy így fogalmazott, ilyen antihumanista kíméletlenséggel. - Teljesen megtévesztett bennünket.

Szterkó áttetszően mosolygott.

- Ez az új nő ugyanis, ha nem tudná igazgató elvtárs, nem válik. Sőt, ez az új nő boldog.

- Hát akkor minden rendben. Hiszen éppen maga tiltakozott a tömény boldogtalanság ellen, kollégám.

- Ez a boldogság, sajnos, a mi személyzeti összetételünkben destruál. El kell távolítani.

S volt olyan tisztességes ember, hogy a küszöbről visszafordulva megjegyezze:

- A filozófiám mondott csődöt. Néhány napig abban reménykedtem, hogy a szép fiatal teremtés a maga javára billenti a mérleget. Becsempészi közéjük a boldogságot! De tévedésem nyilvánvaló. A boldogtalanság homogén és áttörhetetlen. És ebben az egyértelműségben - még itt is tévedtem - nemhogy zavarná a munka folyamatosságát, de éppenséggel elősegíti.

Félhomályos zóna

Váci Károly taxisofőrt egyszerre három összehangolt hatás érte, s ez mindennapi ébresztője: egy fölője hajoló arc melege, az arcbőr vaníliás illata, s ugyanakkor fülébe tolakszik egy hang, amint a feketekávé tömör sugara az alumíniumcsészébe zúdul. Feleségének ovális arca jótékonyan elfedi előle az éles délelőtti fényt, s így több biztonsággal emelheti fel gyulladósan fáradt szemhéjait. Joli egyenes derékkel ül az ágy szélén, karcsún, lányosan, a blúz alatt kissé fölfelé mutató, rezzenékeny mellel. Az előszobaajtó katedrálüvegének ólomszürke síkján fellángol egy rózsaszínű folt, ez Karcsi. Ezek a kis események a tudatába akasztják horgaikat, zsibbadt idegei meglódnak, s a mindennapba rántják. Most már a forró kávét szürcsöli, kézfejen érzi Joli hűvös, hosszú ujjait, a rózsaszínű lángocska újra kigyullad a katedrálüvegen. Nemsokára majd megszólal a telepi kápolna csengettyűje, s vele együtt benyomakodnak a környező konyhák illatai, és akkor dél lesz. Három éve, hogy otthagyta a gyárat, hogy taxisofőr, és azóta szüntelenül éjszakás, önként. Beletalált a fordított életrend ritmusába, s amikor szabadnapos, vasárnapiasan feszélyezett, mint aki tiszta parkettára hamuzik.

*

Az asszony mondott valamit. Az első mondatoknak általában zenei jelentőségük van. A férfi feltápáskodott, csupasz, barna melle kicsúszott a rosszul gombolt, halványkék pizsamából. Váratlan, szabálytalan, kérdező csend. Joli pontosan metszett arca megkeskenyült, járomcsontjai a gyengéd félhomályban előugrottak. Valamit az arca elé emelt.

- A babák! - hunyorgott rajtakapottan a férfi. - A franciababák! Ezeket vigyem haza a kis Karcsinak, így mondta Saci, tudod, az a hosszú szőke a Pipacsból, akinek ananászkölnije van... - az asszony ajka megrándult, a reflex emlékezett valamire -, tudod, az a tejbőrű, hosszú lábú, aki csak külföldiekkel megy, valutáért, de aztán legálisan beváltja, nem valutázik!

A gumibabák puffedten, féhéren mosolyogtak, öntelt derűvel.

- Nem bírom azt a szagot, az ananászkölnidet - az asszony élénkpiros szája keskeny lett és támadó -, még ide is behozod nekem...

- Mit? Kicsodát? - a férfiban zavaros dühök kóvályognak.

- Az egész bandát! A ringyókat! A piásokat!

- Nem hagynád abba? Ha nem tudnád, ez a kenyerem. A kenyerünk.

Az asszony, még mindig támadva, a férfi feje mellé tette a két vigyorgó gumibabát. Most már ő is érezte az illatukat.

- Ha megnyomják őket a popsijukon, azt mondják, *mon cher* - próbálkozott a férfi, mert kényelmetlen ilyenkor a veszekedés. Joli összezáruló, kékesbarna szeme olyan volt, mint az acélszilánk.

- Különbén tiszta nő ez a Saci, ad magára, naponta kétszer fürdik - mondta tovább a férfi, kedve ellenére, belegabalyodva. És tudta is, jön a szokott kérdés. Nem is maradt el.

- Minek az állandó éjszakázás? Ez a rohadt inspekció?

- Tudod jól, hogy minek.

- Az orvos megmondta, a szemed rossz, kérheted a nappali beosztást.

Kérheted! Otthagyta a tervezőasztalt, feliben abbamaradt az esti technikum - de mindig ilyenkor jut eszébe, hogy: „kérheted!”. A múltkoriban is bálozókat vitt egész éjszaka, s a hajába beleragadt a konfetti. Joli érthetetlen dühvel gereblyézte ki a színes papírpöttyöket a csigákba ugró hajból. „Nem a rossz szemem izgatja, nem az fáj neki...” Joli észrevehetett ebből valamit.

- Idd meg a kávéd, kihűl. - A vékony porcelán túl sok forróságot adott át olajtól sárga ujjainak.

- Te kezét se mostál, Karcsi! Mikor értél haza?

- Bevittem a kocsit, és jöttem.

- De mikor?

- Időben, na! Vártál volna meg!

Ujjatlan blúzt viselt Joli; hűvös diáklány-karja van.

- Hát tudod, hogy mért teszem, hogy mért vállalom az állandó éjszakát - oldódott a férfi hangja, s ugyanakkor ő maga is elérzékenyült -, most kell megnyomni, amíg fiatal vagyok, amíg még bírom. Két-három év...

S egyszerre biztonságban érezte magát. Igaz, hogy karikák táncolnak a szeme előtt, de éjszaka van pénz. A tévé már bejött a lakásba, soron van a frizsider is. Olyankor nincs is panasz az éjszakára, de a konfetti meg a gumibaba, az mindjárt bajt okoz. És a félbemaradt technikum? Amit tudott, megtanult, lassan elfelejti.

- Vidd ki a gyerekeknek a babákat, na, vidd ki szépen.

- Büdösek!

Joli arca mögött van egy másik arc, és az már mosolyog.

- Majd lesúrolod őket Vimmel, na!

Az asszony a babákért hajolt, a fiatal test melege kicsapott a könnyű blúz hasadékaiból; el kellett hogy kapja hűvös, sima karját. „A gyerek” - nyöszörgött az asszony, de a férfi már lefejtette róla a blúzt, és maga fölé rántotta.

Később az asszony valóban Vimmel súrolta a babákat, de oldottan, jókedvűen. Hazaérkezett a mama is, Joli anyja, most az egyik közértben vezető. Nagy, piros asszony, nemrég még vásárolni járt, más, mint a lánya, hangos, mint akinek nyikorgó szekereket és csivogó baromfiketreceket kell túlharsognia.

- Kik ezek? - kérdezte a hároméves Karcsi, amikor kezébe vette a röhögő franciababákat.

- Ezek rosszak, szaguk is volt - mondta nevetős indulattal Joli -, ezek éjszaka csavarognak, és nappal horkolnak. És a hajuk ott maradt egy dróthálóban, hu!

- Hu! - ismételte a gyerek, s erre mind nevettek, s a gumibabák haja felettük csapkodott egy dróthálóban.

A férfi szedelőzködött, estébe hajlott az idő, az utcán kell átvenni a váltást, megbeszélte. Még hallotta Joli diákosan felcsattanó hangját, és visszafordult.

- Karcsi! Aztán rendesnek lenni!

Kilépett a szürkén permetező esőbe. Mögötte a szeretettől langyosra fűledt otthon. Még látta, hogy az ablakot földöntúli, ezüstzöld fény tölti be: Joli leült a televízió elé.

Az eső szaporább; vékony, szürke sár szörcsögött a cipőtalpa alatt. Az út csúszós lesz, kiszámíthatatlan, minden kanyar más és más.

Felugrott egy villamosra. Az ablakon túl fekete kabátok, tompasárga arcok, zuzmócsillogású női kucsmák imbolyogtak, míg egyszerre csak zöld villámok lökődtek a fénycsövekbe, mint egy hirtelen idegfájdalom. A fény és a sötétség megkeveredett egymással, s egy különös, zöldesbarna szintetikus anyagba állt össze. Ezzel egyidejűleg Karcsi is váratlan izgalmat érzett a mellében, a torkában és a végtagjaiban. Már nem gondolt a mögötte maradt otthon bújtató fülledtségére, a lányos Jolira s a pufók, de itt-ott értelmes ráncocskákat rajzoló kisgyerekarcra. Alig várta, hogy lelépjen a villamosról, és átvegye kocsiját. A közegére talált lény biztonságával ült a volán mellé, miután tudomásul vette, hogy a kézfékkal némi baj van, s miután megjegyezte, ideje volt ezt a *patkányt* új kocsira kicserélni. De mindez már abban a szédületben történt, hogy neki az utcáknak, amelyek ismerősek és mégis mindig újak, várni az utasokat, mint egy végtelen film szereplőit, hallgatni a monológokat, a párbeszédet, a kifecsegett titkokat és vallomásokat.

Megint csak később került haza, mint szeretne volna. Egész éjszaka egy boldogtalan férjet fuvarozott, aki eltűnt asszonya nyomát hajszolta, s akivel meg kellett állniuk egy-egy vendéglőnél, bárnál, s neki is innia kellett, persze hogy ő *kamut* ivott; ilyenkor a pincér hígított feketét hoz hubertusz vagy unikum címén, s a végén a sofőr kezébe csúsztat egy tízest, egy húszast, osztalékot. Nincs ebben semmi különös, sem a kamuban, sem az ámokfutó csavaróban. De mire hajnalban végeztek, a nagy, kövér férfi leejtette karját, nem tudott fizetni. Karcsi agyán már akkor áthúzott a rossz sejtelen, hogy ez az az ember, akinek a képét kifüggesztették a garázsban.

- Adok egy bont, pajtás, aztán eljössz nappal a pénzedért - mondta veritékes arccal. Kifehéredett ajkán görcsös dohányyszálak. - És azzal se érsz sokat, ha rendőrt hívsz, mert fizetésképtelen vagyok. Tudhatnád, hogy ki vagyok függesztve.

Karcsi elmosolyodott. Engedte magát átejtetni. Mert igazat mond a pasas, valóban kifüggesztették a fényképét a garázsban: ezt az embert nem szabad fuvarozni, mert nem fizet, és nem lehet behajtani rajta a pénzt.

Nem dühöngött. Kétszáz forintja úszik. Hüvelyk- és mutatóujja közé fogta a fizetésképtelen utas kabáthajtókáját.

- És nem törték még össze a pofádat?

- Egy éve, pajtás, egy éve hajszolom azt a rongyot - nyöszörgött a lepényarcú, nagy ember, aki a hájtól púpos volt. - Add meg a címedet, meghozom a pénzt, neked meghozom, mert nem vagy dühös.

Már jócskán világosodott, mikor hazaért. Félálomban még érezte, amint Joli följe hajlik, és megszagolja, nem italszagú-e. A megható, hosszúkás arc és a tiszta illat egy ideig ott rezgett felette, aztán elaludt.

*

Szabadnapon megvették OTP-lefizetésre a porszívót és a fehérnemű-facsarót. Egész délelőtt csavarogtak, kirakatot bámultak, s nőtt az étvágyuk. A jókedv mellett némi ingerültséget is éreztek, mint mindig, amikor vásárolni mennek. De azért jó volt a szoba közepére állítani az új szerzeményeket, és nézni, ahogy a kis Karcsi önállósult pufók kezecskéje, mint egy puha testű, ürge állatka végigfut a tárgyakon, a tapintó ismerkedés örömeivel.

A mama tálalta a vacsorát, s piacokat túlharsogó hangján mindenféle kérdéssel ostromolta őket, hogy mikor lesz új szőnyegük, mert a régi gépszőnyeg ócska is, kopott is, nem való egy fiatal házaspár lakásába. Még nem végeztek a vacsorával, mikor csöngettek. A férfi ment ajtót nyitni, kelletlenül, ellustulva, vállában fáradtsággal, s a fizetésektelen utassal tért vissza, azzal, akit kifüggesztettek.

- Ha nem is az egészet - kereste elő a gyűrött papírpénzeket a látogató, amint nyögdécselve elhelyezkedett a széken -, de legalább a felit. Mert nem volt goromba... - magyarázta a fiatal-asszonynak.

Karcsi elnézte a hunyorgó embert, aki gömbölyű vállán behozta a bizonytalan éjszakát a szoba mérsékelt égőve alá. Váratlan türelmetlenség fogta el, hosszúnak érezte a szabadnapot, visszafelé és előre. Tanácstalanul nézett az idegenre, mintha azt kérdezné tőle, mi lesz holnap estig, a szolgálatig, hogyan lehet eltölteni a hosszú időt?

- Na és milyen a híre az uramnak? - kérdezte a vendégtől Joli, s maga is megijedt a kérdéstől.

- Nincs híre - felelt röviden a vendég, és barátságos hunyorgással a sofőrre tekintett. - Ez se könnyű pálya - fűzte hozzá közhelyszerűen, majd váratlanul megvékonyodott a hangja -, délután is egy öregfiúban benn felejtették a bicskát.

A gyerek feldöntötte a porszívót, a sofőr gépiesen visszaállította a helyére.

- A delikvens kivitette magát a Budakeszi útra, és a Ságvári liget után a sofőr hátába eresztette a kést.

Joli felállt, elrakta a tányérokat az asztalról.

- Katonák fogták el a pasast, fogalma se volt, hogy a közelben laktanya van. - Karcsi kérdező arcába nézett. - Az öregfiúnak vége. Nem tudom a nevét.

Kifújta magát, köszönt és elment. Otthagytta a meggyilkolt embert, név nélkül.

A mama túl hangosan kérdezett valamit. Karcsi fölkapta a fejét.

- Lassan mindenetek lesz - mondta az asszony -, két fiatal! Milyen szép ez!

A franciababák a sarokban feküdtek, már erősen bemaszatolódtak.

- Igen, igen - Joli hosszú ujjai Karcsi tarkójára csúsztak. - Lassan meglesz mindenünk. - Keskeny résű szeme lilás fényt villantott.

Karcsi egy mondatra várt. Egyszerre minden félelmetesnek tűnt, az éjszaka, amely olyan, mint egy hosszú alagút, és az emberek, akikről nem lehet tudni, hogy kicsodák.

- Még egy szoba kellene - sóhajtott szelíd, asszonyos mélabúval Joli, és az arcán kigyúlt egy folt. Hűvös szája Karcsi füléhez ért.

- Megint úgy vagyok - súgta.

„Úgy” - az esetlenül megindító szó megkeményedett a férfi szívében. És ezért csináljam én tovább, mert te úgy vagy... - kérdezte magában növekvő indulattal. Ezért felejtsék bennem is a kést, mi? Jolira nézett, és feszülten várt. De Joli nem mondott egyebet. Az asszony gyengéd zavara úgy fogta körül, mint egy ítélet.

- Holnap elmegyek az orvoshoz a szememmel - mondta Karcsi keményen.

- Jó, jó - mosolygott szelíden Joli. Karcsi arra gondolt: hiába mosolyogsz, most azt szeretnéd, ha nem mennék.

*

Másnap csoportértekezletre kellett menni. A hideg, délelőtti fényben szennyesszürkék voltak a garázs falai, s a betonpadló horpaszaiban kékes olaj csillogott. Lassan szállingóztak az emberek, gyűrött arccal, munkátlan kezüket mint valami tárgyat lóbálták, vagy zsebbe szorították. A csoportvezető nehezen tudott rátérni a rendes mondanivalóra - politikai beszámoló, vállalati ügyek, „garambolok” s egyéb mindenféle dörgedelem -, az emberek minduntalan közbemorogtak.

- Az öreg Elefántról beszéljünk - szólt valaki hasbeszélő hangon a sarokból. Többen helyeselték neki. Elefántnak az öreg sofőrt nevezték, akiben a gyilkos benn felejtette a kést. Más nevét nem is tudták, a szakmai évtizedek így anyakönyvezték.

A halott sofőr neve kioldotta s a felszínre hozta az eddig lappangó nyugtalanságot.

- Úgy is van! Elefánt bácsiról beszéljünk!

A csoportvezető belezavarodott a kérdésekbe, és elfutotta a méreg.

- Ne kiabáljunk összevissza, kollégák! Elefánt bácsi dolga úgyis szóba kerül. De nézzük csak tovább, mi a helyzet a leszereléssel. - Töppedt arca még inkább összezsugorodott. Maga előtt látta az öreget, amint óriás testével áthajózik a garázson, amint kocsiját zord aggályossággal vizsgálja, miközben szitkozódik, hogy az a *slendrián* váltója tönkreteszi ezt az amúgy is ócska kávédarálót.

- Itt a lényeg, szaki - szólt közbe az előbbi ember a sarokból -, hogy a bíróság csak simogatja, becézgeti a merénylőket, hát nem csoda, hogy elszemtelenednek!

- Nem is lesz rend, amíg egyet fel nem húznak közülük - fűzte hozzá egy másik, minden különösebb indulat nélkül, érdekvédelmi tárgyilagossággal. - De az nem elég, hogy itt jártatjuk a szánkat! Követelni kell a kötelet nekik! Továbbítsd ezt a forgalmi osztály felé!

Karcsi megint azt az ellentmondással teli zavart érezte a torkában. Mintha Joli szabná ki az enyhe ítéleteket. Mintha ő tehetne az állandó életveszélyről. Az orra hegye fázott, és a szájában lázat érzett.

- Én azt mondanám, szaktársak, úgy is lehet tiltakozni, hogy leállítjuk a kocsit, és kimegyünk Elefánt bácsi temetésére, az egész sofőrnépség! - kívülről figyelte saját szavait. - Megáll a forgalom, akkor legalább látják, nem vesszük tréfára a dolgot.

A csoportvezető felpattant, hozzáfutott, és vállon ragadta. - Elment az eszed? Sztrájkra uszítsz?

- Micsoda sztrájk? - kérdezte Karcsi most már belülről, aggódva és idegesen.

A csoportvezető elengedte a kabátját.

- Értelek én titeket, de ne menjünk bele semmiféle demagógiába. A saját érdekünkben.

Később a folyosón Karcsi után sietett.

- És ki adta neked ezt a tippet?... hogy álljunk le?

- Micsoda tipp? Senki!

- Senki? Igazán senki? - hitetlenkedett a csoportvezető, de lassan belenyugodott. - Félsz? Ha rosszak az idegeid, mért nem kéred magad nappalosnak?

- Mert nem. Van rá okom. - Legszívesebben azt mondta volna: mert húzni kell az igát.

Ez a délután siváran indult. Korán sötétedett, de a lehulló este is nemtelen volt, színek, szagok, illatok nélküli. A combjában érezte a zsibbadást. A nagymama elvitte valahová a kis Karcsit, egész délután Jolival volt.

Az állomáson teljes mozdulatlanság. Errefelé már a kőbányai félhomály kezdődik. Karcsi a kocsi mellé állt, s hallgatta a ritka járókelők lépteinek koppanását. Ezek a kihagyásos morzék végképp a kedvét szegték, ostobaság volt idejönni a kocsiért. Cigaretára gyújtott, a kis lángocska mögött pirosbarnán fölparázslott a város, s most már azt a kellemes izgatottságot érezte, ami a várakozás megfoghatatlan örömeivel jár együtt. Néhány mohó szívás után a cigaretta az ajkára tapadt, s a kesernyés dohánylé kellemesen bevonta szájpadrólását. Már nem gondolt Joli hüvös, sima kis hasára s finoman mintázott köldökére; ügyes mozdulattal a volán mellé csúszott, hogy befelé induljon a fények felé, mikor rekedt tutulással jelzett a taxitelefon. Ment volna tovább, hadd jelezzen, de váratlanul begurult mögéje egy másik kiskocsi, így hát kifejtette magát az ülésből, s a telefonhoz lépett. Megismételte a címet, és elindult a barna félhomály felé. A karórájára nézett, negyed nyolc volt. „Nem tudja azt Joli, elképzelni se tudja, milyen ez a pálya” - gondolta minden harag nélkül, s meleg tarkóján érezte az asszony hüvös karját. Az igaz, hogy Saci elhívta egyszer magához a lakására, és Saci igazán jó nő, a lába remekül hosszú, de Joli más, Joli teljesen olyan, mint egy diáklány, aki először adja oda magát, nem is tud meggyesedni soha!

Belső-Kőbányáról kellett egy fiatalasszonyt az egyik szülészeti klinikára szállítani. Az izgatott fiatal férj, egy vézna kamaszember, a borraivalóról is megfedekezett.

Most aztán befelé a városba, igazi fuvarok után! Kilencig kézzel kézreadták. Na, egyik sem volt a szerencse csillaga, de legalább történt valami. Negyed tízkor egy térre érkezett. Az ostoronyelekek fényei anatómiai pontossággal körülhatárolták a kocsisort, zöldes-ezüstös burában álltak. Harmadiknak érkezett, s csakhamar hívták telefonon. Ahogy szokta, megismételte a vendéglő nevét: Borharapó. Negyed tíz múlt hét perccel. Nem is ő, a lába ismerte már a Borharapót. Négy lépcső lefelé, és egyszerre érzed, hogy mindenki halászlét eszik - ilyesfélén mesélte Jolinak.

Azok a karikák megint ott táncoltak a szeme előtt, amikor megállt a zajos kavargásban. Ő maga se vette észre azonnal, az egyik asztalnál felállt két jól öltözött, magas fiatalember. Egyikük szőke, világos szemű, a sofőrhöz lépett.

- Rendelt kocsi - mondta röviden, de nem barátságosan.

Karcsi hajához emelte elsárgult mutatóujját.

- Rendelt kiskocsi - ismételte szabatosan.

A másik férfi is odaért. Előreengedte őket, majd az ajtóhoz ugrott, és kinyitotta nekik.

Gázt adott a kocsinak, az ellenállás visszalökött, elindultak. Egy belvárosi utcácskába vitették magukat. Az út rövid volt, gyorsan célhoz értek. A kapunál még tűnődtek, várassák-e a kocsit, s a végén a magas, szőke fiatalember legyintett.

Karcsi kényelmesen a legközelebbi állomásra gurult. A felhők leszorították a gázt és a füstöt, mozdulatlan és rossz szagúan langyos volt a levegő. Jó ideig várakozott. Kellemetlen, kihagyásos este. Cigaretára gyújtott, előkotorta a matematikakönyvet. Napok óta készülődött, hogy újra jelentkezik a technikumra. Zsibbadt ujjal lapozgatott a könyvben, fel-feltekingított, mikor valaki beszólt a félig leengedett ablakon.

- Hát megint találkozunk? Ez aztán igen! - A magas, szőke fiatalember állt a kocsinál. Világos szeme ezüstösnek tűnt. - Szabad? - kérdezte, s már nyúlt a kilincs után. Nem kellett nyitogatni neki, értett hozzá.

Ebben a pillanatban a sofőrben felidéződött az a kép, ami eddig megbújt a recehártyáján, s nem került tovább az agyba. Mikor átlépte a kocsmá küszöbét, ez a szőke fiatalember azonnal felállt, és indult feléje. Most olyannak látta, mint a tavalyi artistát a cirkuszban; a Halált alakította a trapézon, fekete trikójára festett fehér bordákkal.

A férfi megadott egy címet, messze, a városon kívül:

- Reggel bevonulok katonának, most sorra járom az ismerősöket - magyarázta.

Igen, alighogy megpillantotta őt, máris felállt, sietett feléje, szeme még jobban kivilágosodott, átizzott, kiégett a színe... Karcsi indított, karját a volánra fektette, és félig hátrafordult.

Az is ilyen szőke volt, az a Halál, a cirkuszban, odafönt a trapézon.

- Nem tudom, kérem, hol az az Ady utca. Imre felé nem vagyok ismerős.

A fiatalember csöndesen fölnevetett.

- Majd én tudom az irányt.

- Meg aztán a kocsival is baj van. A jobb hátsó ajtómmal lesüllyedt.

A szőke férfi erre is csak nevetett. Hirtelen hangot változtatott, s ingerülten megkérdezte:

- Talán kiszálljak?...

Az Üllői úton már gyér volt a forgalom, s az erős megvilágításban még csak fokozódott a magány és az üresség érzése. A házak gyorsan elszívódtak mögöttük, egész házsorok vonultak visszafelé ezüstös izzásban. Nagy volt a csönd, Karcsi úgy érezte, hogy mondania kell valamit. Minden ok nélkül a kisfiáról kezdett beszélni, a feleségéről, akit szeret, meg az otthonáról. „A sorompóig elviszem, tovább egy lépést se” - gondolta görcsösen.

A fiatalember, aki nemigen kapcsolódott a beszélgetésbe, váratlanul megszólalt.

- Nem mondom, az üzemben elég szépen elbúcsúztattak. Jól besöröztünk, pénzt is összedobtak, szóval rendesek voltak.

Közelgett a nagy barnaság, a szabad terület.

- Maguk ezt úgy hívják, veszélyes zóna, mi? - az utas előrehajolt, langyos, sörös lehelet csapott a sofőr arcába.

A hidat hosszú tehervonat rázta meg. Az ég alja csörömpölő vasak zajával lett teli: dübörgő agresszivitással. És mégis, jó volt ez a fémes dübörgés, amely feltépte a félhomályt, sarkosan belekapaszkodott a közelgő némaságba. Mert a szabad terület, mint érzéki bendő, magába emészt minden hangot.

A híd alatt rendőrőrszem. Az a megállapodás, ilyenkor igazoltatni kell az utast, aki külterületre viteti magát. Ez rendszeren úgy történik, hogy a sofőr lassít, megkérdi, hány óra. Erre a rendőr kéri az utastól a flepnit.

A híd alatt valóban ott az őrszem. Karcsi lassított.

- Most megkérdi majd szépen, hány óra, mi? - szólalt meg a fiatalember jóindulatú gúnnyal. Előrenyújtotta a személyazonossági igazolványát. - Nincs szükség ilyesmire, tessék, nézze meg.

A kocsi üteme felgyorsult, s a rendőr furcsán, mereven elmaradt mellettük. Karcsi a tenyerével visszatolta az igazolványt.

- Csak nézze meg! Nyugodtan.

- Ugyan kérem, mi vagyok én! - a volánra hajolt, de hányinger környékezte az izgalomtól. - Most merre? - a becsület meg a kurázi, az zsarolja az embert.

- Erzsébet felé.

A félig leengedett ablakon bomló káposztaszag csapott be, egy-egy langyos hullámban pofozgatta az orrát, az emlékeit. Távol villamos sikongott fordulóban. A sínek fénylettek egy pillanatra. Előttük a félhomályos zóna.

- Álljon meg, legyen szíves - szólalt meg a legmélyebb sötétségben a férfi, és kezét Karcsi vállára csúsztatta. Megint azt a képet látta, az elháríthatatlan végzetet: a szőke fiatalember felállt, amint megpillantotta. A hepehupákon ugrálva lassított a kocsi. - Kikívánczik a sör - nevetett az utas, és a mozdulatlan bokrok mögé lépett. Távol, a bolgárkertek szélén, mint tajték gyűrűzött a városi világosság. A világos perem körül zümmögött a város.

- És most merre? - kérdezte Karcsi. A hangja megszilárdult. Hadüzenet - ez is lehetett volna. - Most merre?

Rátértek a Gyál felé vezető útra. „Jobbra” - szólt az utas, majd alig valamivel később: „balra”. Karcsiban nevetés viszkedett, egész hátul, a tarkója mögött. „Jobbra” - hallotta az utast, s már kocsonyásan megvillantak a vasútállomás fényei.

- Az anyám nagyon féltett, pedig olyan voltam, mint egy bivaly - kezdte minden ok nélkül -, a feleségem is félt, a nők mind féltének. Úgy látszik - kacagott -, van valami a homlokomra írva... És most?

Elhangzott az újabb utasítás, kurtán, hidegen.

Sorompó nélküli földúton átvágtak a síneken. A kitörni készülő nevetés most már az agyában csiklandozott.

- Lassan lemegyünk a térképről - szólt Karcsi, s érezte, a jobb kezén kiugrik egy ér, s egész kézfeje belefájdul. - Hová vezet ez az út?

- Ide - felelte nyugodtan a fiatalember, s a sofőr hátába döfte a kést.

Karcsi elengedte a volánt, furcsa elégtétellel Jolira gondolt, a kocsi önmagától gurult egy mélyedés felé. A fiatalember áthajolt az ülés támláján, a sofőr fölé zuhant, és mindkét öklével verte a fejét. Karcsi jajgatott, a kisfiát emlegette, a feleségét, hogy hazavárják, de a támadó szüntelenül verte, s a fogai mögül szitkozódott. Lila függönyök ereszkedtek le egymás után, áttetsző, lila függönyök, de a sofőr ezeken keresztül is a duda kis fogantyúja után tapogatott a kormány alatt, miközben tárgyilagos fájdalommal érezte a konok, kemény ütések fölhasadó koponyáján. Ezek mögött és ezeken túl váratlanul megszólalt a duda, hosszan, szaggatottan, még hallotta az ajtó fémes csapódását, s ez az agyáig rezgett. A fiatalember már nem volt ott mellette. Mikor megszűntek az ütések, a nevetés letolult az agyából a torkába, és elvesztette eszméletét.

*

Lassan tavaszodott. A tárgyak a helyükre zökkentek, visszanyerték formájukat, a felületek ismerősen tükrözték a napfényt. Karcsi lapockáján és a mellén is rózsaszínű folt világított a szíve közelében, a kés nyoma. Elmúltak a suttogásos hetek, a kímélettel sziszegő beszédet föltekerte a múlt idő, mint egy letörölt magnetofonszalagot. De a szaggatott dudahang és a

furesa nevetés ott volt a csend mögött. Amikor rátaláltak, azt mondta: „Kés van bennem.” Eszméletlenségében is érezte a távolságot, ami a várostól elválasztotta. Könnyögött a mentőkocsi sofőrjének, hogy siessen. Levetkőztették anyaszültre, nyomókötés került a bordákra, de a lélek kiáltozott, vagy az életakarát: „Siessetek!” Félájultában is fölismerte a Zalka tér öblös világosságát. Az emberek jók - gondolta kihagyásos eszmélettel; mikor rátaláltak, nagykabátot hoztak, hogy betakarják, míg jön a mentő. Nyugágyat hoztak és nagykabátot. Milyen világos, barátságos szeme volt a gyilkosnak... Mit szólnál ehhez, Joli, ha szembe-találkoznánk a fiatalemberrel, és azt mondanám, nézd, ez volt az... Háromszáz forint miatt! Mit szólsz ehhez, Joli?

A kihunyó eszmélet eloltotta a fájdalmakat is, hogy most már elveszti az éjszakai várost, az utcák kicsúsznak a kezéből, s a neonok elalusznak a homloka mögött... Saci virágot küldött a kórházba, a kollégák kolbászt, bort és csokoládét hoztak... Az a nagykabát véres lett az ő véréből, s így rokonságba kerültek, a nagykabát tulajdonosa meg ő!

- Látod, ez a szép az egészben - emelte fel arcát a fölébe hajló Joliéhoz -, az emberi hogyishívják...

- Igen, igen - motyogott riadtan az asszonyka, akiben az új gyerek már jókora térhódítással tört a fény és a csillagok felé. Az emberi hogyishívják...

Az ilyen pillanatok időértéke örökre megállapíthatatlan. Időnként föl-földobta az eszmélet az irtózatos mélységekből. Röntgen, gyorsműtő, görcsök a mellkasban, az orvos valamit magyaráz. „Érted, Jolikám, azt mondta, hogy...” A közlés kényszere. Varrták a sebet, s közben hallotta, hogy a rendőrség szeretné kihallgatni. Beszélni akart, minél többet, de nem tudott. Később, mikor megerősödött, magnóra vették a vallomását... Aztán kapott egy koktélt - igen, ez a szó fennakadt a kurta eszmélet hálójában -, kapott egy koktélt, és nem fájt többé semmi... Hány éves most a kis Karcsi? Mennyi idő múlt el azóta, Jolikám? Mennyi idő múlt el, amíg a gyorsműtőből a megőrzőbe, a súlyos betegek kórtermébe került, aztán haza, saját fekhelyére, a katedrálüveg mögé?

A gyilkost nem találják. Talán itt él közöttünk, szőke haja lágyan világít, szeme rámosolyog az emberekre, az ökléről lemosta a vért. A gumibabák feketére koptak, és a szőke fiatalembernek nyoma veszett. Lehet, hogy igazat mondott, és bevonult katonának, lehet, hogy orrhangan slágereket énekel egy pódiumon, lehet, hogy jelentést készít a munkateljesítményről, de az az ember, aki azt mondta: „most jobbra”, és aki azt mondta: „most balra” - az az ember, aki a sofőr hátában felejtette a kést, az nincs sehol.

Egy napon - de melyik napon? - Saci is beállított. Magas volt, illatos, a homloka gyöngyházfényű. Ananászillatot suhogtatott egyenes járásával, s az ajka telten, melegen fénylett.

- A lányok mind pusztítatják - mondta nevetősen -, mind, mind - s nem figyelt Jolira, akinek a szeme összeszűkülte, olyan lett, mint az acélszilánk. - Mind, mind sok pusztit küldenek, és alig várják már vissza magát, Karcsika!

Nagy doboz bonbont tett le az éjjeliszekrényre, s ezüstrózsaszín, hosszú körmei, mint fény-szilánkok, végigszaladtak Karcsi izzadt homlokán, s a haja tövébe surrantak. „Érdemes élni!” - ujjongott Karcsiban valami emberi s ugyanakkor romlott boldogság, s érezte a hús, illatos ujjakat, amint a feje búbján szaladgálnak. - Mind, mind... és én is. Boldog vagyok.

Karcsi fölé hajolt, és gyengéden szájon csókolta.

Joli megfeszült, mint a kifeszített húr. „Ezek miatt! - gondolta, és most nem sajnálta Karcsit. - A ringyók miatt!” Saci érezte a gyűlöletet, okos, nagy tükrű szeméből ezt látni lehetett. Annál inkább ismételte: „Pusztítják, mind, mind!”

A forgalmi osztály munkatársa is meglátogatta Karcsit. Úgy vélekedett, az csak természetes, hogy ezután állandóan nappalos legyen. Az elismerés sem maradt el.

- Igen bátran viselkedtél. Az jó dolog volt, a duda. Ennek köszönheted az életedet.

Karcsi fölemelte megkínzott arcát.

- Bátran? - tűnődött - és hogy állandó nappalos legyek? - az asszonyra nézett. - Nem félek én az inspekciótól, vállalom én továbbra is az éjszakát.

- Nincs ebben túlzott anyagiasság? - kérdezte a forgalmi osztály embere.

- De igen. Az asszony a másodikat várja.

- És az idegeid?

- Semmi baj velük. Maradjon minden a régiben.

Önmagában ezt mondta: meg kell hogy találjam. A napi ezer arc közül kiválasztom a magamét. Minden utast hosszan megnézek... Mert ha nem találom meg... akkor mindenki gyilkos - egészen a halálomig. Megkeresem.

Kevés szavú lett, gyanakvó, s a hátát fedetlennek érezte. Aki távolabbi célt mondott be, azzal a városszálen odahajtott a rendőrhöz. A legjobb borraivalóktól így esett el.

Joli megszülte a gyereket, a második kisfiút. Ez némiképp feloldotta Karcsi szívét, az ingerültség elszállt belőle. Joli a komplikált szülés miatt többhetes ápolásra szorult. Csöndre és gyengédségre volt szüksége. A kis Karcsit átmenetileg vidéki rokonnál helyezték el.

Mikor magányosan várakozott egy-egy állomáson, félni kezdett. „Mindenkinek lehet gyilkos” - mondogatta magának, de a félelem csontrendszerre vált benne. Egyszer elvitt egy idős férfit a félhomályos zóna felé, ám a konyhakertillatú földetnél visszafordította a kocsit.

- Hová, merre? - álmélkodott az utas, s még félelem is volt a hangjában. - Unokám született, sietek az unokámhoz! Merre fordul?

Oda se hallgatott. „Ravasz vagy, de engem se ejtettek a fejemre...” Az Üllői útra irányította a kocsit.

- Tessék átszállni másvalakihez.

- Hogy képzeled ezt? - dühöngött az utas. - Majd bejelentem az igazgatóságon!

- Rohadt, piszok! - ordított Karcsi. - Le akarsz ütni? Szemét!

A pici, rózsaszínű gomolyag már kezdett emberré szerveződni, mindenesetre a panaszos csecsemőüvöltésbe rendszer és értelem vegyült. A kis lakás falai közelebb nyomultak, a mennyezet lejjebb ereszkedett, alig lehetett szó folyamatos pihenésről. Még a tervezgető beszélgetések is elmaradtak. A gyerek angyalian agresszív táplálkozási időszakai felborították a kiszorított külvilág s a megteremtett belső csend egyensúlyát, nevetségessé tették a délelőtti idevarázsolt éjszakát. Karcsi örökké fáradt, a volán mellett is elbóbiskolt, csak egy-egy arcra riadt föl néha, s a meddő félelem mellett új érzés jelentkezett: a bosszúvágy. „Ha nem találom meg... akkor mindenki gyilkos.” Meg kell találni, belecsapni a pofájába!

Igen, igen, már a pénz se lenne érdekes, de gyűjteni kell, nagyobb lakásra, a cseréhez legalább húszezret kell összedobni. Az asszony, a két gyerek. Zsaroló banda!

A könyveknek is nekiült, de csakhamar belefásult.

- Nem miattad! Csak a lelkiismeretem miatt! - mondta Jolinak. Egyszer meg italosán rátámadt. - Más asszony hajtja a férjét, hogy legyen belőle valami! De te! Egyszer hűtőszekrény, máskor új rekamié, most meg új lakás! Rabszolga vagyok.

De a mélyén érezte: meg kell találni.

Joli természetesnek vette, hogy mindaz, ami történik, kettőjük elhatározásából van, s ezért nem élt benne bűntudat. - Sose mondtad komolyan, hogy vissza akarsz menni az üzembe!

- Mondani! És komolyan! Rendes asszony ezt tudja magától is! Nem akarok a volán mellett szétrohadni!

Átlátszó késsel és arannyal átszőtt délután volt. Joli a férfi mellé ült, az ágyra. - Én azt hittem... - suttogóra fogta a hangját, mintha a szunyókáló kis Gazsi megértené a szavait - én azt hittem, neked ez kell... ez az élet, hogy már csak így tudsz élni! Én is nyugodtabb leszek, ha visszamégy az üzembe. És aztán nekem is van szakmám.

Karcsiban újfajta ingerültség gyülekezett.

- Most csak azért mondd ezt, hogy mondj valamit!

Joli hűvösselymű arcát a férfiéhoz nyomta.

- Hidd el, én örülnék ennek a legjobban... ha megszabadulnál az éjszakától, mindentől... Nekem nem a pénz kell, a nyugalom kell, Karcsi. Te kellesz, amilyen voltál. Amilyen megint leszel, ha megszabadulsz...

- Mert mindig a hülye féltékenység! - csattant föl Karcsi, s maga is elcsodálkozott durvaságán.

A fiatalasszony elkapta arcát, de nem haraggal, nem is sértődöttséggel, inkább kíváncsi figyelemmel vizsgálgatta férjét. - Ha megszabadulsz attól, hogy félni kell - mondta hozzá csendesen.

Karcsi a keze után nyúlt.

- Ne haragudj, kicsi. Olyan összevissza vagyok. De hát nem lehet mindenki... nem lehet mindenki gyilkos!

A magánnyomozás. Szabadnapján eltűnt hazulról. Betért a Borharapóba. A kávéfőzőnő, Angéla kegyeibe akart férközni. Magas nő volt, meredek homlokú, egyenes orrú. „Mint egy görög szobor” - mondta róla az egyik vendég, aki nemsokára botrányt csapott a híg kávé miatt. „Nefretéte” - igazította ki ókori műveltséggel egy másik.

Egyik este Karcsi megvárta a nőt zárás után. Elvitte inni.

- Jópofa vagy, hallod! Egy vendég jár hozzánk? - tiltakozott a nő.

- Szép vállas, szőke, szelíd szemű.

- Nem ismerem, hallod?

- Jóképű pasas. Biztosan gavallér is.

- Nincs. Hagyj engem a jó fenébe, hallod?

Nem ért vele semmit.

Az öreg portás bácsi is elutasította:

- Nekem a vendég vendég. Mind egyforma - vonogatta a vállát.

Behívatták a főnökhöz.

- Nézze, Váci Károly... panasz érkezett. Nem is egy. Maga sértegeti, rágalmazza az utasokat.

- Nincs az idegeimmel semmi baj - dühöngött Karcsi. „Mindenkinek nem lehet gyilkos... és mégis...” - tűnődött magában, s már Jolinak sem tudta elmondani, mi feszíti. Mindig rosszabb és rosszabb. Eltűnt, elveszett. Itt van valahol, és nincs! Állítsák elő a szőke és kék szemű férfiakat?

Egyik délután korábban kellett átvennie a váltást. Nehezebbre esett elmennie hazulról. Mintha nyitva feledte volna az ajtót, olyan nyugtalanító érzése támadt. Mintha a vetetlen ág kiúszna az utcára, az emberek közé. Joli most már makacskodott, menjen vissza az üzembe... összeomlott az ellenállás, aminek létében reménykedett, ami ingerelte is, de ürügynek is jó volt.

Szerencsére mindjárt szólt a telefon, az egyik kerületi tanács elé hívták, esküvői közönséget kellett elszállítani. Vagy hatodmagával várakozott a kapu előtt, mikor kitódult a hangos embertömeg. Az ő kocsija állt az élen. Kitérte az ajtót a vőlegénynek és a menyasszonynak, mindketten magasak voltak, szépek, jó szagúak, s mikor beültek a kocsiba, jókedvük szinte égette Karcsi tarkóját. Megadták a címet, s a kocsisor elindult. A fényes meleg tömör oszlopokban áradt az utcákon. A fiatal pár vidáman fecsegett, minden elfogódottság nélkül, játékosan ugratták egymást. Karcsi keze fején kilöködött egy ér, a keze belefájdult, ugyanakkor a hátát is fedetlennek, kiszolgáltatottnak érezte, mintha egyetlen rántással letépték volna a kabátot róla. A pillantótükörbe éles fény vágott, s megkönnyeztette. A férfi hangja? Lilás ködön át hallotta ezt a kötekedő hangot. A vállán érezte a férfi nagy, meleg tenyerét. „Most jobbra” - hallotta, és görcsösen jobbra rántotta a kormányt. Körös-körül a maguk dolgától közömbös, elszigetelten siető emberek, akiknek még kiáltani sem lehet. Homlokáról, ahol a haj első sorai nőnek ki, veríték csúszott lefelé az ornyeregre. Megálltak, csattant az ajtó. Kezében meglucskosodott a pénz, amint szorongatta, és a férfi után meredt. A násznépet fölszívta a kapualj. Émelyítően meleg benzinszag kúszott a torkába, öklendeztető bűz szorult a mellébe. „Rosszul vagy, pajti?” - kérdezte egy kolléga, s egyszerre csak azon kapta magát, hogy magában várakozik a kapu előtt. Ez már tiszta dili, doktorhoz kell menni vele... Ez széttrancsírozza az idegeit... Amit soha nem ismert, légszomja támadt. A házak fenyegetően közeledtek; ráomlanak a szörnyű kémények, s a villanyhuzalok a torkára tekerednek! Most már bizonyos volt benne, igen, a vőlegény a késes ember. Nem is a hangja, a nevetése! Nem is a nevetése, de izgatottságának melege, ami kidőlt az ingéből, a ruhájából, annak volt olyan szaga, mint amikor fölébe hajolt, és a fejét ütötte!

Elrendeződött benne minden. Elindult a kapu felé. A szűk udvar falain visszaverődött a lakodalmások lármája. Úgy érezte magát, mint egy pléhdobozban. Futott föl, az emeletre.

A lakodalmások birtokba vették a lakást, a két egymásba nyíló szobát, előszobát, de még a konyhát is. Idegen férfiak és nők bensőséges nyugalommal kutattak a kredencben kés meg villa után, volt, aki a könyvespolcra könyvet emelt ki, s egyik kezében a könyvvél, másikban egy pohár borral elterpeszkedett a díványon. Megint mások családi fényképeket akasztottak le a falról. Vagy harmincan lehettek itt, a vőlegény s a menyasszony barátai, ismerősei. Kisgyermekes játszottak bújócskát az asztalok alatt s a kabátok között. Karcsi lassan, kijegesedett nyugalommal a szívében elindult. Körülnézett az előszobában, majd belépett az első szobába. Valaki bort nyomott a kezébe. A tálaló erezett márványlapjára tette a poharat, s a bortól megnedvesedett kezét nadrágjába törölte. A fiatalasszony most viharzott ki a belső szobából, orcája pirosra gyúlt a sok rokoni csóktól, öleléstől, fehér blúzákat kifeszítették erős mellei. Karcsi az ajtóhoz lépett, s az agyán átnyilallt az öröm. Felismerte emberét. Egy pillantást vetett visszafelé, a négy esztendőre, egész sofőréletére! Néhány kemény lépéssel emberénél termett, s közel hajolva arcához, ennyit mondott: „Rendelt kiskocsi.” Érezték egymás leheletét. A vőlegény világos szemében vérpiros szemcsék izzottak.

Karcsi szokatlanul pihentnek, frissnek érezte magát, s az elkövetkező súlyos percre úgy tekintett, mintha már mesélné, hogyan is történt. Mindkettejük keze egyszerre lendült, de Karcsi előbb ért arcot. A vőlegény világos, rózsás bőre fölrepedt a szemcsont alatt, s a vére kilövellt. Ezután már nem láttak, nem hallottak. „Adok is, kapok is” - gondolta Karcsi, és térdét kifeszítve gáncsot vetett a vőlegénynek, aki elesett, magával rántva egy nehéz abroszt, poharakkal, tányérokka, borral. Karcsi rázuhant, súlyosan, elháríthatatlanul, bár látta, hogy ellenfele bicskát ragad. Arcuk egymáshoz szorult, mint az ölelkezőké. Karcsi bal kezével kicsavarta a vőlegény kezéből a kést. Fölöttük, körülöttük egymásba omlottak a testek, az ordítások. Karcsi nagy, csontos ujjai a vőlegény torkára csúsztak. „Most jobbra?” - ordított eszelősen - ” most balra?”

Mikor szétválasztották őket, mindkettőjükből folyt a vér. Aléltan lihegtek, feltépett arccal, de Karcsiból kikíváncozott a nevetés. Ilyen boldognak rég nem érezte magát. És a félelem nem volt sehol.

A ház proletárja

- Ez mind demagógia - mondja Kertvárosi G. Lajos fotóművész, akinek négyszögekre osztott műteremablaka északra nyílik a tetők fölött, az elkopárosodott hegyekre -, itt van például Szuli elvtárs! Ő aztán igazán proletár, és íme, van neki kutyája, mégpedig egy tacsó, ami a közhely szerint úri kutyának számít. Meg három kisiskolás gyereke. Ez dupla cáfolata annak az elméletnek, mely szerint a kutyatartás burzsoá dolog, és még inkább a gyermektelenek antiszociális luxusa.

A házfelügyelő osztja Kertvárosi G. nézetét, mert Szuli elvtárs csakugyan, mind a múltját, mind a jelenét tekintve, tősgyökeres proletár, közel két évtizede a közútépítőknél egy kábelfektető brigád vezetője. Osztályhelyzetére vonatkozóan még a legsúlyosabb éberségi korszakban sem merült fel kétség, ő ugyanis a négyemeletes házban hosszú évek óta az egyetlen valódi fizikai dolgozó. A ház lakói ezt nemcsak hitelesítik, de ki-ki a maga módján *viszonyul* is hozzá. Egy bérház lakóinak magatartásformája, főleg lakáson kívül, a szerepjátszás magas színvonalát jelzi. Mindez: információ a házfelügyelőnek, a lakóbizottság elnökének, a közért pénztárosnőjének vagy éppen az ügyeletes rendőrnek. Íme, ilyenek vagyunk, ilyen józanok, körültekintőek, férfiak és családapák, hazafiak és internacionalisták, demokraták és szocialisták, s még annyi minden!

Szuli Pál a negyedik emeleten lakik. Kétszobás, okosan beosztott lakása, szakadatlan otthon-építő tevékenysége folytán térfogatában szinte megkétszereződött. Ide aztán benyithatna egy nálunk vendégeskedő külföldi államfő (amolyan félkapitalista, de haladó), hogy láthassa, mire képes egy mai magyar munkás, aki nem iszik, nem kártyázik, szóval mértékletes életet él, és még arra is jut ideje, hogy kutyáját, ezt a mulatságos, feketebarna szuterénkutyát a hegyoldalban megsétáltassa. Egyéni hobbi. Mert ez is van nálunk.

Ami a bérház szociális keresztmetszetét illeti, itt két vonulatban élnek az emberek. Régiek, akiknek valamilyen módon sikerült itt maradniuk a harmincas évekből, és újak, negyvenöt utániak. Ez utóbbiak, akik végvári feladattal érkeztek a maradványkörnyezetbe, az elmúlt évtizedben némi történelmi katarzis árán, de lazítottak merev tartásukon, s kezdik viszonyozni a maradványkörnyezet ma már kevésbé riadt mosolyát. Lépést tartanak a száguldó idővel, olyannyira, hogy a bérház autóstatisztikája örvendetes módon megugrott, s ha csak egy pillantást vetünk *szabad szombat* derűs ege alá, ott láthatjuk az egykor zord és begubózó férfiakat, amint különböző víztömlőkkel, ápolószerekkel (szpré!) fölfegyverkezve, hosszú órákon át mossák, fényesítik, politúrozzák gépkocsijukat. S közben folyik a tapasztalatokat bővítő eszmecsere, szavakban, félszavakban, régiek és újak között.

Szuli Pált is biztatják a lakótársak: *te Pali, újíts már magadnak egy négykerekűt!* Mert kétkerekűje már évek óta van (még az autós korszakot megelőzve), kerékpáron jár munkába, télen, nyáron, ferde napsütésben, tiszta zimankóban. S a kerékpárhoz belső kapcsolat fűzi, izmainak, inainak ritmusjátékán keresztül, a maga szíjas-inas testének ritmusa. És ahogy egyenes derékkal, kissé előredűlve ül a nyeregben, mintha abból nőtt volna ki. Első kerékpárját még Velvárt mester készítette Rottenbiller utcai műhelyében. Amazt 1941-ben vásárolta, amikor villanyszerelőként fölszabadult Engelék elektromos üzemében, a Rózsa utcában.

*

Éjszaka kettő után a szokásos mocorgás: Szuli Pál idegrendszere már régen leltárba foglalta ezt. A félálom mögött még hallja a suttogást: te csak aludj, Pali, aludj nyugodtan, s máris az alvás mélyebb-melegebb rétegeibe fordul. A bontatlan sötétségben Ilonka készülődik, a

felesége, villamosvezető, hajnali háromkor áll szolgálatba Kelenföldön. Ezután reggel hatig, amikor majd az ébresztőóra cserregése ébreszti a férfit, az idő őshomálya mérhetetlen. Öt perc, vagy mennyi is múlt el a megnyugtató szavak óta? Csak elképzei, mint aki álomban látja, az asszony könnyű, gyors mozgását. Lábujjhegyen átmegy a szobán, egy pillantásra megáll a gyerekek fekhelye előtt. Szétomló, világosszőke haját gumisapkába gyömöszöli, a zuhany alá áll, s a tömör vízcseppek szétporzanak a vállán, a mellén, a hasán. Aztán, nem is távozik, kioldódik a félhomályos lakásból, a szuszogó zajok gyűrűjéből, a neki legkedvesebb lények és az ismert tárgyak megbízható környezetéből. A lépcsőházban küszködik a kihagyásosan működő villanykapcsolóval, a kulcs nehezen fordul a kapu zárjában, aztán fut a néptelen utcán, amely a maga kopár fenségében olyan, mint egy holdbeli táj, kopog a cipősarok.

De ezen a reggelen az apró zajok ütemes rendje megbomlik. Valami furcsa aritmia keletkezik, és ettől Szuli Pálnak fel kell ébrednie. Nyöszörögve, küszködve, kapaszkodva egy mélység peremén, de muszáj. S a felesége oldalán meggyullad az olvasólámpa. Első érzése a döbbenet, majd ezt felháborodás váltja fel. Túl hangosan kérdi, ha kívülről figyelné magát, ellenségesen:

- Mi van? Mi történt?

Ezt *még nem* Ilonkától kérdezi, de a felbomló rendtől, a durván rátörő szokatlanságtól.

- Valami baj? - megpillantja felesége arcát az olvasólámpa sugarában, és ettől megcsöndesül. - Valami baj? - ismétli, de most már zavartan.

- Te Pali, én nem akarok bemenni.

Ilonka mindig bátran viselkedik. Három gyermeket szült, szinte jaj nélkül, olyan jókedvűen, hogy az emberiség az ilyesimből meríthetne reményt a további fennmaradásra.

- Én nem merek kocsira ülni - mondja távoli hangon, egy másik szférából, ahol *létezik* félelem. - Kértem az üzemvezetőt, helyezzen át máshová. Vegyen le a kocsiról. Már két hete, hogy szóltam neki, de semmi. Az én kocsim hirtelen gyorsul, és van az útvonalamon egy veszélyes kocsikereszteződés.

A férfi kábultan hallgat, az agyvérzegénység tompulatában nem tudja követni a félelem szavait. Sóhajтана, ásítана, és aludna tovább. De valami mégis arra kényszeríti, a kábulaton átlökődő összetartozás, az emberi készenlét, amely fölül tud kerekedni a fizikai esettségen - kell hogy megkérdezze, hol van az a kereszteződés. De az asszony kérdés nélkül is mondja:

- A Bazilikánál. A Bajcsy-Zsilinszky úton.

Szelídítő szavak, nyugtató közhelyek. „Ugyan, Ilonka, ki vagy merülve, idegesség, majd elmúlik!” Aztán valami hasonló: „Légy eszednél, szívem, az emberre rájön az ilyesmi, de aztán elmúlik...” Ezek a szavak nem érnek semmit, a férfi jól tudja ezt. Ettől még jöhet a legborzalmasabb.

*

Néhány nap elmúlik, s megnyugszik Ilonka is. Vagy legalábbis nem beszél a dologról. Fölíratott magának nyugtatót, azt szedi rendszeresen.

Szuli Pál ül az ebédlőben, amely légköbméter szerint - a házkezelési igazgatóság hitelesen fölmérte - a legtágasabb helyiség a lakásában. Itt helyezte el a fényezett tálalószekrényen vitorlásmodelljeit, köztük természetesen a *Santa Maria* tökéletes, kicsinyített mását. Nemrég érkezett haza, de munkával telezsúfolt életében mindig akad lyukas idő, mert szervezete, ez a bejáratott motor, hajnali öttől este tizenegyig képtelen szünetelni.

Ül az ebédlőben, de a keze most úgy mozog, hogy közben egészen másra gondol. Egy vietnami szobrocsonkát mását faragja ki diófából. Ma délután, ahogy végzett a munkával, kerékpáron elhajtott a Bajcsy-Zsilinszky útra, látnia kellett azt a kereszteződést. Éber idegeiben benne szorult a félelem, amelyet néhány nap előtt, az éjszakai sötétségben, nemcsak az asszony szavai sugároztak, de röpködő mozdulatai is. *Igen, le kell venni arról a kocsiról.*

Hüvelyk- és mutatóujja a tenyerébe szorítja a favésőt, szeretne fájdalmat okozni magának, olyan keményen fogja, de minduntalan a kékesfeketén csillogó telefont figyeli. Idegrendszerének jelzőberendezése figyelmezteti, nemsokára csörög a telefon. Indul is a készülék felé, amikor az csakugyan megszólal. A gyermekeket ellátta már, megmelegítette vacsorájukat, kikérdezte őket napjukról, mert Ilonkát ezen a héten esténként távol tartja a szolgálat. Fölemeli a kagylót, nem is félelemmel - rettegéssel.

- Itt Szuli Pál - mondja rekedten.

Most fél a telefontól, holott mennyire büszke rá! Gyerekkorában megszerkesztett egy házi telefont, az egyik barakképületből a másikba. E pillanatban reszket a gyomra.

- Te vagy az, Pali? - a kérdező erélyes hangjáról fölismeri a külkereskedelmi vállalat vezetőjét, aki a második emeleten lakik, az utcai fronton. Látja fekete borostás arcát, kékesbarna szemét, magasan kopaszodó homlokát. - Nem zavarlak? Nem ültök éppen vacsoránál? - kérdi a hívó körülményesen, tapintattal.

- Dehogyan zavarok - fölkiált örömeiben, mert hálás neki, hogy ő jelentkezett -, dehogyan zavarok, kérlek szépen, Lipcsei elvtárs! - annyira megörül, hogy futni szeretne, kiáltozni, fölborítani egy szemeteskukát! - Mi a probléma? - hiába biztatja őt Lipcsei Félix, hogy mondja csak a keresztnévét, nem forog rá a nyelve. - Valami technikai zűr? - mert ha általában csöng a telefon nála, igen, igen, akkor egy jól megfogalmazott műszaki probléma jelentkezik, akkor valami *meghibásodás* az ő kezének ügyességére, eszének találékonyságára vár, arra, ami nemcsak hasznossá teszi az emberek között, de szabad idejében el is szórakoztatja.

- Tudod, Pali, azért zavarok - a hívó hangja akadozik -, a krónikus magyar baj - elneveti magát -, a *vécéöblítő*.

Persze hogy a *vécéöblítő*! Fölösleges vízmennyiséget ereszt a csészébe, ez köztudomású, ez nemzetgazdaságilag is mérhető károsodás. Egy Duna folyik el, mert nincs kéznél szerelő, nem jönnek ki, se hívásra, se könyörgésre. Ezt a szöveget nem Szuli Pál fogalmazta, ez közös ösfogalmazvány.

Boldog, hogy kirángatják a néma szorongásból. Mindig azt a *veszélyes kereszteződést* látja, és az üveg mögött a felesége arcát. Már szól is a gyerekeknek, siet lefelé a második emeletre, ellátva magát a legfontosabb szerszámokkal: franciakupaccsal, svédfogóval, csavarhúzóval, forrasztópákával, kalapáccsal.

Lipcsei tartja a létrát, s ő elég gyorsan végez a javítással. A konyhacsapnál kezet mos, amikor a háziasszony megjelenik az előszobában, kezében papírcsipkével letakart műanyag tálca, rajta egy pohár zöldarany bor.

- Tudom, tudom, Szuli elvtárs, maga mindig rohan, de azért ezt a kortyot! *Révfülöpi*.

- Egyszer igazán leülhetnénk, már csak úgy, privát - szól közbe Lipcsei, inkább keresve a szót, mint meggyőződésből, mert érez ebben a visszatérő kapcsolatban, amely a vízcsapok és a *vécéöblítők* elégtelen működésére korlátozódik, valami feszélyezőt, valami tartósan viszonzatlant.

- Nem is volna rossz - Szuli Pál keze a kilincsen -, de tudod, hogy van az, kérlek szépen. Az asszony például még mindig nincs idehaza. Ilyen a beosztása ezen a héten. A gyerekeknek is én adtam vacsorát, kikérdeztem őket satöbbi. - Úgy érzi, már el is kezdte azt a beszélgetést, csak úgy privát, s arra vágyik, hogy folytathassa. Hogy az a súly lemenjen a szívéről. A nyitva hagyott ajtón keresztül az aranyderengésű szobába pillant, a rejtett fények meghitt körébe foglalt világba. Most már csak egyetlen igazi szó kellene, csak annyi, hogy komolyan vehesse a meghívást, és akkor ő az asztalukhoz ülne, mert van itt megbeszélnivaló. Áll, eléggé ügyetlenül, arra várakozik, hogy közrefogják, és szelíd emberi erőszakkal besodorják az aranyfényű szobába.

- Hát igen - Lipcseiné, kezében a tálcával, az áttetsző talpas pohárral a papírcsipkén, a konyha felé hátrál, mint a búcsúdialogus sürgető résztvevője. - Megértem én magát, Szuli elvtárs, hogy most nincs türelme az ilyesmihez. Talán majd máskor, amikor a kedves feleségének nem lesz ilyen a beosztása. Nagyon szívesen.

Miközben mindezt mondja, a házigazda már telefonon beszél odabent, lassan, ráérősen, pajtáskodva.

Megy, fáradtan, kifulladásra a hűvös illatú lépcsőházban, amelynek rézzel borított karfái, mint az aranykígyók, úsznak fölfelé, és arra gondol, nem kellett volna ilyen szemérmesnek lenni. Mert a felesége problémáját meg kell valakivel beszélni, meg kell tanácskozni nála okosabb, iskolázottabb emberekkel. Ha most ott ülne abban az aransárga szobában, az asztal peremére csúsztatva megizzadt tenyerét, nem kerülné a gondját.

A harmadik emelet éles fordulataiban hirtelen kinyílik egy előszobaablak.

- Szomszédúr! - kiált élénken egy ívelt női hang -, de jó, hogy látom! Képzelfe, Szuli elvtárs! Csak maga lehet a megmentőm.

- A véceöblítő - torpan meg a férfi sötéten.

- Az, az! Honnan tudja? Ha egy pillanatra benézne hozzám...

Az asszony toronyszerű, húsos, szappanillata van.

- Nem érek rá - válaszol kurtán. A lába alatt a lépcsőház egy fekete szakadék. Látja a veszélyes kereszteződést, éles szirénát hall a fülében. - Most nem - mondja indulatosan -, semmiképp... - csöndesedik a szava.

A szomszédasszony szép piros szája csodálkozva kettéválík.

Amikor kinyitja lakása ajtaját, szíve a torkába nyomódik, mint egy nagy parafa dugó. Eléje szalad a csúnya, kurta lábú, barnafekete tacsó, s a szobaajtó keretében ott áll Ilonka. Még mindig lányos alakja háttérében a terített asztal világossága. S mögötte, az ablakon túl, a veszélyes kereszteződés.

Férfiklimax

- Alszol? Dehogyan alszol.

Nincs válasz, a férfi lélegzése túl szabályos, ilyen csak produkálni lehet.

Az első emeleti lakás majdnem utcaszint. A kitárt ablakok beengedik az éjszakai utcát, a szemközti házak belvilágát. Kétszoba-komfortok egymásba lélegzése. Most egészen biztos, hogy odaát, az unalomig ismert ismeretlen szemköztieknél is megszólal egy nő vagy egy férfi, alszol?, nem alszol?, mert mondani szeretne valamit, nem fontosat, éppen csak valamit. Senki sem alszik. Lerúgják magukról a paplant, lepedővel takaródnak, forró félhomállyal, párás mozdulatlansággal. Éjfél után a panelek még mindig ontják a délutáni kánikulát, fekete nap süt a falakból.

- Ide figyelj, te nekem ne mondd, hogy alszol, légy szíves megszólalni.

A nő konok, hason fekszik a kellemesen érdes lenvászon lepedőn, az utcai világítás rézsútos csóvája fény- és árnytechnikával dolgozik, kiemeli a legömbölyített váll íveit és keskeny fenekének kettéosztott oválisát. Zöldes árnyékban marad a derék körüli finom hajlat és a combtő.

- Mondd csak, Miska, van férfiklimax?

A fiatal férfi elröhögi magát.

- Komolyan kérdezem, létezik?

- A tapasztalataimra támaszkodjam, vagy a műveltségemre? - kérdi a másik a fiatal férfiak hetykeségével.

A nő hasáról a hátára fekszik. A hasa kicsi, de nem lapos, inkább finoman domború, s ahogy a zöldes fény meghinti, olyan, mint egy tótükör a hold vonzásában. Ágyékának háromszöge árnyékszerűen sötét.

A férfi leszáll az ágyról.

- Iszol sört? - visszajön, tölt, a poháron lecsapódik a pára. Leül a nő mellé az ágy szélére.

- Mért nem válaszolsz, ha kérdezek valamit?

Az utcán léptek. Olyan bizalmasak, magánjellegűek, mintha itt járna valaki a szobában. Magányos ember léptei, csoszsanó férfitalp. Valamennyit ihatott, de nem sokat, bizonytalansága mélyebb eredetű.

- Újabb látogató - mondja a nő -, kínáld meg sörrel.

A férfi kimegy zuhanyozni, visszajön derekára csavart törülközővel, megáll, tétovázik, aztán a helyére fekszik.

Odakint mikrofonpróba, majd szöveg, ezúttal párbeszéd.

- Nem kétes, hogy kell a helyem másnak. Ki akar piszkálni, de én nem...

- Mit nem?

- Vállalom, szívem, hogy megalázzon, hogy leköpdössön. Inkább leköpve, mint kirúgva!

A párocska cipői kiverik a távozást.

- Micsoda klaviatúra, fekete zongora - a férfi saját szellemességgel élénkíti magát, és végre hajlandó válaszolni. - Hát ha nagyon érdekel, van férfiklimax. Mi a csudának kérdezed?

Most a nő lélegzése túl szabályos.

- Ezért kell az embert kiugratni az alvásból? - csönd, a szoba közepén áthúz egy autót. - Most járasd a szád, te kis nyamvadék, vagy átteszlek az ablakon, így, anyapucéran.

- Ami nem is rossz ötlet. Itt állok a mi házi színpadunkon, anyaszülten, jön egy rendőr, sapkájához emeli a kezét, és megkérdezi: maga itt most levegőzik, vagy a prostitúció karjába szédül? És erre nekem van egy válaszom.

- Mi az ördögnek az a férfiklimax?

- Izgat, mi? Tudományos érdeklődés.

- A főnököm például benne van. Irigy és gonosz. Amitől tud, elvágja az embert. Most például nem enged részt venni a centenáris pályázaton. Etikailag összeférhetetlen, mondja. Csontig rágja az embert.

- Te, hál'isten, egész jól bírod.

- Én bírom, mert túlélem őt. A reményeim bírják.

- Kannibál, hullarabló.

- Nem én! A harminc évem. A korkülönbség. Elmegy nyugdíjba és meghal.

- Szóval, a férfiklimaxra jellemző a nyugdíj és halál.

- Isten fölviszi a hegyre, megmutatja neki az ígéret földjét, a szemével láthatja, de lábbal nem érintheti.

- Én nem tudtam, hogy ez ilyen, ez ilyen, hogy is mondjam, kegyetlen... - a nő elgondolkozik, mintegy röppenő szavai után néz, aztán karját tarkója alá feszítve, a kékes mennyezeten keres valamit, talán gondolatai folytatását. Vastag, fekete haja kétoldalt az arca mellett, itt-ott már ősz szálak keverednek benne. - Szóval, a halálfélelem - keresi a felismerés szavait. - A meg nem valósulás - mondja szomorúan.

- Van egy haverom, tudod, Simon Laci, a klinikáján erre specializálta magát. Most állítólag könyvet ír róla.

- Te azt mondd, hogy gonosz. Ez törvényszerű? Lehet, hogy csak szerencsétlen. Elvégre látja az ígéret földjét, és tudja, amit tud.

- Jó. Lehet, hogy csak szerencsétlen. A te embered. Egyéniségen múlik. Mindenesetre az ilyen pasas elnőiesedik, hajlamos lesz a hisztériára, úgy tudna sírni, üvölni, mint egy nő.

- Ez is egyéni, hogy elnőiesedik, hogy hisztérikus. Egész biztos, hogy van, aki befelé csinálja. És nem zokog.

- Mindig magáról fecseg, a sérelmeiről. Hogy ő a legjobb statikus mérnök Magyarországon, hogy neki egyetemi katedra járt volna, de politikai okokból... Mármint az én főnököm - a fiatal férfi megdühösödik, leszáll az ágyról. - Mi a nyavalyát beszélünk mi éjjel egykor ilyen hülyeségeket!

Már messziről hallani a mentőszirénát, mint a fűrészfogú kés, úgy tépi fel az éjszakát. És egyenesen a kis utca gyomrába. Hörögve, visítva kapaszkodik a fék, itt, az ablak alatt.

A férfi az ablakhoz ugrik, egy rántással leengedi a redőnyt, megszünteti az utca és a lakás kapcsolatát. Fekete és forró a szoba.

- Húzd föl, légy szíves - a hang hiteles -, félek.

A férfi sóhajtozva, mint aki örökké a másik akaratának kénytelen engedelmeskedni, fölhúzza a redőnyt; utca és lakás újra egymásba nyílik.

- Milyen szomorúan primitív minden, mint egy rossz moziban! Hogyan tudják az írók kitalálni az ellenkezőjét, hogy a valódi ne sértse az ízlésünket, és mégis igazinak hasson - nézi az utcát, és mondja a jelenetet. - Egy nő hordágyon! Várjál csak, drágám... azt hiszem, az a bizonyos állapotos nő. Az a *kacér* állapotos, aki az utolsó pillanatig bordóban, lilában meg sárgában... tudod! Amilyen mohó és élni vágyó, ez már a kocsiban szülni fog.

Elrendeződnek a zajok, öblösen csattan a kocsiajtó, visszaszívódnak a kíváncsi fejek, de a fiatal férfi az ablaknál marad. Alakja, ahogy körülmetsetti a fény, hosszú árnyfigura.

- Tulajdonképpen - szólal meg hosszú hallgatás után a nő tisztán és elszántan - irigylem ezt az asszonyt... hogy ilyen rohamszerűen jön rá a szülés, hogy olyan neki az egész, mint egy villámlás! és igen, hogy utolsó pillanatig azokban a gyönyörű selymekben! beléjük csomagolta a hasát, mintha valami karnevál vagy mit tudom én, népiünnepély vagy fölvonulás volna, és... hogy tulajdonképpen nem is ő szüli azt a gyereket, hanem a természet.

A férfi elmozdul az ablaktól, testének félkörű fordulata tétovaságot, zavart fejez ki. Derekára csavart törülközővel, perzselt barnaságában, eltorlaszolja az ablakot. Megélénkül, szeretne visszavágni, csúfolódní a nő felfűtött szavain, de csak legyint, nem jut eszébe semmi használható.

Testük egy vonalban, egymás mellett, szemük túlságosan nyitva, de a szavaik elapadtak. Az utcán, amely itt húzódik bennük, egy-egy átfutó autó, később egy részeg nő hosszú monológja. Az éjszaka múlása olyan lassú, hogy már alig mérhető. Bennük is, kint is szinte elmozdíthatatlan.

- Amikor hazajöttél - kezdi a férfi látszólag minden szándék nélkül, és szeme egy vonuló árnyék nyomába ered a mennyezeten -, *konyakszagot* éreztem rajtad.

- Nem szoktam konyakszagú lenni, de most igazad van, ittam egy konyakot. Meghívtak. - Fölélénkül, szeretné tovább mondani, kérdésre vár, de az elmarad. - Nem is érdekel, hogy kivel ittam?

- Egy öreg szivarral. A férfiklimaxossal.

- Durván fogalmazol. Az illető művész, az igaziak közül. Én szerkesztem az albumját.

- És erre ő befizet egy konyakra. Igazán nagyvonalú.

- Leültünk, de csak privát.

- Hirtelen támadt szimpátiából.

- Nem egészen abból. Nem vagy féltékeny, csak felületes.

- Veszekedni fogunk?

- Nem fogunk. És az illető nem öreg szivar, az illető ötvenéves.

- Csekélység, ötvenéves, egy férfiú a pliocénkorszakból.

- Mi az, hogy pliocénkorszak?

- Csak annyit tudok, hogy háromujjú ősllovak éltek benne. Vagy valami ilyesmi. De éjszaka kettőkor nem vagyok hajlandó földtörténeti előadásokat tartani, majd reggel megnézed a lexikonban. Egyébként vannak vázlatos fogalmain az ilyen ötvenéves művészekről, az *igaziak* közül, ahogy te mondd. Ismerem ezeket a laza ősz fürtöket tartóshullámban, ezeket a piperkőc roncokat, akik az első emeleten már megállnak lihegni, kamillateában fürdenek, és átköhögik az éjszakát. Hát persze, hogy *kinagyított* magának téged, egy huszonhét éves nő, akinek - és ezt a kéjenc szemével azonnal meglátja - hibátlan a melle, a haja csupa elektromosság, de a néhány ősz szál azt is jelzi, hogy gazdag a lelki élete.

- Butább vagy, mint a több havi átlagod. Ez az ember nem őszül, vörösesbarna.

- Ez az! Kétoldalt két vörös hajcsomó. Festi a haját, már ami megmaradt. Hogy hívják a tagot?

- Nincs neve.

- Ravasz vén állat.

- Úgy riszálod magad a harminc év főroddal, mint egy kan majom.

- Harminc év realizmusommal. Harminc év józansággal. És ez nem az én fórum, az emberiségé. Forradalomban élünk, minden hónapban robban valami. Kortársa vagyok a forradalomnak.

A nő csupa tüntető álmélkodás.

- Micsoda pátosz! Új oldaladról mutatkozol.

- Mert mit akar tőled az az ember? Akar valamit? Persze, a lelki csomagolás! Beszélgetni olykor. Eszmét cserélni. Oldani a magányát. Hogy neki kopár az otthona, a gyermekei fellázkodtak és elhagyták, felesége rohamosan öregszik, és ő már csak altatóval képes elaludni. *Higgye meg, kedves Angéla, én már csak a vegyi alvásban és a vegyi öntudatban bízom, a modern kémia még ideig-óráig fönntartja bennem a több millió éves emberi csodát, az életösztönt.* Háromujjú ló!

- Először is, légy szíves, nem vagyok Angéla. Itt kezdődik. Másodszor, az az ember sosem jött elő ilyesmivel. Talán furcsa, amit mondott. Többen is látták velem, és - kis gondolkodó csönd, hogy kimondja-e - irigyelték. Szeretne velem néha együtt lenni.

- Hogy továbbra is irigyeljük.

- Igen. Ezért.

- Mondom, hogy ravasz vén állat.

- A te fölényed alapja nem több, mint egy anyakönyvi rubrika.

- Harminckét éves vagyok. És minden különösebb optimizmus nélkül is remélhetem, hogy megérem az ezredfordulót, mégpedig, ha nem veszed rossz néven, hivatásbeli és férfiúi erőm teljében.

- Ne röhögtesd, édes, huszonnyolc meg harminckettő, az hatvan. Hatvanéves leszel. Férfiklimax. És a szociális fejlődésnek megfelelően, már rég nyugdíjas. Ha ettől vagy ilyen magabiztos, már fordulhatsz is a másik oldaladra, de ne dicsekedj az ezredfordulóval!

- Na és a biológia, az orvostudomány, a vegyészet? Kétezerben én legfeljebb negyvenéves leszek.

- Legfeljebb. Tudod, milyen öreg egy negyvenéves férfi? A te mentalitásoddal? Neked nem a hajad ritkul, te lelkileg kopaszodsz.

- Nem gondolod, hogy ez kicsit erős?

- Gondolom. Így akartam.

- Szóval... - a fiatal férfi hátat fordít a nőnek, kirajzolódik atlétaválla és lapockájának izomszerkezete. - Hozzájárulok - ásít -, mutatkozhatsz vele - szeretne hangsúlyosan viccelődni, de ez nem sikerül -, hadd irigyeljék a vén szivart. Hogy egy ilyen nő, egy ilyen pompás nő.

Hosszú csönd. A nő tágra nyitott, leltározó szemmel látja a szobát, a Kossuth Lajos utcai iparművészeti boltban vásárolt tárgyakat. Mindent, ami négy év alatt összegyűlt. Ócska fétisek! Szemét kis műtyűrök - gondolja, fölnagyított utálattal. Minden harmadik lakásban ugyanezek a margaréták, ugyanezek a napba néző lányok, ugyanezek a közhelyek, ugyanez a fölfűjt semmi. Subaszőnyeg, padlóváza, tavalyi nádbuzogány. Üresség, üresség, a hazugság összkomfortja, cucc, zsákmány, aktatáskában, nejlonhálóban hazahordva, csupa szemét a szerzés vitrinjeiben.

Ezt most meg kell hogy mondja, ki kell hogy kiabálja.

- Pocsék kis senki vagy - mondja a férfi szép rajzú hátának, a tarkóján kapaszkodó hajának -, kivárod a másik halálát, a harminc év fő, ez az egyetlen tehetséged.

A fiatal férfi, derekán a frottírtörülközővel, váratlanul felül. A nő úgy érzi, hogy most ütni készül. Leugrik az ágyról, a lepedő a lábához csúszik. Ott áll rontatlan, fiatal testtel, amely még sose szült.

- Kiabálok - mondja csöndesen, és elsírja magát.

A reggel, amely felhősen fedett, bádogszerűen kivilágítja kettőjük meztelenségét. Zsiletpengével szabdalt cikázó körvonalak.

A kis utcán, amely valójában bennük vonul, két sor házzal és legalább ötven sorssal, valaki, férfihang, fölzokog. A szemközti kapuban az ájulásig álmos házfelügyelőnek mondja ez a férfi, hangjának kibicsakló ügyetlenségével - jaj, hányszor lehetett ezt a hangot hallani veszekedve, nyüsztve, boldogan -, meghalt, még a mentőkocsiban meghalt!

A világosodás olyan, mint a piszkos árvíz.

- Ereszd le! - könyörög a nő, és a férfi egyetlen mozdulattal lezuhantja a redőnyt.

- Meghalt - ismétli a nő -, még a mentőkocsiban meghalt.

- A kicsi vagy az asszony? - kérdezi zavartan, gyáván az atlétatestű, fiatal férfi.

- Ez is, az is - mondja a nő -, az én gyereke és én is, képzel! Amióta csak együtt vagyunk, amióta találkoztunk, én mindig gyereket akartam tőled.

A férfi az ablakhoz rohan, és fölrántja a rolót.

- Félsz? Hát csak félj. Ne csókold a testemet, nagyon kérlek, viszketek tőled.

- Tőlem? A számtól?

- Az ötféle szádtól.

- Nekem ötféle szám?

- Százféle szád. Mit ígértél, mondd?

- Tudod, hogy a beosztásom, a bizonytalan helyzetem... Mit mondtam én neked, drága szívem, mit mondtam én neked? Hogy várjunk.

- Vége. Meghaltam. És bennem a kicsi. Telefonálj.

- Kinek, minek, miket beszélsz?

- Légy szíves, értesíts valakit.

A fiatal férfi, akinek egész éjszaka nem volt egy használható gondolata, most a megtalált eszme örömeivel, fölpofozza a nőt. Az elvonítja magát, felkuporodik az ágyra, majd arcát fölemelve az érdes lepedőről, csak ennyit mond:

- Megverted a gyermekeid anyját, te rohadt! Megverted az édesanyádat. Saját magadat.

A fiatal férfi hülyén, motyogva szól maga elé:

- Csak egy konyakot ittál? Csak egyetlenegy?

Szemközt terjed a zokogás, meghalt a selymekbe bugyolált asszony, meghalt a mentő-kocsiban, mohón és sietősen, suhogva kilépett a szennyszürke járdára, illataival a füstszagba, vérpiros függőivel a fülében. Meghalt az emberekben, minden lakásban külön-külön. Az utcában meghalt a várakozás.

Élve a tavaszi szünettel

Még ki sem csöngött az első, máris fölveszi. *Mint a vércse.* Imre csontos ujjai megrándultak, hogy mégis visszarakja a kagylót, és kilép a vizeletszagú telefonfülkéből, de túloldalt máris beleszóltak. Egy mohó, világmindenségre vágyó *halló*, amely fedetlen, mint a remény. Láta a nagy testű férfit, háziköntösében, látta, amint túl formás és túl kicsi füléhez szorítja a kagylót. S a fülke mellett a pillanat foglalatában ott áll Erzsébet, az arca önállósodott a szorongó figyelemben. Mögötte, háttérként, az otthon hagyott férj és a két kisgyerek.

- Itt Mikó Imre - mondta ki végül a fiatalember.

Arccsontján kifeszült a bőr, s a szemüvege bepárásodott. Kezdte utálni magát.

- Mikó Imre! - üvöltött Burza a másik oldalon. - De örülök neked! - *Ismerem én a szövegeidet, azt mondog mindenkinek.* A fülke félig nyitott ajtajában Erzsébet keskeny arca. A világosszöke hajban, amely keményre perzselődött a fodrászbura alatt, a délelőtti hegyes fényei.

- Hogy van úgy általában? - kérdezte a fiatalember reménytelenül, egy sikertelen szökés szegyenében.

- Úgy általában, édes fiam, dögrováson. A szívem. - *A szíved. Túlélsz te mindnyájunkat a szíveddel.* - Tudod, vödörszámra a kávé. És a meló. A meló. - *Nem, erre nem tériünk ki, telefonban az ilyesmi életveszélyes. Még majd kérdezel valamit, s én még majd felelek. De úgy, hogy kiesik kezedből a kagyló.* - De örülök neked! Hogy végre!

Imre a maga arcát látta a fülke üvegében. Vasszürke, szálkás haj, és az arca olyan súlyos, ha ráteszik a vízre, azonnal elsüllyed. Ez az arc - nehezek. Ha még sokáig figyeli magát, az üveg szétzúzódik, és ott csörömpöl az aszfalton, arca cserepeivel.

- Asszony, gyerek? Sose írsz! A verseidből tájékozódok. Igaz, hogy ez a leghitelesebb. Nagy költő leszel. Mikor jössz?

- Nem vagyok egyedül.

- Hagyjuk a sódert, jó? Gyere minél előbb, ez a lényeg. Nyomás. - Imrében újabb adag utálat gyűlt össze. *Ez az álfiatalszleng.* Bizalmaskodva maga elé tartja, mint egy meghívót, hogy beléphessen miközénk. Miközénk? Fiatalok, robbantók közé? Na ne marhaskodj a harmincnyolc évvel, mit miközénk! A húszévesek között akar otthon lenni. A vérükre vágyik, a merészségükre. Minden darabját róluk írja, telerakja velük a színpadot, csak éppen *ők* nincsenek ott. Retteg a nyíltságuktól, és vágyik közéjük.

- Két éve nem láttalak! - nyöszörgött a másik túloldalt. - Ne marhaskodj, ne keresd magad, gyere. Nyomás.

- Tulajdonképpen... - most kilép a repülőgépből, ejtőernyő nélkül. - Kérni akartam magától valamit.

- Az *még jobb.* Amit akarsz. Mindent.

- Téged itt leültetlek szépen - mondta Imre Erzsébetnek az eszpresszóban -, és fölmegegyek az öreg lélek-kiskereskedőhöz. Te addig vársz. Meg lesz tisztelve. Föl lesz dobva. Lesi a pillanatot, hogy födelet adjon a mi illegális szerelmünk fölé. Négy szobája van a dögnek.

- Ha ennyire utálsz, akkor - hogyan?

- Éppen ezért. Ki kell csontozni. Az utolsó falatját is elenni. A könyörtelenséget, ha éppen erre vágyik, meg kell fizetnie. Ez az ember az öreganyját is megtagadná, csak hogy mi befogadjuk.

- Kicsoda - *mi*?

- Ahogy mondani méltóztatom. Mi.

- Mi ketten?

- Mi ketten, és mi sokan. - Megitták a gint. - Fél évig kibírtam nála. De úgy, hogy kiütött rajtam a szégyen. Mandulán tartott, és madártejen. Még ma is azt mondja, ő a fölfedezőm, ő az ilyenem meg olyanom...

- Mondd, jó dolog ez, hogy mi most nála lakjunk?

- Azt a szintiszta pedagóguslelkedet! Azt a nemzetnevelő becsületedet!

- Én nem így ismerlek. Te nem vagy cinikus.

- Jó. Erzsébet. Bóbita. Tekintsd az érdekes drámaíróként olyan vállalatnak, amely a maga erkölcsi súlyát óhajtja emelni, hogy nekünk egy hétre szállást ad. A tavaszi szünet idejére. Koszorújába egy levél. Te itt megvársz szépen, sütkérezel ebben a bűdös napsütésben. - Izmaít összehúzta a harag. - Mire várjak, mondd, nekem még nem volt az életemben senkim, beleértve a feleségemet, akit igazán szerettem volna. Üres, szemét alakok a legjobb nőkkel futnak. - Elernyed, elszomorodott. - Te, ide figyelj, én nagy költő vagyok. Bízd rám. Te csak ülj, és várj!

*

Az ismert lépcsőház, a maga visszhangos zajaival, mint egy hangversenyerem, a klóros tisztítószeres steril illata és a karfák hiányos rézpántjain a föllobbanó napfény! Csak nem gyengülsz el, fiatalember? Csak nem érzel nosztalgiát? Úgy éltél itt hat vagy hét hónapig, hogy szünet nélkül viszkett a bőröd. Hogy háborogtál és öklendeztél, külső szemmel figyelve, fölnagyítva jótevőd minden mozdulatát, szavát, mint egy ellenséges világból jött felderítő.

Nem csönget liftért, mert akkor nem ússza meg *dialogus* nélkül. A házfelügyelőné, akit Burza jól tart szabadjegyekkel, sokszoros liftpénzzel, hírnevének összegyűjtött sugaraival, őt választotta ki annak idején, amikor még a mesternél lakott, hogy jelzésszerűen bár, de kifejezze fenntartásait. Azért ez a Burza úr nem olyan nagy író, ahogy beállítja magát - kockáztatta meg, és mindig beljebb merészkedett a bírálatra. - Elhiheti, Mikó kartárs, én aztán ismerem, tizenhét éve itt lakik, én meg huszonkettőt nyomtam le ebben a házban. Nem olyan nagy elvtárs, bár most pártonkívüli, és nem olyan nagy szív, ami örökké nyitva minden kinek. Mikó Imre sem tudott ellenállni. - Hát igen, amit csinál, kommersz. És összeszedi, tessék elhinni, Williamsból, Pinterből, Sarkadiból, Beckettől satöbbiből. - A házfelügyelőné, mágikus rémületében, még csak meg sem kísérelte, hogy rögzítse a félelmetes neveket, de ha fánkot süttött, mindig meghívta a fiatalembert.

Fölszaladt a harmadik emeletre. Szó szerint fölszaladt, mint egy szív működéstől, érrendszer-től, tüdőtől független átmeneti lény. De a mahagónipáccal beitatott ajtó előtt neki is lihegnie kellett. Az új névtábla még több méltóságot sugárzott, mint az egykori. Arany alapon fekete, kurzív betűk. Finom, elegáns rajzolat. És maradt még néhány másodperce is, hogy megfogalmazza, mit akar mondani. Olyan lesz a kérés, mint egy hadüzenet. Úgy mondja el, mint a társadalom rejtőfüggönyei mögött élők vádbeszédét. Zsarolni fog: szegénységgel, erkölcsi fölényrel, tehetséggel. *Ide figyelj, te kommersz-csúcs-szuper! Szereztem magamnak, végre ebben az életben, egy igazi nőt. Egy nőillatú nőt, hallod! Gyűlölködő, lúgoktól, savaktól*

agyonmart szívemet átítatja a gyógyulás olaja, bűzöktől ránduló nagy lyukú orromat a női bőrnek és hajnak finom szaga! Egy hétig, amíg kitart neki a tavaszi szünet, szabadok vagyunk. Add vissza, édesapám, a régi szobámat.

Megnyomta a csengőt, belülről rekedt berregés felelt.

*

Burza Lajos visszajött a kagylót, s lábát az otthoniasan széttaposott papucsba csúsztatta. Nem kasmírköpenyben ült, de puplingatyában. Épp hogy befejezte a beszélgetést Imrével, azonnal tárcsáznia kellett. Meghosszabbított életműködése volt a telefon. Négy vagy öt embert hívott egymás után. *Mikó Imre jelentkezett* - újságolta. Mint egy távirati iroda, amely *különhírben* közli a legfontosabb újságot. Ha nem tagadta le, hogy ez a fiú, akit ő egy munkásszálláson szedett fel, akiben meglátta a tehetséget, s akinek lakást adott, gorombán és hálátlanul odébbállt, akkor most jogos, hogy elmondja *mindenkinek*, a fiú visszajött.

Burza leült a ripszshuzatú fotelba, amit annyira szeretett. Elfáradt a sok beszédetől, s most, hogy *leadta a drótot*, szíve táján visszhangos ürességet érzett. Mintha nagy, visszhangos szobák volnának a mellében.

Mit is tagadja! valamikor sokat remélt ettől a fiútól. Összekapcsolódni a valódival, otthonossá válni egy elérhetetlen közegben! Mindezt tőle várta.

A telefon újra megszólalt, de mire Burza föltápászkodott és a hallgatóhoz lépett, már el is hallgatott.

Kintről az előszobacsengő hörgő berregése. Ó, ez ő!

Megint érezte mellében az ürességet, de magára kapta kasmírköntösét, és rohant kinyitni az ajtót.

*

Azt mondd, nagy költő leszek, hát az vagyok. Nagy költő. Ami te soha nem leszel. A bűdös életben soha. De én most kizsigerellek. Kizsákmányolom azt a gyöngyházcsillogású lelkedet. Visszaélek a nosztalgiáddal, s a kirekesztett tömegek nevében lecsapok az extraprofitot.

Ült a dolgozószobában, támadó szembesítésben a berendezési tárgyakkal, amelyek nagyrészt belvárosi üzletek vitrinjeiből kerültek ide. Subaszőnyegek, perzsák, keleti nipppek, ötvös-domborítások s a falakon néhány divatos festő. És mindez máris elavult: szinte a folyamatos elmúlás jelenében.

- Tudom, kávét nem iszol, csak töménytet - tért vissza a házigazda, miután a fürdőszobában szivaccsal megnedvesítette szíve tájékát. Külföldi italokat tett le az asztalkára. - De örülök! - mondta, és kezdte érezni, hogy nem örül.

Élesen szólt a telefon, az elektromos rezgések zárótüze. Burza egyetlen begyakorolt karmozdulattal nyúlt a kagyló után. Hirtelen elszédült, a szája remegni kezdett. *Ez a szörnyű telefonéhség* - gondolta a másik.

- Már megint! Az ember képtelen egy mondatot befejezni - a rendes vérkeringés helyreállt, és ő azonnal beleszólt. *Lelket lehel a kagylóba.* - Mónika! - üvöltött a boldogságtól. - Az előbb kerestelek, de nem vetted fel. Tudod, ki a vendégem? Egy nagy költő. Egy zord próféta. Eltaláltad, szívem, Imre. Mizujs? A srácok? - a lobogás negyed lángra csökkent. - Nem én uszítottam rád! Én úgy élek, hogy nem! Évenként Párizst neki! Egy francot! De azért, ha lehet, ha megy... Majd hívlak, szívem. Szia. - A rótesbarna haj keretében csüggedt lóarc. *Egy kék szemű paripa.* - Mónika csókoltat. A szád közepén, mondta. Azt mondta, imádja a

nagypofájúságodat. Persze ez az ő stílusa. Ismered. Tündéri. Tudod, hogy már főelőadó? És a devizaosztályon. Képzelheted, mit rágnak a lelkeket, meg az övét. Tavasszal az utazási láz. Mónika! - *most jön a családi nagyreklám. Mónika főelőadó. Iván főelőadó.* - A gyerekeim. Szóval, nem ment küzdelem nélkül, de sikerültek.

Persze, hogy sikerültek. Mi az, ami a te családotban nem sikerül. Vagy csak félig sikerül. Mondjuk félig, na?

A kezén érezte Burza hideg, száraz, aranszeplős kezét.

- Nem akarsz utazni? Párizsba? Rómába? - hangját telitűzdelte reménykedéssel. - Madridba? Nem! Nem kell valuta? Tudod, hogy Mónikánál jó vagy.

*

Erzsébet ott ült a presszó kisasztalánál, merev deréktartással, foglyul ejtve a várakozástól. A földig érő ablakon túl, a füstös napfényben merőleges alakok imbolyogtak, nők, férfiak, gyerekek. S néha begurult a képbe egy visszatérő rövid lábú kiskutya.

Csak a várakozás feszélyezte, a helyzet nem. Egy pillanatig se bánta, hogy eljött Imrével, és otthon hagyott kisgyermekre sem gondolt büntudattal. Holott az iskolai szünet idén egybeesett a húsvétal. Harmadik és negyedik gimnazistákat tanított koedukációs szabadságban, amely őt is sok fölfedeznivalóval lepte meg. Tavaly egy érettségiző tanítványa felajánlotta neki, hajlandó a szeretője lenni, mert ő szép és komoly, és a komolysága mögött még sok minden izgalmasat sejt. Férfének elmondta ezt, talán hogy dicsekedjék, de más miatt is: hogy kifeszítse a falakat. Mert akkor már Imrét szerette, ezt a keserű, békétlen embert, gyermekvárosi nevelőt, aki arról is ismeretes - de alig olvasottan -, hogy költő. Bizonyos életkor után a hétköznapien egészséges környezet már alig tud mit kezdeni egy ugyancsak normálisnak látszó emberrel, aki szemérem nélkül házal legbensőbb titkaival, és reflektorokkal világítja ki a lélek illegalitását. Harmincnyolc éves férfi, aki akkor boldog, ha minél több szörnyűséget sikerül feltárnia saját magából. Így a tapintat is azt követeli, inkább ne olvassuk, ne lessünk be a kitárt ablakon.

Így, aki ismerni akarta Imrét, a verseiből ismerhette. Kétszobás városi lakás, faragott bálványok a szekrény tetején és szürrealisztikus fénymadarak a mennyezeten. Kovácsoltvas fétisek, és az ember lábnyomai a Holdon. Helyzetjelentés a népszaporulatról, az öngyilkossági epidémiáról. És üldögélő fiatalokról a rakpart lépcsőin, zuhanó júliusban.

Megismerkedésük már ez után a teljes, de egyoldalú ismeretség után történt. A városi könyvtár rendezésében falura mentek irodalmi estet tartani. A mészillatú könyvtárszoba zsúfolásig telt; átfűlt testek melegébe léptek. Fehér nejlonblúzok, kifőtt, piros arcok, ügyetlenül kötött pillenyakkendők. Dauertől drótszerű leányhajak és itt-ott egy-egy vállra zuhanó fiúfrizura. Sűrű kilélegzése a pórusoknak. Szédítő tükrei a szemeknek.

Amikor hazautaztak a szárnyvonalon, a fokhagyma-, kisüsti- és műanyagzagú kocsiban, úgy ért össze a válluk s a kezük úgy kapcsolódott egymásba, mint egy naiv ábrázolaton.

- Te agyongyötört arcú, te aszfaltarcú, te kenyérfarcú.

Erzsébet elmosolyodott, kioldotta magát a merevgörcsből, és rendelt egy narancsitalt. A rövid lábú kiskutya újra elgurult a kirakat előtt, csak hogy most piros labda volt a szájában.

- Ne hívjál Bóbitának, Erzsébet vagyok.

- Most aztán dumálj magadról. Nyomás, fiam, nyomás! Minden érdekel, de minden! Mi azért valahol rokonok vagyunk. Ne is tagadd! De igazán nem akarsz Párizsba utazni? Beszélj magadról! - *Úgyis tudom, egy szavam se érdekel, már oda se figyelsz, alig várod, hogy bedobhasd a saját dolgaidat, a sikereidet, a műveidet, a visszhangot, az egész nagy lakásban megszólal a visszhang, írógépek kattogása, üdvözlő táviratok, kisebb küldöttségek a küszöbön!* - Soha, de soha nem avattál az életedbe, fiam.

Furcsán megváltozott ez az arc, gondolta Imre, olyan, mint egy régi fotón, azokon a kemény fotókon, amikor még barnára hívták elő a képeket.

- Ez persze összefügg azzal, hogy te engem... - rőtes bajusza alatt megjelent vastag nyelve, és megnedvesítette szája szélét - hogy te engem, amit én csinálok... szóval nem sokra becsülsz. - *Úgyis odaadod a szobát egy hétre, szerelmünk fölé a kánaáni sátozt, ha nem dicsérlek is, de én most dicsérni foglak.* - Legutóbb is meghívtalak a premieremre, küldtem jegyet, levelet, mindent, előkészítettem a régi szobádat, és semmi.

- Mondja ki, nem is válaszoltam.

- Nem is válaszoltál - ismételte a másik, a vereségtől is megkönnyebbülve. Szeretett panaszkodni, de a gyors cáfolat reményében. Túlságosan is fedetlen volt, minden sikere ellenére.

- Járvány volt a gyermekvárosban. Nem mehettem.

Burza előrehajolt. Járvány a gyermekvárosban. Istenien hangzik. Ha novellista volna, elkapná novellacímnek, de így is... - És nem írsz róla?

- Nem.

- Elmondanád?

- Mit?

- A járványt.

- Ha érdekli.

- Engem, jól tudod, minden érdekel. Minden. A fölvevő készülékem még mindig túl érzékeny. És az izgatottságom, az érdeklődésem. Valahol engem minden ember érdekel. - *Okos ember, és milyen hülye tud lenni.* - Nekem adod?

- Mit?

- A témát.

- Magának.

- De hát beszélj magadról, én nem vagyok érdekes - *most jön a prágai bemutató és a két filmszerződés* -, kéri tőlem, hogy írjam meg az életrajzomat, két kötetben. Húzódom tőle. Nagyon sokan élnek még az érintettek közül. - *Kiárúsítanád a legjobb barátaidat is, édesapám!* - Bár az író legyen kegyetlen. Nagyon jól tudom. Én magammal sem vagyok kíméletes. Én vagyok az a pelikánanya, aki saját véremmel táplálom a kicsinyeket. Röhögsz?

- Nem. Dehogy. - *Erzsébet bepácolódik abban a bűzös presszóban. Ott ül talpig maxiban, szép világos arcát kiemelve a füstből, és hosszú nyakán a feje, akár egy fiatal napraforgó. Marhaság. Ez túl édes.*

- Mondom, nem én vagyok a fontos - köröző tenyérrel megsimogatta a mellét -, a darabot egyébként...

- Elhozta a színház Miskolcra is, a fesztiválra. Megnéztem. Negyvenöt kilométert utaztam maga miatt.

- Megnézted? - lobogó haja és aranyszőke szakálla nőtt a reménynek, beült egy borpiros sportkocsiba, és körbe-körbe száguldott. *Hát ide hallgass, meg leszel elégedve.*

- Maga, komolyan mondom, előrehaladott kora ellenére is fejlődik. Isten bizony!

- Fanyarabb vagyok, ugye? És tudom, amit a fiatalok, az ellenpontozást, ugye? - *Erzsébet kimegy a szutykos vécébe pisilni, visszaül a helyére, és türelmetlenül vár abban a bokáig érő maxiban.* - Tudod, hány geget, poént, anekdotát dobtam a fenébe, csak ennél az egy darabnál? Beszélj, kíváncsi vagyok a véleményedre. De a részletes véleményedre. Te olyan vagy, mint egy szonda, érzékeny és tárgyilagos. Hiteles.

S miközben mondta, mondta, halántéka horpaszában kiütött a veríték. Kézfeje, lába meghidegedett. Zsibbadni kezdett. Figyelte a szemben ülő széles, sárgásbarna arcát, vasdrót haját, és már nem merte megkeresni a nagy tükrű szemüveg mögött a szemét. Eláradt benne a félelem, végtagjaitól a szívéig.

Ül Erzsébet, és vár. Milyen valószínűtlenül vékony abban a maxiban! Mint egy hosszú szárú virág. Virág! Marhaság! Hagyjuk ezeket a Virágért-hasonlatokat.

- Amit meg lehet tanulni ebben a szakmában, maga megtanulta.

Burzát fölemelte az izgatottság.

- Miért magázol, mondd?

- Igaz, magához öregedtem. Több az ősz hajam, mint magának.

Újabb telefon, szenvedő mozdulat: látod, ez így megy.

- Szevasz, drágám! - Már rég rá kellett volna jönni, van ebben a nagydarab sikerágyúban valami nőies. Ahogy toborozza a híveit, ahogy fényesre dörzsöl egy vacak kis dicséretet. - Majd szólok Ivánnak, drágám, persze. Tudom, hogy jó vagy nála. Nem, ő a dallamkürtöt a kocsijához Olaszból hozta. - Letette a kagylót. - Végre - keze fejét végighúzta megizzadt homlokán. - Hogy Iván szerezzen neki dallamkürtöt. Mi kell egy színigazgatónak! Az a fiú nem látszik ki a munkájából, és - boldog, dicsekvő fáradtság, szinte a szülő asszonyok fénye az arcán - szóval, azt mondd, hogy a drámám, hogy negyvenhat kilométert utaztál miatta?

- Negyvenötöt. Bicikliztem.

- Te, Iván soron kívül szerezhetsz neked egy kocsit. Nem Trabant, nem, nem! És kölesönt is lehet... egészen biztosan... Tudod, én a barátaimért! - *ez igaz, éjszaka kellős közepén is elszaladnál bárkivel a fogorvoshoz, beprotezsálsz az intenzív osztályra kis szívűzők esetén is, elintézed a közértes beutalóját, de a szakmában, édesapám, az irodalmi szemétdombon, ott nincs hely másnak. Ott nincs jó tipp, önzetlenség, ott magad is fülelsz, leselkedel és sodródasz.* - Igen, a barátaimért. De mit magyarázzam! - Gyöngyház berakásos, finom íróasztalán szétdúlt kéziratlapok. - Azt hiszem, most valami olyasmit írok... tudod, kitől kaptam levelet a Színes árnyékok után?

- Lenintől.

- Ne marhászkodj - a lába megint hidegedik, és az a zsibbadás.

- Bernard Shaw-tól.

- Veled nem lehet komolyan.

- Én Gorkijon alul nem adnám.

- Te gúnyolódsz velem. Nem is folytatom.

Imre váratlanul elgyengült.

- De komolyan mondom. Maga tényleg fejlődött. Én még sok lehetőséget látok.

- Azt akarod mondani, hogy korszerű, amit csinállok? - a keze és a lába hideg vízben úszik, függetlenül a törzsétől, a fejétől.

- Korszerű. Nagyon.

- Ha ismernéd - kis lihegés közben -, amit *most* írok. Ezért az egyért odaadom az egész életművem. - Csekély ellenkezésre várt. - Ezért az egyért. Na?

Meggyötört lóarc, a nagyot akarás mély ráncaival. Imre végigaraszott rajta tekintetével. A szenvedés hitelességét nem lehet kétségbe vonni. Az ajka papírszürke, és a szemhéj erezetten piros.

- Mondj valamit, mégis! - Hosszú csend. - Ne haragudj, elgyengültem kicsit. - Olyan bőrdíványa van, mint egy régi nőgyógyásznak. - Így fekvé, ne haragudj. Nagyon beleadtam magamat ebbe a francba! - kéziratára mutatott, sterilre súrolt nagy keze leírt egy félkört. - Kérni akartál valamit.

- Semmi. Csak éppen látni akartam magát. Földugtam a képemet.

- Látni? Engem? Csak úgy?

- Igen.

- Csodálkozom.

- Ne hozzak vizet vagy ilyesmit?

- Ugyan, ne marhászkodj. Most majd elkezdel sajnálni. Attól pedig én azonnal megijedek, fiam.

Szólt a telefon.

- Vedd föl. Látod, fiú, ez így megy, szünet nélkül.

- Ne vegyük föl. Hadd csöngessen a dög.

- Muszáj - az arc megpikkelyesedett az erőfeszítéstől -, én mindenkivel beszélek, én mindenkinek válaszolok, ezt te jól tudod.

Mire Imre fölvette volna, a telefon elhallgatott. Burza furcsán megereszkedett arcán csalódás.

- Na mért nem mondod, fiam, hogy talán a Svéd Királyi Akadémia volt. *A Nobli-díj* - nevetett.

- A maga darabjában az a jó, hogy egy ember képes átlépni az árnyékát.

- Így látod? Komolyan?

- Halál komolyan.

- Elárulom neked, sokáig azt hittem, hogy te nem is vagy szerves anyagból. Ósdian szólva: hogy nincs szíved.

- Ennek semmi köze a szívhez. Maga is tudja, hogy irodalomban nincs alku. A szív, önmagában, kiemelve az egészből, egy vacak húsdarab. Egy mócsing. Az ember attól ember, hogy megszerkesztették. Hogy konstrukció. Mindmáig - beleértve az űrhajózást és a komputereket - az ember a legprímább szerkezet. A legmenőbb. Elhiszi?

- A hűtőszekrényben van *dzsúsz*. Konzervdobozban. Hozzá egy pohárral.

- Hozok, mesterem.

- Megint marháskodol.

- Komolyan mondtam.

Az ajtóban megállította Imrét.

- Tudod, melyik sorod tetszik a legjobban?

- Na? Ezt még meghallgatom.

- *Szép fenekedben bronzfüleid!*

- Baromian groteszk magának, ugye?

Burza Lajost fölemelte a hideg bőrdíványról a közölnivágyás. Nagyon komolyan mondta.

- Én is a fenekemmel hallgatódzom.

Imre fölnyerített a röhögéstől, és kiment a konyhába az italért. Az eljegesedett hűtőszekrényből kivette a konzervdobozt, és elég sokáig tartott, amíg megtalálta a nyitót. Mire kitöltötte az italt és vitte, a házigazdát már szépen elrendezte a halál. Nyitott szemében az utolsó mondat furcsa humora.

Bóbita!

Erzsi!

Erzsi, mi most szépen hazautazunk. Ne haragudj.

Köszí szépen!

A vékony asszony, háttérben a pályaudvar tömött forgalmával s a városból fölnyúló kéményekkel, hűtőtornyokkal, ágaskodva hajolt az érkező vonat elé. Arcának fehérsége kivilágított a félhomályos délelőttől, mint egy magasba emelt tárcsa. Az agyán, ezen az érzékeny billentyűsoron még egyszer végigfutottak a rendbe szedett kötelességek: a szállodai szoba elintézve, a plakátok már az oszlopokon ragadnak, a közvélemény a helyi sajtó útján előkészítve... Esztendők óta, mióta elvégezte az egyetemet, ez a munkája, népművelésügyi előadó, s bár messziről, az Alföld délkeleti csücskéről került ide a hegyek közé, otthon érzi magát. Természetesnek találják, hogy örökké siető alakja, kontyba fésült kamillaszínű haja itt is, ott is feltűnik, kezében aktatáskaszerű retikült szorítva, mint az önálló és magukat munkával elhalmozó asszonyok általában.

A pesti vonat lassítva begurult a pályaudvari vágányra, és erre fellobogott minden, mint amikor friss oxigén éri a parazsat. Mert bármennyire is atomkorban élünk, s a televízió meg a vidékre is betört modernség évszázados falakat omlaszt le, a vonat érkezése ma is nem sejtett idegszalakat hoz izgalomba. Az asszony is érezte ezt, s arcából forróság tolt a szeme köré.

Az író, akinek most ő lesz a kalauza, jó előre kinézte magának a könyvtájékoztatóból. Esztendők óta magányosan élt, férjét repülőszerencsétlenség érte egy biológuskongresszusra igyekezvén. A fölhalmozott munka egy ideig állta a harcot az egyedülléttel, ám az utóbbi másfél-két évben hasztalan volt minden igyekezet, már nemcsak maga előtt lepleződött le, de kollégái, ismerősei is furcsálkodva néztek rá, mint egy torz, rendhagyó képződményre.

Hetek óta készülődött erre a találkozásra. Láta maga előtt az ismeretlen arcát. Nagy, nyílt arc, elégikusan tükrös barna szem, s még a szemcsés rotációsra nyomott kép is sejteni engedi az arcbőr gyűretlen fiatalságát.

Már-már mindent tudott Kerék Zoltánról, amit egy úgynevezett fiatal íróról tudni lehet, két ösztövr novelláskötetből merítve. Novellái modorosak ugyan, gondolta, védekezve az elragadtatás ellen, sok bennük az új bekezdés, a nagybetű, de a lobogó mondatok mögül kitetszenek a gondolatok dimenziói... S végül, nem tehetett róla, a bensejében érezte ennek a nyugtalanító stílusnak villamos ütéseit.

A mozdony alól sűrű gőztaréj buggyant ki, s az író máris megjelent a lépcsőn, éppoly vakmerően és lobogva, mint egy-egy új bekezdésbe zsúfolt, expresszív mondata. Kezében skótkockás neszesszer, arcán kellemes rózsaszínű izgalom, sötétbarna szemében magabiztos kíváncsiság, amely szétáradt a neki teremtett világba.

Gabriella, a művelődési osztályról, az író elé sietett, sajátos metszésű arcán egy gyengéd jelzőmosollyal: vártunk, örülünk, hogy megérkeztél! Már egymás kezét szorongatták, s a nő kellemes meglepődéssel látta, a haja világosabb és lágyabb, mint amit a fénykép mutatott, a szeme sokkal sötétebb, és az arca sokkal üdébb!

- Mi újság maguknál? - kérdezte Kerék Zoltán az ország dolgaiban járatos közvetlenséggel. S amint a szálloda felé sétáltak, állandóan csak kérdezett, kérdései a felelős ember komolyságát, tudásszomját sugározták magukból. Gabriella valósággal kiszolgáltatta magányos szívét a növekvő jó érzésnek.

Elhelyezte vendégét a szállodában, együtt ebédelt vele az öreg, nagy tükrös étteremben, s szűzies szigorral utasította vissza, hogy a férfi bármivel is megkínálja. Reflex volt ez a kisvárosi közvéleménnyel szemben, az integritás kissé komikus védelme. Magába szívta a

férfi dohánypácos, de mégis tiszta illatát, surrogást érzett az arca körül, szemhéja szúrósan lángolt, és kínosan ügyelt, nehogy valami férfi-nő játék lobbanjon fel közöttük, ám ezt a szándékát mindinkább ügyetlen szerepnek érezte.

Az okos, tárgyias fiatal férfi még csak nem is kísérletezett a kétértelműséggel. Itteni olvasói felől kérdezősködött, előlegezett kételkedéssel eddig megjelent két könyve esetleges hatásáról, de mindezt olyan tanulékony érdeklődéssel és odaadó figyelemmel tette, hogy valósággal felkorbácsolta az asszony szívét, akinek botladozó szavai mögött szinte lángsövényként húzódott a lelkesedés. A férfi minderről nem vett tudomást, szelíd lobogású szemével minden szándékoltság nélkül nézte az asszonyt, miközben maga is kitárulkozott, magyarázva útjának rövid történetét.

- Én tulajdonképpen ötvenhét óta vagyok író - mondta -, és eddig is, ami volt, nem más, mint készülődés, gyűjtő, rendező, leltározó munka. Hol vagyok attól, hogy akár csak megközelítek azokat, akiket mestereimnek vallok! Járom az országot, ismerkedem.

S míg ezeket mondta, az asszony arra gondolt, ha majd holnapután elutazik innen ez a csöndes és mégis lobogó fiatalember, még kézzelfoghatóbb lesz a magány.

Aznap este lezajlott az első ankét a dohánygyári kultúrteremben. Az asszony sápadtan, összegörbödve húzódott meg az egyik sarokban. Már a világítást is fakónak, szürkének találta, mintha maga a terjengő por világítana, és röstellte az előadói asztal fakópiros huzatát is. Növekvő szívdobogással kereste embereit a teremben. Tizenkét embernek adta ki olvasásra a könyvet. Ezeknek itt kell lenniük, megígérték; mindenkivel külön beszélt. Néhányan megszólaltak ugyan, de nem a könyvről beszéltek. Az asszony kezébe temette arcát, s ujjai közén átszivárgott a kudarc. Végül Kerék válaszolt. Hangjában nyoma sem volt a sértődöttségnek. Szelíd, bujkáló mosoly kísérté megértő szavait. A hangulat föloldódott, a hallgatók már nem érezték az író adósainak magukat, sőt osztoztak abban a jó érzésben, hogy segítségére lehettek ennek a derék, igyekvő fiatalembernek. Hiszen ő maga mondta. Nyilván föllendül olvasottsága a városban...

A fiatal özvegy kimerülten, elapadt lélekkel ült a férfi mellé vacsorára. Ki hinné, hogy a sima, nyugalmas homlok mögött ennyi fegyelem és humánus bölcsesség lakik! - gondolta magában, és hálásan nézett az íróra. Kerék Zoltán mértékletesen evett, jóval többet hagyott a tányérján, mint amit az illem megkíván. Aggodalmas szavakkal visszatért ugyan az ankét eseményeire, de amikor Gabriella átfűlt érvei rohamra indultak, hogy meggyőzzék sikeréről, ő már egészen másról beszélt: életéről, megpróbáltatásairól, hogy huszonhét éves korában látott először nyomdafestéket, és első könyve huszonkilencedik évében, 1958-ban jelent meg.

- Nem is tudom, türelem volt-e - magyarázta -, talán nem is türelem, csak arányérzék, így hát kivártam. De ha jól meggondolom, most is csak várok, bár azt is tudom, hogy két embert kötött össze bennem a természet: egy kíváncsi, mohó, sikerre szomjas fiatalembert és... na, kimondom, magának kimondom: egy igazságos öreget. És eddig szerencsém volt, az igazságos mindig fölülkerekedett. De meddig? És az is igaz, hogy a Kerék-fajtában ez az igazságtéboly dühöngött, rombolt, lökött minket a szegénységbe, ha visszanézek családom múltjába. Már amennyire egy ilyen szegény családnak számon tartott múltja lehetséges!

„És ha most azt mondanád, gyalogoljak érted ötven kilométert az éjfélete Mátrába, fel a Kékesig, azt is megtenném!” - ezt mondogatta magában Gabriella, s mert nem tudott mást tenni, keskeny, hűvös kezét a férfi erős, ápolat kezére csúsztatta.

- Család, gyerek, két srác, két vad bosnyák! - mosolygott szelíden és vidáman az író. - Az ember a saját maga pókjá, lekötözi magát ezer finom fonállal, a saját maga rabtartója!

Gabriella most arra gondolt, mi lesz vele az elkövetkező években a fiatalember nélkül.

- Stramm kis feleségem van - mutatta meg erős fogait Kerék. A félhomályos elmélkedések közül kivilágított ez a rövid, egészségesen vulgáris mondat.

Későre nyúlt a beszélgetés. Fizettek, és kiléptek az éjszakába, ők maguk is az áttetszően világos éjszaka részei lettek. Csöndesen, súlytalanul beszélgettek, szüneteket tartottak, s ez érzelmi felfokozottságot szorított szavaik közé. Mint kiderült, Kerék, azon kívül, hogy a modern világ megismerése szüntelenül izgatja, erősen érdeklődik a fizika és a filozófia számos területe iránt; azonkívül hajlik a nagy kitárulkozásokra. Gabriella kissé oldalra ejtett, gyöngéd szőke feje körül csillagrendszerek keringtek a boldogságtól. Úgy érezte, a szeme sarkából könny buggyan ki.

- De az asszonyt, gyereket, az egész életet - folytatta egyetlen lendületben a férfi -, mindent ugyanannak rendelek alá: a munkának. Rabszolga vagyok.

- Az ilyen magányos asszony körül, mint én, akit egy ostoba csavarhiba tett özvegyé - tört ki váratlanul Gabriella, mintegy megbontva az éjszaka szelíd, áttetsző alaktalanságát -, az ilyen asszony körül mindig ugyanazzal a céllal keringenek a férfiak. Undorító! Az egész napom, az egész életem egyetlen védekezés!

Elsírta magát. Vékony, átforrósodott nyakán úgy érezte a férfi hűvös tenyerét, mint egy borogatást.

- Küzdeni kell! - mondta a férfi, ifjúságát cáfoló komoly okossággal. - Nézze, az egész életem, a megjelent két könyv nem egyéb, mint küzdelem. Küzdünk, amíg letudjuk a gyerekkori klerikális nevelést, a leventeszellemet, a háborút, a személyi kultuszt; mindezt így *együtt* kell leküzdeni, és tudni kell örülni; de nem szabad megfélekezni a gyerekkori éhezéssel, a megnyomorodott szülőkről... igen. Az apró mennyiségek lassan összegezhető boldogsága! Ezt kell tudni kívánni.

A kapuig kísérté Gabriellát, az asszony reménytelenül felmutatott a sötét ablakra, álltak az áttetsző éjszakában, most már szó nélkül, a combjuk összesúrlódott.

- Küzdeni kell - ismételte a férfi, és hosszan a kezében tartotta az asszony kezét. - Megyek, hozzákötözöm magam a gályapadhoz, dolgozni kell, elmaradtam. Ilyenkor mindig éjszaka dolgozom.

A lakás olyan volt, mint egy szűkre mért láda. A magány a torkába kúszott, feszítette. Nincs a munkájának értelme, nincs tartalom benne - tűnődött Gabriella -, most már tudja, a készülődés hiányzik az életéből, s ami ezzel egy, a megvalósulás reménye, sőt bizonyossága. Azok az apró, gyülekező mennyiségek hiányoznak, amik aztán úgynevezett boldogsággá összegeződnek. A falon a mélybe zuhant férj képe, rabtartó mosolya. A mosoly, amelyhez annyit fohász-kodott, amelyhez hozzáfüggeszkedett magányos létével, most lelepleződött, öncélúan üressé vált. Egyszerre kivertségének, kínlásainak mérőeszköze lett. Leakasztotta a fényképet a falról, és a fiókba csúsztatta. Az óraketyegés a fülében, majd a szívében dobolt. A falakról visszapattant ez a ketyegés, és a testét ütötte-verte. Nem lehet aludni, nem lehet ébren maradni! Benne élt azokban a hosszú esztendőkből, amiket Kerék Zoltán nélkül kell majd eltöltenie. Azt kellett volna mondani neki, minden hazugságot félredobva, töltsse nála az éjszakát.

Megmosta kifehéredett arcát, és lement a néptelen utcára, amelyről eltűnt a hold áttetsző világossága, s a tárgyak, házak önmagukba zuhantak. Kimondhatatlanul súlyos, tömör és elhagyatott volt az utca. De a húsos feketeség mögött zene brummogott. A fény a Fenyő étterem felé vonzotta. Ez volt az egyetlen hely a városban, amely éjfélig nyitva tartott. Ide

zsúfolódtak azok az emberek, akik féltek a leszakadó magánytól, vagy akik valamilyen kényszerszertől hajtva meghosszabbították nappalukat. Arra gondolt, bár utóbb meghökkent a gondolattól, hogy bemegy, és iszik egy kávé. S csak akkor érezte a jóvátehetetlent, mikor belépett a testek párájával keveredő kölniszagba, az ügyetlenül lármázó zene hullámaiba.

Apró rosszullet fogta el az izgalomtól. Valahol talált egy széket magának. Záróra előtti tombolás feszítette a falakat. Éppen a kidobós mambó járta, úgy, ahogy a világegyetemből és a fővárosból ideplántálódott, némileg gazdagodva, némileg deformálódva, alaktalan őrzöngést lökve szét maga körül. Gabriella lassan ráirányította szemét a tombolókra, és azonnal megpillantotta az összezsúfolt testek között Kerék Zoltánt, amint egy röpködő hajú lánnyal táncolt; kidobta, elkapta, megforgatta, megrázta a lányt, szemében, amit mindig álmodozás fátyolozott el, most igazi szilaj öröm reszketett, befogadta és visszatükrözte a körülötte rángó tömeget.

Gabriella felállt, hogy kimenjen, de hirtelen a vállán érezte a férfi kezét.

- Elmegy? Mi jut eszébe? - vonta vissza Kerék az asszonyt, s töltött is egy pohárba rumot neki. - Az egyetlen őszinte ital, nem akar másnak látszani, mint ami. Nahát, ez okos gondolat volt, hogy lejött, ebben van megérzés!

Esze ágában sem volt, hogy mentegetődjék.

- Hiába, ez is kell az élethez - hunyorított. - Na, jöjjön, forogjunk egyet.

Magával ragadta, behúzta a forróságot sugárzó testek közé, aztán összeismertette az ismeretlen lánnyal, s most már hármában ittak, míg végül a záróra kisöpörte őket az utcára.

- Most aztán melyikötöket kísérem haza? - tárta szét karját őszinte tanácstalansággal a férfi. - Te is kellenél, meg te is.

Közben újra Gabriella kapujához értek. Kerék derűsen homlokra csókolt, és útjára engedte az asszonyt, de váratlanul meggondolta magát, és utánairamodott.

- Nem tudnál ledobni egy százast? Teljesen kifogytam. Majd postán megküldöm.

A pénzes boríték billenve csapódott az utca kövezetéhez, és egy ujjongó hang vágta ketté a csendet:

- Köszí szépen!

Kirakatrendezés előtt

- Mit szólsz ehhez a kinyalt vőlegényhez, ehhez a kismirglizett, vén pofához, ehhez a nyugalmazott kakashoz, a mellett a kis szőke habcsók ara mellett? Volt pofája, hogy kitegyék a fotóját a kirakatba!

- Kismirglizett, vén pofa? Szerintem javakorabeli férfi, ereje teljében. Amellett felelősségteljes, megfontolt. És bizakodóan néz a jövőbe. A kicsike igazán rábízhatja magát. Legfeljebb, ha nagyon szigorúak vagyunk... hát, egy kicsit kopasz. Valamennyiünk végzete.

- Figyeld azt a tyúkmellet a szmokingmell alatt. És az ilyenek kapcsolják le a virágzó, fiatal nőket, és viszik a molyzagú ágyba.

- Azt hiszem, túlzol, mint mindig. Nem dalia, de van benne tartás.

- Tartás! És a mosolya. Azt végképp nem bírom, ezt a protézismosolyt.

- Lesz majd neked is.

- Lesz, de akkor nem lesz mellettem ilyen nő, ilyen rózsaszínű habcsók, pártával a puha, illatos haján. Mert én akkor is csóró leszek, senki. Nem mint ez a pofa itt, aki piros Skoda Felicián vitte az asszonykát a Kárpátia különterméből nászútra a siófoki Európába. Hidd meg, az ilyennek a pofájába másznék. No, nem a nő miatt, ilyen habcsók még van pár tucattal ebben a városban, egyáltalán nem a nő miatt! De ez a pofa azzal a fölényes mosollyal! Korunk hőse. Ez, ha volt háborúban, a géhán szolgált, a törzshöz volt beosztva, irodista volt, mások leveleit cenzúrázta. A háború után seftelt a lelkem, megszédte magát mindenféle arannyal, kis műtyörökkel. Aztán, nem sokkal később, ő volt a legjobb a szemináriumban, mindenkinek a szeme középebe nézett, és biztatóan mosolygott. Később... na, nem folytatom.

- És most? Most micsoda szerinted?

- Külkereskedelmi árubonyolító. Elővette a dugaszból néhai angol és francia nyelvtudását, és most több nyelven bonyolít. És az a kis nő, ahogy simul hozzá! Nem is hozzá, a mosolyához, mert ez történelmi mosoly, olyan, mint a szivárványhíd, átível a korunk fölött.

- Hová méggy?

- Keresek egy követ, hogy bezúzzam a kirakatot.

- Botrány lesz. És sokba kerül. Megéri?

- Igazad van, nem éri meg. Akkor gyere, igyunk egy kávé. De könyörgök, ne röhögj!

*

Milyen tűnődő képet vágasz, kedvesem, homlokodon a gondolat fénye, szemedben a gondosan materializált lelkiismeret. Te vagy a körülméltatott író, akinek minden szösszenetéről tanulmányt párolnak az irodalmi lombikokban. A tokád fölcúszott az álladig, szemedet körülötte a rózsaszínű hús. Most beleültél a fő képbe, fő arccal és fő lelkiismerettel. Voltál szíves sokszor nyilatkozni az emberiséget nyomasztó gondokról. Mondd, kollégám, mibe kerül egy autóbuszátszálló? Csőbe húztalak, szegénykém, mert az átszálló egy és mindenkorra megszűnt. Kicsinyes dolog, tudom, hiszen közlekedsz te gyalogszerrel is; a múltkor a Deák téren kerültünk szembe egymással, szívélyesen mosolyogtál, meg is álltál velem. Én az iránt érdeklődtem, mert a belém sulykolt szakmai illem így diktálta, min dolgozol. „Összegyűjtött műveimen” - mondtad komolyan, és nem viszonoztad mosolyomat. Most már tudom, nem

viccből mondtad. Aforizmáid most hagyták el a sajtót, linómetszetekkel díszítve és bőrkötésben. Mondhatnád, az irigység beszél belőlem, amint itt szemben állok *életnagyságú arcképeddel*, és a hátam közepe visket a nyugtalanságtól, de nem illik megvakarni. Azért, kedvesem, ugye, valld be, egyetlen epigrammámért odaadnád egész életművedet, jelenlétedet a fogadásokon satöbbi satöbbi. Nem? Nem adnád oda? Az életműved sokkal több *n*-t tartalmaz, mint egy vacak kis epigramma? És az embert végre is, a kollektív szerződés értelmében *n* szerint fizetik? Ez igaz, kedvesem. Sietek haza, írok magam is néhány újabb epigrammát, mert azt viszont sordíj alapján honorálják. És ugye, nem haragszol, hogy ilyen perfid módon belebeszéltem az arcodba. Bele abba a simaságba, amely mögött a lélek is retusált. És ez a komolyabb.

*

Én volnék ez a vénasszony? Ez a töméntelen ránc, amiből kikerül egy emberi arc? Azt mondták, mosolyogjak, bátran mosolyogjak, de nem mosolyogtam, nem azért, mert foghíjas vagyok, és az ínyem olyan kemény, mint egy fogsor, hanem mert már mindenkimet kikísértem a temetőbe. Nem mintha én nem mosolyognék és nem nevetnék, nem mintha. Mert az ember él tovább, megeszi az indiánert, átmegy a szomszédba tévét nézni, elpihenteti az ölében a kifáradt kezét és még így és még így. Szóval, hogy nevet is, mert mért ne, de amikor a lakóbizottság avval tisztelt meg, hogy nyolcvanévesen levétetnek, likőrt és süteményt is tettek az asztalomra, akkor én nem húzom szét a számat, hogy nevessek, akkor én olyan vagyok, amilyennek lenni kell: nincs nekem élő ágam, se felmenő, se utánam jövő, senki az égvilágon. Attól én nem vagyok szomorú vagy emberkerülő, csak tartom magam a rendhez, a komolysághoz, mert mindenkit kikísértem a temetőbe.

De ez, ugyebár, nem lehet igaz, ez a sok egymásba kapaszkodó ránc, ezt a tükröm sem mutatja, ezt, ugyebár, a nagyítás teszi. Mert sokkal nagyobb az arcom ezen a képen itt a kirakatban, mint igaziban, meg talán azért is, hogy olyan szépen rásüt a napfény. Olyanok ezek a ráncok, mint a gyökerek a puha barna földben, egyszer csak körülkötözik az embert, hogy nem tud kiszabadulni belőlük. De a szemem, kérem szépen, az milyen sötét és csillogó, ugye? Azt nem a fénykép teszi, a szemem mindig is ilyen volt, sokan mondták: mint a tó a hegyek között, olyan. De hányan mondták férfiak, szép szál magas emberek, civilek és katonák - ugyan hol vannak már? Őket is kikísértem a temetőbe. Minden temetőben van halottam, Keresztúron, Farkasréten, Újpesten, Óbudán, még a zsidótemetőben is. Szóval körös-körül mindenhol van halottam. Így aztán, ezen a fényképen, nekem igazán nem lehet mosolyogni. Egyébként, kérem, amióta kítették a kirakatba a képemet, mindig bekopogtat hozzám valaki, kompótot, tortát, mindent hoznak. Szeretik az öreget.

Mondtam is a fényképész úrnak, keressen egy csecsemőt, mert az mindig mosolyog, kivéve, mikor sír.

*

Enyhén színezett férfifotó.

Az arc. Ezt az arcot nem a fényképész, a gondolatnélküliség retusálta ilyen simára. Ez az arc, az ajak párnái körül, tömören nyugalmas. Nincs mögöttes élete, hiányzik belőle az izmok és erek játéka. A világos szem esemény nélküli jövőbe néz.

Ül az asztalka mögött, húsos mellkasa, gömbölyű válla betölti a csíkozott, sötét zakót. Tartása egyenes, de korántsem délceg. Úgy létezik, ahogy az idő, kontúrok nélkül.

Ezt az arcot, mert annyi sokszorosításban látható, elúsztatja a délután. Nincs hozzá közöm.

A portrét szépen megkomponálták.

Asztalkán pohár, a vízben gyémántos fénytörés, a pohár mellett az ember keze.

A keze.

A bal keze.

De ennek a kéznek kifejezése van. Arc kifejezése. Ezt valahonnan ismerem.

Ehhez a kézhez hang is tartozik. Zsír befutotta hang, amint emelkedik. Üvöltés.

A vaskos ujjak szőreit felgyújtotta a fényképész reflektora.

A bal kéznek mondatai vannak. Ez a kéz az én ismerősöm. Valamikor, régen, csattant a szájamon.

Az ajkam fölrepedt, s a vérem most is ott van, ezen a kézfejen. A vérem sűrű hallgatása.

*

Ezt a mosolyodat még nem láttam. Ez a fény eddig hiányzott. Ez a mosoly kiűszik a kirakatból, ide, a csöndes éjszakai utcára. Ez a mosolyod mindent megmagyaráz: szerelmünk záloga. Most már biztos vagyok benne, hogy engem szeretsz, ebből a mosolyodból elhiszem. Micsoda áttetsző rétegeken szűrődik át ez a mosoly! s én nézhetlek, nézhetlek talán heteken át, egészen a következő kirakatrendezésig. Igaz, mostanában gyakran rendezik a kirakatot. Akkor viszont már te is itthon leszel, és ahogy megbeszéltük, mindennap találkozunk.

Felületes emberek azt mondják, sok bennünk a cinizmus. Az anyagiasság. Azért mondják ezt, mert nem ismerik a mosolyodat, amit én is úgy találtam meg ebben a zöld fényű kirakatban, mint egy eddig láthatatlan sugarat. Emlékszel, mennyire kiborultam, amikor te egyszerűen elmondtad, amikor tömondatban közölted velem... de hagyjuk, a mosolyod mindent rendbe hozott, hitelesítette kettőnk kapcsolatát.

Figyelem, ahogy néznek téged, ahogy a siető emberek megállnak előtted, hogy merítsenek ebből a tiszaságból, ami a te arcod és főleg: arcod mosolya. Milyen boldog vagyok, hogy ezt a mosolyt itt hagyta nekem, ajándékba, és hogy senki sem tudja az égvilágon, ez a mosoly csakis az enyém.

Még az a tar fejű, tyúkmellű pacák sem, abban a szuperszmokingban, ahogy öntelten néz maga elé, csak azért, mert vaníliaszínű arcocskád a vállát érinti, s mert puha hajadon ott van a pártá, amely olyan könnyű és fehér, hogy szinte elszáll! Nem sejti a torzszülött, hogy a te odaadó hitvesi pózodat fényképész állította be, kis, odaadó szerelmem, mert ezt így csinálják az egész földkerekségen a sablonos fotográfusok.

Na, szervusz, kis okosom, a két szemed között megcsókolom a homlokodat, és várom a műsort a nászutadról.

...Ezt a mosolyodat még nem láttam. Ez a fény eddig hiányzott. Ez a mosoly kiűszik a kirakatból, ide, a csöndes éjszakai utcára. Ez a mosolyod mindent megmagyaráz: szerelmünk záloga.

Hogyan hal meg az elefánt?

Party

- Akkor a kertben felállítjuk a grillsütőt, azt hiszem, a férjem mindent elmagyarázott - az asszony megmutatta a helyet az ezmesternek, aki szürke kezeslábasában, rávarrott mellzsebében a különböző mércékkel mindig megjelent, amikor szükség volt rá.

Az alacsony ember szikáran bólintott, és miután még egyszer meggyőződött róla, hogy nem téved, megjegyezte:

- Az elvtársnő, amióta nem láttam, megváltoztatta a frizuráját - a nő fölkapta a fejét -, na már úgy gondolom...

- Hát persze. Még az afrikai úton. Abban a trópusi melegben, képzelheti! Levágattam a kontyom. - Hirtelen elhallgatott, mert úgy érezte magát, mint aki valami testi titkot árul el.

- Elég kár - az ezmester ezt már csak magának mondta, befelé.

A tágra nyitott hallban szólt a telefon, az asszony fölment a lépcsőkön, telt hangja kiúszott a késő tavaszi kertbe. Az ezmester, miután gondosan lerakodott a kis kamionról, nekilátott az alapozásnak. „Igen, igen - a telefonáló asszony szavai kihallatszottak -, mondtam Józsinnak, most már muszáj. Két hónapja, hogy kinevezték, és... - a vonal másik végén valaki hosszan helyeselt - úgy, ahogy mondod, az embernek vannak kötelezettségei...” Az ezmester kiásta a lécekkal jelölt négyszöget. Sovány teste valahol a kezeslábas belső tartományában rejtőzött.

Délutánra elkészült a betonlappal, s mielőtt napi munkáját befejezte volna, még egyszer finoman meglocsolta, a vízrózsa sugarain elporzott a délutáni nap. A maradék cementet levitte a szuterénba, szerszámaikat letisztogatta, és a kerti csapnál lemosta az arcát és a kezét.

A ház előtt főnökébe ütközött.

- Na, mi van, Gyenis? - kérdezte amaz; most szállt ki kocsijából. - Meglesz?

- Meglesz időre, igazgató elvtárs.

- Mert tudja, szombat este lesz az a bizonyos - gondolkodott a kifejezésen -, az a cécó - mondta az igazgató.

- Meglesz, időre - ismételte az ezmester, és beült a kis kamionba. Már ment is tovább. Arra gondolt, attól a bizonyos öt perctől eltekintve, egész nap nem látta az asszonyt.

*

Az intézeti igazgató csak leszólt a karbantartókhöz: Gyenis, kérem, ez és ez kellene. Csaptelepszerezés, eldugult a mosogató, föl kell csiszolni a parkettát, vagy éppen egy ülőgarnitúrát hazaszállítani a kis kamionon. Amikor kinevezték az intézet élére, magával hozta az üzemből ezt az embert. Gyenis mindenesetre a biztonság. És most ez a party. A felesége hetek óta duruzsol, csipkésre rágja a fülét. Gyenis, kérem, föl kellene állítani a kertben azt a *micsodát*... (még most is úgy tesz, mint tizenöt évvel ezelőtt, mintha kerülné az ilyen *osztályidegen, előkelő* szavakat), azt a grillsütőt, amit, tudja, izéből hoztunk... (Tuniszból, tudjuk!) És ha már itt van, szóval érti, ugye, Gyenis! Mióta ismeri ezt az embert? Beleszövődött az életébe. Mindenesetre olyasvalaki, akinek a két lába négy kerékkel cserélhető fel. Szerel és autót vezet, mindenre használható, amellettszemélytelen, és szókészlete a szavak ismétlésére korlátozódik. „Szóval az a vacak, amit izéből hoztunk...”

*

Az ezermester asztalánál négyen ültek. Rajta kívül a felesége, az utóbbi években veszedelmesen hízásnak indult, és a két fia, az egyik harmadik gimnazista, a másik idén végzi az általánost, de koszt és ruházkodás szempontjából már férfi mind a kettő. A vacsora mindig összegyűjti őket, s ilyenkor az asszony és a gyerekek fölfedezik a férfi arcán az elmúlt nap rovátkáit. E fölfedezések arányában sűrű hálózat bontaná szét ezt az arcot, ám erről szó sincs. A hidegtűvel metszett vonalak reggelre kisimulnak.

Vacsora előtt az ezermester hosszú ideig sikálta a körme alól a cementet, utána jóízűen kikanalazta a gulyást, majd megevett két lekváros buktát.

- Az az asszony - mondta elgondolkodva, mindig elképzelt bizonyos asszonyokat, de csak ritkán említette őket, ismerve felesége túl érzékeny természetét -, az az asszony annyira megváltozott. *Képzeld, levágatta a kontyát!* - nem folytatta.

Az utolsó villanyt ő oltotta el, s a kétszobás lakás olyan lúgoskék sötétségbe süllyedt, mint amikor a nyersfotót fixíroldatba mártják. A férfi elhúzódott az asszony meleg testétől, mintegy a saját tartományába, hogy előhívja a nappal történeteket. De hát, valójában nem történt semmi. Az igazgatóék három hónapig voltak távol, az asszonyt még sokkal régebben látta. Másfél évtized óta végigkísérte a férfi emelkedő útját, felülnézetből, létráról, és alulnézetből, a padlót csiszolva, az évszakok különböző fénytöréseiben: és megfigyelte a nőt. Karcsú maradt, lányos, alig szedett magára valamit. Az asszony hajviseleteit az ezermester külön raktározta. Valaha rövidre vágatta a haját, s a sajátos arc, az arccsont mögé szorult szűk résű, sötétszürke szem erősen uralkodott. Az ezermester sosem mert nyíltan belenézni. De a kontyos korszak csöndes nyugalmat hozott, mintha egy széles folyó mellett sétálna, és sütné a déli nap. És éppen ezt a kontyot, ezt a langyosan illatos hajtömeget vágta le az olló! Ott maradt valahol idegenben, valami elegáns fodrászüzlet márványpadozatán, hogy aztán összesöpörjék, és aranylapátra tegyék. Föülte az ágyban, és maga elé dűnnyögött: *Aranylapátra, érted te ezt?*

*

Aznap este az igazgató elment valahová, lehet, hogy díszvacsorára, így zárható le legegyszerűbben ez a mozzanat, a felesége pedig áthívta magához *Zechmeister Antóniát*, egy öreg nőt, akit a kertés negyedben kegyelmes asszonynak neveztek. Kecses kis asszony, a bőre szattyánbőr módjára ráncolódik. Itt lakik a közelben, az egyik villa manzárdszobájában, amely hosszú éveken át lomtárul szolgált, s ő másfél évtizede úgy telepedett a kacatok közé, hogy semmit se mozdított el a helyéről, mert mindent ideiglenesnek érzett: még a vastagon lerakódott port se bolygatta meg. Aki járt nála, úgy vélte, ez a por tulajdonképpen aranyzemcsékkel van tele, és itt-ott még féldrágaköveket is találni benne.

- Nézze, Joli, maga intelligens nő - mondta Zechmeister Antónia olyan lejtéssel, ahogyan finom nők szoktak volt beszélni színpadon, két-három nemzedékváltással ezelőtt. - Ma már önök belenőttek ebbe. Kezd a stílus kötelező lenni. - Fáradt, de még mindig ibolyakék szemével távolabb nézett, mint a kert sötét tömege. - Nem, a kert méretei nem bírják el a tűzijátékot. - Keskeny barna keze a melléig emelkedett. - Azt mondja, Joli, hogy grillsütő? És van hozzá embere? Mert az ilyesmihez férfi kell. Forgatni a pecsenyét, kellő időben locsolni és kellő időben levenni a nyársról. Enélkül el se kezdje. És ne feledje, érkezéskor ott állnak, kérem, a hallajtóban, maga, Joli, és a kedves férje, s mindenki kezét fognak. Ez legalább negyedóraig eltart. De hiszen látott maga ilyesmit nemegyszer, fogadáson. - Keskeny, barna keze még magasabbra emelkedett. - És nem kell kiöltözni. Magának, Joli, még mindig stabil az alakja.

Zechmeister Antónia alig észrevehetően távozott, csöndesen kioldódott a sötétbe. *Lábujj-hegyen lépeget a padlásszobájában is, beszélt róla az ezermester odahaza, de azért mégis-csak fölveri a port, és az ott repked a pici feje körül.*

Joli még sokáig beszélgetett telefonon az egyik sorstársnővel, egy másik ipari vezető feleségével.

- Muszáj megcsinálni azt a *partyt*. Józsi fázik tőle, benne még annyi a gátlás.

- A *party* - a másik nő édesen ásított -, a te urad sincs odahaza?

Kiderült, hogy ugyanoda ment mind a kettő.

- Szerintem ez teljesen hiteles. Ugyanoda mentek - a másik nő belenevetett a kagylóba -, ugyanahhoz a kurvához. Aztán vigyázz, a *partyn* szarvascomb is legyen!

Ez a Teca teljesen barbár, tűnődött a leszakadt csöndben Joli, semmit se fejlődött.

*

Május elején júniusi idő! A virágok tömör kis perselyei már majdnem tele vannak mézzel, és a méhek sustorgó körforgalma is megkezdődött.

Az ezermester ütemesen meglocsolta az alapot, még egyszer ellenőrizte az akna méreteit, s aztán, mint valami nagy műnek, nekiállt, hogy az üreges téglákból fölépítse az állványt. Fanyar illatok úsztak át a kerten, kis légi folyosók nyíltak a frissen nyírt fű szagának, a szomszédék megvadult orgonabokrainak, s egy külön gyengéd kis légvonat, amely jácintillatot hozott.

A kora délelőtti nap rézsútos fényei átvilágították a világoszöld lombokat, röntgenfelvételt készítve a fénymázás levelek erezetéről. Tíz óra múlt valamivel, amikor az intézeti igazgató felesége lesétált a lépcsőn, hordozva bikinire vetkőztetett testét a gyengéd délelőttben.

- Jó napot, Gyenis - köszönt az ezermesternek olyan dallamosan, mint aki akaratlanul is beleviszi teste ritmusát a szavaiba. Az előbbi háttal állt a lépcsőnek, és az emelkedő téglasor szintjét ellenőrizte, mert a vízmértéket gyakran használta. Azonnal megfordult, s arcon ütötte a női test szinte fedetlen szépsége. Még sosem látta az asszonyt ennyire ruha nélkül. Zavartan és megkésve viszonzta a köszönést.

Az asszony két könnyű mozdulattal szétnyitotta a pilleágyat, és elhelyezte a napsütötte pázsiton. Ettől mintha a pázsit is a levegőbe emelkedett volna. Szatyrából napolajat vett elő, és félig lehunytt szemmel, a szertartás előáhítatában, kezdte ujjá hegyével bekenni a testét. Karjait magasba emelve, rótesbarna szőre fölparázlott a hóna alatt.

Az ezermester csontos hátával a téglafal fölött hajlongott, eltakarva azt, végighúzta a simítólapátot a hűvös habarcson, nem mert a nőre pillantani. Csöndesen gyülekezett benne az ellenállás, még inkább a harag.

- Kérem, Gyenis - szólalt meg sokkal később az asszony, és hangja nekiütődött a tömör csöndnek, mint egy harangnyelv -, kérem, Gyenis - ismételte lágyan. Ott feküdt a pilleágyon, térdeit magasra húzva. „Mintha én esztergáltam volna”, gondolta a férfi. - Volna itt egy hogyishívják... egy probléma - rutinosan idézte férje szokásos mondatfordulatát -, tudja, itt lesz nekünk ez a *party*... hallgat engem, Gyenis, kérem? Egy pillanatra csak abba lehet hagyni?... - oldóan fölnevetett.

Ott állt előtte az alacsony férfi, kifakult egykori zöld katonaingében, szerelónadrágban, nem is a testével állt ott, a csontjaival, amelyek átütöttek az ingen és a nadrágon.

- Nézze, itt lesz, tudja, ez a party - a nő nem nyitotta ki a szemét, sima szemhéja mint egy kifényesített kagyló, hosszú szempillája sötét és ragyogó -, itt lesz nekünk ez a grillsütő, amin maga mesterkedik! Na, most ezt kezelni kell. Már megrendeltem a pecsenyekacsákat, de hát ezt forgatni, locsolni, a húst időben levenni, tudja! És hát az én bejárónóm, ismeri, a Rózsi, az csupa kétbalkezes. Férfi kell ide. És maga mindenhez ért, Gyenis - kicsit elgyengülten kérdezte -, nem tenné meg ezt a szívességet?

Az ezermester csak a hangot hallotta, és az orrában érezte a testtel vegyülő napolaj illatát. Nézte a lábszár simaságát, a rezdületlen, tömör combot, s mintha bevérzett volna a szeme, mintha a torkából bugyogna a vér, mintha ez a sűrű ragacs az ajkán tapadna, nem tudott megszólalni. A harag, a szomorúság, a messziség, a ködök és a függönyök!

Az asszony a hallgatást igennek fogta fel.

- Tudtam, Gyenis, hogy elvállalja. Mert ehhez is ért maga. Mihez is nem ért? - féloldalt fordult, hogy a hátát napoztassa. A női hát, amely az egyenes válltól a keskeny csípőig gyengéd ívet rajzolt, sápadtan világított. S ezen belül az izmok erővonalai, a gerinc völgye s a csípőtáj tapintatosan párnázott telítettsége.

Gyenis a maga szőrcsigás, égett karjára nézett, és látta, hogy remeg. Csak a munkájával akart törődni, falat húzni a fekvő női test és maga közé, de a tarkójába égett a látvány. S most már nemcsak a karja remegett, de a gyomra is, az agyveleje is. Az ilyen dögöt, aki levegőnek veszi az embert, meg kellene ölni, ráfordulni sorsa tonnáival és megfojtani.

Mire végzett a munkájával, de lehet, hogy már sokkal előbb, az asszony eltűnt a pilleágyról.

*

A szótlán vacsora után azonnal lefeküdt, és olyan mély alvásba süllyedt, olyan különlegesen mélyített aknába, ahonnan talán nincs is visszatérés. Ott állt a bérház kapujában, amelyet furcsa módon alulról világítottak meg, s a kapu fölött a felirat, csupa huszonötös égőből kirakva: PARTY. Az egész házmestercsalád a ház szépítésén munkálkodott. Mosták a lépcsőház kikopott, homorú köveit, csiszolták a körbefutó vaskorlátokat. A kapu mellett oldalt egy verkli majálisszalagokkal díszítve, s a gépzene órák óta ugyanazt a slágert játszotta: *Tenyere-men hordom, Fölmosom a cselédszobát, Csak a szeme rám ne vessen, És szeressen...* Nahát! Persze a mulatságos szöveg, ez a jó vicc, csak őbenne élt így, évtizedek óta, és ha eszébe jutott, mindig elmosolyodott.

Jöttek sorra a vendégek, a legtöbben gyalog, de volt, aki kerékpárt, sőt, segédmotoros Dongót támasztott a tégláig meztelen falnak. Egy vörös fejű, kohászkesztyűs férfi megszorította a kezét. „Emlékszel rám?”, kérdezte. „Hogyne emlékeznék, még a temetéseden is kint voltam.” Ez az ember annak idején két henger közé szorult, s a tükörsima acél laposra hengerelte. Szomráki, az üveges bambán megállt előtte, és annyira nem előkelően megkérdezte: „Pacal lesz?” Utána cserzett bőrköténnyel odalépett egy sörgyári kocsis, aki még ökrös társzekeret hajtott annak idején. „Loptam neked egy láda Portert!” Nagyon furcsán keveredtek az emberek, már nem lehetett tudni, ki az élő, és ki a halott, és ő *jattolt* mindenkivel. Oldalt mellette állt a felesége, csak hogy ez nem az a felesége volt, aki valóban van, hanem a *másik*, aki a pilleágyon fekszik, és még sincs jelen.

Az urak repetáztak a marhagulyásból, a hölgyek megittak egy-egy nagyfröccsöt, két pohárköszöntő is elhangzott, hogy lám a Gyenis, hiszen a vak is látta, ez még sokra viszi az életben, mert nem ismer se ünnepet, se más szünnapot, és a keze meg pláne nem ismer ilyet. Az egykori telepi prédikátor, aki valamikor ingyentejet osztogatott, külön áldást mondott a kezére, melyet íme, megszentelt a munka, s egy szakszervezeti bizalmi, ma már szakszer-

vezeti lapszerkesztő, külön kiemelte a proletárököl keménységét, s a végén körülhordták a kezét, amint annak idején Szent István jobbját a körmenetben.

Későn ébredt, ahogy ő mondta, *elaludta a fölkelést*.

Az a bizonyos szombati nap volt, a party napja.

Az ilyen fegyelemhez szokott családban rosszat ígérő ritmushiba ez, akár egy betegség kezdete. Az asszony a férje fölé hajolt, keze a vállába akadt. Haragos volt, mert olyan titokba ütközött, amit nem tudott megfejtetni.

- Öt óra rég elmúlt! Fiam!

A férfi kiásta magát a nehéz alvásból.

- Na és? - felelt dacosan - elaludtam a fölkelést. Mára nem megyek be, szabadnapom van. Este úgyis ott kell lenni náluk a partyn - az ágy szélére ült -, van neked valami rendes ruhád? Valami nyári, mindenesetre valami tavaszi. - Az asszony elcsodálkozva hallgatott. - Most mit lehet ezen nem érteni?

*

A világoskék estében, amely egy belső tündökléstől olyan áttetsző volt, mint a tisztára mosott üveg, egymás után érkeztek az autók. Odabent a házban, a kertben, a konyhában minden elrendezve. Az intézeti igazgató és a felesége ott állt a kertkapuban, és fogadta a vendégeket. Az asszonyok szépek voltak, illatosak. Minden úgy folyt, ahogy az ilyen ünnepélyesség megkívánta. De a házaspár szívében idegesség. Az ezermesternek már rég meg kellett volna érkeznie, legalább egy órával a vendégek előtt, s még most sincs itt.

- Nem tudom, mi ütött belé - az intézeti igazgató két mosoly közt mondta ezt a feleségének -, odabent se látták egész nap, elmaradni bejelentés nélkül! - de lehetett érezni a hangján, valójában nem is méltatlankodik.

- Most itt a grillsütő, és sütheted - furcsa idegenség csapódott le az asszony szavaiból.

- Én ezt az embert húsz éve ismerem. Hűséges emberem. Pontos, megbízható.

- Én meg azt érzem belőle, ahogy hallgat, ahogy lenyeli, amit gondol... ez úgy utál téged, ahogy csak belefér.

- Engem? - újabb kézfogások, semleges, híg üdvözetek - hozzám, én ezt így tapasztaltam, teljes szívéből ragaszkodik.

- Majd kiszúrja a bőrömet a szemével, úgy bámul mindig!

- Mint minden nő, te is azt hiszed, hogy mindenki téged bámul - a hangja hirtelen megvilágosodott, mert az utca közepén megpillantotta emberét. Szokatlanul ünnepélyes, sötétbe öltözött, vézna kis ember. Eléje sietett: - Na végre, Gyenis, már nagyon vártuk!

Az ezermester egy karmozdulattal előreengedte feleségét. A kövér asszony arca az enyhe kaptatón kifényesedett.

- A feleségem.

Zavarában az asszony csak ennyit tudott kimondani: - Köszönöm, hogy meg tetszettek hívni.

- Menj, foglalkozz a vendégekkel - szólt rá feleségére a szokásosnál keményebben az intézeti igazgató.

- Te mondtad neki, hogy hozza el az asszonyát?

- Semmit sem mondtam.
 - Akkor milyen alapon? Hogy merészeli?
- A férfi gyámoltalanul széttárta a karját.
- Most már mindegy.
 - Összeeresztenéd ezt a tramplit a vendégekkel?
 - Hát most mit csináljak, mondd?
 - Azonnal odamégy Gyenishez, és megmondod neki, küldje haza az asszonyát. Addig én be se megyek.
 - Értsd meg, nem tehetem.
 - És te tartod magad vezetőnek. Te szoktál tekintélyről beszélni. Rendről. Anarchiáról.
 - Nem köphetek az arcába, ha már így történt, ilyen bután.
 - Akkor majd én.
 - Joli, megkérlek nagyon...
 - Gyűlölöm benned ezeket a hazug, áldemokratikus gesztusokat. És a gyávaságodat. Hogy még mindig megjátszod magad a melósoknak, mint tíz évvel ezelőtt.

*

Lefelé már sokkal könnyebb volt az út a kis utcából, mint jövet a kaptatón. És a *lényeg* is elrendeződött. Az asszony belekarolt a férjébe, oldalt melegített a teste.

- Bazsarózsa! Érzed?

A domb alján beültek egy bisztróba, megittak egy üveg bort. Az ezermester arca fekete volt a szégyentől.

- Mégiscsak el kellett volna hívni azokat a tegnapi haverokat.
- Milyen tegnapi haverokat? - az asszony nem értett ebből semmit.
- Akkor többen lettünk volna. És kirámoľjuk az egész bandát.

S valahogyan az a tegnap éjszakai party folytatódott. Az egész háromemeletes ház ki volt világítva, huszonötös égők fűzére mindenütt, a homlokzaton, a gangon, a keskeny lakásajtók és a közös vécék fölött. A ház kapuja mellé valaki kiszögezett egy táblát: *Tiszta Udvar, Tiszta Ház*. Az első emeleti szabóműhelyben, amely a lakók emlékezete szerint több mint öt éve megszűnt, kattogtak a lábbal hajtott varrógépek, s egy álarckészítő kirakta készítményeit az udvar közepére.

A vékony tetőgerincen két ezüst macska szerelmeskedett.

Króm és bazalt

Összevissza fecsegték, félészavakat mondtak, a kora reggeli dialógusok vágattak-botladoztak a kétszoba-összkomfort közlekedő ösvényein. Mint ahogy az nyári vasárnap reggeleken szokásos házastársak között, mialatt az egyik fél borotválkozik, a másik a szemhéját festi, melltartója pántját igazítja. A készülődés beidegzett mozdulatai és alattuk a rögtönzött szöveg.

- Már ötödször ordibálok neked - az asszony egy székről a könyvvállvány felső polcához ágaskodott -, ha nem tudnád, engem nem lehet csak úgy beszélni hagyni, mint üres szobában a rádiót.

Okos, mert vicces - a férfi az ajak és az orr közötti kényes részt kaparta, s megvolt benne az új férjek leltározó jókedve. Egyévi kötetlen viszony után négy hete házasságok.

- Oppardon! - a fiatal nő megtorpant a fürdőszoba küszöbén, nézte a férfi sápadtbarna testét, amit a zuhanyrózsa pirosra csapkodott. - Amíg csak *úgy* voltunk együtt, sose vittél kirándulni, csak koncertek és bűdös presszók - ő is jókedvűen leltározta a férfit.

- Az emberszagú presszók - derekára frottírtörülközőt csavarva a férfi kilépett a gőzből -, áldassanak a jó bűdös presszók, mindörökké, ámen! - vizes testtel leereszkedett egy karosszékre. - De most, a legalitásban sorra kerül az anyatermészet - vizsgálta az asszonyt, aki vérpiros pantallót húzott magára. - Köldökig vérben, végiggyalogoltál egy csatamezőt, kedvesem! - A nő könnyű, világos haját szétborzolva, belebújt a tojáshéjszínű nyakas blúzba. - Számítok rá, sőt tartok tőle - nevetett -, hogy képtelen vagy teljes napon át elszórakoztatni, ezért keresek magamnak egy könyvet. Kivételesen nem a tiédet.

- Jobb is. Remélem, *csakis mai amerikaiit*. Ahogy egy ifjú írónk mondta volt. Micsoda tündéri gög! Csakis egy elkényeztetett, gyanútlan ifjú engedhet meg magának ilyen pózos, vagyis elszegényítő elveket.

A nő szembefordult vele, félhosszú haja a vállára hullott.

- Szeplő! - kiáltott a férfi - a nyár első valutái az orrodon.

- Marha! - a nő újra hátat fordított, s folytatta a könyvkeresést.

A férfi meghatódva nézte. Nála egy fejjel alacsonyabb, pedig ő sem magas. Csupa gyengéd vonal, és mégsem törekeny. Ha ez a pillanat így megmaradna. Ismerve az idő anyagát, ez, természete szerint, azonnal felszívódik egy másik időbe. Pedig milyen jó lenne megőrizni a ritka pillanatokat. A nagy egységek felzabálják a kicsiket.

A nő újra közeledett feléje, kezében kinyitott könyv.

- Nem vagy te kegyetlen a fiatalokkal? Úgy beszélsz, mint egy sikertelen idősebb író, holott nem vagy az.

Ez a lágyrészekbe hatolt.

- Hát nem tudod? Sikertelen is vagyok. Idősebb is. Meg minden.

- Marha! Lekéssük a tízhúszas buszodat.

- Akkor lekéssük. Az igazság megér ennyit.

- Te *ilyen* keserű vagy? Hát mi szerettél volna lenni?

- Ember. Amikor hagytam magam megszülni, ezt el is döntöttem.

- Lett volna mód nem születni?
- Azt hiszem, igen. Minden elvetélés az utód sikeres ellenállása.
- Ez nagyon mutató. Írd le a noteszodba.
- Túlságosan is mutató. A magamfajta sikertelen és öregedő író ilyesmit már nem írhat be magának.
- Én, hál'istennek, nem vagyok író. De ha író lennék, tudod, ki szeretnék lenni? Beauvoir. A tévedései nélkül.
- Én Beckett. Ő sose téved - a férfi rohant öltözni.
- És mégis, hová viszel? Titok? - kiáltott utána a nő.
- Egy harminc év előtti hegyre. Egy hegytetőre. Lehet, hogy már elhordták. Zsebkendőben.
- Ne játszd meg magad. Presszó lesz abból.

*

Mikor Dömösön szálltak a buszról, amely ömlesztett húsként szállította az emberanyagot, az apadó Dunából édeskés iszapszag áramlott.

- Öregfiú! - egy szürke Renault fékezett mellettük. Érces trombitahang, csíkos garbó alatt széles mellkas, túl szőke pihehaj. Alacsony, széles férfi lépett ki a kocsiból, már túl a fiatal-ember koron, de egy fiatalember üzemelő biztonságával. Halvány szeplős karjával átkarolta a nő egyenes vállát, aztán arcon csókolta. - Hallom, összeházasodtatok. - Pártoló mosollyal nézett rájuk. - Beugrunk hozzánk? Elly majd összekotor egy kis maradékot. Van egy-két megkezdett üveg is. Na? - karja még mindig a nő vállán, szeme körül a jóakarát kutyaráncai. Mellbe csapkodta a férfit. - Hogy döntesz, öregfiú?

- Neki valami más ötlete van - szólalt meg az asszony, valami elemezhetetlen zavarban, és a bőre lassan, egyenletesen kipirult. Ez nem is a bőre, ez a bőr alatti bőr, gondolta a férj, átvéve a nő zavarát. Nézte, sokáig, mereven a másik ember karját, amely a szép egyenes vállon feledkezett. Most az kellene, hogy az asszony szeme az ő szemébe akaszkodjék, szólj rá, hogy vegye el a mancsát, küldd el a francba! De az ezüstösre festett száj mosolyra húzódtott. - Mit gondolsz? Menjünk?

A következő csönd már mélyebb volt, szakadékosabb. Az ismerős elég gyorsan kapcsolt. Törékeny viszonylatok. Most mi az ördögnek dobja be magát? Lecsúsztotta halvány szeplős karját a nőről, és nyirkos tenyerét hűvösen érdes cájgnadrágjába törölte. Még motyogott is valamit. Nem, akkor nem.

- Jóba voltatok? - kérdezte a férfi az út menti vendéglő teraszán.

- Kérem, előre megmondom - lépett hozzájuk a pincér, vékony volt, túl hosszú, az arcán kettős-hármas csoportban barna pörsekenések -, májunk, Colánk, mindenféle zónánk elfogyott, csakis halászlé és natúrszelet. - Nagyon rövid ügy, ugyanis lerohant, és aztán... - Dobott? - Nem dobott, lemorzsolódott. Csak nem vagy féltékeny arra, ami *volt*? - De igen, ha tudni méltóztatod. - Akkor miben tetszenek megállapodni? - a pincér hosszú árnyéka közéjük hajolt. - Ha nincs más - nem szerette a májat -, ha nincs Cola - utálta a Colát -, akkor mi elmegyünk. - De kérem, halászlé, natúrszelet, Rocky! - Elmegyünk! - üvöltötte a férfi, s mint egy szomszédos teremből, úgy hallotta saját üvöltését.

Tovább az országúton. Legalább öt ismerős integetés kocsikból. - Ez az állat azt hiszi, hogy ha Hemingway-szakállat növeszt, akkor ő már Hemingway - próbálkozott a nő. A nap iszonyúan égette a hátukat, amint másztak fölfelé az értelmetlen kaptatón.

- Szóval, a szeretője voltál - makacskodott a férfi -, jött, leakasztott a fogasról ez a sikersvihák. Kedve szottyant, lefektetett. Én meg a kimaradók és kihagyottak szent nevében szocialista oltár elé vezettelek. - Abbahagyod vagy folytatod? - Folytatom. - Tarkójukról a hátukra folyt az izzadság. Kicsorbult kövek és gnómnövésű bokrok között kapaszkodtak. Az asszony szembefordult vele. Mélybarna volt a szeme, de ebben az érzékeny tükörben most alig látszott valami fény. - Én itt hagylak, érted? - A férfi nem felelt. Maga elé szegve fejét, ment fölfelé a hegyen. Az arcát bádogfényű nap verte. Mondott valamit, de nem a válasz hiányából, a csönd természetéből érezte meg, hogy a nő már nincs mellette. És látta is, hogy lassan megy lefelé, a gyűrött kanyarban. Csiszolt köveken futott utána. - Ne hagyj itt! - kiáltott már messziről, s mire kifúlva utolérte, szólni se tudott. Az asszony megállt, ránézett, s aztán visszafordult vele.

- Nem akartalak bántani - mondta jóval később a férfi -, azonkívül, mindjárt ott leszünk. - Hol? Hol leszünk? - ismételte az asszony minden jókedv nélkül. - A legszebb táj, amit valaha láttam. Csupa virág, még ilyen forró nyárban is csupa virág, és a hatalmas csönd. Az ember azt hiszi, hogy belefut a végtelenbe. Vagy hogy ül egy repülőgépen és repül. Az apámnak volt itt valaha egy viskója. Szappanládákból szögelte össze. A ládákon rajta volt a szappan védjegye, futó szarvas. - Újra kapaszkodtak fölfelé. - Egy egész nyarat itt töltöttem. - A nő most sem szólt. - Most már igazán ne haragudj. Elfogott a düh. A nemtudommiyan keserűség. Hogy ezek a rohadtak... hogy még te is megvoltál nekik. - Nekik? - Neki. Az ügyesek szövetsége. Ezek a minden hájjal megkent ravasz stricik. Jó gyerekszobájuk volt, jó iskolákba járatták őket, mindig jól helyezkedtek. Jöhet bármilyen rendszer, nekik foglalt helyük, pozíciójuk, autójuk. Negyvenöt után ők tanultak meg elsőnek oroszul, később elővették az angolt, a franciát, a németet - barnasága alatt kifehéredett az arca, átélte egész gyűlöletét. Az asszony csodálkozva nézett rá. - Hogy miket kapszolsz te itt össze! Igazán *te* mondd ezt a sok zagyvaságot?

Ott álltak a hegytetőn. Fiatal kertek, víkendházak, kék nyomós kutak és villanyvezeték. A férfi megtorpant. - Igazad van. Hülye kombinációk. Sokat szenvedtem, kihagytak mindemből - mondta csöndesen maga elé, s csak most emelte föl a szemét. Szétnézett, elbizonytalanodott. - Hát ez volna? Ez nem az, amit én magamban látok. Nem ismerem rá. Harminc év. Azóta... hát ez egészen más! Errefelé kecskék vonultak, nagy tögyű, szomorú állatok. Vitte őket az éhség, a falánkság, saját együgyű butaságuk. Az ég pedig úgy feküdt ezen a hegyen, mint egy tenyér.

Fölkapta a fejét, mintha állon vágták volna. - Ezt nézd! - az előbbi áramkörbe kapcsolódott, a gyűlöletbe. Hatalmas épület torlaszolta el az utat, az eget, a láthatárt. Beton pulykalábakon állt, és testét a levegőbe lökte, mint egy torpedót. Bazalt, acél, üveg és króm. Körülötte a kert szigorúan beosztott parcellái: az egyik kockában kék virágok, a másikban világoszöld pázsit, a harmadikban csillanó víz, s mindezt geometriai rendbe foglalta a vakszürke beton. A feketére festett vaskerítésnél egy fiatal, húsos férfi állt, sortban, égőpiros ingben. A fiatalember csupa erő, csupa kékesfekete haj, karján, lábán, mellén acélkék sörték.

A férfi a kerítéshez lépett. Átszólt a lakkozott fekete vasrudakon.

- Ehhez nem volt joga - mondta emelt hangsúly nélkül, mint egy beszélgetés közepén, hogy éppen csak befejezzon egy gondolatot.

A tulajdonos gyanakodva figyelt, mert nem értett semmit. Azt sem, hogy honnan került a kerítés mellé ez az ember. - Vízet vagy micsodát? - kérdezte ráncolt homlokkal, mint a nagyothallók.

- Ezt önnek nem volt joga ide építeni.

A tulajdonos a pázsitra helyezte műanyag öntözőkannáját. - Hogy micsoda? - még mindig a saját hallására gyanakodott.

- Ezzel itt megváltoztak az arányok. A szépség sok ezer éves arányai. Elvette az emberektől a hegyet. És elvette tőlük a távolságot. Iderondítottak.

A tulajdonos most már minden szót értett, de nem értette a szavak célját. Hitetlenkedve nézte a fáradt, lelassított reflexű embert, aki ott állt a lakkozott vasrudak külső oldalán.

- Mert építeni ugyanolyan felelősség, mint gyermeket nemzeni. És most majd itt áll ez a... ez az... ez az objektum, igen, ez az objektum! Száz vagy kétszáz évig. És mint tájékozási pont, még a térképre is rákerül.

- Asszonyom, nagyon megkérem, vigye innen ezt az embert, mert kimegyek, és laposra verem.

- A stílus! - a kerítés túlsó oldalán álló szinte felélénkült, mintha örülne valaminek - a stílus pontosan illik az épülethez. A nő férjébe kapaszkodott, húzta, cipelte magával, lefelé a hegyről, a fényesre csiszolt köveken.

- Ez a pasas beleépített az álmaimba!

S ahogy ez eszébe jutott és meg is fogalmazta, már nevetett. Ez a nevetés a kora reggelből hangzott, amikor még gyanútlanul borotválkozott a tükör előtt. Az asszony átvette a hangot is, a nevetést is.

- Marad a presszó.

- Milyen igazat beszélsz! Valami mégiscsak megmarad.

Az autóbusz ugyanolyan zsúfolt volt, mint idefelé. A rakomány forró, egylélegzetű. Megálltak a lábukon kapaszkodás nélkül.

Hogyan hal meg az elefánt?

Ünnepeltek valamit? Nem, nem ünnepeltek semmit. A szokásos társaság. Éjfélhez még végtelen sok idő hiányzott, de már kezdtek a sokévi átlag szerint belefáradni. Mibe? Abba, ami ezeknek az estéknek tartalmi része, a semmibe. Az évek óta bejáratott üresség, egymás arcán a hálószerűen feltérképezett unalom, Lola asszony visszhangosított öndicsérete. Igaz, újabban meleg szendvicsek helyett *meleg vacsorát* ad a háziasszony, férje, aki egy iparművészeti bolt vezetője, tipegve szolgálja föl a sültet, nyakába akasztott mackó- és méhkasminás párizsi zsúrkötényben.

Zöldi, a rendbontó, fél tizenegy után érkezett, de úgy vélte, még mindig nem elég későn! A szobák egymásba nyitva, a füst szétbomló spiráljai a perzsák és a mennyezet között, a *Madame Rochas-parfüm* bontatlan illata a levegőben. Zöldi hosszú lábait illetlenül kinyújtva, mint egy sorompót a megközelíthetőség határán, félig fekve a rackaszőrrel bevont fotelban, egy palack maradék whisky társaságában, berendezkedett a lelki emigrációra. Gyakorolt képessége volt a *távol maradni tudás*, holott Lola asszony azonnal szerzett neki halat, és a fülébe sustorgott a Velencébe küldendő gobelinjeiről, amihez persze - nem mondta ki! - Zöldi segítsége is kellene.

Odakint az előszobában bűbajos *biedermeier harangjáték*, tehát újabb érkezők.

Valaki, a társaság központjában, éppen egy viccet mesélt. „*Ezerhétszáz gramm egy normális emberi agy...*” Koncsek Kamilla, előlegezve a poént, gyöngyösen föl kacagott. „*Ráteszi az Úr a serpenyőre az agyat, és gondterhelten megkérdezi a közéleti férfiútól: lehet valamivel kevesebb?*”

Most léptek be az újonnan érkezők, ismert házaspár. Szép nő, távoli-kékszemű, kéknek, szürkének s belülről izzó parázsbarnának nagyszerű sugárzása! magas, inkább a tartása miatt, könnyedén hordja mattfényes vörös hajrengetegét, ezt a súlyban is jelentős tömeget, mint valami köd fölötti, délutáni napsütést. Zöldi hosszú idő óta erre a pillanatra várt, tudta, mert kívánta, a várakozás percei, napjai, hónapjai, sőt esztendei után a nő, megérezve az ő jelenlétét, kívárva az elkerülhetetlent, valamikor majd megnyomja *ezt* a csengőgombot, elviseli *ezt* a harangjátékot, hogy beléphessen abba a körbe, amely kivédhetetlenül az övé! Két vagy három év óta nem találkoztak, nem is látta őt! Holott képzeletének útjain állandóan ott volt; látta kora reggel a kémiai intézetbe menet, kis gyaloglás a fasorban, hogy megmutassa haját a két sor gesztenyének, s az autóbuszmegállót, ahol hosszú karjával int, tessék megállni, fölvenni őt!

*

Ebben a házban nem kell körüljárni, kezet fogni, itt bevált *ellenszokás*, aki jön, leül, ahol éppen helyet talál magának. Lola asszony körülzibongja a házaspárt, lekuporodik lábukhoz, néhány alig leforgatott sztori, félretett roston sült hal, whisky, gin, barack, kinek mi, s közben a *gobelinek*, a velencei fesztivál, a Várakozás Kapuja kivilágítva, és minden egyéb.

Zöldi mély foteljának víz alatti világából mereven figyeli a nőt, mikor néz ide? A nő egyáltalán nem néz ide, a nő körül, mint zátony körül a tajték, összeverődött az egész társaság. Ez utóbbit azonban (zátony körül a tajték!) a kékfekete barkós vadember, Olcsai látja így, mert rosszkedvű és dühödt, ma adták vissza verskötete kéziratát, pornográfia címen. Pornográfia és ő! aki a női szemérem húsos-árnyékos bujaságát is csak alibiből, tehát erős megalkuvással képes kimondani! Ezért kell reklámszövegekből tengődnie. Mi az, hogy szerelem? Csak

egyházilag szentesített szerelem létezik? A nemek egyenlőségének nincs szerepe? És a mitológia? És a világirodalom?

Éjjelfelé a társaság polarizálódik, részint a gyönyörű vegyész nő körül, részint a húsosan egybeszabott külpolitikai kommentátor asztalánál, ahol a hivatalos álláspontnál sokkal légneműbb nézetek bugyborékolnak a felszínen.

Zöldi víz alatti páholyából végiglátni az egymásba nyílt szobákban, a hangmontázs is tökéletes, ahogy - és ezt csak eleven emberi közösség képes előállítani! - mondatok, kacajok, kettéharpott szavak mozaikjából kirakódik egy tökéletes társadalmi remekmű, amely éppen attól olyan félelmetesen valóságos, mert teljesen elvont és teljesen befejezetlen.

A gyönyörű vegyész nő föláll, kiemelkedik a hússzínű női karok, hajas és kopasz férfifejek gyűrűjéből, átmegy sudáran a hallon, egyenes válla fölött félfordulattal visszanézve. Mint a folyó sodrába, úgy kell belépni az illatába, gondolja Zöldi, és utánamenne, mert a csigolyák pontos szerkezetén forduló fej őrá irányul. Menne, de valaki, akit általában mérföldes távolságból is kerülni szokott, bizalmasan melléje húz egy széket, azzal a szándékkal, hogy elkezd beszélgetni. Úgy szólítja meg, hogy közben ő is az eltűnő asszony után bámul.

- Látom, maga is Júlián feledkezett! Hogy milyen nyíltan csinálja ez a gyönyörűség, ugye? Ez, szerény véleményem szerint, imponáló. Figyelje csak, mindjárt utánahúz a fiúja.

Zöldi összefoglalja magában minden utálatát, mosolygósan brutális.

- Lenne szíves időnként lábat mosni? - csontos arcán, a száj mellett, kiélesedik két merőleges ránc. - A *dezodoráló*, amit maga üdvöztetőnek vél, csak kiegészítés. A lábat szappanozni kell. Kefe és meleg víz.

A másik szédelegve föláll, hátrálva távozik. Zöldi, nagyot lélegezve, kimegy az asszony után az erkélyre.

*

Mindössze két állólámpa világított az egybenyitott szobákban. A szőnyegek vörös húsában két aransárga pecsét. A beszélgetés ellustult: ez már a kábulat második hulláma. Lola asszony tudta, időnként egy-egy újabb rakétát kell begyújtani, az ember végül is nem tűrheti, hogy idő előtt szétzúlljenek. Hogy beléjük szabdaljon ollóival az unalom, a csömör, és ezzel az érzéssel menjenek haza. A férje tehát nyakába vetve a mackós-méhkasos párizsi zsúrkötényt, behozta az élénken savanyított bablevest. Ettől némi lelkesedés keletkezett. Persze mindenki észrevette a vegyész nő és Zöldi hosszas távollétét, de ez csak fokozta bennük, beleértve az érdekelt férjet is, a kellemes feszültséget.

Valaki mély rezgésekkel a hangjában a következőket magyarázta:

- A szocializmus jelenlegi állása helyreállította az egyéniség jogait, messzemenően figyelembe véve az idegrendszerben rejlő eltéréseket, szinte a gének parancsait, figyelve származásra, iskolázottságra, hogy úgy mondjam, az intellektuális színvonalra. Ma már nincsen lelkiismereti konfliktus az emberekben.

A többség úgy nyelte az ősz úr szavait, mint a csőtésztát, nem is annyira a rágó-, mint inkább nyelőizmaik bevetésével. A beszélő úgyszólván mindenkit érdekelt, szószerűen egykor elhagyott lelkész, jelenleg a Népfront eszméinek szolgálatában.

A dolgok mögött azonban, már ami az igazi érdeklődést illeti, *wolfram-szálként* vibrált az izgalom, vajon meddig lesz távol, erkélyen, ködzuzmós éjszakában, isten tudja hol, Júlia és Zöldi? A gyönyörű vegyész nő férje, közismert filozófus, melleleg egyetemi tanár, képtelen

elviselni ezt a magasfeszültséget, s ezért a volt nagyhitű lelkész monológja közepén a konyhába távozik, hogy Lola asszony mell fölötti részébe csókolhasson, mert a háziasszonynak erre is gondja volt: *a juttatások arányosítására*.

Az újabb megpróbáltatásban, ahogy ez lenni szokott, összesodródtak a jelenlevők. A végtelen unalom és végtelen várákozás kivézteti az embert. S ezért, minden áltapintatosság és marasztalás ellenére, többen is úgy érezték, itt a pillanat menni, menekülni, búcsú nélkül! Ám a tehetetlenség, amely annyira képes megbénítani az őszinte akaratot, elgyengítette őket. Csak egy távoli sarokban, úgyszólván egy pókháló jelképes pókjaként olyasvalaki figyelte őket, akiben a tudatos kívülállás már-már egy igazságosan elfogult ügyész dühével volt azonos. Fiatal homlokára, fiatal arcára hirtelen megőszült haj zúdult. Ez az ember mindig azt mondta a telefonba Lolának: *nagyon sajnálom, nem érek rá* - és mégis mindig eljött. Ilyenkor az a bizonyos lelki akkumulátor feltöltődött undorral meg gyűlölettel. Erre volt szüksége talán.

*

Az unalom rosszabb, mint a fertőzött levegő; az unalom dühítőbb, mint a delírium. Egyszerre többen is érzik, a bableves babjai súlyosabbak, mint a kavicsok; hogy a Madame Rochas-parfümtől szörnyűségesen hányni kell! Vízözön előtti pillanat. És Zöldi meg Júlia még mindig sehol, azaz, még mindig az erkélyen! De az is lehetséges, hogy az erkély végre is eloldódott a háztól, és most már fönt lebeg, valahol a szputnyikok társaságában, egy erkély a műholdak között! Júlia lehetne állócsillag valóban, izzó egy helyben forgással, halvány nyári égen, a Csillagterkép előkelő helyén!

Egyszer csak, amikor senki sem várt ilyesmit, éjfél után szólt a telefon, halkán, kitartóan, galambkurrogással. Olyasvalaki emelte le a kagylót - egész biztos, hogy szerencsétlen pillanatban! -, akinek csekély a társasági gyakorlata. Kezében tartva a hallgatót, inkább közölve, mint megrendülve, belemondta az érzékeny csöndbe:

- Öngyilkos lett Laczó! Leugrott. - Csupa kimeredt arc. - Az Opera karzatáról - nyögte tanács-talanul.

- Ki telefonált? - kérdezte szép, kiegyenlített hangon Lola, mert őt elsősorban a *forrás* érdekelte.

- Azt én nem tudom - válaszolt rajtakapottan az ügyetlen társasági ember, kezében lóbálva az elnémult kagylót -, nem mondott nevet.

- Hogy a Laczó Tibi! - kiáltott fel egy nő, hitetlenkedve, de máris elfogadva a halált.

- Ez olyan szörnyű, hogy nem is lehet igaz! - szólt a madárfrizurás Koncsek Kamilla a maga üdeségével. Lola asszony arra gondolt, Koncsek Kamilla, történjék bármi is, mindenhez hozzáteszi, *ez nem is lehet igaz!*

Valaki a nyitott erkélyajtóra nézett: *Ha most Ők lépnek be, pórusaikban a tündöklő boldogsággal!*

- Nekem ez az ember *valahol* mindig szomorú volt - jegyezte meg egy másik nő eltűnődve, és megismételte a neki fontosat: *valahol*.

- Hogy ilyesmi az eszébe jutott! Beosztás, egészség, mindene megvolt - szörnyülködött egy harmadik nő.

- Az a halság, az a szükséztavúság! - ez már Olcsai volt, a pornográf szerző.

Mindenkinek volt egy szólama az atonálisan hangszerelt döbbenetben.

- Van ebben valami *hogyvismondjam* - ez újabb véleményből kihallatszott a bizonytalan fenntartás, egy formálódó gondolat, de ez is csak belső használatra.

A félig behajtott erkélyajtó felől nedves hideghullám löködött a szobába. Lola asszony férje engedelmesen fölállt, hogy becsukja az ajtót.

- Maradsz! - szólt rá fogai közül az asszony, s ő fél fenékkal azonnal visszaült.

A filozófus úgy érezte, a tilalom neki szól. Ha pedig neki szól, akkor becsületérzése érdekében azonnal tiltakoznia kell. Mindenki őt figyeli, vajon most mire készül! Fegyelmezettsége, amit általában többféle előjellel emlegettek, de amely már annyiszor megmentette őt, egyetemen, pártaktíván, odahaza, az éles szembenállások pillanataiban, most váratlanul kiürült a szervezetéből. Neki most föl kell állnia, át kell mennie a félhomályos hallon, hogy mindenki érezze, ami majd ezután következik, kiszámíthatatlan. Félelmetes pillanat. S valóban, amikor fölemelkedett és elindult, Koncsek Kamilla, szemmel követve a férfi tömör alakját, boldogsággal és rettegéssel arra gondolt, gyilkolni fog, végre, gyilkolni fog.

A filozófus kirántotta a félig behajtott erkélyajtót, szívéig döfött a félelem. Az erkélyen nem volt senki. Egyszerre érzett megkönnyebbülést és csalódást. Visszasompolygott a helyére, nem is szomorúan, inkább hétköznapián, töltött magának és ivott, többször egymás után.

- Az egészben az a döbbenetes - Lola asszony úgy érezte, meg kell szakítani a csendet -, hogy éppen az Opera karzatáról... ez a szerény, finom Laczó...

A filozófus, úgy is, mint a gyönyörű vegyész nő férje, ott ült, nagy fejét mellére ejtve. Mindenki őt figyeli, és közben tűrhetetlenül világosodik.

- Szelíd élet, robbanó halál. Műfaji következetlenség - kockáztatta meg a külpolitikai kommentátor, nyugtalan várakozással. Most vagy nevetés lesz ebből, vagy durva rendreutasítás. Semmi sem lett.

A szennyszürke reggelben a lakás elvesztette meleg puhaságát, szálkásak lettek a körvonalak, a mennyezeten kiütközött egy tavalyi beázás.

- Istenem, még most is hallom a hangját - ez újra Koncsek Kamilla -, a múltkor összefutottunk a Vörösmartyban... Itt hideg van, Lolácska!

- Mire vársz? Kapcsold be a hőszugárzót! - szólt rá Lola asszony a férjére, türelmetlenül.

A férfi zavarában motyogott valamit.

- Eddig olyan jó volt a hangulat, és most ez a telefon... Szegény Laczó! És hogy a karzat!

- Hallgass!

- Igen, a karzat, asszonyom - szólalt meg a fehér hajú fiatalember a sarokból.

Koncsek Kamilla fölugrott, remegett a kihűlt szobában.

- Félek! - kiáltotta megbicsakló hangon, és lépteit aprózva kiszaladt.

Egymás lecsupaszított arcára néztek: ahogy a reggel ráncokat véselt a homlokukba, a szájuk köré. Leszakadt róluk a mosoly, szemükben kialudt az udvarias figyelem.

- Igaz is - mondta a volt lelkész -, hogy teheti ezt valaki ilyen feltűnően, ilyen drasztikusan! - körülnézett. - Ez igenis közösségellenes.

Koncsek Kamilla jött vissza csapzottan, nem találta meg a vécét.

A társaság ekkor már indulattal tárgyalta az öngyilkosságot. Hajtotta őket a düh, hogy nem tudnak mozdulni innen, hogy összezárja őket az undorító megszokottság.

Koncsek Kamilla, megkapván az eligazítást, újra kiment.

- Furcsa dolog, de fölötlik bennem - mondta valaki fontoskodó hangsúlyozással -, volt-e joga Laczónak öngyilkosságra?

- Talán alkotmányba foglalnék az öngyilkossághoz való jogot? - gúnyolódott egy mellette ülő.

- Alkotmányba, nem alkotmányba! Mindegy. És ha éppen ültek volna odalent, és agyonvág három-négy embert?

- Látod, öregem, ez szempont. Nem is utolsó.

*

- Etikai kérdés - talált váratlanul magára a filozófus -, itt van például az elefántok szemérmes halála; ősi ösztön. Tudni kell elbújni a halállal. - Figyelte a hatást, a mondat papírra kívánczik. - Legalábbis az én véleményem szerint.

- Magának van véleménye? - kérdezte a sarokból a fehér hajú fiatalember, inkább szomorúan, mint dühvel.

Lola asszony érezte, ha most nem lép közbe, sokéves munkája omlik össze.

- Egy pillanat! - mondta, és meleg hangja átsütött a hajnali kietlenségen. - Arra gondoltam, jó lesz egy forró tea!

Férje szó nélkül nyakába akasztotta a mackós-méhkasos párizsi zsúrkötényt, és kiment a konyhába, hogy föltegye a teavizet.

Az öregasszony

1.

Az ablak hűvös négyszöge vonzotta csupán; a félhomályos belvilágból, melyben olykor megcsillant egy-egy kontúr, ez a négyszög vezetett ki egy tágasabb s ha nem is otthonos, de szellős világba. Mintha szelíd imbolygással hamuszemcsék milliárdjai ereszkednének le a magasból, olyan volt a majdnem uralkodó szemidegbetegségén túl a mozgások, színek, sőt halmazállapotok összessége. De a néni ez alól ravaszul kisandított. Ilyenkor persze csupán ismereteire és nem látására bízhatta magát. Tapasztalati világa mégsem volt statikus. Nyolcvan esztendőn át finom hallást, visszerektől és ödémás duzzadástól mentes lábat és nagy-szerűen engedelmeskedő kaméleonszellemet mondhatott a magáénak. A kaméleonszellemet jó értelemben kell tudomásul venni; a védtelen gyerekek s kivált az öregnek múlhatatlan szüksége van a hasonulás művészetére. A vénülés diplomáciája ez. Olykor persze igénybe kell vennie a menekülés tintahal-manővereit is, az értelmi vegyi háború aktívabb eszközeit; a vénséghez azonban leggyakrabban a hasonulás finom s már-már nemes csalásai a legilleszkedőbbek.

De az ilyen történelmi alakulat, mint egy nyolcvanesztendő öregasszony, aki évtizedeken át tanított, tanítói családban élt, s aki nem passzívan szemlélte, hogy nemzedékek bukkannak fel, s ugyancsak nemzedékek hullanak gödörbe; ha igazi személyiség, akiben az életismeret csontozattá válik, nemcsak hasonulásból, alkalmazkodásból áll; nemcsak apró trükkök kieszelője, hogy így hosszabbítsa meg életét, de ugyanakkor harcos is, aki sodrásnak ellenében is képes gázolva, taposva a hullámokat a maga lemeztelenített eszményeit szolgálni.

Az ablak hűvös négyszöge vonzotta csupán, s bár hideg téleleje volt, a halványzöld cserép-kályhához, mely a lignittel kevert széntől csak kínlódva fűlt át, végső szükségben flyamodott. Kedve szerint céklaszínű nagy posztótakarójába gubózott, s olyan picinyke lett, olyan légies, mint a poligonium pelyhe, melyet a szél ragad tovább. Szemközt vele, a falon, ott függött ovális keretben kisárgult fényképe, egy nagy méretű mellkép, mely fénykorában mutatta őt, abból az időből, amikor a klasszikus híru evangélikus líceumban magyart tanított és külön tantárgyként latint. Léte a lakáshoz kötötte vagy a lakás körzetéhez, ahol vásárlásait intézte, s ahhoz a néhány utcához, mellyel sétaként napi útját megtoldotta. Sárgásfehér volt az arca, alig ráncos; áttetsző és megvékonyodott. Ebből a komoly derengésből sötétlett ki, arányos távolságban a vékony ornyeregtől, szokatlanul fekete fényű, csalókan fiatal szeme. Csakhogy úgy tűnt, a pupilla néha ijesztően összezsugorodott, mint a téli bogyó, s nedvesség lepte el, inkább lecsapódó pára, mint könny. Haját úgy viselte, mint fiatalasszony korától kezdve, homlokból és tarkóról a fejtetőre fésülve, hajbetétekkel dúsítva. Megkeskenyedett lapos mellén most is ott pihen a régi, halovány rózsaszín kámea, melyet beszéd közben gyakran két ujjá közé fogott. Ebben a mozdulatában volt valami aszketikus, egyházas, holott semmi sem állt távolabb tőle, mint ez.

Most is az ablak előtt állt, kendermagos tyúkra emlékeztető zsabós blúzban, magas szárú fekete cipőben, melynek ráncai, kitüremlései a fénymáz szürkés ragyogása alatt olyan kemények voltak, mintha bronzból lennének. Fehér haján horpadt csúcsos mignonra emlékeztető kalap ült. Kalap nélkül nem lépett ki a házból, s most menni készült; már egy órája készítgette magát erre, szinte vívódott, csak még a postást várta, de ahogy egy testes árnyék egy pillanatra megvakította az ablak négyszögét, s valami fekete szárny csapódott még utána, tudta, ez a

postás volt, lebbenő köpenyével, melytől még most, télvíz idején sem válik meg. Ezért végképp amellet döntött, hogy magához veszi színes bórszalagokból háncsszerűen összefűzött szatyrát és elindul.

Végigment a lakáson, hogy kezével megérintse a megérintenivalókat: rendben van-e a gyerekek szobája - mert így nevezte érett férfi fiát és menyét -, nincs-e göcsört az ágytakarón, por a tálalón, hamu a tálkában, s aztán unokája, a tizenhét éves Andris szobáját is ujja hegyével érintve, szemügyre vette. Igaz, hogy Andriská január közepe óta vidéken van, Toncsiéknál, pedig az iskola, hosszú kényszerszünet után már megkezdte a tanítást, s a fiú idén érettségizik, bár ki tudja, hogyan, milyen körülmények között, az ilyen felfordulás után, mikor az utcák még romosak, s az emberek feldúltak, nyugtalanok, tele vannak bizonytalansággal. Persze, mondta ő Gézának és Julinak, miért nem hozzátok már haza a fiút; azt még megértem, hogy vágyott egy kis nyugalomra, vidámabb életre, de most már itt a tanítás, és a tanárok is rossz néven vehetik, még félre is érthetik ezt a mulasztást. Igaz, a fiú aranyos leveleket ír Toncsiéktól, hetenként kettőt is kapnak tőle, és Gézáék mindig felolvassák Andris jókedvű sorait.

Miután végigbillentyűzött a láthatatlan zongorán, mely a rend és a pedantéria szűkös, de megnyugtató dallamával felelt, végleg távozni készült.

Ekkor egy tétova kar, mely a körülményeket nem ismeri, az előszoba tejüvegén átrajzolódva jelezte, valaki a csengőt keresi. Az ügyetlen nyomásra, ahogy csak elektromos szerkezettől telik, túl élesen megszólalt a csengő. Az öregasszony tudatos rossz érzéssel nyitott ajtót, s, maga után engedve az idegent, egy fázós fiatalembert, bevezette szobájába, és leültette a hamuszürke négyszöggel szemközt.

- És ennek mennyi ideje? - kérdezte az öregasszony meghallgatva az idegen szavait, hosszú tűnődés után, s a hangja kemény volt, gyanakvó, egész testével beljebb húzódott a fotelba, úgyhogy lába ügyetlenül a levegőben maradt.

- Január tizenhét - felelt a fiatalember szabatosan, mert itt minden a pontosságon múlik.

- És mit mondott? Mit mondott, mikor átvezette?

- Hogy ez a határ? - ezt kérdezte: ez itt a határ?, és nem akarta elhinni. Ez a két nyárfá. Megmondtam neki, igen, ez a határ. És akkor ő nevetett. - Hogy hitelesebbé tegye az emléket, a fiatalember is fölnevetett. - Igen, mert sűrűn esett az eső, és nem látszott semmi, csak az a két nyárfá és a vizesárok, amit egészen megkavart az eső... Akkor a noteszba ideírta ezt a levelet... az én noteszomba... - Kigombolta kabátját, elővillant narancspiros, nőies pulóverje, de az öregasszony nem látott ebből semmit. - Tessék - odanyújtotta a noteszt. - Benne van a levél. Többen is írtak bele - mohón figyelte az öregasszonyt.

- Azóta hol lehet - kérdezte váratlanul a néni, s még a kérdéstől is megrémült, olyan végletesnek, befejezettnak látta a dolgot. Mindenütt lehet, csak ott nem, ahol lennie kellene.

- Azóta? Jó helyen. A két nyárfán túl, az biztos. Igaz, erősen esett, a nagy agyagban a sár se volt kicsi, de azért átért. Figyeltem.

- Átért? - kérdezte az öregasszony, s olyan furcsa volt ez a szó a szájában, mint egy hamis fog.

- Nyárfá, vizesárok - heherészett a fiatalember -, nem akarta elhinni, hogy olyan a határ...

- Hát, istenem - sietett válaszolni a néni, mert érezte, ez az egyetlen, amire felelni tud -, ő úgy tanulta, hogy sorompó, piros-fehér-zöld, és tisztelgő katonák...

- A levél - emlékeztette a fiatalember.

- Kérem, olvassa fel, én nem látok.

A fiatalember megnyálazott hüvelykujjal kereste a megfelelő lapot.

- Ez az! „Drága jó szüleim, drága Balzsamka!”... - kezdte olvasni, és elakadt.

- Ez én vagyok, a Balzsamka... ezt az unokám írta. Folytassa kérem. - Hangja szigorú volt, pontosságot követelő.

Az idegen sután, rossz helyen hangsúlyozott, de amikor odaért: „adatok ennek a fiatalembernek, aki átvitt, száz forintot” - kétszázat mondott, s a hangja fátyolos lett az izgalomtól. Fölnézett és várt. Megvizsgálta az öregasszony arcát, amely teljesen elsüllyedt a fotel barna mélyében, s csak egy mozdulatlan sárga folt mutatta létezését. Szerette volna a pénzre vonatkozó mondatot megismételni, de látta, az asszony oda se figyel. És akkor sajátosképpen arra gondolt: az a fiú se értette meg, hogy milyen a határ, az is elsüllyedt valahol, nagyon messze került tőle, éppúgy, mint most ez a néni. Rosszul érezte magát, a szájpaddlását égette ez a pillanat, szeretett volna felállni, kiszaladni, de arra sem volt mersze.

- Azt mondja - szólt hosszú szünet után az öregasszony -, két nyárfa és egy vizesárok.

Felállt, a tornyos kredenchez lépett.

- Mindenkit így vesztettem el - mondta, a kredencnek inkább, hátra sem fordulva. - Az egyik fiam költő volt, egy álmodozó! Kinn maradt a fronton. A másik, ennek a fiúnak az apja, műszaki rajzoló. Fél szárnyú madár, se hús, se hal. - Pénzt vett elő egy nagy, harmonikás fekete levéltárcából. - Ezt tegye el - mondta a vendégnek, és húsz forintot adott neki. Az idegen már említeni sem merte a kétszázat, amit meg se hallott az öregasszony. - Nem szabad túlélni a kiszabott időt. Nyolcvan év, az ember lassan mindenkit elveszít. Azt mondja, két nyárfa és egy vizesárok. És hogy esett az eső. Jó. Isten megáldja.

Egész délelőtt az ablak előtt ült, kabátban, kalapban, ottfelejtve magát, és tűnődött. Délután elment valahová. Este a fia, szőke, erősen kopaszodó ember; nem az ő szikár fajtájából való, megint felolvasott egy levelet. „A hivatalba címezte Andris.” És akkor az öregasszony sajnálkozott a fián; milyen szánalmas gyengeség a kegyes hazugság is, milyen romlékony, tele van logikátlansággal, kilógó fércel; és mégis elég erős ahhoz, hogy elaltasson gyanút, kétséget. Mert az ember hinni akar a jóban. Mert az ember szeretni akar. Konstruktója, szigorú felépítése csak a rossznak van. Ott minden szöveget ellenőriz az ember.

- Én is kaptam Andriskától egy levelet - mondta váratlanul.

S ettől fogva nyers és szigorú lett az élet közöttük, s az otthon otthontalan.

Balzsamka többé föl nem engedett, s visszanyerte cselekvési szabadságát.

2.

De Balzsamka, aki visszavonult a magányba, nem engedte, hogy a sértődöttség elhomályosítsa tájékozódását. Aprólékos megfigyelő volt, mert nem a szemével figyelt, de egész élet-tapasztalatával. Megvilágosodott előtte néhány fontos jelenség, amivel eddig nem tudott megbirkózni. A fia és menyje. Mostanában megszaporodott közöttük a nézeteltérés; nem mintha ez eddig nem fordult volna elő, azt a néni is tudta, volt ilyesmi eddig is, csak hogy ezek az újabb összekülönbözések végzetszerűen körülhatároltak, metszően élesek voltak. Csakhamar lehunyta szemhéja mögül azt is megállapította, hogy menyje, Juli, titokban Andris ágyában alszik, s reggelre, a vélt fölfedezés elől, visszaköltözik szobájába. Ez most már nem volt afféle rögtönzés egy házasság perpatvarában. Eljutott füléhez egy-egy párbeszédfoszlány is. Egymást okolták Andris szökéséért. Irgalmatlanok és igaztalanok voltak, nem mint azelőtt, amikor szinte keresték a kibúvót, az okot a nagylelkűsége, érveik feladására. Néha már szeretett

volna közbeszólni: hiszen ebben nincsen logika, amit egymás fejéhez vagdostok, hiszen ez a gyűlölködés primitív, sehogy sem illő hozzátkok, gyerekek, az istenért!

Szóval Andris hiányzott, s ettől a házaspár élete dühödtebb, elemibb lett.

Az öregasszony mindezt, de elsősorban saját érzéseit számításba véve, lassan kialakított magában egy gondolatot. Azon kell munkálkodnia, hogy unokája hazatérjen, és ezzel helyreálljon a természetes rend. Ehhez sokféle úton-módon kell tájékozódnia, látását és testi erejét meghaladó erőfeszítéssel. Konokságában olyan szívós volt, mint a gyökerek. Holott nem volt könnyű dolga, a testi bajokon túl, odahaza sem, odakünn sem, ahol ismerős volt ugyan mindenki, a zöldséges, a hentes, a fűszeres, Varjú doktor, a körzeti orvos és külön-külön minden szomszéd, de ebben a vonatkozásban mindenki ismeretlen volt. Kihez fordulhat, ki lesz segítségére. Semmi támpontja sem volt, csupán a két nyárfa, a vizesárok és a sűrű eső s az a bamba fiatalember, akinek húsz forintot nyomott a markába, s aki eltűnt, anélkül hogy megkérdezhetette volna tőle: milyen volt az a két nyárfa? Jegenyenyár vagy közönséges?...

De egyik napon mégis bekopogtatott a postás, és levelet hozott Andristól. Feltépte a borítékot; az ismerős rajzú írás sütötte a szemhéját, de nem tudott megbirkózni vele, így hát arra kényszerült, hogy fiával olvastassa föl, de a fiában már nem bízott, mégis hinnie kellett a felolvasásnak, mert a hang hitelessé tette a szöveget. Így tudta meg, most már Andristól, hogy két jegenyenyár volt ott a határnál, mert a fiú tőle tanulta ezt a pontosságot, s a vizesárok tulajdonképpen talajvíz volt. Az ismeretlen nem mondott valótlan; sűrű volt az eső akkor, és a talaj dágványos, majdhogy mocsaras. Andris egyik cipője ott maradt a két ország között, s a fiú sántítva jutott át a határon. Odaát, Jugoszláviában, egy kis faluban szállásolták el őket; táboruk azelőtt községi fogház volt.

- Fogház? - kiáltott fel az öregasszony, és sértődöttsége még a szomorúságán is úrrá lett. - De a kapu nincs zárva? - kérdezte, hogy kikorrigálhassa a sivár valóságot.

- Nincs kijárás - olvasta a levél aljáról az apa.

- Azonnal vissza kell hozni!

- Nem akarja, azt írja, megpróbálja így...

Nem akarja? Mit nem akar? Lehet azt nem akarni, hogy hazajöjjön az ember? - Értetlen volt, hűdéseként nézett a fiára.

- Maga sem tudja - mondta az apa, izgatottságával küszködve -, gyerek még, nem tud semmit...

- Márpedig vissza kell hozni. Ha nem jön vissza a gyerek, magatokra maradtok, nem lesz senkitek!

A végső következtetés erejével beszélt az öregasszony.

- Akkor az lesz az otthonotokból, ami már megkezdődött. Nekem ne magyarázatok! Látok mindent - mondta biztonsággal. - Látok mindent! De nem baj. Erre még itt vagyok én.

- Mire? - kérdezte Géza gyámoltalanul.

- Hogy visszahozzam. Itt született, itt a helye. Az én unokám. Én olyan iskolában tanítottam, ahol Petőfi volt diák. Ez az én nemesi levelem.

Amikor kiöblösödött kemény beszéde körül a csend, s megérezte a két emberen a kétségbeesést, szinte elröstellte magát, megenyhült. Tréfára fordította a szót, mint annyiszor életében, mikor a helyzet már kenyértöréssel fenyegetett.

- Ti nem tudjátok, gyerekek, hogy Praeiectus közéleti felügyelő úr számára a klasszikus rómaiaknál milyen feliratot viselt nyakörvén... Hát igen, latinban nem voltál erős, fiam. Igaz, hogy ezzel a mániámmal mint evangélikus oktató-személy magam is feltűnést keltettem... Ascellus sum Praeiecti, praefecti annonae, extra murum exivi, tene me, quia fugi et reducere me ad dominum... - szóval ebben arról van szó, hogy a szökevény csacsi kéri, vezessék vissza gazdájához.

Ezzel a mosollyal a szája körül ment szobájába, és azonnal elaludt.

3.

Az utcán, a külvilágban már nehezebb volt a sora. A kaptatón, ahol az utca emelkedik, szembetalálkozott Bertókkal, az egyik szomszédal, akivel húsz esztendő alatt nemigen akadt beszélője. A férfi legtöbbször a levegőbe nézett köszönés helyett. Most a motorját tolta fölfelé, s a kis teraszon egy percre megállt, hogy kifújja magát. Az öregasszony érezte, nem kerülheti el a megszólítást, s ezért botját megmarkolva, sietősebben kezdett lépegetni. Már-már eltiptegette a férfi mellett, aki maga is tévovázott, de aztán meg kellett állnia.

- Mondja, nagymama, hol az unokája? Nem látom mostanában.

- Hol lenne, kérem? A Toncsinál. Vagyis a menyem húgánál.

- Áhá. És ez a Toncsi külföldön él, tessék mondani? - halhólyagszerű szeme egy pillanatra felfénylett.

- Külföldön? Ugyan! Ha magának Szeged külföld!

- De a maga unokája meglépett.

- Meglépett? Mit ért ezen?

- Disszidált.

- Az ifjúság, isten tudja, maga se tudja, mit cselekszik! - felel belezavarodva, hogy Bertók hazugságon érte. Nyolevanéves koromban kezdek hazudozni, és éppen ennek! - gondolta. Hogy milyen sodrása van az ilyen állapotnak.

Bertók börmellénye keményen fénylett, mint valami őskori hulló páncélja. A tenyerében érezte az öregasszony vergődő szívét. Ott álltak a gyors téli alkonyatban, s a néni sajátos, magyarázó mozdulata a zavart pillanat jegébe fagyott.

- Olajra lépett - mondta tovább a férfi, és viszketeg örömet érzett, hogy ezt a gőgös, kemény kis öregasszonyt kapcsolatba hozta egy ilyen kifejezéssel. - Fölvette a nyúlciptőt - nevetett, s ezzel már önmagában feloldotta a feszültséget, de látva az asszony ellenállását, ellenszenvét, megdühödött. - És tudja, mért van ez, nagymama?

- Kérem, én fájom, nekem mennem kell - szólt az öregasszony, és féloldalt fordult.

- Azért, nagymama, mert ilyen a fiú nevelése.

Az asszony megtorpant. Sután, féloldalasan.

- Mert a szülőkön múlik minden.

- Az ő szülei tisztességes emberek, és demokratikus emberek. Nálunk ez nem új keletű dolog. A mi családjunkban...

- Hát a maga fia - legyintett Bertók - elég magasan viseli a kalapját.

- Az én fiam szerény ember, nincs is oka rá, hogy más legyen. És ha szó esik Bertók szomszédáról, hát ő csak kedvezően nyilatkozik - tette hozzá ravasz módon és kétségbeesetten. - A szülők nem is tudtak róla! A szülők fölnevelik a gyermeket, de a szívébe nem látnak - folytatta mélyen megrendülve, a maga sorsát érezve át. - Nekem volt egy másik fiam, megadtam neki mindent, a számtól vontam el a falatot, hogy taníttassam... egy tanító özvegyének nem volt olyan egyszerű - a szeme körül ismeretlen fájdalom kezdett hasogatni -, egy tanító özvegye - mondta újból, és remélte, ebből Bertók megérti, amit meg kell értenie. - És mi lett abból a fiamból? Egy álmodó. Költő. Aki az anyai szeretetről azt írta: „lobog mint a lidérc - s oly rémületes...”, és ottmaradt a fronton. Maga jó ember, Bertók szomszéd, megért egy anyát, egy nagyanyát...

Bertók zavarodottan sapkájához emelte mutatóujját, és nekifeküdt a motornak. Az öregasszony nem vette észre, hogy Bertók elindult, s még motyogott valamit.

Meg kell védeni a családot, haza kell hozni Andrist, ez az érzése rohamosan erősödött. De vajon Gézáék megtesznek-e mindent? Nem engedhetik idegenbe szakadni egyetlen magzatukat! Ezt a kedves, szép fiút; ezt a nagyszerű matematikust, ezt a sportbajnokot! De miért is engednék? Gézának semmi baja; Géza él - persze az élet is hozzászólás ehhez-ahhoz. Statikus ez az élet, megfeneklett valahol, de erről csak ő tehet. Sem a származása, sem a neveltetése nem rántotta vissza. De nem tesz semmit. Egyetlen tette volt az életben, hogy megszökött a katonaságtól, azt is édesanyja erőszakolta ki, szinte ő szökött meg helyette. Az ő elődei már a reformkorban is tanítók voltak, a magyar nyelv művelői, de mi lett ebből a fiúból. Ahogy megmondta annak az idegennek: se hús, se hal. Néhány megkövesedett szokás, meg a szorgalom, meg a jogi doktorátus úgy védik, mint testet a kezeslábas. És az óvatosság! Ezt végképp nem szereti benne, az óvatosságot, a csigaház-filozófiát, amely nem irányul senki ellen, de nem küzd meg semmiért. A férje is, ő maga is az ifjúságot cselekvésre nevelték. Még a másik fiú is, a maga lidércclángjaival, meggondolatlan volt, de boldog. Mert Géza óvatossága savanyít, és megfoszt az örömtől. Kopaszodik tőle az ember. Ezt a gondolatot olyan mulatságosnak tartotta, hogy ott az utcán hangosan felnevetett, mint aki magában beszél. Igaz, Gézát most is megdicsérték nyilvánosan, higgadtsága miatt. De hát nem higgadt - óvatos! Más a higgadtság; a higgadtságban van aktivitás - de ez a megfontolt gyávaság?...

Ettől és az előbbi beszélgetéstől, dühvel és iróniával telt meg. Így is ért haza. Szigorú kérdéssel és jeges légáramlattal lépett a szobába. Kezével megmarkolta botját, s nem látta, de érezte maga körül a zavart, mint tapintható valóságot.

- Tudtátok, hogy Andriská mire készül?

Géza leejtette a fejét.

- Válaszolj, ezt tudnom kell! Nem intézhetem jól a dolgokat, ha erről nem tudok.

- Nem mondta.

- Egyetlen szóval se mondta - támogatta férjét az asszony, és halkán felsírt.

- Csak annyit mondott... csak arra kért engedélyt, hogy néhány napra Toncsiékhoz mehessen.

- Igen, csak erre kért engedélyt - ismételte az asszony is.

- Hallgass rám, kedvesem - az öregasszony hangja ezüstösre színeződött az emberies bölcsességtől -, te anya vagy, az anyák nagyon muzikálisak. Lehetsz botfűlű, ha én füllentek neked, de a férjednél, a gyerekednél... ne magyarázz nekem, kedvesem. Ha előttem áll az a gyerek, és azt mondja: erre meg erre kérek engedélyt, és mindehhez tudom, amit tudok, hogy az iskolakezdet halasztódik, hogy a gyerekek hogyan hatnak egymásra, akkor én azt is tudom,

de abban a pillanatban, mire készül Andris! És intézkedem. S ha tévedtem, legfeljebb kissé szigorúbb voltam a kelleténél. Az még a kisebbik baj.

Géza tágra felejtett szürkés-kék szemében ott volt a válasz, s az öregasszony döbbenet megértette: tudta. De nem mert dönten, tudta, de nem mert cselekedni. A sorsra bízta magát, mint annyiszor! A véletlen sodrása pedig maga is szigorú törvény. Majdhogy előre kiszámítható.

És akkor azt is megértette az öregasszony, hogy nem tudni, mennyi időre, a romló látás hámjától visszahúzza, de át kell vennie a családfő tennivalóit. Nem számíthat senki másra, mint a maga szilárd akaratára, s egy testre, melynek szerkezetét elnyűtte az idő, s amely csupán negyvenhat kilóval tud ellenállni egy közepes északnyugati szélnek.

4.

Toncsiék esetlenül fogadták a váratlanul belépő öregasszonyt. Kegyetlen hidegben érkezett, az arca egészen apró volt, sárga, s a szeme fényesfekete, mint az antracit.

- Eljöttem hozzátok - mondta -, itt lesz a főhadiszállásom.

Ezen jót nevettek, ez feloldotta a feszes meglepetést. A nagymama humora! Híres volt ő erről.

Az öregasszony elmondta, merre, hol járt Andriská ügyében; a Vöröskeresztnél, a hazahozatali bizottságnál, a tanácsnál - a szülők is megtették a magukét... Aztán csak homályosan célzott arra, van neki valami saját önálló terve, de erről még korai lenne beszélni.

- Nem viccből tanítottuk Kölcseyt - fűzte hozzá megkomolyodva, méltósággal.

- Nagymama most szépen lepihen - mondta ebéd után gyengéden Toncsi, olyan bő jósággal, ami csak kövér emberektől telik -, aztán délután sétálunk egy jó nagyot, vacsoránál pedig megbeszélünk mindent. Jó lesz?

De mindketten, az öregasszony is, Toncsi is forgattak valamit a fejükben. Az öregasszony szaporán, humoros ravaszkodással mindent ráhagyott a rokonra, s alig várta, hogy magára maradjon. Toncsi pedig sürgősen felhívta Gézát, és elmondta: itt a mama, érte kell jönni. Innen tudta meg a férfi, hogy édesanyja hova tűnt.

Az öregasszony magához vette nagy, fekete retiküljét, amely hályogosra fakult, s botját szinte maga elé küldve, kilépett a jeges utcára. Csak foltokat látott, s a fagy is megkínózta, de fűgén ment célja felé, felkutatni azt az embert, akinek címét Pesten kapta, egy nagyon meghitt szomszédtól. Az öregasszony ugyanis eltökélte magában, hogy átszökik a határon, lehetőleg ugyanott, ahol az unokája, a két nyárfa mellett, és megkeresi a gyereket. Megkeresi és hazahozza. „Ez lesz a hattyúdalom” - mosolygott, és fittyet hányt a nagy hidegnek.

Az ember, akit keresett, földhöz lappadó, hosszú sárga házban lakott, egy süppedt udvar végében. Három lépcső vezetett le a lakáshoz. De hiába kopogtatott az elfüggönyözött konyhaablakon, hiába kocogtatta botja elefántcsont nyelével, egy megsárgult kobraféjjel az üveget, nem nyitottak ajtót. Nagy sokára előkerült egy szomszéd, aki elmagyarázta, hogy az a bizonyos ember csapos, és nagy húsos karjával azt is megmutatta, hol lehet ráakadni. Az öregasszony diadalmasan rakosgatta el emlékezetében a fontos adatokat.

Már csontig hasogatott a nagy hideg, de nem engedélyezett magának pihenőt; a délután is előrehaladt, nemsokára sötétedik, meg kell találnia a csapost, nincs halasztani való ideje. Ez azért is fontos, mert reggel érte jön a fia, pontosan kitalálta mindezt, sőt jókedvében még a

telefonbeszélgetés szövegét is idézhette volna. Toncsi és férje arca - a családi rémület morzejeleivel.

A Tisza-parton haladt, a folyó egyetlen szürke szalaggá fagyott. A jégen fekete árnyak hajladoztak egy lék körül, hálóval, varsával bajoskodva. Ő pedig csak ment, ment, vékonyan és feketén, beleírva magát a mulandó szürkességbe.

5.

A söntés, ahová betért, ujjongó meleggel fogadta, mint egy bővérű rokon. Egy pillanatra meg kellett kapaszkodnia egy széken, helytállni a nagy sodrással szemben. Ott állt furcsa, bohócos kalapjában, merevre fagyott nehéz kabátban, és küzdött a szédüléssel. Döbenten tapasztalta, hogy már alig lát. Nagy kövér foltok kavaroztak előtte. Valaki megfogta a karját, és beljebb vezetett. Néhány percig magában ült a nagy kavargásban, aztán valaki megszólította. Kérlelő hangon, szívélyes mondatokba gömbölyítve közölte, hogy kit keres, s aggódva fülelt, vajon nem mondják-e majd, hogy a csapos itt nem létezik, s akkor mehet tovább, keresni őt, ebben az iszonyú hidegben, közben már biztosan besötétedik, és nehéz lesz hazatalálni, de ameddig ezzel az emberrel nem beszélt, haza se mehet. Talán már keresik is városszerte, pályaudvaron - kuncogott magában, mert tegnap óta a rendbontások, sőt vásottságok egész sorozatát követte el. De nem, a válasz megnyugtató volt.

- Csak várjon, mama, egész nyugodtan - mondta valaki, akinek testi valóságát forró lehelete jelezte -, nemsokára jön a csapos, csak bort fejtenek a pincében.

- Át kell rázni a népet, most teszik be a maligánt - tréfált egy másik hang, s az öregasszony is udvariasan nevetett, bár a mondatot nem, csupán a tendenciát értette.

Azontúl lehet, hogy órák múltak el, lehet, hogy percek csupán. Az idő érzékelésére nem volt most mód.

- Ezt tessék meginni, mama, egész zöld tetszik lenni - vált ki a közös sodrásból az előbbi ember hangja -, a csapos mindjárt végez.

Az öregasszony kiérezte a jó szándékot, s úgy kapaszkodott abba, mint a botjába szokott.

- Mert tetszik tudni - halkította le a szavát -, az unokámhoz akarok menni. - Ennyit mondott, és többet nem közölt. Várakozott. Arra gondolt nagy elégedettséggel, hogy kezébe vette a gyeplőt, és most már nem engedi el. A családnak megint van feje, vezetője, akarata - s úgy érezte, ez az utóbbi a legfontosabb.

Nemsokára jött a csapos. Szuszogó, húsos ember volt, langyos levegőt sodort maga előtt. Ahogy nyögdecseelve leült, megreccsent alatta a szék. Bemutatkozott, kezébe vette az öregasszony száraz kis kezét, mint egy tárgyat, s aztán visszaadta. Lassan, ahogy beszélgettek, megcsöndesedett körülöttük minden, csak az öregasszony okosan tagolt, magyarázó hanglejtésű szavait lehetett hallani. Mint egykor, az iskolában.

- Egyenesen Pestről küldtek magához, hogy a dolgomat elősegítse. Nekem ugyanis odaát egy unokámat lágerben tartják, olyan helyen, ami azelőtt községi fogház volt; elképzelheti az érzésemet. Önről úgy tudom - folytatta bizalmasan, de messze hallhatóan -, hogy járatos a határon. Át kell juttatnia engem. Ami a honoráriumot illeti, erre a célra van némi pénzem. Persze a diszkréciómról biztosíthatom önt - fűzte hozzá -, és hálámról is. Visszafelé elhozom önnek Andrist, az unokámat, ezt a kedves gyereket.

Valaki nevetni kezdett, s csatlakozott hozzá egy másik nevetés.

- Járatos a határon? - valaki az oldalát fogta, úgy kacagott.

- Diszkrécióról biztosíthatom - idézte az öregasszonyt ismét valaki, tüszögő vihorászás közben.

A nevetés, a hahota megdagadt, s a nagy söntés utolsó szögletét is elfoglalta vastagon, hömpölyögve, mint a kelő tészta. Az öregasszonyból is már csak a bohókás kalap csúcsa látszott ki; mindent ellepett a nyerítés, a vihogás, a prüszkölő jókedv.

- Nékem csak az a fontos - hajolt előre székén az öregasszony, szinte ünnepélyesen beszélve -, hogy mindez sürgősen történjék, akár ebben a pillanatban. Nagyon sürgető a dolog - fejezte be, mint aki nagy terhet tett le, s akkor felfigyelt arra, hogy a nagy szuszogó ember nincs mellette. Biztosan megint a pincébe ment bort fejteni; sok a munka az ilyen üzletben, nagyon elharapódzott az ivás, azt mondják, még a nők is féldecinként isszák a rumot.

Ült, üldögélt nagyon sokáig, magába zárva, s egyszerre ezt hallotta: záróra, uraim, záróra, uraim.

S bár ő nem volt uraim, engedelmesen felállt, és kilépett az utcára. Még csak nem is gondolt arra, hogy tájékozódjék.

Fiatal férfihang szegődött a nyomába.

- Merre megy a néni? Hol lakik?

- Bizony, fiam - felelt az öregasszony, s lassan csúszkálva lépett -, jószerivel el se mondhatom. Ha kinevet is érte: elfelejtettem. El én, fiam, de ne féljen, majd eszembe jut.

Villamosra szálltak; az öreg kocsí üresen, csörömpölve, meglazult eresztékekkel futott az éjszakában. A kalauznő komikusan ugrálva adott jegyet, s aztán visszatáncolt a sarokba.

- Most majd hozzám jön a néni, és reggelre megkeressük a családját.

- Maga pék! - derült fel az öregasszony, mert megérezte a lisztszagot.

- Az, pék.

- Ilyenkor télen az jó meleg. Állni a kemence mellett, átfűlni azzal együtt.

- Szeretem. Meg aztán a friss kenyér, tetszik tudni, az mindig van. Nem fázik, néni? - s karjával gyengéden átfogta.

- Azt hiszem, nem.

- Mindjárt odahaza leszünk.

A pék lakása maga is olyan volt, mint egy elképzelt műhely; meleg, zsibongó, teli étellel. Az asszony meg a négy gyerek megvárta az embert. Rendkívüli este volt. A leghidegebb este ezen a télen. Úgy várták haza a férfit, mint harcost a csatából.

A pék elmondta, hogyan akadt az öregasszonyra, s hogy reggelig itt marad náluk. A gyerekek kuncogtak: a papa talált egy öreg nénit.

- Szép nagy család - mondta elismeréssel az öregasszony.

A pék asszonyának gyengéd, puha keze volt, s még ilyen késő este is friss szappanillat áradt a bőréből.

- Nagy a család. Van is kit etetni - válaszolt a férj.

- De maguk így érzik jól magukat. A nagy család, az az igazi. Azt nem fújja el a szél.

Lassan fölengedett benne az emlékezés, s elmondta, hol laknak a rokonai.

- Most éjszakára itt tetszik maradni, már nem jár a villamos.

- Azt hiszem, jó lesz nekem itt.

- Igaz, hogy csak egy szobánk van, de majd elférünk valahogy.

- El, el - de ezek a gyerekek túl csendesek! Ezeknek lármázniuk kellene.

Mosolyogtak a bogaras kis öregasszonyon, aki alig talált szavakat, hogy kifejezze, mennyire örül, milyen elégedett, és hogy általában milyen megtiszteltetésnek veszi... És aki titokban arra gondol, hogy nem megy vissza a fiához többé, legalábbis addig nem, míg Andris hazajön.

Sok párnát kapott, és nagy dunyhát; eltűnt alattuk. Fölötte egy ismeretlen mennyezet, melynek göcsörtjeit, ereit kiemeli az utcai lámpa beszüremelő fénye; körülötte ismeretlen szuszogások, amelyek mégis olyan ismerősek egy belső, láthatatlan fülnek. Lassan minden hálósra szakadozott az emlékezetében, s a háló szemein ott volt az álom. Csöndesen, szerényen aludt. Biztonságban érezte magát. Még álmában is érezte a liszt csöndes zizzenését. Nem is hó hullott odakint, lisztet szitáltak. Csupa frissen mosdatott asszony sürgött-forgott a dagasztó-teknő körül. A kemence szája narancspirosan izzott. Közben másutt aranysárgára sűrölték az asztalokat, amelyeken majd kiflit, kalácsot formálnak. És odakünn, az üzletben, mindig csilingelt valami, mindig csilingelt.

A pék hajnalban elment Toncsiékhoz. Mikor visszatértek, a nagy családi szobában még aludt az öregasszony. Piciny feje alatt piros-fehér csíkos párnák dagadoztak. Finom kis keze, mely a reggeli hideg világításban ezüstösnek tűnt, a nagy családi dunyhán pihent. A nyugalmas alvás gondosan elrendezte a törődött testet.

Ott állt az ágy mellett Géza is; éjszaka érkezett, a vállalat egyik kocsija hozta.

Körös-körül csöndben kászálódtak a gyerekek, arcukon az egészséges alvás pírjával. A konyhából köményleves illata szállt.

- Ezen tart a feleségem - nevetett a pék -, mint a rabokat.

A kicsinyek harisnyájukkal bajlódtak; csupa láb meg csupa kéz volt a szoba.

- Bocsánat a sok alkalmatlankodásért - szólt Géza, és a sápadt tükörből alig vált ki szöke, kopaszodó feje.

- Úgy alszik - mondta kedvtelve a pék -, mintha angyalok dajkálták volna.

Ezt Géza furcsának, sőt félelmetesnek találta. Nem mert édesanyjához érni. Csak nem halt meg? - tépett beléje a kérdés, és elképzelt mindent, ami még rászakadhat. Toncsi kövéren és bátran az öregasszony fölé hajolt.

- Jó reggelt, nagymama!

S erre a varázsigére felnyitotta szemét az öregasszony. Ez ugyanis szolgálati nyelv volt: *nagymama*. Ez volt a rendfokozata. Mint Nemeceké az, hogy közlegény.

- Ti vagytok? - kérdezte kedvetlenül, és arra gondolt, hát nem lehet elbújni? Hát mindenütt megtalálják az embert? És az a csilingelő csengettyű, az nem is létezik? - Hol a pék? - kérdezte kis reményre gyúlva.

- Itt vagyok, néni - lépett elő a fiatalember.

- Mondja kérem, lenne egy kérdésem - az öregasszony fölült, egyenesen, merev derékka -, maga nem járatos a határon? Nekem ugyanis át kell jutnom a határon. S ami a honoráriumot illeti... de hiszen ez önnél szóba sem jön! Össze kell rakni az országot, maga ezt megérti, fiam, így-úgy, ha darabokból is, de össze kell rakni! És aki nem jön csoportban, azért érte kell menni, személyesen: apáknak, anyáknak, sőt, képzeljék, még nagymamáknak is. A folytonosság, ez a legfontosabb - magyarázta a péknek. Majd érezve a fiatalember ügyefogyottságát, megint kérdezett: - Nem maradhatnék én itt maguknál? Itt sok a gyerek, hasznomat vehetnék.

- Ugyan, édesmama! - vörösödött el Géza. - Ne szégyenítsen meg.

- Mert szerintem ez az egyetlen járható út. Elmenni a gyerekekért.

Aztán Toncsi segítségével szép nyugodtan felöltözött, még a kalapját is lekefélt.

A vonaton fia vállára hajtotta könnyű kis fejét, és csendesen szunyókált.

- Gyerekek - mondta odahaza -, béküljétek meg. Nincs más mód: egyedül maradtatok. Kapaszkodjatok egymásba, és legyetek emberségesek.

A menyé hangosan zokogott.

- Te mindig halk voltál, disztingvált. Csak sírjál. Semmi baj.

Azontúl még csendesebb lett az élet. Az öregasszony fájós lábára hivatkozva bevásárolni se járt. Csupán hosszú, végtelen leveleit rózsa papírra, anélkül hogy követhette volna a sorokat. Közben készülődött a tavasz. A levegő megillatosodott. A dombtetőről gyors vizek szivárogtak lefelé a macskakövek között.

- Látjátok - mondta az öregasszony áttetsző hangon -, úgy érzem, most már újra szeretitek egymást. Ez így szép. - Aztán megérintette az asszony karját: - Julikám, édes, ne haragudj, az utóbbi napokban sok tányért, poharat törtem.

- Igen, a szervizből is, mama, de nem baj.

- Én ugyanis, gyerekek, már nem látok. Én akkor reggel, tudjátok, ott a péknél, megvakultam. Hát mondjuk, a mosogatást nem, de a krumplihámozást, azt szeretném, ha továbbra is rám bízhatok.

Pünkösdi napján tért haza a fiú. Arca megnyúlt, megsötétedett; kezében idegen bőrrönd, idegen árnyak a szeme alatt.

Balzsamka szokása szerint odabent ült a hamuszürke négyszög előtt, pedig már ezt a kis derengést sem látta, csak a gyenge léghuzatból tudta létezését. Már csakis a hallására és az emlékeire bízta magát.

A bútorokon ezüstsüürkén megült a por, hártavékonyan, és őt magát is mintha beezüstözték volna, akár egy finom nipp, ott ült a nagy barna karosszékekben, lába alatt a zsámollyal.

Amint a fiú belépett, fölkaparta ezt az ezüst nyugalmat, s csak egy-két perc múltán ülepedett meg a szemcsékben vibráló csendes világ.

- Balzsamka! - kiáltott a fiú kamaszos tenorján. - Hazajöttem!

Balzsamka azonban nem felelt. Hüvelyk- és mutatóujja közül a földre gördült a lehámozott krumplihéj, akár egy végtelen távirat utolsó mondatának szalagja.

A konzervmester vasárnapja

1.

Már a napkelte órájában is forró bura feszült a házak fölé, de olyan anyagszerűen, hogy beleütközött az ember. Izzó némaságban álltak az egyforma telepi épületek, rongyolt lomboszattal a fiatal fák, a gyermekjátszótér békaszájú szökőkútjából meleg kis sugár csordogált. Némi ezüsttel lágyított kékségbe fült az egész világ, s a napfény keményen dörömbölt a leeresztett rolókon.

A konzervmester, bár vasárnap volt, most is a szokott időben ébredt, hajnali fél ötkor, akárcsak hétköznap. Pizsamanadrágban és fedetlen, sápadt felsőtesttel az ablakhoz lépett, zsibbadt kézzel fölhúzta a műanyag rolettát, és egyszerre csak arcon, mellen csapta a hőség és a levegő átfült kemenceillata. Testes ember létére nem hápogott ettől a bura alatti forróságtól, inkább kellemesen csípte a húsát, fölgerjedt tőle, kemény arca kicsattant, megpirosodott. Kihajolt az ötödik emeleti lakás ajtaján, kibuktatta széles mellkasát a reggelbe. Vékony szálú, szőke haja már alaposan megritkult, kopasz homlokán aranyárga szeplők. Kitérte vaskos karjait, mintha be akarná rántani a szobába a tropikus mozdulatlanságot, beleértve a színes műanyag roletták mögött lélegző emberiséget is. Gömbölyű válla mögé pillantott, arcát kifeszítette a mosoly.

A váratlan drasztikus fény nem ébresztette föl a feleségét. A fiatalasszony erős, cigánybarna melle kibuggyant a világoskék hálóingből, egyforma ritmusban emelkedett és süllyedt, tömör, kékesfekete haja félig az arcába hullt.

Két hónapja, hogy újból megnősült, anya kellett a hétéves Gábor mellé, és neki is, igen, neki is kellett valaki társnak az ikerágyba, a korán meghalt asszony helyére. Nem volt nőre éhes, az üzemben kétszázhusz nőnek parancsol, de életfelfogása megkövetelte a rendszerességet.

Újra átdőlt az ablakpárkány fölött, úgy érezte, ráfeküdhetne a forró levegőre, a mozdulatlan hullámokra bízhatná magát. Egy pillantással befogta a gyár új épülettömbjét, amely világoskéken lebegett az arany mozdulatlanságban. Láta a nagy ablakok tiszta síkján a gyémántélű napot, a párlótorony cementszürke oválisát, s a kemenceillaton áttörtek a vegyi bomlás izgató szagai, amelyek tizenhárom éves kora óta kísérik.

A billenően könnyű műanyag rolót ismét leeresztette, s a szobát betöltötte a színes félhomály. Ő maga lábujjhegyen a fürdőszobába ment, de még egy pillantásra benézett a félszobába, így nevezték a benyíló, amelyet keskeny mennyezetablak világított meg. A hosszú, vörösseszőke, áttetsző bőrű kisfiú, lerúgva magáról a könnyű paplant, széttárt karokkal feküdt, mintha sűrű, sós víztömeg tartaná a hátán, és lebegtetné az időtlen csöndben.

Már nyolc óra felé járt, amikor nyárian nekiöltözve ott álltak a kapu előtt, a férfi kezében diplomatafészek az ennivalóval, a kisfiú kék-piros-sárga óriás labdát egyensúlyozott az orrán, az asszony pedig szalmaszatyrában a strandholmival. A forróság még nem rohanta le őket. Testük friss volt, harmatos a zuhany sokáig folytatott vizétől. Ott álltak a tetőző vasárnap reggelben, arcukon egyforma mosoly, jól érezték magukat.

A konzervmester újra körülnézett, ráérősen, mint akinek csontrendszerévé lett ez az otthonos, tulajdonosi önérzet. Itt született harminchat évvel ezelőtt, az egykori nyomorkálybák egyikében; ezeken a gyomgubancos, gödrös réteken zajlott a fiatalsága, messze a várostól, még a villamos-végállomás is fél kilométernyire volt tőlük. És ahol a konzervgyár modern

hangárai emelkednek, oda járt apjával egy bélzsirolvasztó üzembe, alighogy betöltötte tizenharmadik évét. A leventéktől is ide szökött vissza negyvennégy késő őszén, a bombatölcsérek közé. Itt választott asszonyt magának először, egy cernázóüzem előmunkásnőjét, innen is kísérté kórházba, majd a temetőbe. Itt született Gábor, a vörössesszőke, karcsú, csont nélküli kisfiú, aki úgy lobog a mindennapokban, mint egy kis lángoszlop.

Elindultak a buszmegállóhoz. Az egyik szélső ház ablakából Kellerék integettek. A magasból sötét, vasfényű hang szabadult el a vasárnapi csöndbe:

- Akkor hát este hétkor - kiáltozott Keller, és a vállába csimpaszkodó pici, fekete Kellerné megtoldotta -, a bort mi visszük!

Keller gyerekkori barátja volt, együtt dolgoztak a förtelmes bűzű bélüzemben, és bár ezt az időt már elhőmpölygették az évek, akaratlanul is megrándult az orruk, bármikor találkoztak, a régi szagot érezték vissza.

- Kíváncsi vagyok, milyen bort hoz Ede - ezt is csak a régi, hagyományos ugratások jegyében mondta a konzervmester, okkal, ok nélkül fukarsággal vádolva barátját. A fiatalasszony ökle nagyot csattant a húsos háton.

- Te mindig olyan kicsinyes vagy! - nevetett teljes jókedvében.

- És apu, lesz csónak is? - kérdezte rekedt kis hangján Gábor, akit a szomszédok közül valaki Gábiel arkangyalnak nevezett el, és ez a név még az iskolába is elszivárgott, hogy aztán mindenki csak így hívja őt.

- Csónak és minden! - az apa fölmutatta a víkendház kulcsát. - Megalhattunk volna ott, de hát Kellerék - a hangja megfanyarodott, pedig örült a szokásos vasárnap esti együttlétnek, Ede nemcsak barátja, de példaképe is. Ha nincs Ede, elhajtják a leventékkel Nyugatra, utána ki tudja, mikor keveredik haza, sőt, ha nincs Ede, akkor nem is sikerül meglépni a Rákospatak-nál, ahol fogságba került. Ede mondta rá az áment első és második házasságára. Gábornak Ede adományozta a nevét, ugyanis ő szeretett volna Gábor lenni, de mániákusan, mert ennek a névnek kis szárnyai vannak! - Igen, csónak és minden! Komplet vízi élet.

2.

A víkendháznak szárazfaillata volt, s azon belül méz- és gyantaillata. Egy vastag kötél különböző színű trikók függtek. Az ablakdeszkán feketére szívott pipa és szétszórt dohány-szálak, az emeletes pricek mellett kitaposott, nagy bőrsaruk. A hajópadló minden lépés alatt zeneien megroppant, és az ablak fénysugarában könnyű por reszketett. A deszkaszálakból összerótt falon fotók, főleg bikinis, kövér nők.

- Csere Bandi a húst szereti, de mázsán felül! - a konzervmestert csöndesen rázta a nevetés, miközben a cipőjét húzta lefelé.

- Az egész kégli azt mutatja, hogy döglük a nőkért! - a fiatalasszony ügyesen a fiókba sodort néhány aktfelvételt, mielőtt még Gábor fölfigyelne rájuk.

- Döglük, mindenki döglük, aki nem múlt el huszonöt.

- És aki elmúlt?

A konzervmester a szekrényajtó mögé állt, hogy felhúzza új, cápamintás fürdőnadrágját.

- Az már csak egyvalakiért döglük.

- Mindig egyvalakiért.

- Lehetőleg huzamosan.

Az egész faalkotmány megroppant, mélyen, gordonkahangon.

- Szél? - a konzervmester előlépett a szekrényajtó mögül. - Csak nem kezd fújni a szél?

- Hál' isten. Legalább megmozdul a levegő.

- Bírom a kánikulát - a konzervmester elégedetten végigsimította mellét.

- Olyan fehér a bőröd, hogy pecsenye leszel, mire hazamegyünk.

- No csak vetközzetek - szólt a férfi a nyitott ajtóban -, és igyekezni, egykettő!

Elindult a szitált fövényen, a finom homok ellepte lábfejét. A Kis-Duna-ág tükre olajszivárvány remegett, az egész vízhat enyhén lúdbőrzött. Könnyű kis szél sodorta a forró levegőt. A konzervmester megborzongott, akárcsak a víz. Visszapillantott a faházra, és arra gondolt, most vetkőzik a felesége és a kislánya Csere Bandi bünbarlangjában. Még egy sóhaj: mennyi nőt terelhetett ebbe a vigvamba az a szikár, fekete gorilla. Éli a világát, munkán kívül a fusi, vagy inkább fusi kívül az a kis munka, hogy minden legális legyen, dől hozzá a pénz! De rendes fiú, megérdemli, szíve van.

A fiatalasszony és a kisfiú most lépett ki a faházból, mindketten hunyorogtak a fényben. Milyen szép ez az asszony, milyen telt, a bőre milyen szép kreol és hibátlan! - a konzervmester elégedett volt.

A dühítően kék égre két kis könnyű felhő úszott. A kiöblösödő part itt néptelen, csak a láthatár peremén ült egy szikár horgász, egyenes derékkal, a végtelen várakozás bűvöletében. Most váratlan szél lökte meg az ezüstzöld füzeket.

- Ez éppen jól jön - legyezte kihevült arcát a fiatalasszony -, a legjobbkor!

- És a csónak, apu?

- A csónak, Gabikám, persze!

Ott volt a szemük előtt a szürkésbarna, szétszáradt, négyülékes ladik, orrával a víz felé.

- Csakhogy ez oda van láncolva, vagy mi a csuda - szólt várakozással a kisfiú.

- Majd szerünk valami fogót vagy ilyesmit - a konzervmester ki akart tenni magáért, ez az első közös családi kirándulás, és lám, a gyerek mennyire megbarátkozott az új mamával. Csere Bandi szerszámosládájában a sok kulcs között megtalálta az idevalót, már csattant is a lakat, repült a sárga fövényre.

- Ügyes vagy, apu! - a kisfiú rajongva nézett a fehér bőrű, kövér emberre, aki rátolta a ladikot a csendes vízre. A konzervmester testén kiütött a veríték, a túlzott mozgékonyaságtól-e vagy a növekvő belső feszültségtől, maga sem tudta volna megmagyarázni.

Az ég ezalatt, a folyamatot meg sem figyelhették, teli lett szakadozott felhővel. Ezek a felhők hártyszerűen terjeszkedtek, majd puhán körülfonták a napot. Az erős kontúrok élei kicsorbultak, tompa lebegés töltötte fel az eddigi mezítelen, nyílt látóhatárt.

A konzervmester a szükségesnél több erőt fordított az evezőkre. Érezte, hogy álláról a mellére csordul az izzadság. A víz sűrűbb, mint az olaj, mintha hínármezőkön át kellene utat nyitni a ladiknak. Nehezen tudta megosztani figyelmét kislánya kérdései, a fiatalasszony egy-egy jókedvű fölkiáltása és a vállalt feladat között. Az utóbbiban kevés a gyakorlata, az ilyen kiruccanásokon mindig Ede kezében volt az evező.

- Nézd, apu, egész sötét lett - Gábor hangját az elragadtatás dobta a víz fölé -, csuda gyönyörű sötét!

Valóban, most már furcsa, szürkéspiros alkonyati színe volt a világnak. Hosszú, kékesfekete kémények, korombarna gáztartályok és egy magasfeszültségű vezeték megcsillanó huzalai. És valahol messze, de nagyon messze, a merev testű horgász.

- Kicsurogtunk a Nagy-Dunára - lobogott a kisfiú -, ez már igen, ez már csuda gyönyörű, ennyi víz!

Összekoccant a fejük, mert a hirtelen szélroham, mint egy nyitott tenyér, lecsapott a vízre. A víz, amely arcon csapta őket, langyos volt, pocsolyaízű.

Újabb színváltozás történt. Lilásfekete minden: a hosszú kémények hátráltak a feketeségbe, a horgászt ellepte a korombarna félhomály.

- Menjünk kifelé - szólalt meg a fiatalasszony aggodalommal -, vidd ki a csónakot, hallod? Gyerünk kifelé!

- De éppen most - a kisfiú vékony karjaival összevissza kalimpált -, most, amikor minden olyan igazi?

A konzervmester nem emelte föl az arcát, és így mondta csöndesen:

- Nem tudok vele megfordulni. Erős a hátunkban a szél.

- Ejnye, hát akkor add át nekem, majd én kiviszem! Cseréljünk helyet.

Lezúdult az eső. Az eső, ellentétben a folyó vizével, borzongatóan hideg volt.

- Mondtam, hogy most jön az igazi! - kiáltozott fölkorbácsolt örömmel a kisfiú.

- Cseréljünk helyet, nem hallod?

A konzervmestert valami görcs az üléshez tapasztotta.

- Cseréljünk helyet, te süket!

Az eső befalazta őket. Már sem hallani, sem látni nem voltak képesek, csak Gábor elragadtatott kiáltásai törtek át a gyűrűn.

A fiatalasszony fölállt, erőszakkal a konzervmester mellé ült, arrébb lökte. A ladik megbillent.

Ekkor tört rájuk a harmadik szélroham, amely egyúttal a nyílt folyóra dobta őket, és a szájuk újra megtelt pocsolyaízű vízzel. A nő erőszakos mozdulattal az evezők után nyúlt, gyűlölet gyorsította mozdulatait. A negyedik szélroham most érte utol a ladikot, az súlyosan megbillent, és utasai a szennyesbarna, fénytelen hullámokba zuhantak.

A konzervmester hallotta fia vékony kiáltozását, majd a fiatalasszony telt, lázas üvöltése is eljutott hozzá. Kéz- és lábbal küzdött a szennyes sötétség ellen, tudott úszni, téglagyári gödörben tanulta meg valaha a kalimpáló kutyaúszást, akkor is Ede vitte többre. Mozdulatai most elernyedtek, a félelem kiszívta az erőt izmaiból, lefegyverezte az ellenállást. A víz épülő falain túl többször hallotta az asszony és a kisfiú kiáltozását, a gyerek nem tud úszni, betegsége miatt elmaradt az oktatásról, és az asszony? fogalma sincs róla. Nem tud semmit az asszonyról, semmit az égvilágon, a gyermekkorát nem ismeri, kedvenc virágairól sem kérdezte soha, összefeküdtek egy ágyban, ismeretlenül, szó nélkül, és most megint hallani a telt hangot, de már nagyon messziről. Fölépültek a szennyesbarna falak, a folyó összemosódott a magassággal, nem is létezett már magasság, csak mélység, hideg örvény. És most mégis meghallotta a nő szörnyülködéstől magas hangjait.

- Az isten rohasszon meg!

3.

A rendőrőrszobában nem tudott megmozdulni a levegő, hiába kaszálta elfogyhatatlan köreit a kis műanyag ventilátor. A jegyzőkönyvvél már elkészültek, de az alhadnagy, gyűrött arcú, feltűnően sápadt ember, újra meg újra visszatért a kérdéseihez. A konzervmester szeme a frissen mázolt ajtón függött, s ha valaki szolgálati ügyben belépett, fölpattant, eléje ugrott.

- Semmi. Azt én előbb tudnám - intette le az alhadnagy fáradt kézmozdulattal. A konzervmester visszaült, vörösre dörgölte homlokát.

- Szóval, maga tud úszni - kérdezte újra meg újra az alhadnagy. Arra gondolt, ezt már lerögzítették a jegyzőkönyvben. - És milyen viszonyban voltak a feleségével?

A konzervmester szünet nélkül izzadt és szipogott. Lucskos volt az egész teste.

- Már megmondtam. És mért csak *voltam*? Még lehetek is.

Választ várt, de az alhadnagy egy tintafoltos vonalzóval kicsorbult körmeit ütögette.

- Szeretem, mint az életemet.

Húsos kezével a mellére csapott, lilászöld legyet rebtentett föl.

- Szeretem, és ő is szeret engem.

Az alhadnagy erősen töprengett, mit is kérdezhetne. Szerette volna összetépni a jegyzőkönyvet. A jegyzőkönyv hazudik. Megint csak visszatért az előbbihez, a hangja végtelenül keserű volt.

- Szóval, maga tud úszni?

Egy tiszthelyettes lépett a szobába, az alhadnagy füléhez hajolt. A konzervmester félig föl-emelkedett.

- Megvannak? - hallotta saját hangját, de kívülről, mint egy idézetet.

Az alhadnagy csak a fejét rázta. Vastag szemüvege mögül nagy, domború szemgolyóval vizsgálta az előtte ülőt. Lassan mondta, elgondolkodva: - Szóval, maga tud úszni? - Felcsattant. - És hogyhogy nem próbálta kimenteni őket? Legalább a fiát?

- Nem tudom. Mindent elborított a víz.

- De maga kifelé kapálódzott.

- Nem tudom. Semmit sem tudok. Szeretem őket.

- Elmehet, kérem - a konzervmester görcsösen ült a széken -, elmehet, kérem, megmondtam. És ha tudunk valamit, majd értesítjük.

- A telefonom...

- Mondja be.

A konzervmester képtelen volt arra, hogy fölálljon. Ő még szeretne mondani valamit. Valamit még kell mondania.

- Elmehet, kérem-hallotta harmadízben is.

A húsos ember felnyöszörgött.

- Szeretem őket. Ők a mindenem. Az életemet...

Az alhadnagy arca eltorzult a tehetetlenségtől.

- Maga egy gyáva szar! Hordja el magát!

4.

Az egész világ olyan, mint egy forró bádogdoboz. A nap engesztelhetetlenül süt, a föld láthatóan párolog. A gödrökben, amiket a kőművesek hagytak itt maguk után, lilásbarna víz. Rezzenetlen vasárnap délután, kánikula. Narancspiros vászonrolók, fényes műanyag redőnyök, vakító ablaksíkok. De a fák, bokrok felüdültek.

A konzervmester sétálva ment, állapota kívül helyezte időn és téren. Átlábalt a régi gyerekkoron, szegényes papírsárkányok lebegtek a magasban, rongylabdák puffantak egy-egy kalyiba falán, és a téglagyári gödrök mélyében a halál várakozott. Mindig, örökkön-örökké rettegett a víztől. Ede tanította meg úszni, Ede vékony, hosszú kezében voltak az evezők, Ede talált rá hadifogságukban a rejtett kijáratra. Túlságosan is Edére bízta magát egész életében.

A lakásban megcsapta a kellemes hűvösség, a fiatalasszony előrelátó gondosságból mindent elsötétített, aztán megérezte Klári levendulakölnijét. Órák óta most először jutott eszébe feleségének neve. Igen, Klári. A szekrényhez sietett, kiszakította az ajtót, ott lebegtek Klári nagy virágos nyári ruhái s a steppelt, kék pongyola, amely felidézte az asszony bőrének sima felületét, tömören sötét, szinte már zenei orgánusát. A haja kékesfekete, és nem festi! Valódi kékesfekete a haja, olyan, mintha vegyészek találták volna ki. A szekrényajtóval együtt megnyílt a soha vissza nem hozható élet kapuja, a soha vissza nem hozható öröme.

A telefon fél ütemet csengett. Az iker beszél. De azért odarohant a készülékhez, leemelte a hallgatót, fülelt, fülelt a sükettségbe. Iszonyatos, száraz csönd vette körül. Mozdulatlan csönd, amely rátérdel az ember mellére, nem is a mellére, a gégéjére. Végül is nem kétséges, a rendőrségről kell hogy telefonáljanak. Végül is nem kétséges, bármilyen halálos erővel zúdult is le a vihar, őket föltétlenül megtalálják, szárazra dörgölik, és egy dzsipen hazaszállítják! Egy dzsipen - tagolta, és hangosan fölnevetett. A nevetés ebben a zsibbadt lakásban ijesztően hatott. Egyszerre sokan nevettek körös-körül, elmosódott arcok nevettek, majd gyertyák lobogtak, és vékony hangú gyermekek kezdtek énekelni, olyan megbicsakló szoprán hangon, mint a Gáboré.

A telefonnak meg kell szólalni. Az a vihar nem volt *olyan* vihar.

A padlón ült, a mohazöld subaszőnyegen, amit múlt héten vettek a Kossuth Lajos utcában. Lefeküdt a szőnyegre, szétterjesztett ujjakkal simogatta a gyapjúillatú gubancokat, és sírt. Csöndesen rázta testét a sírás, felolvadt benne.

Az idő már teljesen kívül rekedt gondolkodásán. A szomorúság a szívétől a lábujjáig hullámozott. Lassan alvásba billent. Ott feküdt kiterítve, a subaszőnyeg csomóiba kapaszkodva, és nemsokára már horkolt is, mint amikor jóízű fáradtság dönti le a lábáról.

Többszöri csöngetés riasztotta fel. Helyzetét kábultan azonosítva föltápászkodott. Hazajöttek, végre megkerültek! - erre gondolt megkönnyebbülve. De az előszobaajtó mögül egészen más hangok törtek a lakásba. Kellerék. Szaggatott, jókedvű csöngetések. Végül Keller vassfényű, erős hangja.

- Ezek a disznók átejtettek minket. Kint felejtkeztek a Dunán.

A kis Kellerné szokásához híven ellenkezett.

- De igen, igen, láttam én a sunyi pofájukon, hogy kint felejtik magukat. - Keller szilárdan hitt ebben, de mulatott rajta. - A pofájukon láttam - erősítgette újra -, és most itt állunk evvel a marha nagy demizsonnal. - Nagyot nevettek. - Az ég rogyassza rájuk a pontosságukat!

Csönd, majd néhány szaggatott csöngetés.

A konzervmester négykézláb a konyhába kúszott.

- Talán csak szundítanak egyet - vélte Kellerné.

A konzervmester reszkető kézzel kinyitotta a gáztűzhely valamennyi csapját, még a sütőét is.

- Ezek nem alusznak, ezek nincsenek itthon.

A gáz szivárogni kezdett. A konzervmester azonnal úgy érezte, hogy már a szívét és a gyomrát markolja a gáz. Szeméből kicsurrantak a könnyek. Kellerék éppen akkor mentek lefelé a lépcsőkön, hangosan, nevetve. Fölegyenesedett kuporgásából, kirohant az előszobába. Ingó padlaton járt, fekete hullámok csaptak fel körülötte. Odakint senki, semmi, idebent a halál. Nyirkos kézzel a kilincshez nyúlt, szükségtelenül feszítette, a kisablak kinyílt, és ő egész arcával a nyíláshoz tapadva ordítani akart valamit, de csak suttogni tudott, ezt azonban nem hallotta meg senki.

Az utolsó lakó

Ilyen már nincs is, szó szerint, ilyen utca, a nevezettet még szilveszter előtt szanálták, édes apukám!

Tartós bódulatából kitekintve, egy állampolgár mondta ezt, egy éppen arra járó férfi, azon a határvonalon, ahol kezdődik a bontási terület. Az új postás, már nem fiatal ember, fáradt szemmel követte a távozót. Egy ideig még tétován álldogált a romsivatag peremén, ahol más, mitológiában vagy hitbuzgalomban járatos egyénnek talán Szodoma és Gomorra jutott volna az eszébe. Táskájában összemarkolt néhány olyan levelet, amely *ilyen* címmel már soha nem kézbesíthető. Örökké gyulladásoz szeme előtt (esténként kamillateás borogatás!) a kőpusztaság látomása, egy-egy magányos oszlop, tűzfalmaradvány, kígyószzerűen nyújtózkodó kiszaggatott kábel, s az egész fölött a sárgán lebegő por, amelyet időnként összehurkol a Duna felől áramló északnyugati szél. *Itt már nincs ilyen utca*, mondogatta ő is olyan keserűen, amely túlnőtt beosztása és jogköre határain. *A dög levélelosztó, a kurva levélelosztó!* - ez a formula gyakran visszatért nála a hosszú évek során, mert inkább indulatainak levezetésére, semmint stíláriis változatosságra törekedett. Hátat fordított a bontási területnek. De gyakorlati ember lévén, otthon, kopár szobájában - nős fiával osztotta meg özvegyi lakását - listát készített azokról az utcákról, amelyeket a bódult állampolgár fogalmazása szerint *még szilveszter előtt* szanáltak. Ezek szerint nyilvánvaló, hogy Bodor utca nincs, Kelemen Özséb utca nincs, sem Vasas, sem Szeszláng, sem Búvár Kund utca. Mindezt ábécé szerint följegyezte a noteszébe.

Egyik nap, a nyárelő egy szeles, tágas délelőttjén megint olyan boríték akadt a kezébe, amely egy már nem létező utcába irányította volna. S hozzá még a levél tértivevényes, és küldője a kerületi tanács. *Barnabás Gyula, Sodrony utca 11/b.* A jóöreganyátokat! Egy szanált utcában 11/b! Vissza a levélosztónak, lecsapni a bádognultra, botrányt csinálni! De hamarosan tisztázódott, a nagy bontási területen ez az egyetlen ház, a Sodrony utca 11/b., amely még mindig létezik. Ki tudja, miért?

Ott lebeg múlt és jelen között. S benne az utolsó lakó.

*

Barnabás Gyuláék úgy tettek, mintha költözködnének, megraktak egy teherautót *semmivel*, nyüzsgött, lármázott a család, de alighogy esteledett, szépen, ravaszul visszaszívárogtak. Másnap, mikor a robbantók már kitűzték a fehér zászlót, egyikük észrevette, a harmadik emeleten emberek mozognak. Így aztán kiszedték a furatokból a paxitot, föltekerték a gyújtózsínort, és jelentették az esetet a vezetőségnek.

A ház körül sok száz négyzetméteren már lebontottak minden lebonthatót, a kis robbantások rongysárga pora is elült, a fölszaggatott területre súlyos dömperek gurultak, ám a háromemeletes ház, vörösfekete tűzfalaival, homlokzatán a megvakított ablakokkal még mindig ott állt a helyén, szemben a cementszürke panelnegyed arcvonalával. Megszabadulva az utcasortól, amelybe egykor beépítették, a hozzátapadó többi háztól, arányaiban is megnőtt. Sötét tömege körül a délután sivatagi fénye, kis tornyai, rácsból megfosztott erkélyein, homlokzatának griffmadaras reliefjén az idő fekete guanója.

*

Mire a postás átgázolt a bontási területen, már sárga délután volt. Körös-körül városalapítás előtti magány. Szerteszét a közelmúlt elhagyott tárgyai; egy teljesen ép galambszürke keménykalap, könyékig érő báli csipkekesztyű, fehér betétes sárga cipő, sőt, egy téglahalom tetején kézzel festett bölcső, belekövült oltott mésszel. Vödörök, tükörcserepek, edények, függönyrudak: akár egy menekülő hadsereg eldobott fegyverei. És mindenütt por, amelynek érdes, édeskés szemcséi ropognak a fogak között.

Kereste a kaput, de kapu nem volt, a kovácsoltvas szerkezetet rég elszállították, s a helyére nehéz deszkaácsolat került. Gázt, villanyt, minden közszolgáltatást kikapcsoltak, kivéve, tűzrendészeti okokból, a vizet, így hát a kapucsengő sem működött. Szecessziós fém-szobrocskákat, díszes ajtó- és ablaklincseket, rézpántos küszöböket, kovácsoltvas falifáklyákat szállítottak a szanálás raktáraiba. Gyors, jutányos kiárusítás. Egy jól tájékozott férfiú például beépített marienbadi porcelán fürdőszobát (kék fürdőkád, kék vécékagyló, kék bidé) vásárolt a hagyatékból, épülő bungalójába, egy másik jól tájékozott számos nyílászáró szerkezetet, kovácsoltvas díszlincset és ugyancsak egy kék vécékagylót szerzett be előnyös áron, sőt volt az érdeklődők között egy műértő, aki egy sisakos szürkemárvány Periklész-fejre és egy Dianamellszoborra jelentett be igényt.

A postás, gyakorlati ember lévén, dörömbölni kezdett egy tégladarabbal. A szétporló délutánban egy apró, fekete alak. Hosszan verte a kaput, míg végül a nehéz ácsolat fordult a sarkán, és vékony sikoltással kitárult. Arcába csapott a bejárat barlanghidege. Alacsony, széles vállú, negyven év körüli férfi állt a küszöbön, csúcsos, horgolt sapkával a fején. A száj durcás húsossága és a fölfelé gyűrt áll egy hirtelen megvénült csecsemőt idézett.

- A cuccot már kiárusították, legalábbis a javát. Maradt itt még, úgy tudom, a padláson, egy csomó repedt klozetcsésze, tolókosci nyomoréknak, ilyesfélék. De a dolgokat nem én intézem.

A postás türelmesen végighallgatta, s csak azután szólalt meg.

- Barnabásékat keresem - mondta -, ajánlott, térítvevényes - átadja, és ezzel vége a fárasztó napnak, a lábában érezte a távozás örömét.

Barnabás átvette a borítékot, egy pillantással megkereste a feladót. A postás nyújtotta az elismervényt s a ceruzát, de a levegőben maradt a keze.

- Mondja, hogy nem talált itt senkit, hogy verte a kaput, de hiába. Hogy nincs mozgás a házban - arca kifényesedett a rábeszélés igyekezetében.

- Én ezt, uram, ha akarnám, se tehetném. De nem is akarom.

- Nem akarja. Ha nem, hát nem. De mit kérek én? Egy kis időt, elvtársaim. Maga, szakikám, nem tudja, miről van szó. Nem ismeri a helyzetet. - Nyúlt a ceruzáért, igazoló szelvényért. - Kérem, átveszem, aláírom. Nem akarok én zúrt magának. Nem bánom, költöztessenek erőszakkal. Egy melegüzemi dolgozót. Ha van hozzá pofájuk. De azért... - húsos arcát kerekébbre rajzolta egy ártatlanul napsütötte mosoly - most kaptam bort vidékről, tőkén termett, megihatna egy pohárral velünk. A családommal. Ha már átverekedte magát ezen a... - válogatott a bőséges készletből - ezen a rohadt senki földjén! Pedig tudja, milyen jó kis élet folyt itt, uram? Még szilveszter előtt. Itt üzletek voltak, kerékpárbolt, presszó, lottófogadás, önkiszolgáló étterem! Azelőtt nem maga járt ide levelekkel, ismertük volna egymást. Nekem mindig jön bor vidékről.

*

Barnabás előrement, zseblámpával világított, a fénysugár síkosan csúszkált a korláton. - A lépcsőkön jó lesz vigyázni, lesztek a szép márványlapokat, így az ember kitörheti a nyakát.

A postás, aki természetesnek tartja, hogy ő mindenütt vendég; megtöltött pohár és süteményestálca várja, most balsejtelemmel kapaszkodik a másik után. S csak azért szólal meg, hogy mondjon valamit.

- Kint az a dög kánikula, hogy azonnal meg kell fulladni, idebent meg a jó hűvös!

- Pinceszag ez, uram. Egészen a padlásig penész meg pinceszag! Az emberek, ugye, ki akkor, ki ekkor, szépen kimentek a házból, és akkor azonnal elkezdődött ez a szag. Először csak a kapualjban. A sarkokban. Aztán följött az első emeletig. Mindig följebb és följebb. És most már a ruhánkban is. Az egész család pinceszagú. És ezt irigylik az embertől! Pedig mit mondtam én a lakáshivatalban? Egy kis türelmi időt, elvtársaim!

Széles hátával eltakarta a fényt, a postás riadt keze a korlátot kereste.

- Felajánlottak egy kétszobás lakást, két kis modern lyuk, na! Jól van. Majd elfoglalom, ha elfoglalom, de volna itt még valami elintéznivaló. - A harmadik emeleten rávilágított a magas, díszes kiképzésű ajtóra. - Nem lehetne mégis azt a levelet?...

Abbahagyta a mondatot, előreengedte a vendéget. Már az előszobában, amelyet két gyertya világított meg, nyoma sem volt a pinceszagnak, friss pecsenyeillat fogadta őket. - Éppen jókor! - a házigazda húsos orrával a levegőbe csippentett - uram, itt marad velünk vacsorára!

A nagy szoba sarkait legömbölyítette a homály, Barnabás meggyújtott néhány gyertyát.

- A feleségem - mondta, s a magas, szőke asszony, aki puha mozdulatokkal megterítette a hosszúkás, sokszemélyes asztalt, szelíden biccentett. - A postás úr hozott egy levelet nekünk. És velünk vacsorázik. - Ez előbbi hiába emelte föl a kezét, a házigazda derűs erőszakkal megismételte: a postás úr velünk vacsorázik.

Bejött egy vézna, mellkasban fejletlen, nagy fejű fiatalember, s szó nélkül leült.

- A legfiatalabb öcsém.

Megint nyílt az ajtó - az apám - mutatott Barnabás a gyűrött arcú kis öregemberre, aki fémszilánk-szemével élesen körülnézett, és azonnal pipára gyújtott. Pillanatok alatt megtelt a szoba nőkkal, férfiakkal. Mindenki hozott magának széket, zsámolyt, volt, aki hintaszéket is, körbeülték az asztalt.

- Összejöttünk egy kicsit, a család, vidékről, mindenhonnan - egy nagy pohárba szódavizet nyomott, és mohón megitta -, esküvő lesz. - A gyűrött arcú kis öreg vékonyan fölnevetett. - És keresztelő! - mondta sejtelmesen. Az asszony, szinte nesz nélkül, fénylő poharakat tett az asztalra, a férfi megbuktatta a fonatos üveget, töltött. - Egészségünkre - körbeemelte poharát, arcán, amelyet sárgára festett a gyertyafény, kiütött az izzadság. A család szó nélkül, fegyelmezetten ivott, a vendég ugyanúgy. - A postás úr hozott egy szerelmes levelet a tanácstól - a házigazda újra teletöltötte a poharakat -, ki tudnám találni, hogy mi van benne, de annyira nem izgat egyelőre, hogy kibontsam - a pohárürítés megint szó nélkül történt, fegyelmezetten. - Jó, nincs villany, nincs gáz, nincs közművek, semmi, de mi azért jól megvagyunk, egymás közt, a család.

A postás gyakorlottan ivott, a nyugdíjkezelési napok normáján még innen volt. De a feszültség, sőt amit megfogalmazni képtelen lett volna: a szorongás az agyából a szívébe löködt. Úgy érezte magát, mint akit egy eleven izzó gyűrűbe forrasztottak.

- Kértem a postás úrtól egy kis illegális szívességet, de hát aki tiszteli a törvényt, az tiszteli. Én is tisztetem, de létezik kivétel.

- Ön mondja, Barnabás úr, hogy itt se gáz, se villany - az asszony gyengéd mozdulatokkal mindenki elé terítéket rakott, szinte odarajzolta a tányérokat és az evőeszközöket -, szóval hogy nincs komfort, semmi. Nem is szólva, hogy a házat nem tudják lebontani, megakad a szanalás. Ismerem én a helyzetet. Először: ajánlott levél, aztán másik ajánlott levél, a végén szabálysértés, büntetés - az arca vasszürke hajáig kivörösödött -, minek ez önöknek?

Az állott csöndbe, amely pincétől tetőig betöltötte a házat, éles telefoncsöngetés hasított.

- Alattunk az irodák! - Barnabás nem is a szájával, húsosan begyűrt állával nevetett - ez odalent valami nemzetközi artistaügynökség volt. Micsoda nők forogtak a lépcsőházban, bűvészek, tűznyelők, csodalények! Az egész ház őket figyelte. Az iroda ment el legelsőnek, de a telefonokat elfelejtették kikapcsolni. És így aztán csöngetnek, csöngetnek.

- Néha még éjjel is - szólalt meg most először a magas, szőke asszony, aki a pára mögött merőkanállal osztotta a húslevest. A szavai éppoly puha rajzúak voltak, mint a mozdulatai.

A látogató, valami belső kényszerű figyelmeztetésre, fölfigyelt a nő sápadtfehér arcára és súlyos hajának játékos fényeire. Csupa szenvedés ez az asszony, csupa áldozat és odaadás! Kereste a szót.

- Igazán nem azért jöttem... szóval nem akarok én itt senkit rábeszélni, de tudom a következményeket - a székek nyikorogva közeledtek, a gyűrű még jobban összezárult. - Én ezt jóakaratból mondom. Önöket ki fogják költöztetni innen, hatóságilag. Erőszakkal. - Az asztalon a bontatlan boríték, fülében a házigazda kérése - küszködött magával, és elöntötte a harag. - Kérem, asszonyom... Önhöz fordulok, asszonyom - megint a nőre nézett, s hirtelen világosság gyulladt az agyában. Ez a szép, óvatos vonulás, ez a bő, redős háziruha! *Ez a nő viszi a hasát, ez a nő gyereket vár.* - Nem begyulladásból mondom, de nem csinálhatom! A levelet ki kell kézbesíteni - a hangja elszabadult, kisiklott, csodálkozva hallgatta kívülről önmagát.

A többszólamú mű folytatódott, mindenki mondta a magáét, a házigazda is.

- Három hetet kértem a tanácstól, ennyi türelmi időt kértem. - A postás gyulladt szemmel követte a szép nő vonulását. Értem, értem, feje ingázva járt a nyakán, értem. Ez a nő viszi a hasát, ez a nő itt akarja megszülni gyermekét. A helyzet teljesen világos.

Az asztalon, Barnabás előtt a bontatlan boríték fehér izzást bocsátott ki magából, foszforeszkált. Puha mozdulatok a levegőben, bolyhos fények a gyertyák körül. A kör, mintha még jobban összezárulna: embertestek szoros illeszkedése, szerves melege.

- Én fokhagymával készítem, ha nem bántja a gyomrát - az asszony nagy szelet sültet és burgonyát tett a tányérjára. Barnabás kezében megcsillant a pohár.

- Életemben először úgy vagyunk, hogy együtt a család, az egész család, lefoglaltuk magunknak a harmadik emeletet - a családi köztársaság evett és bólogatott -, sokat szenvedtünk, háború, meló, szegénység, halál, de a családi érzés... - a boríték kétujjnyit emelkedett, majd visszacsúszott a terítőre. - Meg kell hogy nézze, postás úr, hogyan rendezkedtünk be ebben a bagolyvárban.

A kör mintha tágulna, a székek reccsenve visszakoznak.

- Persze majd ha megvacsoráztunk. Mert mi erre sokat adunk. Asztalnál ülni, friss vacsorát enni, nyugodtan, lassan. Ilyenkor él az ember, nem igaz? Van még valamid, gyöngyöm?

- Káposztás kocka - felelt az asszony mollra hangolt szelídséggel.

Később mindenki gyertyát fogott, mindegyik családtag egy-egy eleven gyertyatartó. Processzió az esti körfolyosón. Az udvar fekete odva barlangszagot lehelt, fölöttük a pontosan záruló ég, mint egy ezüst dobozfödél. A menetet Barnabás vezette, mögötte apró lángok láncolatában a család. Ünnepestes, gótikus kétszárnyas ajtó, sarkig kitárva - ez itt az apám lakosztálya, nősulni fog -, a menet továbbcsoszogott a gangon. Újabb ajtó, az előszobában lilakék hajólámpa. Egy nő lépett eléjük, fényes pongyolában, magas és kövér. Apró szeme előcsillant a húspárnák mögül. - Az öcsém menyasszonya, nem vacsorázott velünk, mert diétázik. - Újabb gótikus ajtó. Itt megállt, szembefordult a társasággal, de valójában csak a postással törődött. - Ez az én lakásom *folytatása*. Persze csak most, ezekben a hónapokban. Tessék, parancsoljon - előrelépett, és mutatta az utat. Két üres szobán mentek keresztül, míg kitárult a harmadik ajtó. A nagy teremben, amely valaha egy úri család szalonja lehetett, az intarziás parketta közepén egy anyadisznó feküdt, ápolt, túlhizlalt állat. Rózsaszínű húsa átderengett a hófehér, kemény szőrök közül. Mellette, mint eleven húscsapok, a malacai.

Az elbűvölt társaság, a lobogó gyertyák sárga fénye s az anyaállat mozdulatlan méltósága, mindez egy különös szekta, egy időtől és kortól független kis közösség erejét sugározta magából.

S most maga a főpap, a melegüzemi dolgozó, kifényesedett arccal:

- Hát erről van szó, uram. Tessék elképzelni, amíg ezt létrehoztuk. Még három hét, és elválasztjuk a malacait az anyától. Ezt kell kívánni, ennyi az egész. A koca kés alá kerül - legyen majd szerencsénk! -, a malacokat már lekötötték, már van helyük, viszik. És akkor legyen a tanácsnak igaza, jöhet a hurcolkodás.

Áhítatos gyűrűben a család, az eleven abroncsok összeilleszkednek. A gyűrű közepén, az intarziás parkettán, a gyönyörű hústömeg, a természet csodája.

- Persze az ember nem mondhatja el nekik, hogy erről van szó. Meg se értenék, nem igaz?

Mikor kint találta magát a kékezüst romsivatagban, csonka oszlopfők és ledőlt boltívek között, csöndes derűt érzett a szívében. Leült a faragott kőre - medúzafej -, fölötté északra egy csillagtengely, körülötte a tágas, harmóniát sugalló éjszaka. Megtalálta magában egy másfajta elrendező elv örömét. És köpenye zsebében a bontatlan borítékot.

Az illetéktelen

Végre az este küszöbéhez értek, a szentséges, kivilágított küszöbhez. Platinaizzása van. Mögöttük a zsúfolt, tél végi nap, mint egy pályaudvarcsarnok, benne ismeretlen arcok, sután emelkedő kezek, ügyetlen félmondatok. A jóakarát csödtömege.

Tessék talán ide parancsolni.

Tessék szíves megkóstolni, de ne ilyen szerényen. Igazán, annyira örvendünk, hogy végre megismerhettük.

Minél forróbbak a szavak, a fogadtatás szavai, annál sutább az ő szerepe. Az ünnepelt fiatalembernek, a hazaérkezőnek, a város szülöttének ő csupán mellékalakja, akire némi fény hullik a főalakról. A tárgy nélküli jóakarát túlméretezettségében vergődik. Ő a kíséret, barátja kísérete. Mit tudnak róla? Semmit. Ő írta az ifjú szobrászról, a rapallói koszorúzotttról az első teljes igényű monográfiát. És mit tudnak a koszorúzotttról? Értik-e az azbesztpofájú szörnyeit? Aszfalthullámain? Márványerezettségű megszállottságát? Mit értenek ebből a lélekszagató elvontságból, ebből a pusztulás ellen ágaskodó harsonahangból, amely szétfeszíti a süttöi márványt? Azt értik az ünneplő kisváros emberei, hogy az ő gyermeküket emelte a világhírnév fényébe az a hatalmas tenyér, amelynek kétségkívül apai redőzöttsége van, s amelyet a művészet nemzetközi felhajtó erejének is lehet nevezni.

A város szülötte konokul ragaszkodott hozzá, hogy kísérje el, részt kell vennie a szobor-leleplezésen - *főlemelt kéz az aranyborjút ünneplők ellen* -, részt kell vennie az ankéton, amely egyben a helybeli intelligencia teleszkópja a világmindenségbe. Részese kell hogy legyen annak a napnak, amely a város szülöttének, a negyven körüli, szikrázva őszülő fiatalembernek diadalmas hazatérése lesz.

És valóban az volt. Amiből vétettél, egybeolvadsz újra azzal. Idős anyád, a nyugalmazott elemi iskolai igazgatónő, annyi félreértés után, anyai hiúságának annyi sérelme után, teljes alakjával az előtérbe lép. Minden utcának, szögletnek jelképes értelme van. A nagy, piros arcú férfiak és a csontos öregasszonyok, a múlt megmozduló sövénye.

Végre az este küszöbéhez értek. Késő délelőtt, amikor kigubóztak az alacsony autóból, és ott álltak mereven a ködben szétfolyó téren, nem hitte volna, hogy valaha is elérnek ehhez a platinaküszöbhez. Arcok, homályos bronzkorongok, húba szorult szemek sötét pillogása, homlokredők végtelen rovátkái, az egyik folytatja a másikat több kilométeres vonulatban, szájvonalakat szétmosó párák, szem körüli mosolyráncok. És mindez most kezdődik, topogva a sárban, az idő sarában, a nem múlt idő dagasztójában. Lesz-e valamikor délután, alkonyat, este? Lesz-e valamikor visszatérés a megszokott ágyba?

Legfeljebb itt alusznak az elvtársak, szállásról gondoskodva van!

És valamelyik szépasszony megcsapkodja a párnájukat.

Ó, kérem, a rekonstruált szállodánk minden kritikát kibír.

*

Az este küszöbének halvány platinaizzása. A szállodában foglalt különterem, az asztalok damasztterítőjén, mint vadásztrófeák, az enyhe fagytól megperzselt szegfűláncok. Megvolt a leleplezés, a bazaltból faragott intelem kettémetszett egy harmonikusnak szánt háztömböt. Lement az ankét a helybeli gimnázium tanárainak és tanulóinak tevékeny részvételével, el-látogattak a mamához tejszínes mokaára és vanília kiflire, aztán az egykori rajztanárhoz, aki

a szenilitás furcsa mosolyába burkolta változatlan véleményét, hogy tanítványa mind a mai napig nem tanult meg rajzolni.

A monográfia szerzőjét annyi előlegezett és meg nem okolt szeretet fogta körül, mintha egy óceániai szigetre érkezett volna, jelekben és jelképekben gondolkodó szigetlakók közé. S mindez őt, a rokontalan ösvároslakót, kölabirintusok konok gyalogosát mérhetetlenül elszo- morította, s minél inkább bekerítette a személyétől független, csakis a város szülöttének szóló szeretet mellékterméke, a tapintatos gondoskodás, annál inkább vágyott az igazira, a kiérdemeltre.

Az ankét végén átadták a helybeli hegyszövetkezet ajándékait. A város szülötte óriási dobozt kapott. A szikrázva öszülő fiatalember izgatottságában fel sem bontotta, arca halványan izzott a kékre borotvált szakáll körül.

A monográfia szerzőjéhez is odajárult egy fiatal lány, kurta fémbarna haja harangozott. Celofánba csomagolt asztalkendőket nyújtott át kecses zavarral. A csillogó műanyagon átparázslottak a hímzések vérvörös motívumai, az indázó virágok.

Hát ide is elérkeztünk, uramatyám, a vacsora előtti zshivajhoz, házisüteménytől, hivatalos konyaktól, likőröktől elnehezült gyomorral, az érdem nélküli gyámolított tiltakozásával a szívben.

*

Az újjáépített szálloda jól sikerült hibrid, de természetében benne van a régi, soklépcsős, indázó folyosóival és a racionálisan új, földig érő üvegablakokkal, szőnyegpadlóval, a szobák okos rendjével. Itt lesz a vacsora, az egyetemi aulaszerű, új étteremben, szikár pálmák között, ipari-éles neonvilágításban. Az egész társaság bezúdult ide, a kabátokat szívó kezek tüntették el, fogadtatásukat az üzletvezető személyes jelenléte tette nyomatékosá.

Az étterem előtere egyben a söntés, de nem álló vendégeknek. Innen adják ki az italokat. A söntéspult, ha nem is rézborítású, de alumínium-lemezekkel fedett.

Mikor bevonulnak, valami szeszese, rendetlen örömben, a monográfia szerzője egy nőt pillant meg a söntéspultnál. Jellegtelen szoknya, tojáshejszínű blúz. Ami fölhívja a figyelmet rá, a testhelyzet, a testtartás könnyed féloldalassága, amint beledől egy időtlennek látszó, évezredes beszélgetésbe, háború és béke nehéz füstje alatt. A könnyed tartás páratlan ideg- és izom- munka eredménye. Ebben a szándéktalanságban a szándék tragikuma rejlik, nem észrevenni saját helyzetét, függetleníteni magát az idegenség szorításától. A monográfia szerzője lég- szomjas fáradtságában közel érzi magához a nőt. A tartás azonban semmi. A csomagolópapír- színű arc, benne a késsel hasított szemek befelé forduló fénye vállalja is ezt.

Még nézné, de valaki belékarol. *Ezek a tapintatos belékarolások: a figyelemnek ez a tolakodó módszere.*

*

Asztalszomszédjául őt választotta a szobrász édesanyja, mintegy bizonyítva, hogy az idős asszony figyelmességi rendszere a maga kiválasztó érzékenységevel megközelíti a legfonto- sabbat. A rövidre nyírt vasderes haj, az arc metszett csontozata s a két erős csont fölé ékelt, barna sugárzású szem közel került a vendéghez.

- Fáradtnak látszik. Hogyan is szólíthatom, művész úrnak vagy író úrnak, vagy hogyan is?

Valóban nehéz meghatározni ezt, inkább tartalmilag lehet körülírni, hogy egy monográfia szerzője, némileg fölfedezője is a fiatal szobrásznak, milyen módon rögzíthető egy lexikon vagy névjegy tömörségében?

- De remélem, tetszik ez a mi városunk? Attila rajong magáért, és én is olyan hálás vagyok, amiért abban az okos könyvben megmagyarázta az én Attilám művészetét. Hogy képes volt kielemezni az én Attilám rögeszméit, bolondériáit. Most már én is értem, a maga jóvoltából, lelkemből lelkedzett fiam művészetét. Nehéz az ilyet kiértékelni? Fantázia kell hozzá, vagy rátalálás? Vagy egy kis belemagyarázás is?

Bazaltomlású testek. Aszfaltmosolyú szeretők. A leomló anyag küzdelme a zuhanással.

- Tudni kell együtt látni a művésszel. Együtt szenvedni vele.

Az ezüstszürke anyai arc ovális ámulása. Az egymást metsző térképfinom ráncok széthúzó-dása.

- Az én fiam szenved?

- Folyamatosan.

Odakint a söntéspult mellett az a nő. Az arca csomagolópapír-színű. És a több ezer éves mozdulatlansága, ahogyan beledől az eszmecserébe.

- Visszatérve a szenvedésre. Valamikor én mondtam neki, olyan szomorú, rosszul sikerült fiatalsága volt... mennyit szenvedsz te, kisfiam. És erre ő rám nézett azzal a nagy, őszinte szemével, és azt mondta, enélkül nem lehetnék művész, enélkül nem tudnám megérteni az emberi életet, ami csupa szenvedés.

Az ezüsthomályú arcon finom mosoly úszik.

- Néha az a képzetem, ugye, nem haragszik, hogy maguk, művészek egy nagy raktárban ülnek, és az a raktár tele van szenvedéssel. És minél zsúfoltabbak a polcok, így képzelem, a szenvedéstől, maguk annál... hogyan is fejezzem ki... maguk annál elégedettebbek.

- A szörnyet táplálni kell, az igaz, vérrel, hússal, látomással.

- Akkor maguk, hogyan is fejezzem ki, az apostolok leszármazottai.

- Nem, kérem, mi... vagyis a művészek, saját esendőségük foglyai.

- Érdekes - az idős asszony fárasztónak érezte a permanens elmélkedést, és ezért engedte, hogy az utóbbi mondat elússzon mellette, mint egy tartalom nélküli sejtelem.

*

A konyha felől, a tágas előtéren keresztül bő hullámokban - ó, a szagelszívó berendezés még mindig nem készült el! - rántott szeletek illata úszott, a zsírban barnára perzselődő liszt és a rózsaszínű karaj egyesülésének illata. A virágfüzérrel díszített asztalok mellett megélénkült a mozgás.

A legfürgébb vendéglátó asszony, pisze arcú, kemény húsú, fehérre mosdatott ujjainak hegyén ibolyaillattal, a monográfia szerzője fölé hajlik, és közli, ha a kedves vendég óhajt kezét mosni, a mosdóban, a söntéspult mögött, állandó meleg víz áll rendelkezésre.

Ennek a nőnek rézkontya van, mint József Attila mondotta volt, rézkontya és violett milk kézfinomító-illata. A kézmosás minden lakoma előtt ősi rituálé. Jöjjön a kézmosás!

A mozdulatlan nő, csomagolópapír-színű bőrével még mindig ott áll a söntéspult mellett. Törzsbeli nő, nem kétséges, mögötte emberlakta odúk, meztelen gyermektettek, fűrtös fejek, szembogarak rézfekete érmei. A monográfia szerzője a pultra ereszti celofáncsomagját a benne lángoló asztalkendőkkel. A nő észreveszi nyílt tekintetét, és egy pillanatra ő is odavillantja a szemét.

Az arcbőre érdes, nagy pórusú, így közelről, és szürkésbarna csomagolópapír-színe van. A szemeit konyhakéssel metszették az arcába.

Mindez egy vízcsepp-pillanat foglatában.

A hajának felszín alatti fénye.

*

Az asztalfő irányából guruló nevetés. Régi, helybeli hagyományok szerint egy hatalmas nő, pirosra lobbant arccal, szájon csókolja a város szülöttét, az ünnepeltet, és aztán útnak indul, hogy sorra szájon csókoljon minden férfitendőt.

- De hiszen ebben egy tucat kendőcske volt! - hallja a monográfia szerzője az ibolyaillatú asszony tömör, fényes szavait. A hófehérre sikált ujjak újra meg újra végigszámolják a kendőket. - Ebből három hiányzik. Éppen három.

Már előtte áll a nagy termetű nő, kosztümje nyílásaiból meleg csapódik a férfi arcába.

- Éppen három.

A telt ajak a szájára tapad, az idegen nő káprázó arcközelben.

- Hol járt maga ezekkel a kendőkkel?

A monográfia szerzője zsibbadtan tiltakozik. Szeretné magát kivonni az egészből. Valaki segítőkészen közbeszól.

- Nem a pultra tette, a mosdó előtt?

- Na persze. Az a cigány nő! - a violettillatú asszony csücsörített szavai elformátlanodnak. - Megmondtam, az ilyeneket nem szabad beengedni.

A nagy testű nő az asztalsor végén jár csókjaival.

- Na de én utánanézek ennek. Tessék csak velem jönni.

- De kérem szépen. De nagyon szépen kérem.

- Nem, ezt most kell elintézni, mert különben, mit mondjak, ön vendég itt nálunk, ön ezt nem értheti.

A puhára fürdetett kéz beleakad a karjába, mint egy horog. Mint a megmásíthatatlan akarat.

- Ennek az úrnak itt hiányzik három asztalkendője - a rézkontyon hideg neonfények siklanak.

Szavait nem a pult mellett álló nőnek szegzi, de a sok ember közül, beleértve a pincéreket, csapost, csak ő mozdul meg, alig észrevehetően.

- Míg kezet mosott, letette a pultra a csomagját, és most három kiskendő eltűnt.

Az arcokon inkább derű, mint megdöbbenés, de a pult melletti nő, a tojáshejszínű blúzban, lassan feléjük csavarodik.

A monográfia szerzője csöndes iszonyattal eloldódik a beléje karoló asszonytól, és hátrál visszafelé. Ruháját, ingét, bőrét perzseli a törzsbeli nő pillantása. Orra alatt a bőre s a hónalja csupa lucok, amint hátrál a kijárat felé. Az asszony felnyűszít, nyers, szűk a hangja, fölvérzett torokból.

Valaki loholva jön a különteremből, sodorja magával a benti emberszagot, s mint vidám szalagok, hangfoszlányok lengik körül. Kezében a három kendőcske.

- Ott voltak az asztal alatt.

A törzsbeli asszony egy mozdulatmágia különösségével fölveszi kabátját. A violett-milk-illatú nő arca rendezett, üde. Nincs benne büntudat.

A celofánzacskó lefejtethetetlenül a monográfia szerzőjének tenyeréhez tapad. És újra enni kell, és koccintani. És a szálloda előtt, a csöndes hóesésben, a várakozó autók, mint megdermedt állatok.

Lekérés

- Nézed azt a barnát?
- Melyik barnát?
- A bögyöset. Akit az a hosszú forgat.
- Ja. Nézem.
- És? Szakvélemény?
- Szép.
- Szép? Lekérhető.
- Az.
- Tudod, mit gondoltam? Odalépsz eléjük. „Szabad?” - ezt kérdezed, és viszed. A hosszú leadja, de ne félj, én majd átveszem.
- Itt nincs lekérés. Ki van írva. Tánc közben nincs lekérés.
- *Kéretik nem lekérni.* De van! Van lekérés! A kiírás - kiírás. Odamennék én magam, de a hosszú felderítette, hogy leltározom a nőt. Nem ügy, hidd el. Teszem azt, a múltkor öten voltunk fiúk. Néztünk egy nőt. És a nő partnere konstataálta a horgot. A szeme lyukat égetett a haragtól. Láncrendszer. Egyikünk lekéri a kis gömbölyűt, ananászarcút. Két lépés. Viszi a másik. Megint két sasszé. Jön a harmadik. Jön a negyedik. Eltűnnek a nyomok. A végén én szorítom magamhoz, de úgy, hogy érzem, a szíve szabályosan dobog. És a pók csak szédül. Most ki visz el kicsodát? Néz, mint a hülye, és blokkol az agya. Így. Göze sincs. Na, eridj.
- Mondom már, nincs lekérés. Tánc közben nincs. Nem szabad.
- Nem szabad. És lélegzeni szabad? Vagy azt is előírják neked? Arról nincs felirat?
- Nincs kedvem, na.
- Kedved. Kétfalás vagy, és azonkívül begyulladás. Csak oda kell menni, eléjük állni, átveszed, és a többi az én dolgom. Ha valami baj van, itt vagyok.
- Mondom, hogy nincs kedvem.
- Vagy teszem azt, egy másik eset. Láncrendszer. Viszem a nőt, érzem a mellemen a jó melegét. Mintha tollba csomagolták volna, olyan puha és meleg. Odalép a lovag. Deltás. Az orra, mint a kard. „Óhajt?” - kérdeztem tőle. „Óhajtok.” „Kimenjünk?” „Kimehetünk.” Oda-kint sörszag, a kertben kugliznak, az égen reflektor, repülő keresnek gyakorlatból. A haverok egyenesen neki. Csattog a pofája. Szép vékonyan fölreped az arca.
- A haverok?
- Négyen. Szétmasszíroztuk az orrát. Szép sötét vére volt. Mit bámulsz?
- Négyen?
- Négyen. Miért?
- Semmi.
- Húzd a nózidat? Van valami?
- Négyen egynek?

- Járt a pofája. Ő akarta. Kimenni a sötétbe. Van valami kifogás talán?
- Egyáltalán nincs.
- A pasas olyan pofonokat kapott, hogy nem tudta kiválogatni az égi csillagokat a sajátjai közül. Amik ott röpködtek a szemében. Untatlak? Mit szólsz hozzá?
- Mihez?
- Mihez? A kis bögyöshöz. Ahogy kétfelé bök a melle. Jó szagú portéka lehet. Szétkenődtél a nagy ijedségtől? Ahogy megnéztelek, bizisten azt hittem, másfajta vagy. Mindegy. Teszem azt, ez a történet... A múltkoriban például a művezető elküld a lakására, rakjak föl neki egy tv-antennát. Tetőre, a hetedik fölé, város fölé, isten tudja, mi fölé, az ember a fejével kilyukasztja az eget, olyan magasan. Lent villamosok, emberek, buszok. De mint a homokszemek. A végén randevút beszélünk meg. Igen, nem mondom, a nőről senki se mondaná, hogy elmúlt harminc. A bőre meg a járása. Ez nálam a legfontosabb, hogy e körül hiba ne legyen. És a teste, mint az ebonit. Na, lépj eléjük, én aztán, ahogy megmondtam, átveszem tőled.
- Nem.
- Marha vagy. Mióta laksz Pesten?
- Én? Itt születtem.
- Itt? Bemeséled a mesét. Vidéki vagy te, fiam. A legvidékibb. Vályúban ringattak. Fejed fölött lucerna, miegymás, majdhogy megettek a tehenek. Megjegyzem, a nyelvük, mint a smirglipapír.
- Az Akácfa utcában születtem, de voltam már nyolcéves, mikor virágzó akácfa láttam. Aranyos méhek csüggtek a virágokon. És ha tudni akarod, még nem voltam a Balatonnál.
- A legvidékibb, az vagy te, fiam, nem pesti, még akkor is, ha itt születted. Mit látsz te a világból? Semmit.
- A Hűvösvölgyben lakik egy nagybátyám, annak valódi rókája van. Szelídített. Most kutyának van bejelentve a róka, és adót fizet utána, mint házörző után.
- Fejedbe szállt a harminchat hét... Megfigyelted?
- Mit?
- Ide figyelj, te ilyen hülye vagy, vagy alakítod? Nem hívtak még meg a filmbe? A nőt, azt kérdeztem, a bögyöst, hogy megfigyelted-e. Hiába keríti be a hosszú a karjaival, a szeme idecsúszkál, rám néz, vagy nem látod?
- Nem.
- Mert a vízvezetékbe ejtetted a szemed. Alig várja, hogy átvegyem. Na menj, menj.
- Mondtam, hogy nem.
- Ácsorgunk itt, mint a galambok a bádogon. Maradj magadnak! Szevasz.
- Szevasz.
- Te, ide figyelj, és ha én kérem le neked?
- Ne kérd.
- Talán nem megfelelő?
- Van itt lány más is. Aki várja, hogy vigyék.

- Verebek a dróton. Nem látod, hogy a kis bögyös ideragasztotta azt a mazsolaszemét? Benned nem mozog semmi vér? Hány éves vagy, fiam? Na lépj oda, de ügyesen. „Szabad?” És a hosszú átadja. Na.
- Mondtam már egyszer, hogy nem.
- Csak állsz itt, mintha ideraktak volna. Mit bámulsz? Menj a francba innét!
- Mi közöd hozzá, hogy itt állok?
- Tudod, hogy mi vagy? Nem vagy meghatározható.
- Az lehet.
- Majonéz vagy. Zselatin. Kiizzad a homlokod, és bámulsz. Látnád csak magadat! Röhögni kell rajtad, egyenesen. Minek állsz itt? Ha lenne benned szégyen, mennél az utadra. Mit tudsz így nézni?
- Nézem a forgást.
- De forogva jobb nézni a forgást.
- Menj, forogj.
- Gyere, megiszunk valamit. Harapunk egy vodkát. Vagy dzsinfiszt. Ittál már grogot? Négy cent konyak és forró víz.
- Mindegy.
- Veitlédit is lehet.
- Mindegy.
- Ha mindegy, akkor minek az egész. Van, ami nem mindegy? Te hol dolgozol egyáltalán?
- Az Izzóban.
- És mi vagy ott az Izzóban?
- Betanított vagyok a csőgyárban.
- Olyan is vagy, mint akit jól a csőbe húztak.
- Az lehet.
- És mit csinálsz, ha éppen csinálsz valamit?
- Vidikoncsövet.
- Azt eszik vagy isszák?
- Képfelvevő cső. A képeket elektromos jelekké alakítja.
- Nagy ügy!
- Nagy. Van olyan jó, mint az amerikai.
- ...mondták neked a szemináriumon.
- Mondják a külföldi gyárak.
- Ettől vagy olyan nagyra? Egész héten állsz a koszban, mit tudom én, miben, csinálod azt a csövet.

- Koszban? Egy porszem, annyi sincs. Kondicionált levegő, huszonöt fok. Mindig ennyi. A bejáratnál porszívós lábtörlő. Műanyag munkaruha. A tisztaság, ez a legfontosabb, a munka miatt.
- A bejáratnál porszívós lábtörlő. Látom. Kiporszívózták az eszedet. Állsz, bámulsz. Mire gondolsz? Gondolsz valamire? Mi kell neked?
- Minden tiszta és fényes. És a nagy csönd.
- És nem unod? Az rettentő lehet. A tisztaság meg a csönd. Abba bele lehet dilizni.
- A kezem nyugodt. Mert biztos kéz, az kell hozzá. Mikroműszerek. Gyorsan kiöregszik belőle az ember keze. Fiatal kéz kell hozzá.
- Ezért töröd magad? És ha kiöregszel? Ha egyszerre csak remegni kezd a kezed? Ha egyszerre csak összebogozod azokat a finom drótokat vagy szálakat? Azt hiszed, nem tudom? Láttam híradóban. Tiszta téboly. Tudod, mi vagy te? Gép vagy te is.
- A vidikoncsőnek esze van. Anélkül nincs televíziókamera. De tenélküled még sok minden lehet.
- Az agyad, fiam, az a vidikon, meg a szíved! Gép vagy, mondom, nem ember. Amíg a kezed még fiatal, addig gép vagy. Mit bámulsz? Még egyszer megkérdezem tőled...
- Ne kérdezz, jó?
- Annak a kis bögyösnek mindig idegurul a szeme. Menj, pajtás, szépen megkérlek, állj oda eléjük. Nem mintha izgatna, de mégis. „Szabad?” - csak ennyit mondjál. A többi rám tartozik.
- Hagyd abba.
- Nem mintha izgatna az a kis kócos, de most már, tudod truccból, mert semmi értelme, és mégis! Van benne valami. A szája körül... És amúgy te hogy élsz, kivel laksz? Az öregeiddel, persze.
- Az anyámmal.
- És jóapád?
- Elváltak.
- Elváltak. Jó. Mára például mit csináltál? Szent vasárnapon.
- Uszodában voltam. A Lukácsban.
- Nő?
- Mit nő?
- Megfürdetted a tagjaidat, és nő semmi?
- A bátyám tizenöt évvel idősebb nálam, ő járt gyerekkorában a Lukácsba. Vasárnap vitte az ebédet.
- Azt kérdeztem: nő semmi?
- Beszélgettem egy lánnyal, még múlt vasárnap. Aztán most is találkoztunk. A fekvőpadon már nem jutott hely, leterítette a lilapiros frottírját, ott feküdtünk egymás mellett. Most még nincs árnyék, az ágak csupaszok. Nagyon éles a fény, az embernek be kell hunynia a szemét.
- És legalább megvolt?
- Mi?

- Mi! A nő. Neked.
- Nem. Hosszú, vékony csontú, egész fehér bőrű. Hívott úszni, de nem tudok.
- Nem tudsz. És?
- Semmi. Ezzel vége.
- Marha! Ilyenkor azt kell mondani, hogy elviszed táncolni a Szigetre. És kérdezni kell, hogy milyen fagyaltot szeret, vagy milyen kevertet?
- A víz kemény volt, zöld, a testével kettévágta, aztán más fiúkkal sétált a lépcsőkön. Szép, hosszú lába van, a derekát átfoghatnád a két tenyereddel, de a combja erős.
- Lefektetnéd?
- Mi közöd hozzá?
- Kétballábas állat!
- Nem hagynád?
- Nőd nincs? Szerzek én neked olyan nőt... még olyat is, akinek lakása van. Megszerzem neked azt a kis bögyöset.
- Nem kell.
- De kiesik a szemed.
- Mondtam, hogy nézni akarok.
- Kitüzesedett a kis pofája. És a szeme, mint a mazsola. Még egyszer kérdezem: lekéred?
- Nem.
- Nem?
- Nem.
- Dögölj meg! Minek élsz te egyáltalán? Egyáltalán minek?

Lábvizit

- Mit csinál a tintahal, ha már nagyon molesztálják? Tintát ereszt.

A fiatalember, Kántorovics Kamill, maga válaszol saját kérdésére. A különös keresztnév onnan, mint gyakran magyarázza, hogy *balkézzről* született, mert az apja tulajdonképpen arisztokrata volt. Egyébként ő a törzsbarakk szpikere, vagyis fődumása. Száznolcvan centi, valamivel több is. Széles váll, keskeny csípő, izmos lábfej - a csontok tökéletes trapéz-szerkezete, az erős koponyán fényesre kefélt, kékesfekete hajtömeg. És az arca - mint egy ökölbe szorított bokszkesztyű - olyan égettarna, mintha nyár vége volna, és nem május közepe.

Az elbeszélés csapong, de mégis áttekinthető.

- Úgy képzeljétek el, hogy egy ilyen bagatell dolog miatt lenyomattak velem négy mázsát. A Csillagban!

A hallgatóság nagy része tudja, hogy nem másról, az oly népszerű Csillagbörtönről van szó.

- Úgy bántak velem, mint egy közönséges bűnözővel! - ezt minden felháborodás nélkül mondja, az indulati töltés az idők medrében elapadt.

A sztori ígéretesnek indul, a sárga lámpafényben lassan feléje fordulnak a fejek. Van, aki a hosszú, gyalultatlan asztalnál ül, és levélírással bajlódik - már erősen nyöszörög a honvágy a népben -, van, aki ágya mellett guggolva a kemény kérgű csizmát fényesíti, más pedig aprólékos műgonddal hajtogatja a még félig nedves kapcákat.

Az emberek a néhány hét alatt eléggé összezötykölődtek. Pár hétig tart az egész, légó kiképzés olyanoknak, akik valamilyen okból kimaradtak a demokratikus hadseregből. A fiatalabbja is harmincon túl, a korhatárosok negyvenöt körül. Legtöbbje háborút járt, volt frontkatona, munkaszolgálatos, hadifogoly, deportált - de ez most nem számít bele. Ahogy Kamill mondja, öregfiúk a történelmi pöcegödörből. Van itt egykori Horthy-tiszt, rangját veszítve, volt jutasi őrmester (néhai magyar idegenlégiionista altiszt), egykét sávval lejjebb minősítve, kuláklisról szabadult kisiparos, vásároló, telekspekuláns, sikkasztásért elítélt főkönyvelő, szellemi dolgozó, sőt még egy kivénült zsoké is, akinek eddig egyetlen hadseregben sem sikerült megütnie a mértéket.

Kamill keskeny résű héjaszemével körülnéz, és folytatja:

- Szóval, az még ötvenegyben volt, télen, Kopasz-király idejében. Amikor a nép egyenes követelésére visszahozták a zsírjegyet. Emlékeztek rá, ugye.

Valaki belép, és hozza a hírt, a jehovistát elvitték a Fő utcába, a katonai törvényszékre. A történetet mindenki tudja. A töppedt arcú, vézna kis susztert látásból ismerik. Az első héten még nem volt baj. Sőt, a szalmazsákot ő tömte a legsarkosabbra, az ő ágya sikerült a legjobban, *elváágólag*. De amikor kiosztották a fegyvereket - második világháborús karabélyok, súlyosak és lökösek -, ő hátraszorította mindkét kezét, mintha maga Jehova kötözte volna hátra: nem, ő fegyvert nem érinthet, tiltja a lelkiismereti meggyőződése, tisztelete az emberek iránt. Jóember, kérlelték a törzstisztek, gondolja meg, maga itt éleshez csak a lövészetten jut, a fegyverét is csak akkor tarthatja magánál, amikor a gyakorlat megköveteli, és néhány órára kiadják magának, maga itt semmiben és senkiben nem tesz kárt. Nem és nem. A fegyvert azért csinálták, hogy valakinek vérét ontsa. Béke van, magyarázták neki türelmesen, céltáblára lövöldözünk, nem emberekre. Megint csak nem. Akárhány hittestvérét kivégezték a háború-

ban, vagy rács mögé dugták, de ezek nyugodtan szembenéztek a halállal, vállalták a börtönt, mindent, csakis a meggyőződésük miatt. Minden agitáció hiábavalónak bizonyult. A végén nem maradt más, mint a fogda, onnan nézte, saját hitének fedezékéből, a gyakorlatra vonuló századokat. A törzstisztek még itt is megkísérelték jobb belátásra bírni. Szinte kihallgatásra jártak hozzá a kapuőrség mellé, a fogdába, valóságos világnézeti viták folytak a rács mögött, az amúgy szerény szellemiségű, inkább megszállott, mint tudatos felsőrészkészítővel. Miután a legvégső figyelmeztetések is leperegtek róla - szemében egyre boldogabb nyugalanság! -, kénytelenek voltak elkészíteni a tényvázlatot, amely a további, súlyosabb eljárás alapja lesz.

S most, ezen az estén, minden mentő kísérlet meghiúsulván, őrség kíséri Budapestre, föltűzött szuronnyal.

- A hülye állatja! - ezzel kommentálja a hírt doktor Haynal, aki az utóbbi évtizedben valamilyen oknál fogva kimaradt az ügyvédi kamarából, s most a hivatalos jogrend perifériáján beadványokat, kérvényeket, fellebbezéseket fogalmaz, valamint válóperekben és bonyolult adóügyekben segíti az eligazodást. *(Fogad, mármint civil életében, minden délelőtt tíz és tizenkettő között, valamint minden délután négytől ötig a Vén Diófa bisztróban, a nagy körablak melletti törzsasztalnál, ahonnan Angelikaváros egész forgalma megfigyelhető.)*

- Látjátok - doktor Haynal megforgatja vastag nyakán a fejét -, ide visz a fanatizmus. A primitív lélek. A barom! Mintha nem venne részt mindennapos embergyilkosságokban, anélkül hogy tudná! Modern társadalomban ember embernek farkasa. Bitóra juttatod felebarátodat. És ez talán így is van rendjén. Most aztán ráhúznak egypár évet. Ahelyett, hogy részt venne a hivatalos békemozgalomban, abból még profitálna is. Fogadni mernék, hogy analfabéta!

Kamillnak viszketni kezd a bőre, ha félbeszakítják, ha eléje tolakodnak. Az ügyvédre is olyan utálattal néz most, mint egy százlábúra.

- A tintahal, ahogy mondtam, vagyis a zsírjegy, vagyis a Csillag! - Karjának kerítőhálómozdulatával újra magához rántja az érdeklődést. - Énnekem abban az időben ugyanaz volt a melóm, mint máma: *emeld meg és vidd*. Anyagmozgatás. - Az egyik emeletes ágyon valaki sziszegve horkol, mintha kígyókat bűvölne. - Egy szaktársammal íróasztalokat szállítottunk a jegyhivatalba. Az akkoriban ott létezett az Akadémia sztríten. - Előadásmódjának sajátos fogása, hogy időnként kiválaszt magának egy arcot, ott, a sárga, szórt fényben, és kizárólag annak beszél, a homlokának, a szemének. - Mire végeztünk a kultúrmunkával, odalent az étkezőben a fasírt meg a kelkáposzta éppen delet harangozott. A dolgozók zöme és java teljes rohanásban.

A sziszegve horkolót erélyesen ébresztik, nemsokára őrségbe megy.

- Tudjátok, hogy van az ilyen magamfajta szabad ember beidomítva? Mielőtt eltávozik, egy kicsit körülnéz. A lépcsőházban lefelé menet látom, az egyik irodaajtó nyitva, az asztalon nagy kötegek. Megnézve közelebbről: zsírjegyek. Szép vízjeles papíron, finoman összezsinegelve. Úgy, ahogy a nyomdából kikerültek, még rajtuk a friss szag. Ilyenkor a magamfajta ember agyának forgási sebessége az átlagosnál nagyobb. Elő a zsákot, ami, ugye, a dolgozó vállát védi a feltöréstől, aztán belesüllyeszteni jó pár köteget. Ez volt az igazi nagy magyar tranzakció. Most már nem is tudom, hány tonna zsír! Az én jogos fejadagom. A szétosztás úgy ment, mint a parancsolat. Csak úgy kapkodtak utána a boltvezetők, a húsértből. Ők kápeátveszik a jegyet, nem mondom, megnyúzzák az embert a dög kizsákmányolók, de a kezükben vagyok! - aztán elpasszolják a zsírt feketén. Csináltunk egy kis szabadpiacot. Igen, igen, de a jegyhivatal is rájön a hézagra, ha nem is abban a szent pillanatban. A zsernyákság is rákapcsol. *Na, mit csinál a tintahal, ha már túlságosan molesztálják? Tintát ereszt.* Én is a szaktársammal elpotyogtatunk kapualjak alatt, mozikban, közértekben, miegyéb helyen egy csomó

zsírjegyet. A nyomorult háziasszonyok szépen fölszedegetik, be akarják váltani - és akkor a hekusok, akik figyelnek, rájuk csapnak, de, nem tudják megérteni, hogy kerül ebbe a dologba ez a sok privát! Értjük már, hogy tintahal?

Kamill, mint minden vérbeli elbeszélő, akinek a szerkezet is fontos, elérkezik a *motívumhoz*. Látni való, nagyon élvezi ezt a hasonlatát. S még inkább a visszaemlékezés bűvös sodrát, amely egyre közelebb visz élete nagy művéhez. Rémült háziasszonyok, elbávult nyomozók: a teljes zűrzavar gyönyörűsége.

Sokáig tartott, míg kinyomozták a titkot, amelynek ő volt a gerjesztője, a hőközpontja, a magva.

- És kinek köszönhettem a lebukást? A szaktársamnak. Egy nőnek zsírjeggyel fizetett. Negyed mázsa zsírral honorálta a csaj odaadását. Akit én nem hogy lefektetnék, de azonnal elzavarnék a legközelebbi nemi gondozóba.

Valaki köhögésszerűen fölnevet, ezt türelmesen kívárja.

- A bizonyítási eljárás nem sikerült neki. Nincs közvetlen bizonyíték. Elítéltek anélkül. Na és?

- Láthatjátok ti is, bajtársaim - doktor Haynal nagy feje megint leír egy félkört -, íme, ilyen a jogi helyzet Magyarországon. Az embert bármikor, bármiért, minden bizonyíték nélkül bekasztlizhatják. Szerencsére - itt magára utal - a védelemnek is van némi lehetősége. A tiszta logika. A jogi érzék.

*

A sorok írója, az egyik gyakrabban kiválasztott arc, élete negyvennegyedik esztendejében, háta mögött különböző előjelű háborús barakkok vasvázás szörnyeivel, csak éjfél után képes alvásba süllyedni. Amikor is a fáradtság, mindennapi beidegződés szerint, emeletes ágyáról leereszti a víz alatti világba, szeretett emberei és gyűlölt üldözői közé. De most még: nehéz emberszag, gyér lámpafény a naposügyeletes asztalánál, sárga gömb az éjszaka összecukódó tenyerében. S körös-körül a rossz garatok, a ferde orrsövények, a lobos hörgők sípolása. Akarva, nem akarva, jól ismeri már az álomból fölkiáltó, motyogó, sóhajtozó, nyögő, nyöszörgő együtttest, a szólistákat és az egész zenekart.

Valakit kergetnek vissza a barakkba, rajtakapták a hideg holdfényben jógagyakorlaton, és egy katonai táborban sosem lehet tudni, az égbe lendülő karok kinek jeleznek, és mi célból? De a túlnyomó többség, a sarkosra gyömöszölt szalmazsákon, az ágy elrendezett fegyelmében, nyugtalan álmát alussza.

Kamill, aki testére tapadó klottgatyában most jön a mosdóból - két sor betonvályú oxidált rézcsapokkal -, megáll az ágyak között, a sorok írója fekhelye mellett, és halkán fölszól neki: - Nem alszunk, kolléga úr? Nekem se akaródzik. Gyere már egy szóra, kaptam egy kis cseresznyét hazulról, a nőtől, megkóstolod?

Nem ez az első alkalom. Kamill szeretné kifejezni, persze a maga szikár, érzelemmentes módján, érez valami közösséget ezzel a távoli emberrel, akinek kéretlenül is a segítségére siet a beöltöztetésnél, a szalmazsáktömésnél, a fegyvertisztogatásnál, mindenütt, ahol a másik bukdácsolása - e titokzatos rokonszenv hiányában - csak gúnyt és mosolyt válthatna ki.

- Nekem az tetszik, pajtás - mondja, miközben előhúzza katonaládáját az ágy alól -, hogy te, aki, ugye, nem haragszol, mégiscsak úriember vagy, én meg, mondjuk ki, tróger, valahogy egy cipőben járunk. - Kiveszi a ládából a laposüveget, *húzd meg*, kínálja a pálinkát, és szemmel kíséri a slukkot.

- A *Csillagban* összebarátkoztam egy bizonyos személlyel, aki olyan, mintha az édestestvéred volna. Na, nem külsőleg. Ahogy nem húzta ki magát semmiből, ahogy a másikat nem érezte kisebbnek, mint saját magát... - elővesz a ládából egy fényképet, női akt. - Ez itt Piroska. - Piroskáról már eddig is tudni lehetett, hogy Kamill felesége, dobozgyári nő, fűzőgépénél dolgozik. - Mit szólsz a melleihez? Állnak, mint az Eiffel-torony. El tudom képzelni, hogy itt nálunk, amikor átnézték a levelet, milyen csemege volt ez a cenzúrának! Mert mondhatom, nekem, kérlek szépen, már voltak jó nőim, gondolhatod, úrinők meg dolgozók, de Piroska egyből lesöpri az egész társaságot. És nézd, itt a levele, két oldal telis-teli.

A sorok írója csak annyit lát, hogy az aláírás helyén ott van a nő ajka, ahogy rúzzsal kirajzolt szép száját a fehér papíron hagyta lenyomatként.

- Na, pajtás, ez a nő nekem itt lesz vasárnap, *élőben*. Mert azt tudod, hogy vasárnap kimenőnk van. Megírtad az asszonynak? Jön egyáltalán az asszony? Van benned annyi vonzerő? Mégiscsak, százhatvan kilométer.

*

Másnap reggel az egyik szakasz gyakorlatra vonul, egy feltételezett gáztámadás feltételezett helyszínére, teljes harci szerelésben. Vállukon a nehéz karabély, arcukon gázálc, furcsa, ormányos állatok. Közöttük Farkas Antal, a század cigánya. Bal hóna alatt megkopott hegedűtok, benne a hegedűje, frissen megírt végrendelete a fekhelye alatt, a katonaládában. Egy százados megállítja a menetet.

- Maga hová viszi azt a hegedűt, ember?

A megszólított mond valamit a gázálc ormánya mögül.

- Vegye le azt az álarcot. Szóval hová?

- A gázba, tisztelettel. - Kis szünet után. - Övele akarok meghalni - az álarcból kihámozott arc szürke, a szeme ugyanilyen. Az egész ember csupa félelem meg görcsös elszántság. Nagy, fekete madarak szállnak a szívéből, csak annyit tud, a háborúban cigányokat is vittek gázkamrába.

- Meghalni? - kérdi a százados, többen elröhögik magukat, furcsán, tompán az álarc mögött. - Csönd legyen, hallgassanak!

- Vinném magammal - mondja a szürke arc, a szürke szem -, tessék megengedni.

- Nem megmagyarázták magának, hogy ez gyakorlat? - odainti a szakaszparancsnokot, tőle is megkérdezi.

- Szóról szóra mindent.

- Vigye vissza a körletbe a hegedűjét. De futólépés! - a vezna ember nem mozdul - azt mondtam magának, vigye vissza! Nem lesz semmi baj. Nem érti?

*

Még öt nap hiányzik a nagy jelenéshez. Ennek jegyében folyik minden. A fölhajtó erő Kántorovics Kamill várakozása, amit úgy kezel, mint súlyzóit az erőművész, senki sem lehet beavatottja az idegmunkának, az erőfeszítésnek; izmok, érzelmek a mutatványnak alárendelve. Fölény és férfias nyugalom, ennek kell most látszania.

Bevonulás után a klubszobában folyik a gondtalan játék. Kamill a céllövőkészüléknél verhetetlen. A tízkörös céltábla helyére teszi Piroska levelét a rúzsos száj lenyomatával. *Tizes!* - mutatja a tűhegynyi lyukat a két hússzirom lenyomata között.

- Erre a poénre kijárna nekem huszonnégy óra szabad! - mondja a sorok írójának. Leül az asztalhoz, atlétatrikóban, bőrének augusztusi barnaságában, mint aki leckét ad a nyamvadt emberiségnek. - A sitten is azért bírtak a szaktársak, mert nem süllyedtem nyakig a szoáréba. Nézd, pajtás - vitatkozik egy kiválasztott arccal -, nekem ne magyarázd, hogy milyen minőségi különbség van sitt és sitt között. Megvan a törzskönyvben a számod, és ki vagy jelölve. És itt nincs elévülés, mint a katonaságnál, ahol, ha vén ramaty lesz belőled, ünnepélyesen kitörülnek vagy törölnek. Ebben a nyilvántartóban úgy benne vagy, hogy még a halálos ágyról is berendelhetnek kihallgatásra: *hol volt ekkor és ekkor? igaz, hogy a Május 1. mozi előcsarnokában annodacumal ezt és ezt a kijelentést tette, erről vagy arról a szivarról?* Vagy lehet, hogy éppen azért zavarnak le a matracról, mert dögvővason vagy, és - most megint a sorok íróját célozza meg -, mondjuk, megdobnak egy Kossuth-díjjal. - Sötét arcán kifeszülnek a finom ráncok, szeme megvilágosodik. Hirtelen fölkiált, élesen, erős, sárga fogait mutatva.

*Három kiló nullásliszt
Megdobott egy román tiszt!*

Farkas Antal érkezett, hóna alatt a hegedűtokkal.

- Na! Elő azt a hegedűt! Három kiló nullásliszt! Rajta, öreg!

A riadt kis ember megtorpan, de nem válaszol.

*Elindultak a cigányok
Hencidából Boncidába,
Utánuk ment egy kapitány,
Hová hová mentek cigány?
Állj meg cigány meg kell halnod...*

Váratlanul elnémul, előveszi a laposüveget, és odanyújtja.

- Igyál belőle, öreg! Rád fér - s ezt most már a hallgatóságnak szánja. - Hallom, reggel kegyetlenül betojtál. - Nincs a hangjában gonoszság, inkább az erősek kegyetlen derűjéből valami. Farkas hátat fordít, megy az ágya felé, de Kamill vállon ragadja. - Hallod, ne mutasd nekünk a seggedet! - Most már végig kell csinálni a dolgot, mindenki őket figyeli. - Neked beszélek, te. Ha kínálnak, igyál. Be voltál tojva, hogy ott maradsz a gázkamrában, mi?

A sovány kis ember kibújik a vállával Kamill nem túl erős fogásából.

- Hallom, végrendeletet is írtattál. Na, kire hagyod a bolháidat? Te írtad neki? - fordul a sorok írójához. - Mi van abban a végrendeletben? Lássuk! Csak azért kérdezem, mert itt van a doktor úr - most már Haynalt is szeretné bevonni -, majd ő megmondja, ha ott maradtál volna a gázban, érvényes-e a papiros? Tanúkkal aláírtad?

Farkas most szólalt meg először. Sajátosan rekedt a hangja, csöndesen beszél, de mindenütt hallani a barakkban.

- Te anyagmozgató, olyan vagy, mint egy szép nagy állat - csak ennyit mond, és megint hátat fordít Kamillnak, aki nyúlna utána, ám a keze ott marad a levegőben. Valamit mégis muszáj mondani.

- Találkoztál a roma Jézussal? A roma Szűzanyával? És mit mondtak neked? Hogy itt a világ vége?

A cigány visszapillant: mintha körös-körül csupa gázálarc nézne rá. A szem, a homlok és az orr helyén ormány és tasak. Fölmászik az emeletes ágyra, végigheveredik.

Doktor Haynal, részint azért, hogy föloldja a feszültséget, de azért is, mert szokása szerint mindent összefoglal, a maga krétaszínű tárgyilagosságával, levonja a tanulságot.

- Szóval tegyük fel, hogy nem politikai taktikából csinálják, mármint övelük ezt az egyenjogúságot... akkor is, a kérdés megoldhatatlan. Sok évszázad beidegződését, hogy a cigány cigány, a zsidó zsidó, az úr úr, a szolga szolga, nem lehet sem pró, sem kontra néhány törvénnyel, rendelettel, újságcikkkel, brosúrával megváltoztatni. Ez a mi barátunk - a párás, kövér arc fölemelkedik, szinte úszni kezd az emeletes ágy irányába - nem véletlenül gondolt arra, hogy őt most igazi gázkamrába viszik. Mert, ugyebár, Hitlernek volt egy ilyen gondolata, és abból sokat meg is valósított. - Kicsit latolgatja nyelvén a szavakat. - Az volt a nézete, hogy itt is ez a megoldás. De hol vagyunk már ettől! Több mint tizenöt éve! De ennek a mi barátunknak az ilyesmi megragadt az idegrendszerében. És fogadni mernék, még az unokája is komolyan veszi, ha csak játékból, ugratásból azt mondják neki: irány a gáz!

Csend. Mintha elfáradt volna bennük az összetartó erő, ezeknek az estéknek a varázsa.

*

Elérkezett a vasárnap. Acélkemény huzalos fények. A tábor előtt, a kapuőrségen túl már délelőtt ott sétálnak az asszonyok. Jönnek-mennek a kemény napsütésben, színes kabátok, tupírozott hajak, fejkendők, kalapok mindenféle szalaggal, s az arcokon zavart mosoly. De csak ebéd után van kimenő. Nagy vasárnapi ebéd lesz, babgulyás, túrós bukta, két deci bor.

Négy-öt hét, hogy idebent vannak, gondolja magában az őrség parancsnoka, de azt hiszik, itt a világ vége! Na és a háború? Mi volt a háborúban? Meg a hadifogságban! Igen, csak hogy ebbe a négy-öt hét távollétbe, elszakítottságba most már *minden* beleszámít. Az összes eddigi elválás. Úgyhogy még sokára lesz délután kettő. Annak a legjobb, akihez nem jön senki, aki leszámolt ezzel a hülye várakozással. Nincs szorongás, lámpaláz, délután kimegy a faluba, megiszik három nagyfröccsöt, beül a moziba, és este üdén, tiszta lélekkel bevonul, zuhanyozik, leül sakkozni, csizmát pucol, könyvet olvas, és kihúz egy rubrikát a naptárban. A vasárnap egyébként is a válogatott kínszenvedések napja: ragyogóra síkálni a klozetkövet, a folyosókat, gyönyörű rendet a körletekben, hosszú seprővel patyolatra söpörni a barakkok környékét, az utakat, finom hullámokat a porba! Azt meg különösen megverte az isten, akit éppen ezen a napon osztottak őrségbe, polgári fején acélbilivel, órákon át lépések föl-alá, a sisak olajszürke keretében polgári pofával.

Valójában mindenki Kamillt figyeli. Jókedvű, délceg, igazi katona. Még ezek a kiselejtezett göncök is úgy tapadnak rajta, mint a saját bőre. „Ezen a fogason - mutat a vállára - semmi sem lötyöghet.” Haját fényesre kefélte, fémgombjai összegyűjtik a napot. Persze, délelőtt a szabóműhelyben járt, kivasaltatta a zubbonyát, és előző nap sapkát is cserélt. Olyan tökéletes, mint a híradóban egy tengeri nagytengerész. Nem veszi észre maga körül az izgatottságot, repetát kér a babgulyásból, Farkas Antalt jóakaratóan a hóna alá szorítja: „Na, öreg, jön az asszony? lesz ketymety?” De a cigány nem akar barátkozni, most is kibújjik az ölelésből.

S ebben a pillanatban, a kerítésen túl, a falusi utca laza porában megjelenik a legendák asszonya, akinek aktfotója már széles körben ismert. Nem, Kamill nem túloz, az asszony valóban gyönyörű. Magas és olyasfélén sudár, mint egy fiatal fa. Skótkockás kosztümöt visel, bogárpáros tűsarkú cipőt, amely szinte a talaj fölé emeli, rézbarna haja a vállára bontva. Tömör és rezzenékeny melle, tomporának izomritmusa a kerítéshez gyűjti a bámulókat. Jön és megy, mint egy látomás, barbár, kékesbarna szemében leplezetlen kíváncsiság, ő is megnézi bámulóit. De Kamill még nem mutatkozik, ő majd csak akkor lép színre, amikor a kaput kétfelé nyitják. Akkor viszont mindenki megnézheti őt is, *majdnem* tisztán kimenőjében, amint sapkája pereméhez érinti mutatóját, miközben alighogy megvillantja a körpecsés kimenőcédulát. S

azt is láthatja majd mindenki, hogy szájon csókolja a gyönyörű nőt, aki hosszú karját a karjába fűzi, és fölneéz rá oly sokszor jellemzett rajongásával. Mert minden úgy történik majd pontosan, ahogy azt elképzelte és elmondta esténként az asztal mellett, az ágyon, elalvás előtt, aprólékos részletezéssel. *Belecsókolok abba a telt szájába, értitek? A rúzsnak, amit használ, ananászíze van, el tudjátok ezt képzelni? És az a jó nőszaga! Naponta fürdik, alulról meg többször is lemosdik, mert ez egy betegesen tiszta csaj!* Igen, igen, ezt már mindenki tudja. És a legtöbben az orrukban érzik az illatát is, a hibátlan bőrnek, a szikrákat villantó hajnak, a szappannak és a kölninek ezt a vadító kompozícióját. Persze a túlnyomó többség azt is tudja, hogy Kamill a múlt héten, amikor szalmát vételeztek a faluban, szobát bérelt erre a délutánra, mert Piroskát nem szabad éheztetni, igaz, hogy a szülei emlékére megfogadta, nem ízél félre. Tehát minden együtt. Piroskával a gyújtópontban a kint sétáló asszonyok, s idebent a kerítés mögött az idétlen félkatonák, hadseregtől levetett, kiselejtezett egyenruhában, csizmában, egy nyüsztő árnyékgarnizon! Az éles napfény leleplezi az izgatott arcokat.

Kamill, előzetes terv szerint, épp hogy tiszteleg, amint kilép a kapun, Piroska odarohan, érett, illatos száját a szája alá fordítja, s ott, a falusi por sárga fátyolában összeolvad a csókjuk. A beígértnél is jobban sikerül minden.

*

Nyolcig van kimenő, csajkafedélen a hideg vacsora, még délben vételezték.

A lapos barakktábor, amely még a múlt században, a Monarchiában keletkezett, zárójelek közé fogja a távoli hegyek kékje és a borzongatóan hűvös, tárgyilagos este.

Sorra jönnek vissza a tagok, egyikét, másikat az őrparancsnok kiemeli a rajzásból. Nemrég vette át a szolgálatot, és jóval kukacosabb, mint az elődje. Kifogásai többrendbeliek: tisztelgés, ruházat, zubbony- és nadrággombok állapota. A magánéletben, úgy tudják, diploma nélküli tanár egy közeli város iparitanuló-iskolájában. Háborús rangját - főhadnagy volt - évekkal ezelőtt törölték, és most alhadnagyként szolgál. Rosszkedvű, kötekedő. De lehet, hogy csak egyszerűen irigy. Izzadságmirigyei párologtatják az irigységét. Nézi ezeket a félkatonákat, ezeket az idétlen, bódult hímekeket, akik civil szagot hoznak magukkal odakintről. Mennyi baj lesz velük holnap, holnapután, míg újra gatyába rázza őket! Ilyen rövid behívási idő alatt nemcsak szükségtelen, de káros is kimenőt adni, sőt - ahogy megtudta - egy-két ügyes beszerzőnek, dörzsölt kisiparosnak még szabadságot is! Hosszú, pörsenéses arcát még inkább megnyújtja a düh, a keserűség. Ennek az indulatnak a folytatása lesz, hogy holnap vagy holnapután, mint gyakorlatot vezénylő tiszthelyettes, föltűzeti a karabélyra a szuronyt, és *szuronyt szegez!* - díszlépést vezényel, ami csak több hónapos kiképzés után engedélyezett. Ám ez még csak elkövetkezőben.

*

Fél kilenc előtt már *majdnem* mindenki ott van a helyén. A kivétel egyetlen személyre vonatkozik: Kamill még nem futott be. A pontosan érkezők, az óvatosak, a gyávák, a rendszeretők előre megérezték ezt. Szívük mélyén csendesen mosolyognak. A rendbontó jelen esetben őket is képviseli, a rendbontásra képteleneket. Ebben a bizsergető érzésben kitárul a szívük, zsírpapírból kínálják egymásnak a hazait, a hideg sültet, a rácsos linzert, a diós tortát. Nyugtalanok és földobottak, a közlékenység csereforgalma a te tőponton. De mégis visszatálatk a megkövetelt rendhez, semmit sem kockáztatnak. Még doktor Haynal is nagy gondot fordít arra, hogy beszürkült csizmáját kifényesítse, zubbonyát kikefélje, ágát szabályosan elrendezze, ő sem eszik eleven parazsat. Egy távoli sarokban valaki szájharmonikán Strauss, Lehár és Kálmán segítségével a beilleszkedést segíti. Akad olyan ember is, akinek nem volt látogatója, holott a felesége megírta, hogy jön, és most hanyatt fekvé az ágyán tűnődik. De

foglalkozzék bárki bármivel is, az emberek valójában az ajtót figyelik. Végre kilenc felé belép Kamill. Érkezése olyan, mint egy győzelmi jelentés. Érzi maga körül a feszültséget, majd a megkönnyebbülést, de úgy tesz, mintha nem venne észre semmit. Leül az asztalhoz, a helyére, tehát a főhelyre, maga elé teszi a sapkáját, és figyel, ahogy lassan köréje gyülekeznek. Borral, süteménnyel kínálják, ám ő a fölényes lélek derűjével mindezt visszautasítja.

- Kitehetem a táblát, hogy megtelt - mutat a hasára -, gondolhatjátok, be volt itt dobva minden! Pezsgő, libasült, indiáner - körülnéz és tovább fokozza -, aztán újra pezsgő. A kútban hűtöttük - figyel a hatást, az emberek fáradtak, ernyed az érdeklődés. - Ja, hogy késtem egy kicsit? Az őrpáncsnok, az a büdös szájú pávián, kiverte a balhét, de megmondtam neki: *rólad, pajtás, mindenki tudja, azért hagyott vízben a feleséged, mert impotens vagy*. Látni kellett volna azt a pofát! Persze hogy kihallgatásra rendelt. Na és! Hanem gyerekek, az volt a nagy hancúr, Piroskával! Ránk zörögtek a háziak, hogy összedől a viskó. Ha összedől, társadalmi munkában fölhúzom nekik. Itt szerelem folyik, nem bibliaolvasás. Vagy van magánélet, vagy nincs. Na és ha rám nyomnak pár nap zárkát, a kincstári idő telik, nem az enyém. - Kiválaszt egy arcot, majd egy másikat. - Na, mi a véleményetek, milyen csaj? Túloztam én nektek, hogy a feleségem veri az egész mezőnyt? - sorra behajtja a nyilatkozatokat, sürgető, türelmetlen. - Milyenek voltunk mi ketten, na úgy *premier planban*?

- Ahogy elhúztátok itt a csikot a kapu előtt, az tisztára flottatüntetés volt - vélekedik a maga választékos humorával doktor Haynal. - Csakhogy, kérlek szépen, az ilyen magot el kell vetni, hogy szaporodjon. És nektek, legjobb tudomásom szerint, nincs gyereketek. Ha tudni akarsz, kolléga, nálunk már unokák készülnek.

A megjegyzés fedetlen ideget érint. Kamill fölkapja a fejét, egy pillanatra szinte kiszolgáltatott.

- Nem akar gyereket a kurva - szakad ki belőle -, vagyis hát azt mondja, előbb a lakás - elhallgat, túl közel engedte magához az embereket.

- Ja, kérlek szépen, a lakásviszonyok! Már ami a mi kis magyar glóbuszunkat illeti. - Doktor Haynal észbe kap, igyekszik az általános nemzeti gond síkjára helyezni a beszélgetést. - Ennek a kérdésnek olyan fontos a társadalmi, mondhatni, a szociológiai vetülete, amely, meglátjátok, a következő évszázadokra is kihat.

Kamill úgy érzi, túl messze kerültek a dicsőségtől, attól az arany sugárzástól, ami az embert élteni.

- Mellettem csak ilyen nő lehet - mondja minden logikai kapcsolat nélkül -, nekem csupa ilyen nőim voltak, amióta csak vagyok. Ezen a szinten.

- Gyönyörű egy példány! - hagyja jóvá az ügyvéd.

- Ennek aztán olyan a bőre, doktorom, hogy a sötétben világít, mint a foszfor. És a combja, az a jó, kemény, egybefogott húsa! - szétnéz, látja, helyreállt a figyelem. - És most szétszotom nektek Piroskát, álmodjatok róla! - igen, ez nagyon jó, vigyék magukkal az ágyba, ő nem irigy, ő nem kicsinyes. Szívében csendes, kellemes elégedettség. Mint amikor a parázs ontja tartós melegét. Ott áll Piroskával egy talapzaton, fejük fölött egy sárga korong, a délutáni nap. Ádám és Éva, mondaná, ha jobban a vérében volna a mitológia.

Takarodó után már csak az ügyeletes fénygömbje világít. S amikor leoltják a villanyt, mintha bekapcsolták volna a horkolást, a nyöszörgést, a nyugtalanságot. Az emeleti ágyakon bizonytalan éjszakába tutajoznak az emberek. Hol van már a délután, a sok furcsa, kapkodó párbeszéd, a szeretkezés gyors villanása ott fönt a dombon, a bozótosban!

Váratlanul fény hasít az alvásukba, vetkőztető világosság. Hallani az ügyeletes pattogó jelentését, a bedugult fülek kiengednek. *Szemle.* A laktanyaügyeletes tiszt, az ezredorvos, egy beosztottja és néhány tiszthelyettes.

- Egészségügyi ellenőrzés. Mindenki a helyén marad.

- Lábvizit - sziszeg a cigány az emeletes ágyán -, istenverése! - Nem tudja megfogalmazni, de arra gondol, az ember lába magánügy.

- Na, mutassa csak! - hallani az egyik tiszthelyettes hangját - feszítse szét az ujjait! - a vizsgálat ágytól ágyig halad; közelednek.

- Gombásodás. Fölírni a nevét.

- Maga reggel nem vonul ki, jelentkezik kezelésre a rendelőben.

Kamill jókedve megtámadható, bizonytalan.

- Százados elvtárs, én egész délután hazafias kötelességet teljesítettem. Mért nem hagyják döglenni az embert!

A szakaszparancsnok rámordul.

- Elhallgasson, ember! Mutassa a lábát.

- Tessék, kérem, a lábam. Se gomba, se más.

- A maga lába egyszerűen piszkos - mondja élesen a főorvos. - Maga napok óta nem mosott lábat.

Kamill ott áll az ágya mellett, rövid alsónadrágban, elkezd dideregni. A háttérben szétron-gyolódik a kép, a csodálatos nő, aki illatos, húsos ajkával a szája alá fordul. Tolakodó arcok - ez most a valóság, minden arc itt van az ágya mellett; szétnyílt szájak, a szemek házkatatása.

- A maga francos édesanyja, az! Az a piszkos! - elbődül, mint egy üldözött állat.

Derékig a földbe ásná magát - szétlökné az embereket és menekülne. De tudja, ez már mind nem ér semmit.

A zsaroló

A kutya úgy került hozzájuk, hívatlan, egy lucskos őszi napon. Kaparta az ajtójukat.

A kaparászásra a férfi felállt, és idegesen az ajtónál termett; még nem tudta, mire vélje.

A küszöb előtt, az elmocskolódott, de pedánsan az ajtófélfához rögzített hánccsszőnyegen egy kis fekete kutya ágaskodott a hátsó lábán, ügyetlenül.

Értetlenül nézte a házigazda, furcsálkodva, s mivelhogy érzelmekre nehezen gyulladt, gyanakvással. „Mars!” - mondta röviden, és örült, hogy a kellő szót, amely véleményét és ítéletét egy tagban fejezi ki, megtalálta.

Leült ismét az asztal mellé, s türelmesen várt a vacsorára, melynek közeledtét a sűrűdő illatok, a vastag, paprikás lé és a sóktól gazdag hús párás beáramlásai jelezték.

Igen, az ilyesmikre, reggeli, ebéd, vacsora, friss fehérnemű másnaponként, az éjjeliszekrényre készítve, erre pontosan számítani lehet Aranyánál.

Nem kétséges, az ilyen egyenletes élet biztonságot sugall, anélkül hogy a fantázia idegpocsékoló fűtőanyagára szorulna az ember.

Nyílt az ajtó, s karján a tálcával, feje körül a rostélyos csípős, vad illatával és gőzével belépett Arany.

Néma istentisztelet volt ez a mai vacsora is, akárcsak a többi.

Csend. Zúduló eső. Felszisszenő ablaküvegek.

Aztán az előszobaajtó felől egy kaparászás. Heves, kétségbeesett körmök támadása. Arany felkapta a fejét: hát ez micsoda?

- Az a dög! - mondta a férfi, s egy recézett csont üregéből szürcsölte a velőt. - Az a dög lesz az! - Felállt, egész teste izzott, kimelegedett az evéstől.

- Várj csak... - tartóztatta Arany - majd én.

Nyitva hagyta a szobaajtót, s ügyetlenül kitérte az előszobáét.

Ezt felhasználva, mint valami fekete villám, a kutya egyetlen ellenállhatatlan rohammal a szobában termett a házigazda papucsos lábánál, s az átmelegedett barna filcre hajtotta kedves, fénylő fejét.

Arany rettegő mosollyal tette be maga mögött az ajtót. Mosolya lárvá volt, mögötte sötét ijedelem, mi lesz most? Szíve rendszertelenül vert a keskenyre szabott mellkas mögött, amely olyan volt, mint egy fejletlen kamasz lányé. Harmincesztendőss asszonysága során sokszor félt a férjétől, megmagyarázhatatlan okból, mert az ember nem bántotta őt, de annyit érzett a rostjaiban, a hibákat sosem bocsátja meg. Csak feljegyzi őket egymás alá, és a végén mindent összead.

- Nem tehetek róla, hogy ez a dög... - csúszott ki belőle az akaratlan szó, csak hogy férjének kedvesen. Megborzongott, mert fizikailag bántotta a durvaság. - Ez a dög... - ismételte elszántan, s megint csak szenvedett tőle. De a férfi nem mozdult, sőt félszegen elhelyezett bal lábát, amelyen most a méltatott jövevény pihent, mereven tartotta, míg csak görcs állt belé, akkor lependerítette magáról.

Ekkor a kis fekete dög lábra perdült, s megint csak rávetette magát a férfi papucsos lábára.

Erre, mert itt valami különös történt, Arany is odapillantott, s meglátott a férje arcán egy mosolyt, amely csak ritkán rajzolt árkot a húsos ajak köré. Ez a mosoly a ritkás szőrű bajusz minden egyes szálán is ott függeszkedett, mint a zsinórra húzott üveggyöngy.

- Te, Arany, ez a dög... ez a kutya... ez vonzódik hozzám...

Ennyit mondott percek múltán az ember.

Most már meg lehetett vizsgálni a kutyát.

Szép, arányos törzse volt, és törzséhez mért nem kurta, erős, tappos lábai, praclija. Orra szurokfekete és finoman recézett, s ugyanilyen fekete, de lakkosan csillogó volt a szeme. Örökös fekete lobogás. Bolyhos, matt szőr borította, enyhén kunkorodó hajlandóságú, s a mellényét hófehér minta díszítette.

Igen, jól pedzette a férfi, a kutya - mely a Lelenc nevet nyerte el -, igen, a kutya az állatok rejtelmes érzületeivel, beleszeretett ebbe az emberbe, gazdának, parancsolónak, elnyomónak választva őt.

- Meglátod - szólt félénken a nő -, ebből puli lesz.

Az ember kis tűnődés után, mert szerette elhatározásait egy sűrű fonatú szűrőn, a saját kételkedéseinek átbocsátani, így szólt Aranynak:

- Tegyéél le neki az előszobában valami rongyot.

Ezzel aztán befogadta.

Egy ebéd alkalmával, melyet a hivatali étkezőben fogyasztott el beosztottjai között, az ünnepi alkalomból tálalt rántott csirke csontjait papírba csomagolta, igénybe véve ehhez szomszédai szalvétáit. Erre felfigyeltek. „Miért csomagol ez csontokat?” S noha ismert volt arról, hogy a közvetlen kérdésre kitérő választ szokott adni, mégis megkérdezték ezt tőle, mire arcán megjelent az az önmagát tagadó mosoly, és azt motyogta: „A szomszéd kutyája...” A többi nem lehetett megérteni, de hiszen nem is foglalkoztak vele ezután; napirendre tértek felette. S ő ekkor úgy érezte magát, mint aki feladott valamit a sérthetlenségéből, rést nyitott benső, gondosan őrzött folyosói felé.

Földúltan érkezett haza. Lassan gyűlt benne egy elhatározás: gondolatok, mint egymást követő vízcseppek, amelyek végül is még a márványban is üreget vájnak. Ezek a gondolatcseppek még csak meggyorsultak bizonyos külső cselekmények következtében.

A kutya ugyanis, levetvén a kölyökállapot fizikai és jellembeli jegyeit, kezdte kialakítani végleges formáját. Szokásai támadtak, és ezek lassan csontozattá, anatómiai valósággá szilárdultak. Ezek közé tartozott például a fárasztó s előbb-utóbb kárhózatossá váló szeretetnek olyan gyakorlata, mely arra kényszerítette, hogy kísérje el útjain gazdáját.

Ez a gazdát rendkívül kellemetlenül érintette. Több oka volt erre. Először is: a nyilvánvaló szeretet, amelyet frivolnak és leleplezőnek tart. Másodszor: e tolakodó érzelmek tüntetéssé fokozódtak immár az egész világ előtt. Nem kellett ez az érzésdömping, mely ventilátorszerű farkcsóválásban, nyüszítő félhangokban, mereven fénylő tekintetben fejezte ki állandó, megsemmisíthetetlen jelenlétét.

És tetejében nemcsak a lelki rigolyák állandósultak a kutyában, de kölyökkorában oly harmonikus alakja is elvesztette szép arányosságát. A törzse szükségtelenül megnyúlt, lábai viszont elcsökevényesedtek, rövidek maradtak. A statikai egyensúly e kínos felbomlása azt eredményezte, hogy járása billegőssé vált; úgy döccent a földi tereken, akár egy parafa dugó a duzzadt hullámokon.

Egyik őszi reggelen a gazda kissé megnáthásodva, sápadtan ért hivatalába, s mivel éppen próbafűtés volt, kellemes meleg fogadta a főosztály szőnyeggel zajtalanított előszobában. A következő pillanat felborított mindent.

Az óvatlanul nyitva hagyott ajtón besurrant a kutya. Hogyan sikerült átszöknie a portások védővonalán, hogyan nem, de itt volt. Egész riadalom támadt körülötte. Ideértek az üldözők: a portás, egy altiszt és egy kutyabarát tisztviselő. Megállt az ajtóban a hivatalvezető helyettese is, aki éppen szobájába ment volna.

A lárma földre sújtotta a kutyát, lelappadt, akár egy gubancos szőnyegdarabka, s fejét két mellső lába közé hajtva, izgatottan sunyított.

- Hogy került ide ez a kutya?

- Át kell adni a sintérnek.

- Kié ez a dög?

Semmi válasz. A gazda sápadtan hátat fordított a társaságnak, és lenyomta a kilincset. Ő a maga részéről befejezte. A kutyát némán, minden megrendülés nélkül átadja az igazságszolgáltatásnak, mely nyilvánvalóan az állati fehérvérjüket feldolgozó vállalat képeben jelentkezik. De a dolog másképpen sikerült.

A gazda mozdulatára a kutya kis szíve megugrott, mint a döglött békáé, ha villamosság éri. Egyetlen ugrással nála termett, s egész testével a félmagas szárú cipőre ugrott, akárcsak esténként a filcpapucsra. És onnan nem távolíthatta el semmi. Ez a nyílt vallomás megsemmisítő hatású volt. A gazda életének új, tragikus szakasza kezdődött.

De a kutyát ő maga vitte még aznap a sintértelepre. Csakhogy az ilyen hűség legyőzhetetlen. A kutya megszökött hóhérai karmából, s még aznap este megint az ajtót kaparta.

A gazda botot tört ketté a visszajáró kutyán, de hasztalanul.

A kutya ott ült reggelenként a lépcsőházban, és tisztes távolságból ugyan, de egészen a hivatalig kísérte. Az előszobába nem merészkedett többé.

Téliresre fordult az idő. A kutya, szerencsére, néhány hét óta nem jelentkezett. Talán úgy hozta a sors, hogy befejezte földi pályafutását, ami elegendő ugyan a hűség epigrammatikus példázatára, de kevés a tisztességes megélhetéshez.

A volt gazda a télelő egy havat ígérő estjén engedett Arany hallgatag kívánságának, s moziba ment vele. Tizenegy óra tájt, valamivel kapuzárás előtt értek az ismerős szagú lépcsőházba.

De alighogy megkezdtek a lépcsőfokok meghódítását, az alvásra térő kis bérház csendvilágán vad lárma s kutyaugatás ömlött el.

Arany, valami kétségbeejtő sugallat hatására nekilódult, majdnem fulladásig fogyasztva a lépcsőket.

Igen, az ő ajtajuk! Tárva-nyitva, s most hirtelen két férfi rohant kifelé, félrelökve a vékony asszonykát.

Ezalatt a férfi a házmesterhez futott segítségért.

Mikor minden tisztázódott, kiderült, hogy a betörők -, mert azok rohantak ki az első szobából - éppen csak megkezdtek volna munkájukat: de a kutya, a Lelenc, aki megbocsáthatatlanul rossz szokása szerint most ismét visszatért sikertelenségei színhelyére, rajtakapta őket, s szembeszállt velük. Igaz, hogy a kutyát egy széklábbal agyonütötték.

Csapzott volt és sovány, az utóbbi napokban nyilván sokat nélkülözött, s a feje csupa vastag, meggypiros vér.

Az előszobába betolakodott a részvételi külvilág.

A volt gazda állt, állt, integritása romjain, lábánál egy kutyával, akihez immár pusztulásában több köze lesz, mint eddig, mert a kutya hűségének története makacsabb, lerázhatatlanabb, mint maga a kutya volt.

A legközelebbi vonattal

Az előszobában fűszeres aromakörök szálltak: saját keverésű pipadohányának illata. Aszódi nem értette. Ha ő most jött haza, tehát nincs - ahogy a feleség nevezi - a nappaliban, akkor ki szívja az ő dohányát? Jött eléje a felesége, finom porcelánbőre az arcsonton kigyulladva. - Képzeld - mondta -, vendégünk van, egy öregúr - nyújtotta hűvös, a házimunkától kicsit érdes kezét, és bevezette a szobába.

Az öregúr fölemelkedett - Aszódi foteljében ült -, vastag, rovátkált bőrét széthúzta az érdeklődő mosoly. Ott volt az egész család, az anyós, aki vasárnap délelőtt átjött segíteni, a két hároméves, lángpiros ikerfiú - mire megnőnek, szépen megsötétedik a hajuk - és Aszódi agglegény öccse, vasárnapi ebédvendég.

- A bácsi valaha itt lakott - magyarázta az asszony. Az öregúr bólogatott, hogy itt, itt.

- Itt is születtem, ezelőtt hetvenhárom évvel.

- Képzeld, egy deszkabódében - egészítette ki az anyós. Ők már az egész történetet tudták, másfél órája hallgatták az öreget. - És még egyszer életében látni akarta ezt a helyet.

- Ön keveri ezt a dohányt, uram? Nincs ez kicsit túlfinomítva?

Az anyós tovább sorolta.

- Több mint kétszáz kilométert utazott ezért a félóraért. A vendég most már kívülről figyelte a róla szóló elbeszélést, átélte, mint egy idegenét, teljesen meghatódott.

- Itt gyerekeskedtem. De nem ismertem rá - újra megtömte pipáját a házigazda dohányával. - Ott, ahol most a városi házak vannak, ott volt a sorompó meg a járványhatár. Ott vizsgálták a marhákat meg a sertéseket, nincs-e bennük nyavalya. - Apró, fekete szeme a mesés távolba úszott, a hangjába baljóslatú szín keveredett. - Hát megy előre a világ. - Vizet kért, lehetőleg szódavizet, mivel a pipa kiszáritja az ember torkát. - Hát csak bejöttem, engedélyt kértem, hogy belülről *kinézzek*, mert én mindig kintről láttam a kintet. *Belül* nekem nem volt.

Az asszonyok kimentek a konyhába, ebédet főzni.

Az ebéd hosszúnak ígérkezett, mert becsinált csirke volt, és a vendég aggályosan átvizsgált minden csontocskát, hogy leszopogassa. Nagy zsebkendőjével hosszan törölgette a száját, a csokoládékrémet apró kenyérdarabkákkal itatta föl az üvegtányérból. Hosszan, ráérősen, mintegy kitágítva az idő határait.

Az asszonyok kimentek a konyhába mosogatni, a két gyereket lefektették, a vendég maradt a helyén. A lakótelep házai közé köd, majd eső nyomult. Az asszonyok, végezve a mosogatással, visszajöttek, s mert a vendég még mindig ott volt a helyén, leültek hozzá.

- Hogy eleredt! Nálam meg nincs kabát. Így jár az ember, ha legénykedik. Ebben az időben elindulni!

Az asszonyok biztatták, hogy csak maradjon.

Aszódi átment a másik szobába, telefonálni, szabadulni tőle, s mire visszatért, az öreg feje már súlyosan félrebillent, elaludt a házigazda foteljében. Állán, a rőtes tüskékben, megcsillant a lámpa fénye. Lábujihegyen jártak körülötte, betakarták pléddel. Mire fölébredt, odakint a gödörben már feketék voltak a tócsák. Előhúzta zseboráját.

- A közvetlen vonatom elment. A legközelebbi csak éjfél után. - Az *éjfél után* úgy hangzott, mint egy távoli hegycsúcs megjelölése.

Vacsoránál újra együtt ültek, utána a vendég kiment sétálni. Ahogy ő mondta: kiszellőztetni a fejét. Mire visszatért, arca megfényesedett az esőtől.

- De a földnek - mondta - ugyanolyan szaga van, mint hetven évvel ezelőtt. Fura egy valami!

Aszódi dűhei kiélesedtek.

- Éjfélig majd csak elüti valahogy az időt. Amíg megy a legközelebbi.

- Itt is kihúzhatom, uram. Csak tévéznek maguknak nyugodtan.

Elment az anyós, elment a férfi agglegény öccse is. Az asszony csöndes, könnyű mozdulatokkal ágyazott.

- Az öreg újra elaludt.

Az ablakot vastagon mosta az eső, a tócsákban higanyfényű idegbaj reszketett. A vendég vastagon gyűrt arca különválni látszott a törzsétől a csillár világításában.

- Képes vagy és ágyazol neki.

- Nem lehet, hogy itt, ebben a székben törődjön egész éjjel.

- Éjféltkor megy a vonatja. Én tízkor ébresztem - mire megfogalmazta ezt, kioldódott belőle az indulat - Csinálj, amit akarsz, megyek aludni.

Előhúzták a kinyitható ágyat, keményen suhogott a mosószerillatú lepedő.

- Tessék lefeküdni - ébresztette az asszony az öreget.

A lakásban, a férfi ezt félszegen tapasztalta: kisebb-nagyobb változások történtek. Az öreg ittléte több volt az ittlétnél, iszonyú tenyészet volt. Kis zugok keletkeztek, apró használati tárgyaival. A falra fölkerült egy régi fotó, menyasszony és vőlegény vagy férj és feleség. Kartonpapíron, barna előhívásban.

Az öregember napjait a városban töltötte, de vacsoránál pontosan ott ült az asztalnál. Aszódi módszeresen megkérdezte, hogy mikor megy a vonatja. A legközelebbi. - Éjfél után, mondta ilyenkor az öreg.

Lassan a környezet is tudomásul vette ittlétét. Volt, aki úgy tudta, a valóságos főbélő az öregember, aki valamilyen beláthatatlan ok miatt befogadta Aszódit és családját. Eltartási szerződés - vélekedtek mások. Megint mások: tulajdonképpen az öreg az asszony igazi apja, mert az asszony, ez tény, csak persze titkolják, házasságon kívül született.

- A vonatja? - kérdezte most már beidegződött szokása szerint egyik délután Aszódi, de minden fenyegetés nélkül.

- Igyekszek, nehogy lemaradjak.

Aszódi megkönnyebbült. Ismerte a szavak súlytalanságát.

- Igyekszek - ismételte az öregember minden tréfa nélkül, inkább kis fenyegetéssel.

Egyik vacsoránál az öreg nem jelentkezett, üres maradt a helye. Új trükk, gondolta Aszódi, emelkedő haraggal. Az asszony elsírta magát.

- Most aztán elment, és nem jön vissza. Soha. Tudtam én! Mert a te célzásaid!

Este tíz után szisszent a kulcs a zárban, nyílt az ajtó is. Bejött az öregember.

- Reszeltettem magamnak egy kulcsot. Minek csöngessem ki magukat. - Leült, nyakába gyúrte a szalvétát. - Végigjártam a régi kollégákat. A játszótársakat. Hát, képzeljék, kedveseim, már csak egy él közülük. Velem együtt kettő. Hát elmentem a temetőbe. Mind az öt temetőbe. Még a zsidótemetőbe is. - Rágyújtott a házigazda dohányából.

Aszódi likőrt tett az asztalra, fölgyújtottak minden villanyt, a lakás kontúrjai meglágyultak a fényektől. Odakint, mintegy a ház tövében, hosszú szerelvény dörömbölt, a mozdony még sípolt is. Ez volt az öregember vonatja.

Forró drót

El nem küldött levelek

Az el nem küldött levelek titka, ha ez ugyan lehetséges, még több tiszteletre kötelez, mint az elküldötteké. Ez a fajta levéltitok olyan méltóságot kényszerít őrzőjére, hogy megközelítése csak a képzelet segítségével történhet, vagyis az írói fantázia világában. Így aztán megfogalmazódhat a kérdés: minek a kerülő út? Azért, egyrészt, mert az el nem küldött levelek *nem ismeretükben* is hatnak, összeadatlan összegükkel egy általánosabb közérzet mélyebb rétegeibe világítanak; másrészt, mert az író kiváltsága, sőt kötelessége, az effajta titkok megsértésével, sőt kitalálásával, az emberi fellebbezésnek ezt a formáját nyilvánossá tenni. Mert mi az el nem küldött levél végül is? Protestálás vélt vagy valódi sérelmek miatt, önmagunk bírói fölmagasztalása, házi oltár igazságainknak, fékezhetetlen grafománia, álelégtétel, olykor győzelem is, de megalkuvás azzal, amin nem lehet változtatni: jognak, becsületnek, szerelemnek, esztétikai gyönyörnek vagy elutasításnak letéti cédulája a fehérneműszekrény alsóbb polcain, elsüllyedt, száraz illatú sublótokban. De az el nem küldött levél, mentegessük bár-hogyan is, a nemcselekvés szférája, vagyis bizonyos értelemben, életünk szorongatóbb szakaszaiban, csödtömeg.

És mégis hányan vagyunk, akik el nem küldött vagy éppen meg nem írt leveleket őrzünk lelkünk homályos fiókjaiban!

*

- Önnek föltételezhető szenvedélye, uram, legalábbis így képzelem, az emberi természet tüzetesebb vizsgálata. S ezen belül a lélek úgynevezett rejtélyeinek felszínre hozása, e rejtélyek alakváltozásainak körülhatárolása, e körülhatárolások megokolása. - Ezzel a túl bonyolult mondattal lépett be hozzám egy idősebb férfi, hatalmas, csontos alak, nagy fej, őszvörös oroszlánsörény. A bevezetésben olvasható elmélkedést, mint majd kiderül, neki köszönhetem. Kezében érettbarna, henger alakú orvosi táská, mögötte, ahogy a küszöbön állt, a lépcsőház utolsó nappali világossága. Bejött a szobába, körülnézett, az ablakhoz ment - szép kilátás! - mondta - mennyi lakbért fizet? - kérdezte, és száraz ujjait végigcsúsztatta a könyvek bordázatán, fölemelt egy hímzett terítőt, közel vitte tasakos arcához, amelynek krátergyűrűjéből hideg pilótaszem figyelt, s közben egy-két röpködő kézmozdulattal meggyőződött a könyvespolcok és egy alacsony uzonnázóasztalka faanyagának mineműségéről. Ha nem ellenőrizné tollamat a kötelező ízlés, azt is ide írnám, volt a lényében valami baljóslatúan leltározó, mint aki egy félelmetesebb hatalom előőrseként, puhatalódzó megbízottjaként érkezett ezen a kárpitlila alkonyon, hogy aztán másnap jegyzőkönyvbe foglalja, magnóba mondja sorsdöntő észrevételeit.

Vizsgálódó útján, amely csapongásában is módszeres volt, íróasztalomhoz érkezett. A zománckék pilótaszem összefoglalta a látnivalót, és ez, a villanásnyi betáplálás után, így fogalmazódott meg az ismeretlen idős úr rovátkált baritonján:

- Ez a rendetlenség itt, úgy vélem, nem a bőség zűrzavara, ez egyszerűen zűrzavar, még inkább tanácsstalanság, vagyis - a száraz ujjak sorra megemelték a papírlapokat, amelyek, ha csak mennyiségileg összegezném is őket, kiadnának egy kisregényt, de a látogató, rendkívüli megfigyelőképességgel, azonnal fölfogta, ezek variánsok csupán. Hangot is adott e véleményének.

- Ezek bizony csak töredékek, uram, egynek és ugyanannak az újramezdései, vagyis, ha szabad következtetnem, küzdelem a kifejeznivalóval. Akkor pedig én a kellő pillanatban jöttem. Igen, igen: elérkezettnek láttam az időt.

Ha volna bennem elég anyagi cinizmus, valami a betűk szerint honorált önkíárusítók lelki sivárságából, hosszan eltűnődnék azon: mi az, hogy valaki *elérkezettnek látja az időt*? Saját elmarasztalásomul el kell mondanom, eddigi életem során az idő sohasem mutatta elérkezettnek magát, vagyis cserbenhagyott az önmagára vonatkozó hasznos információkkal. Nem mutatta meg alabástromtestének, vaníliaillatú bőrének, holdkráter-köldökének legcsábítóbb varázslatait, nem fogalmazta meg sorsdöntő pillanatban az ígét: a tiéd vagyok, élj velem!

A hatalmas termetű vendég még egy búcsúpillantást vetett papírjaimra, de a pilótaszem, amelyet állandóan magával hordozott, meg sem rezdült. Leült az egyik fotelba, lábát átvette a másikon, két iszonyú csontbuzogány! Barnára érett bőrtárcájából kiválasztott egy közepes nagyságú szivart, rézkerekes öngyújtójával rágyújtott, és kibuggyantott a száján egy füst-csomót.

- Így ni. És most, ha megengedi, látogatásom okáról. Röviden. Kérem, én *mindent* tudok önről. A pályafutását, a magánéletét, a konfliktusait, helyét az irodalomban, helyét az érvényesülésben. Finoman fogalmazok, uram. Képes vagyok teljesítményét viszonyba hozni azzal, amit elért - nagyon kérem, ne szóljon közbe, rövid leszek -, másfelől, amit elért, viszonyba hozni azzal, amit érdemel. Ennek a hatalmas életrajzi anyagnak birtokában is közölhetem önnel, nem vagyok az olvasója. A szemlélete, úgy látom, engem deprimálna. Márpedig ahhoz a szakmához, amelyet a magaménak mondhatok - már a stílusomból is láthatja, hogy inkább a vereteshez vonzódok -, ép és sérthetetlen energiákra van szükségem, olyan töretlen életkedvre, amelyet a többi között az optimista irodalom, a szépséget árasztó képzőművészet táplál. Még rövidebben, uram, én hagyatékokat vásárolok fel - újra elhárította kísérletemet, hogy közbeszóljak -, de azon belül is megvannak a magam hobbyjai.

Súlyos kandeláberfüst, a füst mögött sárga arcok, hirtelen befestett gyászfekete ruhák, örökösök, jogtanácsosok suttogása; az elhunyt ágya mellett, az éjjeliszekrény márványlapján még ott van cigarettájának hamuja, (s ha nő), szekrényében kedvenc kölnijének most már megáporodott illata, kitért fiókokban - az álkulcsos halál jóvoltából - napfényre hozott titkai. S mindezek előterében a csontos, hatalmas férfiú, szivarjának tömjénfüstjével, gyorsan surranó, kíváncsi kezével, pilótaszemének összefoglaló erejével.

Mikor végre egy lélegzőszünetben szóhoz jutottam, már csak szorongásból, de jogos önvédelemből is, meg kellett kérdeznem:

- És most úgy értesült, hogy már a *hagyatékom* van napirenden? Talán híre járt annak is, hogy elhunytam volna? Csakugyan?

Szivarjával két energikusan tagadó vonást írt le.

- Hogyan is képzeled! És mire értékeli előbb már vázolt informáltságomat? Lehet *előktől* is hagyatékokat vásárolni. Az igaz, hogy Illés szekérének, Kháron ladikjának utasai általában nem viszik magukkal földi kacatjaikat, és hogy távozásuk nyomán itt marad ízléshiányuk vagy szegénységük tárgyi csődtömege. Nos, ebből tehát lehet szabadon válogatni. De az én specialitásom, ha csak egy mód van rá, hogy leendő hagyatékokból szűröm ki azt a nekem, hangsúlyozom, inkább *csak nekem értékeset*, amely jelen időben, ilyen vagy olyan okból, alig értékesíthető, de majd egyszer, egyszer, az én gyűjteményemből napvilágra kerül.

Saját szavai furcsa izgalomba hozták, rovátkált mély hangja elfulladt. Előrehajolt a fotelben, ízületei sorozatszerűen megroppantak.

- Olyan leveleket gyűjtök, uram, amiket egyszeri indulatban, keserűségben, felbuzdulásban, örömben megírnak ugyan, de aztán mégsem küldenek el. A lélek megtorpan. Vagy a gyáva-ság? Az ember hirtelen kijózanodik, de még a fülében vannak azok a szavak, amelyeket

részen kimondott. El nem küldött levelek, uram! És ezért fordulok önhöz is. - Újra csak megelőzött, mint aki ismét kitalálja gondolatomat.

- Önnek *vannak* el nem küldött levelei! Életéből, amelyet jól ismerek, erre tudok következtetni. Sőt, nem kerülne nagyobb erőfeszítembe, hogy ezeknek a leveleknek némely címetjét is megnevezzem. Nos?

- Jó. Tegyük fel, hogy a sok-sok év során írtam ilyen leveleket. De honnan gondolja, hogy nem téptem őket apróra, mint alulmaradásom gyötrő bizonyítékait?

- Mert föltételezi, hogy egy másik létezési formában, amit hagyatéknak szoktunk nevezni, egyszer napvilágra kerül *ez* az anyag, és hozzájárul, hogy az utókor az ön igazi arcát megismerje. Azt pedig ne tagadja, hogy hisz az utókorban, mint az olyan rátarti ateista, aki titokban isten kegyelmét reméli.

- Jó. Tegyük fel, hogy ezek a levelek megmaradtak. Sőt, itt lapulnak valahol a fehérműszekrény alján. Jó. De miből meríti azt a reményét, hogy amit rábíznék esetleg az utókorra, letenném az ön kezébe is?

- Kötelezném magam, hogy el nem küldött leveleit életében nem publikálom.

- De hiszen, uram! Ön jóval idősebb, mint én. Azzal nem számol, hogy túléltem magát?

- Nem vagyok meggyőződve róla. Ezen túl: vannak örököseim. Továbbmegyek tehát. Belátható időn belül én lennék leveleinek *egyetlen olvasója*. Egyetlen, mondom, de mégiscsak valaki. Befogadó közeg. S mert irodalmi ízlésem eléggé ismert, önt, uram, csábítaná az a tudat, hogy lesz még az életében valaki, aki ezt a kétségtelenül legőszintébb és legmélyebb alkotását megismeri, mégpedig olyan kortársi elfogultságtól mentesen - mint ha az utódok egyike olvasná. Jelenkorban az utókor. Ez nem csábító? Nos?

A sajátos elmejáték láthatóan kimerítette. Vízért kért, és lenyelt egy tablettát.

- Egészen ártatlan szer, közönséges aszpirin - mentegette magát, nem akart gyengének mutatkozni. - És följánlok még valamit. Ha úgy tetszik, *cserébe*. Ugyancsak el nem küldött leveleket. Persze lezárt hagyatékából, vagyis olyan anyagból, ahol az elmúlás, hogy úgy mondjam, feloldozást adott a levéltitok szentsége alól. - Felállt, hóna alá szorította henger alakú orvosi táskáját. - Az asztalhoz ülhetek? - a választ megelőzve leült mögéje, papírlapjaimat gyengéden bár, de határozottan félrenyomva, helyet csinált magának. - Mert én azért nemcsak ebből a kézírathalmazból következtetek. Nem vagyok *csak* impresszionista. Pontos értesüléseim vannak jelenlegi - kis gondolkodás után kimondta -, jelenlegi pangó állapotáról. Ezt finoman így lehetne kifejezni: ön alkotói életének apálykorszakába jutott. A kritika még nem figyelt föl erre, hiszen még az ezt megelőző föllendülési szakaszát sem vette észre, én azonban erről is, arról is adatokkal rendelkezem. Ön az elmúlt negyedévben két novelláját megmásított címmel újra megjelentette. Ön erőtlen kísérletet tett, hogy egy sikeres művét újra kiadják. Ön elhíresztelte magáról, hogy háromkötetes nagy művön dolgozik, s ezért a csend. Erről mindmind tudok, s látom: elérkezett az idő. Gondolom, önök, írók, jobban félnek a kiüresedéstől, mint az elnémíttatástól. - Meggyújtotta az asztali munkalámpát, amely fehér tányérjára emelte hatalmas fejét, az őszvörös oroslánsörényben fölizzottak bizonyos rézfonalak, a horgas, rozsdabarna orr megnövekedve előreugrott, s a pilótaszem mélyebbre húzódott a tasakok mögé. Száraz ujjával érzékenyen végigsimogatta a henger alakú orvosi táskát. Telítetten csattant a kis biztonsági zár.

- Ebben két kollekciót hoztam magammal. Íróik neve, s ezek csak növelik felhasználhatóságukat, ismeretlen, sorsuk, s ez csak növeli a levelek értékét, drámai, sőt, tragikus. - Műszerfinom ujjával kiemelt egy levelet, s a fehér fénybe tartotta. - Itt van például ez.

Kórházból írta valaki - még eléggé rendezett ceruzairás -, föltehetőleg a halálos ágyán. A levél egy nőhöz szól, akit a sorok írója évek óta távolról figyelt. Láta őt utcán, közeli parkban, üzletekben, vásárlás közben és így tovább. S miközben felesége és három felnőtt gyermeke aggódva ül az ágya mellett, ő ennek az utolsó vallomásnak a mondatait fogalmazza, és azt a ravasz, közvetett formulát keresi, amelynek révén megkérheti feleségét, nyomozza ki a nő nevét és címét. - Gondosan visszacsúsztatta a papírlapot eredeti helyére. - Mit szól ehhez, uram? Egy ápolónőtől vásároltam. - Előrehajolt, a pilótaszem, mint valami ezüstszilánk, felszikrázott arca mélyeiben. Megnyalta nikotintól sötét, duzzadt ajkát. - Vagy itt van például egy rehabilitációra váró férfi sürgető levele az igazságügyminiszterhez. Nem küldte el. És van itt példának okáért... - rám nézett - ezzel szemben mi az, amit ön kínálhat nekem? Nos?

- Uram, nem árulok zsákbamacskát, az én el nem küldött leveleim elvesztették időszerűségüket. A címzettek meghaltak, vagy átalakultak, eltűntek, vagy csempészsírokban fekszenek, jelentősebb hivatali funkció híján a lélek és alkotás titkait kutatják, sőt, akad köztük olyan is, az isten bocsássa meg neki, aki absztrakt képek festésére adta a fejét. És különben is! Visszatekintve leveleimre, ezek nemcsak vereségeim vagy győzelmeim, de mindenekelőtt izgágaságom és minden okos taktikától idegen türelmetlenségem dokumentumai. Csakis én használhatom fel őket, mégpedig az önirónia jegyében. A történelmi visszatekintésben világosság derül gyógyíthatatlan naivitásomra: én ugyanis mindig bíztam abban, hogy végül is ellenfeleimet, sőt érthetetlen üldözőimet munkámmal egyszer csak meggyőzhetem. Ez az oly szárnalmas meggyőződése azóta sem vesztett titkos erejéből. Éppen ezért nem szolgálhatok levelekkel. És arra is megkérem, nekem se kínáljon. Ön ugyanis, mint nagyszámú nem olvasóim egyike, aki mindent tudni vél rólam, de semmi lényegeset nem tud, azzal sincs tisztában, hogy én a magam el nem küldött leveleit kitalálom, megírom, és ha lehet, közzéteszem.

A nagy fej hátradőlt, félig kikerült a lámpa kemény fényköréből. Szemhéja, mint redőzött kagyló, rácsukódott a szemüregre. Hallani lehetett a lélegzését is. Ez azonban csak rövid ideig tartott.

- Ha lenne szíves, még egy pohár vizet - kért csöndesen, lenyelt újból egy tablettát, kattant a henger alakú orvosi táská miniatűr zárja, aztán felállt. - Elvitettem az időpontot - mondta az ajtóban, hátában a lépcsőház világításával -, egy ütemmel korábban jöttem - nyújtotta száraz kezét -, majd figyelni fogom.

Forró drót

1.

Ahol a két kórházi osztályt lengőajtó választja el - ütemes, száraz nyikorgás, szabályos huzatlökések -, a folyosó váratlan hegyesszögben megtörik. És éppen itt, ebben az éles könyékben található az a *bizonyos* telefon. Bedobós készülék, az emelet betegei használják. Hívni is lehet, természetesen.

Elcsöndesülve a munkanap, ahogyan az este váltja a délutánt, megkezdődik az ügyelet. Ebben a naprendszerben külön bolygó. Belső fényeivel, kordába fogott zajaival burokbba zárja ezt a közösséget, végképpen kiszolgáltatva önmagának. Ilyenkor, mint egy alulról megvilágított üvegpádó, kifényesedik az a keskeny ösvény, amely az említett telefonhoz, sőt talán azon túlra is vezet. Itt nincs *három perc*, ezt az elszigeteltek, a kifelé vágyakozók ragadozó illetanana a szükség szerint tágítja, szélesíti. Talán ezért is, a telefon örökké foglalt. Valaki, itteni szóhasználat szerint, mindig ül a dróton.

*

Szerda van, látogatási nap. Csak sose lenne! Két hete fekszem itt, kötéssel a hasamon, már lábadozom. De amikor kitarják az ajtókat, egyszerre ki vagyunk rakva az utcára. Idegenek böngészik tiszta unalomból a kórlapomat. Ma is, a látogatók! Behozták a kabátjukon a füsttel, korommal kevert esőszagot. A szén-dioxidos párát. Szék persze kevés, mindenki ágyán ül valaki, és lévén már háromnegyed hat, a képlet tiszta: hozzám már nem jön senki, viszik a széket az ágyam mellől. Nagyon udvariasan. Csakhogy én a feleségemet várom. Kolléga urak, vigyázat! Tudom én, hogy ti is tudjátok, Ilona túlórázik, év végi zárlat, leltár, miegymás, karácsony előtt. Fáradt Jézuska jön az idén, eléggé kiszigerelt. Mondta Ilona tegnap a telefonba, év végi zárlat, leltár, ami szokott. *Holnap, édesem, ne várj, legalábbis nem biztos.* Én talán értem is a helyzetet, de a hasamon a kötés, az nem ért semmit.

Szóval a látogatók tömege. Vesszőfutás, pellengér. Akinek irodalmibb a szókincse, mondhatna még sok egyebet. Hogy az ember ott marad a többi ember szeme láttára, mint akire a kutya se kíváncsi. Bár van egy kutyám, egy öregrongyszőnyeg pulim, az biztosan meglátogatna. Emberek tömegében, járművek között megtalálná azt az egyetlen ösvényt. Mondjam azt, hogy egy ilyen kutyában az ösztönök sokfélesége nemcsak az önvédelmi reflexben, de elsősorban az ügynevezett hűségben összegződik? Közhely, de súlyosan igaz.

Ilona tartja a frontot, töri magát; a táppénzem, pláne karácsony előtt, nem dob föl egy családot. Szerencsére a két gyerek, az első házasságomból, a nagymamához utazott karácsonyra. Lehetne úgy is látni ezt az asszonyt, hogy áll a viharban, fekete éjszakában, lakkfekete, viaszosvászon köpenyén szétterül a sűrű, szőke haja! Nő a kormánykeréknél! Persze tudom, ez a kép gyerekesen romantikus, illusztrációértékű, ponyvaregényből, de talán egy kis késő délutáni láz is bedolgozik. Látogatás után majd jön a nővér, és gyors mozdulatokkal szétosztja a hőmérőket.

Ilyenkor gyűlölöm ezt a sok hangos embert. Hát ilyen formátlan torzó az egészségesek világa? És vajon mind olyan biztos abban, hogy egészséges? Az a lány például, aki a szemközti ágyon ül. Ül? Rádől egész pompás hústömegével arra az élőhalottra, akiből ma szedték ki a csöveket. Mit tud az a lány arról, miközben széttárja füstszürke harisnyanadrágos combját, mit tud például arról! Paraván, utolsó órák, kicsempészlik a halottat, mintha éppen vizsgálatra vinnék.

*

Tessék elhinni nekem, a telefonnak ottan a csapóajtó mögött több a kára, mint a haszna. Én ezt nemegyszer megmondtam a gondnok úrnak is, amikor erről szó volt. Mert szóba került. Mondjuk, mint példát. Na. Mára ugye látogatási nap van, de ömlik az eső. És van, akinek nincsen autója. Azt meg jól tudjuk, hogy ilyenkor autóbusz, villamos, szóval az tisztára emberkínzás. És elkínlódni ilyen messzire, az erdők alá! Van látogató, én ezt megértem, aki ilyenkor nem látogat. Éppen azért, amiért. Erre a beteg, aki várja azt, aki nem jön - rettentően tudnak várni! -, máris rohan a telefonhoz. Ami ott van a csapóajtó mögött. Csakhogy. Tetszik tudni. Ahogy itt mondják, *valaki mindig ül a dróton*. És ez a valaki, az egyik, egy orrhosszal megelőzte a másikat. És tessék elhinni nekem, ebből adódnak a csúnya dolgok. Amit szó szerint értek. Rohan le az illető, akinek kimaradt a látogatója, az első emeletre. Ott is a helyzet ugyanaz. Valaki már ül a dróton. Rohan le a földszintre, alagsorba. Dettó. A végén bekéredz-kedik az irodába, képzelje, van ilyen erőszakos is! De irodai telefon betegnek *tabu*. Már csak *higiéniai okokból* is, amit megint csak szó szerint értek. Ha én lennék az igazgató, *Köjál, minden*, nem vagyok kegyetlen, de én is tiltanám.

Szóval azok a csúnya dolgok. Mizériák. Megtörténik, mert megtörténik, hogy a tagok. Szóval egymásnak mennek. És nem is olyan nagy ritka az egy-két pofon. Tessék most elképzelni egy *ügyeletes nővérkét*, aki mégiscsak egy nő, tessék elképzelni például engem. Mert nekem a főnökség előírja, meg kell akadályozni a tettelegességet. Nézze, én megtanultam kerek tizenkét év alatt, hogyan kell kiosztani a kiosztanivalókat, de azért, ha ez sebészet, és nem elmeosztály, ne tessék azt gondolni, hogy egy bizonyos ponton a szabályos beteg fejében nincs zavarodottság, *szmog*, ahogy mondani szoktuk. Most bírjon az ilyennel. És nálunk nincs veszélyességi pótlék. Engem már egy megdühödött beteg simán fölpofozott. Ezt szó szerint értem.

*

Háromnegyed hat múlt két perccel, a karórám itt függ a falon, a fejem mögött, és mivel öt nap múlva karácsony, számíthatok egyetlen jó fiam látogatására. Ő egy külkereskedelmi szakember, ez a fiú. Éppen olyan ezüstszőke lenne, mint én, de az én orrom vékony és finoman hajlott, az övé meg húsosan tömpe. Szóval várható, hogy öt perccel hét előtt, amikor már arra biztatják a látogatókat, hogy *távozzanak*, a maga gyors lendületével megáll az ajtó keretében, és magasra emeli a kezét. Ő ezt mindig kiszámítja, hogy pár perccel a finis előtt érkezik, és úgy liheg a sietéstől, hogy már nem is tud mit mondani! Mióta szegény nejem (éppen nyolc éve) itthagyt minket - őt is! -, a fiú egyszer egy évben, öt-tíz perccel karácsony előtt mindig megjelenik, valahogy kilépve a műanyag karácsonyfák közül, kezében egy túl fényes csomaggal. A műanyag karácsonyfát azért említem csupán, mert a kedvencem: nem hullatja a tűleveleit, el lehet tenni jövő karácsonyra és még jövőbb karácsonyokra, van benne valami *állandó* és *folytatólagos*. Mert a leöldösött *valódi* fenyők idő előtt meghalnak, szálkásan teleszemetelik a szobát, és a végén marad egy lecsonkolt törzs. Egy természeti lény ripacs halála. Ezt az utóbbi jelzőt azért iktatom ide, mert harminc esztendő óta stabilan közepesen értékelt színészi státusban működöm. Ezüstszőke hajam hosszú évekig nagyon is kellett a színpadon. Majdnem minden rendező harapott rá egy bizonyos elképzelésben. Ma délben azonban jött az *ajánlott levél*. Ezt most inkább nem folytatom.

Visszatérve *külkeres* fiamhoz, aki jövőre lesz harminckilenc. És mondhatom, hál'isten, az élete szinte már sikeres. A nőülést, mint az életet bonyolító valamit, sőt ami esetleg utódokkal is fenyeget, okosan elkerülte. Ahogy kifejezte, ő nem egy kenguru. Nincsen család, nincsen érzelmi-anyagi kötöttség, s halál esetén, amely egy családban előbb-utóbb emberileg elkerülhetetlen, nincsen személyes gyász, csak néhány szál virág az idegeneknek. Szóval ő lefejtett magáról minden fölösleges micsodát. Hínárt. Igaza volt. Igaza van.

Szemközt az a *sorstárs*, mondhatom: teljes gyógyulásban. A hét végén leveszik a hasáról a kötést, ő most a nejét várja. Bár a nő előre beharangozta, hogy túlórázik, év végi zárlat, leltár, miegymás. A *sorstárs* már jó előre fölmentette, ne hajszojja magát, ne jöjjön. De ahogy kiült itt az ágya szélére (a látogatási idő előtt félórát borotválkozott a mosdóban), csak a hülye nem látja, ez az ember kitartóan várakozik. Hogy magyarázzam? Ahogy a betegek *várni* tudnak, abban benne van, hogy *azonnal*, és hogy *soha*. Összekeverve. És a szemközti sorstárs! A tenyerével fölsegítve magát, elimbolyog a folyosón, ahol az összegubancolt szerelmespárok, úgy is mint betegek és úgy is mint látogatók, szorongatják egymás kezét. A sorstársnak, túlnézve a párás ablakokon, a szeme csupa keresés! Láttam a nőt, nem is egyszer, az archőre világít, mint a vékony porcelán, és avval a kibontott szőke hajával! Elmehetne egy vidéki Ophéliának. A kolléga vegyész-mérnök, glicerint gyárt, örökké és mindig csak glicerint.

Tíz perc múlva hét, azaz tizenkilenc óra. Most kell becsapódnia, mint egy rakétának, a *külkeres* fiamnak. Az ezüstszőke bozótjával a fején. De én - szeretnék vele máma *nem találkozni*. Szeretném *nem megköszönni* a fényes papírba csomagolt ajándékot. Amit fillérekért szokott vásárolni külföldön, kiárúsításokon, bazárokbán. Áldrága, álgönyörű, álelőkelő ajándékokat! Mondom a nővérkének, aki már rakosgatja a tálcát, most készül kiosztani a vacsorát, ha keres a fiam, maga, édesegyvirágom, nem tudja, hová mentem. Felszívódtam valahová. És elnevetem magam. Erre ő is nevet. Félrevonulok egy doboz Symphoniával a klozetra, de mindkét fülke foglalt. Ott is csak várni kell. Valaki kilép az egyikből, és kér egy cigit. De tüze sincs. Ki az, ki nem az, a vizavim! A mérnök. A gliceringyártó. „De hát maga, sorstársam, nem bagós!”, mondom neki.

*

És most, szó szerint képzelje el, letelt nekik a látogatási idő, a földszinten megverték a kisharangot, és a látogatók, mert azért - eső, nem eső! - volt belőlük máma is elég, ernyő, orkán, kapucni, ki az esőbe! Mert az még mindig zuhog. A művész úr is, aki nemhogy egyszerűen megmondta volna, de a *lelkemre kötötte*, tolmácsoljam a fiának, ő nincs, ő egyszerűen fölszívódott, rám rohan, mint egy vadember, hogy mit üzent neki a fia! Mondom, nem üzent semmit, annál inkább, mondom neki, mert itt se volt. Láta volna, uram, azt a hisztériát! Két szem csillapítót kellett belédiktálnom. De így is rohan a telefonhoz. Hogy neki! Hogy ő! És öt perc múlva már összeugrik ott valakivel a sorban. „Ócska ripacs!” „Vén lánykereskedő!” Így.

*

Zsuzsa két hétig volt a nőgyógyászaton, de szerencsére feküdni alig feküdt. A telefonnál futottunk össze. Hol is, ha nem ott? Ő égszínkéek steppelt pongyolában én a bordó frottírköpenyemben. Két jó ízlésű ember. Én egy kisebb hasműtét után, ő valami női kellemetlenség miatt. Nem tudom ezt másképp jellemezni, de így: kórházi romantika. Folyosóidill, de állítom: egymásba szerettünk. Ahogy vasárnap délután a két kis szőke gyermeke gömbölyű feje fölött átmosolygott hozzám. Neki aranszürke szeme van, és egyike a legkarcsúbb nőknek, akiket láttam. Lányosnak is mondható, de az kevés. Múlt szombaton kiszöktünk egy közeli vendéglőbe. Elmúltam negyven. Négy gyermek apja vagyok. „Tisztában vagy te a szépségeddel?”, kérdeztem tőle. Hagymás rostélyost ettünk, és megittunk fél liter burgundi vöröset. A cigány lassan, riszálva közeledett. Belemuzsikált a fülembe. Azt mondta Zsuzsa: „Gönyörű, piros füled van. Olyan, mint egy furcsa gomba.”

Éjszaka sikerült belógnunk a kerítés egy nyílásán. De másnap megtudtam, hogy hajnalra belázasodott. Harmincnyolc-hét, írta másnap délbén egy kis cédulán. „Szerelmem bizonyítéka.” De később, amikor összefutottunk, megszorította a kezemet, és azt mondta, sebj! Volt a lényében valami szép, tiszta vállalás. Két kis szőke golyóbis, két kerek emberfej, és ő azok

fölött átküldi a mosolyát. A mosolyát? Nem akarok én itt lírizálni, racionális ember vagyok, de mégis, több ez, mint mosoly. És odakint, ha meggyógyulok, sokszor találkozunk.

*

Kibírhatatlan, amit a nővérke mondott, kicsit bizalmaskodva, hogy Zsuzsa kérem... Ahogyan a fülembé súgta. És miért éppen nekem? Mert látott egyszer-kétszer beszélgetni vele? Milyen jogon bízta ezt rám? Hogy fölnyitották és visszavarrták. Mert reménytelen. Én holnapután hazamegyek. Most mit mondjak neki? Hogyan búcsúzzam tőle?

*

Megint sort állnak a drótnál. Amit szó szerint értek. Mondom nekik, türelem, kedveskéim, több megértést egymás iránt! Látják, az eső zuhog, és a látogatók, akik nem látogattak, ezért nem látogattak. Pár nap, itt a karácsony, lesz maguknak kimenő, eltávozás, már akinek megengedhetik. Ott ülnek majd a fa alatt, családi kör, Jézuska! Mert hát ez ugye családi ünnep, szeretet, megbocsátás, kimossa a szíveket, mint a patyolat, aki vétett ellenem, én annak megbocsátok - boldogult jó mamám szavai! De látná csak, uram, az emberek oda se bagóznak, arcuk összehúzott, undok, látom, egymásnak esnének legszívesebben, képembe vágnák a tejbegrízt, és nem éreznek semmiféle fenyőszagot. A művész úr is ott toporog a telefon körül, de mire sorra kerül, hagyja a fenébe az egészséget, nincs annak kitartása, ingázik kórterem és csapóajtó között, mint akinek higany van a fenekében. Megnézném legszívesebben, nincs-e a párnája alatt laposüveg, mert a kedve mindig csak dühöngősebb. Iszik, vagy a rosszkedve hajtja? Elém áll, és megkérdezi, mért nem teremtek rendet. De milyen rendet teremtek én? Mért nem vár a művész úr a sorára türelmesen? Erre elkezd üvöltözni, hogy ő be van zárva ebbe a skatulyába, börtönben él itt.

*

Csak tolongjanak, tiporják egymást. Nekem nyugodtan kell várnom. Én ismerem Ilonát, ő aztán kitartó, makacs. Ott ül a telefontól, a pergamenernyő alatt, gyötri a horgolt csipketerítő bojtjait, és kívárja, amíg lesz vonal. Pedig ilyenkor este már eléggé fáradt, és melegítené magának kis vacsoráját, amit kora reggel a hűtőszekrénybe rakott. De azt is tudja, hogy én ott ülök az ágyon, és várom a telefonját. Nem beszélünk tovább, mint két percig, és én akkor szépen visszamegyek a kórterembe, mert beteljesedett a nap, más fénye lesz. Aztán később elindulok a mosdóba fogat mosni, és a végén, fülhallgatóval a fülemben, éjfélig hallgatom a rádiót, miközben ő már eloltotta a kislámpát, és a sötétség kisimul az arcán. Hét év óta élünk egymással, hallgatjuk egymás lélegzését, azt hiszem, tudunk egymásról minden fontosat vagy legalábbis a legdiszkrétebb testi dolgokon kívül mindent.

2.

Ezen a szerdai látogatási napon, ahogy a nővér is említi, az elérhető telefonokat megszállták a pizsamások. Egy dobhártyarepedéses férfi (metróépítés, túlnyomás), alacsony, zömök, testileg egybekalapált ember, föltornyosuló, hullámos, aranybarna hajjal, üvöltve számol be édesanyjának, jelenlegi legfőbb baja a székrekedés, mert nem mer erőlködni, és hogy még *mindig szereti* azt a riherongy Jucit. Ezt már betéve tudják a két osztály betegei. Mondhatnák a szöveget, ha éppen kedvük tellene ebben, mint egy nagy, vidám szavalókórus. Nem mondják, persze, de röhögnek. És ez a kívülről figyelők röhögése. A negyven év körüli tuskóember minden nyavalya-bajával anyjához menekül. Egy mosodában hívhatja a telefonhoz ezt az anyát, az idős asszony még mindig gépkész, és gyakori nála az esti műszak. A mosódob tömör harci zaja miatt az anya is ordítózza mondja a magáét, ami keményen kicsörömpöl a kagyló-

ból, a fanyarul résztvevők vad örömére. S mert a nagyothalló vájár minden mondatot elmond kétszer is, és mert minden választ repetában is meghallgat, az üvöltő dialógus elhúzódik. S amennyire szórakoztatja ez a kívülállókát, annyira vad haraggal is eltölti őket. Süket fiú, üvöltő anya, néma szentlélek - hogy hová küldenék őket!

*

Ezen a szerdai napon, mint erről már többször is említés történt, de az újságok is lerögzítették, az eső már kora reggeltől zuhog. Mint egy százezer fogú, tűhegyű perforológép, amely finoman átlukasztja a bőrt, az idegeket. Esőszag, ecetszag, bőrszag, ázottkutya-szag. És ennek összefoglalása: az általános rothadás szaga. Mindez túl a bőrön és túl az idegeken harapódzik a csontokig. A csontokig és azokon túl is talán! Mindez (micsoda szószaporítás!) meghatározza a közérzetet, furcsa cikcakkban szétszabdálja a gondolkodást, és kedvez bizonyos kényszerképzeteknek. Időzzünk tehát még egy-két mondat erejéig az esőnél, amely a rögeszmés képzeletben betölti egy körkörösén épített börtönfal szuggesztív látomását. Köfal, tetején rozsdásan tündöklő drótsövénnyel, s a drótsövénnyel ágbogaiban reflektorok cikázó fényei. Féldrágakövek ragyogása.

Az eső különös szerepet vállal szagzatott történetünkben. Ám erről, ahogy a gyakorlott elbeszélők szokták mondani, a *későbbiekben*. Itt most egyszerűen a szerdai eső *természetét* szeretnénk jelezni. Kezdődött tehát a kora reggeli sötétben, egyöntetű, rongynehez zuhogással. Minden a halvány, gyöngyszürke reggelben szépen elcsöndesedett. Délután aztán különös felhőket tolt az égre a délnyugati szél. Ezek a felhők színüket tekintve sötétlilák, majd kékesfeketék voltak. A drámának megfelelően pillanatok alatt leszakadt az esti félsötétség. Ezután egy korombarna, majd inkább aszfaltbarna *esti éjszaka*. És egyidejűleg lezúdult a jéghideg eső.

Íme a szerdai eső különböző szakaszainak rövid összefoglalása.

*

Mindenki sustorog, izgalomszag van a levegőben, veritékmirigyek kicsapódása, ezt én az orromra bízva nyugodtan állíthatom. Ülök az ágyamon, fülelmen rádióhallgató. Ilona kivárja azt az egyetlen pillanatot, azt a keskeny nyiladékot, megtalálja azt a rést, amikor éppen nem foglalt a telefon, és (a betegtársak ebben igazán pedánsak) jönnek is értem a lengőajtó mögül, hogy *telefon, telefon!* Az első lendületben még örülni is tudnak ennek.

Nem nézegetem az órát, de háromnegyed nyolc, a vacsorán is túljutottunk, a várakozást semmi sem zavarja. Ilona egészen közel van most hozzám, mintha itt ülne az ágyam mellett, érzem az illatát, a haján átsüt a lámpafény. Tizenkét évvel vagyok idősebb nála, na és! Ez most hogy kerül ide, ebbe a szótlan csöndbe? Az emberek vagy a telefonnál ácsorognak, vagy zsírpapírból eszik a hozott rántott szeletet, vagy a laposüveget szopogatják. Igen, igen, én negyvenhét, ő harmincöt. Na és! Szép, mutatós nő, igazi érett asszony, ahogy mondani szokás. Benne minden kiteljesedett, ami női. Egy kevéske fölös hús talán rakódott a combjaira, a derekára, a mellére, de szervesen, a csontjaival, izmaival harmóniában. És a hajának a sűrű puhasága! Legjobban a hajának jó szagát szeretem! A test és a lélek valahogy kiegészíti egymást ebben a jókedvre hajlamos asszonyomban. Amikor itt van nálam a kórházban, szinte körültapogatják a szemükkel. Mintha napsütést hozna a szobába, mondja az egyik, egy cigánygyerek, aki pedig alig mer megszólalni. „Szóval, amikor süt a nap a Dunaparra.” Közvetlen ágyszomszédom (azóta áthelyezték a sugárterápiára) még ötletesebben fogalmazott. *Mintha jó pár wattal világosabban égnének a lámpák.* És mondanak még ilyeneket is: nem félti ezt a gyönyörű asszonyt? Nem olyan, akit féltetni kell! Van egyfajta hűség, amit csak az értelmes ember tudatosságával lehet jellemezni.

Ilona egész évben gyakran túlórázik, és mégsem elnyűtt, mégsem fáradt. Sőt, mondhatom, a jókedven túl, ami azt hiszem, a természete, mintha boldog is volna. És ahogy jön-megy, ez a boldogság úgy marad utána, mint egy jó illat a szobában.

*

Tessék elhinni nekem, ezt szó szerint mondom, öt perc múlva nyolc, de én már kétszer olyan fáradt vagyok ettől a dög telefontól, mint egy egész kórtermi műszaktól. Ahol ugye a helyzet normális. Mert utasítani egy beteget, nyelje le a gyógyszerét, vagy beadni neki azt az injekciót, vagy hívni az orvost, vagy ágytálat vinni, ez mind normális. De igazságot tenni ott a telefonnál, amikor egyik a másik arcába liheg az izgatottságtól, amikor minden porcikájuk remeg a dühtől, nem, az ilyesmiért nem fizetik az embert. Hogy öneki *életbe vágó*. Csak neki, a másíknak nem. Ilyenkor, ha beleszól az ember, örökre megutálják. S még hozzá ez az idő! Lassan mindenki agybajos lesz tőle. Még én magam is. Pedig hát én nem borulok ki egykönnyen.

*

Unalmukban mindent összekotyognak az emberek. Szerencsére nem vagyok féltékeny természetű. Bár tizenkét év korkülönbség! S ha nem öszülnek nagyon hirtelen, és nem hullana csomókban a hajam! Egy nő legfeljebb megfesti a haját, parókát vesz, de a férfi öregedése ott történik a nyilvánosság előtt. Mindenki szeme láttára. Megtöretik. Megaláztatik. Anyámnak is az volt az egyetlen ellenérve, a korkülönbség. Hogy az nem vezet jóra.

Mondom, nem vagyok féltékeny természetű, de két évvel ezelőtt, karácsony másnapján vendégségben voltunk Asztaloséknál. Miklós a barátom, együtt léptünk le a leventéktől, amikor Nyugatra akartak vinni. Egészen apró mozzanat volt az, amit megfigyeltem. Nem, nem *megfigyeltem*, hiszen a gyanútlanágomhoz nem férhetett kétség. Észrevettem akaratom ellenére. Miklós tenyere Ilona kézfejére csúszott, és egy pillanatra ott maradt. Egy kívárhatalan pillanatra. Az idő térfogata minden helyzetben más és más. Ennek, ezt nem is kell magyaráznom, tartalmi okai vannak. De mondhatom minőséginek is. Egy gömb alakú pillanatba beleférhet a teljes nyugalom. A biztonság. De vannak tűhegyű pillanatok. Beleszúrnak egy kényes ideggócba. A fájdalom, a gyanú vagy a felismerés átvillámlik az egész szervezeten. Az ember belső vegyi háztartása felbomlik, az arányok megváltoznak. A körkörös védettségek egyszerre megszűnnek.

Furcsa volna, ha most, a szokás ellenére, én telefonálnék haza? Legalábbis megpróbálhatom.

Elindulok a folyosón a lengőajtó felé. A hasamba fájdalom nyilallik, minden lépés külön művelet. Emelnem, tolnom, löknöm kell a testemet. „Hívja a felesége?” - kérdi a nővér, akivel szembetalálkozom. „Igen” - mondom neki. És már itt az ajtó. Nyikorgás, huzat, beszélgetés. Az emberek sorban állnak a drótért. Aki éppen beszél - az illető tenyerével fedezi a szavait, és suttogni próbál -, a többiek céltáblája. Minden arcon ugyanaz a fintor. Röhögés? Gyűlölet? Irigység? A kívül maradás ráncai.

„Ne hozz semmit!”, suttog a kövér, kopasz emberke. „Semmit!”, suttog áthatóan. „És ne is gyere!”, sziszegi. Az emberek egymásra néznek. Ezért várt több mint félórát a telefonra? Talán ezért. Talán ez az egyetlen fegyvere.

Állok a furcsa, ismert, gyűrt pizsamás figurák között, és én is kívülről látom őket. Egy gonoszul foncsorozott tükörben. És magamban, ahogy itt toporgok, érzem megnőni - a gondolatot? - a vágyat! Hogy ne találjam odahaza. Hogy biztos lehessenek. Hogy dőljön össze az egész hazugság. És ezért is hagyom ott a sort. Hogy tovább képzelhessem a legrosszabbat.

*

Már fél kilenc is lehet, amikor a portás *személyesen* (hálapénz!) fölhoz egy könnyű csomagot. Hogy adjam át a művész úrnak. Aranyfényű papír, bojtos, lila zsinórral át kötve. Na, mondom, ez a kedves fia lesz. A művész úr éppen a körmeit nyesi - hetenként kétszer szokta, és ilyenkor, késő este. Még lakkot is használ. Átveszi a csomagot, beledugja a horgas orrát. Azt mondom, micsoda jó illat! De neki most nem lehet elég jót mondani. „Hát mégis utolért. A csomagocskával.” Kezén hintálja az ajándékot, a nagy tenyerén, mint aki azt várja, hogy elrepül. Ismerem én a *lelkiállapotot*, ezt ilyenkor borogatni kell. Mondom neki: „A csomagocskának finom, sőt előkelő illata van. Olyan igazi előkelő illata.” Várom is, hogy fölbontsa, vagy legalább válaszoljon nekem valamit, mert az szokás. De ő nem. Mutatja a hátát, s a párna alá csúsztatja az aranyfényű, lila bojtos csomagocskát. Az ilyen ember nem érdemli, ezt nem bosszúból mondom, de nem érdemli meg a lelki törődést. Tessék elhinni, én annyi mindent láttam, olyan nagyon ismerem a hálátlan emberi természetet. Bárki beteg, legyen az szerény, egyszerű, kisigényű ember, azt hiszi, körülötte, őérte forog ez a világ. Az ő kizárult sérve körül vagy aranyere körül! Vagy: az ő tumora körül. Ezt is ki kell mondani. A lila bojtos zsinór kilóg a párna alól. Ki tudja, mi van abban a csomagocskában. Valami tengerentúli? Kígyógyűrű? Parfüm? És ő most úgy tesz, mintha nem volna kíváncsi rá. Hagyja, hogy én legyek a kíváncsi, talán még kérjem is, bontsa már ki! Visszaül az ágy szélére, kenegeti az óriási lapos körmeit, nyugodtan. Nem vagyok szadista, de most szeretném jól fölpofozni. Az ilyent. Aki úgy tesz.

*

Persze nekik ez az eső, az eső. *Az kifejezetten*. Mintha dézsából öntenék. Ezt tessék szó szerint venni. Az embernek kicsinálja az idegeit. Fölborzolja, vagy fölbolyhozza? Még én is érzem saját magamban, pedig én tudom: ne dőlünk be a hisztinek! Érzem ezt a nyugtalanságot. Mert az úgy terjed, mint a nátha. Csakhogy gyorsabban. Főnt a harmadikon összevissza futás, ordibálás, valahol beázott nekik a plafon. Komplet bolondokháza. Azt mondtam már, de ezt is tessék szó szerint venni. És ez még mind nem elég, a telefonnál újra összeugranak az emberek. Futok oda. Mert a gondnok úr szigorú rendelkezése szerint. Szóval a rend helyreállítása miatt. Meg lehet ezt fizetni nekem? A csapóajtó jól hátba vág. Mint mindig. Az egyik tag éppen üvölt. „De értse meg, nincs vonal! Töksüket!” Akinek a képébe pofázik, az persze egy szót se hisz belőle. Átveszi a kagylót, belehallgat. Az arca olyan furcsán puffadt, mint amikor a gyűrődéskára csapják a tésztát. Szóval nincs azon az arcon semmi, ami lehetne. És izzad fényesen! Ennek a kezéből kikapja a kagylót egy harmadik. Az is odaszorítja a fülére. Annak is olyan az arca, mint az odacsapott tészta. Az is izzad. És a füle vörös. De most már jönnek a többi emeletekről is, és mindenfelét összevissza ordibálnak. Hogy náluk sincs vonal! Hogy itt is bedöglött? És hogy ez *szándékos*. Emberkínzás meg ilyesmi. Hogy mi így akarjuk letörni őket. De hogy nekik is van eszközük. Vagy eszközeik? Látni kell ezt a zsinatot! Van itt egy kisöreg betegem, éppen a múlt héten volt ötvenéves, valami színesfémöntő. A bőre úgy száradt a csontjaira, ahogy a falevél hervad, mielőtt szétesik. Mondta az osztályvezető főorvos, de ezt szigorúan magunk között: már csak napjai vannak. Öközöttük, itt, ő a legnyugodtabb. Mikor mindenki kidühöngte magát a kagylóval, szép nyugodtan belehallgat. Azt mondja: „Alighanem beázott a kábel.” Sejtettem! Amíg ezt megjavítják! Akkor napokig süket lesz minden. Hogy bírok majd velük?

3.

Hát igen, rajta felejtette a kezén a tenyerét. A lámpaernyő rovátkált fénye alatt. És Ilona ugyanakkor fölemelte az arcát, és egyenesen belenézett a szemébe. A finom összehangoltság pillanata. Olyan zárt és áttetsző, mint egy vízcsepp, amely legördül az ablakon. És ha visszagondolok még távolabbra, mintha lettek volna ilyen apró jelek a múltban is. Időben

mennyi is lehet? Két-három év. De a boldogság és az idő mint viszonyítási párhuzam vagy ellentétpár eléggé megbízhatatlan. Boldogság? Hütlenség? Ez így nagyon mechanikus. Nincs igazi lírai szerkezete. De mintha mégis. Mintha kapcsolatban volna vagy lehetne Ilona élénk, derűs, sőt elégedett korszakával! Ki lehet számítani egy boldogság kezdetét? Lehetséges a *tüneteket*, mert a boldogságnak is, éppúgy, mint egy betegségnek, vannak tünetei, dátum-szerűen rögzíteni? Két zárójel közé rakni, mint egy közbevetett gondolatot? Védekezni kell. Azt mondom, a bezárt ember izgatott rémlátása. A klausztrofóbia egy jelentkezési formája. Amikor gyermekkoromban gyufaskatulyába gyűjtöttem a legyeket, ez jut eszembe. Mit gondoltak azok a legyek? Mindig és mindig nekiütköztek a skatulya oldalának. És tovább? És azután?

*

Jön a színész, keserű bagószagot vonszol magával, húsz-harminc - ki tudja, mennyi! - cigaretta kátrányos bűzét sodorja. Mint akinek ez a lehetséges légköre. Nem szoktunk mi beszélgetni, én mint színészt nem sokra becsülöm, vagyis alig ismerem, de most egyenesen idejön hozzám, és leül az ágyam szélére. Lapos, sárgás fogait vicsorítva elkezd beszélni nekem. „Képzeld, sorstársam, mondja, kinyiffant ez a lepra telefon. Képzeld, sorstársam, teljes és általános beázás.” Összezárja vastag ajkát. Van az arcában valami durván - dehogyis durván! - szenvedően elnagyolt. Megint a fogait vicsorítja. „Pont akkor, akkor mondta be a nullát, amikor én kerültem sorra. Mit szól?” Van bennem, érzem, valami fölszabadult öröm, hogy ez a lehetőség is megszűnt. Nincs bizonyíték se pró, se kontra. Gondolhatok, amit akarok. Ahogy a saját belső döntésem követeli. A színész most kicsit közelebb hajol. „Mondja, maga mint civil, mint közönség, na, mondja csak: igaz, hogy baj van a sziszegő hangjaimmal? Beszéljünk magyarul, selypíték én?”

*

Képzeld, sorstársam, ha én már egyszer odaállok a leprások közé! Nincs annál rohadtabb, sőt kivérezetesebb, mint ezekkel egy sorba állni a drótnál! Az ember utálja kiadni magát! De én most rá akartam csöngetni a direktoromra! Ez lett volna a jutalomjátékom. Megpendíték neki néhány kínos dolgot. Más. Megszerkesztem a pofájába a vádiratot. Húsz év óta vagyok az eszköze, a rabszolgája, képzelheti, van tárgyismeretem! Vagyis a vizenyős szemébe olvastam volna egy-két épületes dolgot. Egy-kettőt? Egy listát azokról, akiket - és ez nem szóközi fordulat! - ő kergetett a halálba. Akiktől megvonta az oxigént. Akiket kisöprűzött a színpadról. Akiket soha többé nem engedett be a próbaterembe. Akiknek levette a nevét a plakátról, a transzparensről. És most döglik be ez a telefon! Szépen a lakásán hívtam volna, a színes fényei alól, a bordó foteljéből, az illatos felesége mellől rántottam volna a készülékhez, hogy beolvassam abba a nagy lóképebe: Te rohadt temetésrendező, ezt és ezt és ezt, akinek a lábát megmosni nem vagy érdemes, te hajszoltad az idegbajba, a diliházba, a pokolba! A te gonosz kíméletlenséged, a te szadizmusod! De engem nem, barátom, engem nem! Mert kirúghatsz ugyan, meg is tette a szép ajánlott leveledben, de én elfogulatlan zsűrivel bizonyítom, hogy a sziszegő hangjaim tiszták, pontosak, szabatosak. És hogy az én mondataimat a nézőtér utolsó soraiban is hallani! Ezt egy tekintélyes szakmai zsűri fogja leszögezni. Bele a pikkelyes pofádba. Engem te elbocsáthatsz ugyan, mint ahogy voltál szíves, te rohadék, de kezdről a vérmocskot nem tudod lemosni. Ezt akartam neki ugye mondani, és erre jön a fejünkre ez a bűdös árvíz, ez a kátrányszínű kloáka, ez a soha véget nem érő eső! Persze a kábel se bírja örökké, akárhogy szigetelték is, bemondja az unalmast, szép csöndesen beázik. No de hát, kedves sorstársam, van még kórházon kívül is telefon! Akad. És van még főkapun kívül is távozás. Ott, azon a szent helyen, ahol az előttem járó nemzedékek, ugyancsak hurokkal a nyakukon, megbontják-befalazzák, befalazzák-megbontják a kökerítést. Arccal az erdő felé.

Tulajdonképpen, sorstársam, magával diszkréten közlöm, amit később úgyis megtudna újságból, rádióból, azt a szörnyeteget - bánja a franc a telefont! - én igazából személyesen óhajtom fölkeresni. Szépen becsöngetni hozzá - gyönyörű kis harangjáték -, és a felesége, a híres szépasszony, üres óráiban művészetpártoló, egyébként fontos beosztás tisztségviselője, nyilván a csodálkozástól tehetetlenül kitarja előttem az ajtót. Én meg kérdés nélkül, de nagyon határozottan és amilyen hosszú csak a lábam, olyan nagy léptekkel bemegyek őszentiségéhez a szentélybe. Ott ül az én gyilkosom, kasmírköntösében, fennkölt lóarcának minden ünnepélyességével a narancsszínű lámpafényben, és kiguvad a szeme. Nem, egyszerűen nem hisz a szemének. Ez lehetetlen! Ez egyszerűen! Ez voltaképpen! Én odamegyek hozzá, rászorítom a két tenyeremet a pikkelyes torkára, és lassan, folyamatosan kinyomom belőle az életet. Gyilkosság? Nem hiszem. A színészi cselekvés egyik gyönyörű példája. Na mit szól?

*

Hogy mondja, művész úr? A kőfalon van egy nyílás? Arccal az erdő felé?

Adrenalin

Túl nagy fejfel jött a világra, az anyja majdnem belepusztult; kinövi majd a túl nagy fejét, és nem nőtte ki; helyreállnak a szükséges arányok, és nem álltak helyre; a vigasztaló szavak sorra szétpukkantak az időben, de ehhez hosszú évekre volt szükség, és ki törődik ma már az arányokkal. Homolya H. ma holnap, pontosabban augusztus huszadikán (Szent István napja, Alkotmányunk ünnepe, Új kenyér ünnepe) betölti ötvenharmadik esztendejét, kortársai megszokták olyannak, amilyen. Ami a *túl nagy fejre* vonatkozik, arról már bebizonyosodott, hogy nem nevezhető vízfejnek, sőt fizikai tény, hogy a zömök, dugószerű törzs, a vállak szélesen legömbölyített íve, s a kissé pirosra színeződött vaskos, csőszerű nyak jól aládúcolja, mint valami sikerült aléptítmény, statikai megbízhatóságot ad neki. Az arc lepénytömegében, a dudoros homlok félkaréja alatt jól rejtő a sokdioptriás szemüveg vizeskék szemét, összegyűjtve az oldott kékséget egy szelídnek ható pillantásban. Holott szelídségről itt szó sincs, s a következőkben még kevésbé lehet.

Ez három évvel ezelőtt történt. Júniusi forró massa olvadt a városra, az egész Duna-part, amelyre Homolya H. magas hivatali ablakai nyíltak, fém pántként izzott; szemközt a Gellért-hegy, ismert körvonala elgömbölyödtek az aranyló ködben, de idebent, a nagy szoba boltívei alatt, ahová értekezletre gyülekeztek a gazdasági főnök beosztottjai, meglepően hűvös volt a levegő. Valóban, a vaskos, háromemeletes, múlt századi ház nehezen adta meg magát a hőségnek, fagynak; faragott köveivel, tömör tégláival, testté szervült, lélegző falaival ellenállt az évszakok szélsőségeinek. Fél éve már, hogy Homolya H. a botrányos körülmények között leváltott előd helyére került ehhez a nagy építőipari vállalatához gazdasági vezetőnek, egy valamivel kisebb építőipari vállalatból, ahol csak a pénzügyi osztály helyettes vezetője volt. Onnan ide már bizonyos ranggal érkezett: pontos, szigorú, megközelíthetetlen és ugyanakkor nem részrehajló. Egy meggörbült irattáros, egy koránál vénebbet mutató sárga emberke, bizonyos Siroki nevű, aki valaha az ötvenes években egyetemi társa volt, emlékezni vél nagy sikerű szakdolgozatának címére is: „Az állami ellenőrzés szerepe a szocialista erkölcs szemszögéből.” De amikor most, annyi év után szembetalálkoztak a folyosón, úgy tett, mintha nem ismerné. Homolya H. új beosztásában már rövid idő alatt kicserélte néhány pótolhatatlannak hitt oszlopos munkatársat, megszüntetett néhány örökkévalónak gondolt státust, vagyis ahogy ő fogalmazta meg saját magának: mozgásban tartotta a vállalatot. A bizonytalanság, az *átmenetiség* állandósítása, a várakozás finom vibráltatása az idegekben, mindezt hajtóerőnek és fenyegetésnek szánta, mondhatni így is: ritmusszabályozónak. Ez a vezetési elv, ez a bonyolult lélektani rendszer hosszú éveken át fogalmazódott meg benne. Beosztottjainak permanens félelme a holnapi naptól, a következő órától a hivatali fegyelemtartás nélkülözhetetlen eszköze lett. Gyakran végiggondolta ezt a módszert, csiszolta, tökéletesítette, és így vitte át a gyakorlatba, ügyelve arra is, hogy döntéseiben semmi érzelmesség ne korlátozhassa. Nincsenek özvegyi könnyek, csak özvegyi mulasztások vannak. Mélyről jött, kegyetlen akadályokon kellett átvernie magát, tele volt titkos sérülésekkel, vele sem volt senki kíméletes. *Az első menetben minden ellenem fordult; úgy csináltak meg a drága szüleim, hogy semmi se sikerüljön elsőre, nekem minden eredményem egy komplett idegbaj, és a gratulációk, az előléptetések mögött ott van egy szétvert emberi pofa.*

Sorra érkeztek a munkatársak, zárt szájukat kissé meglazította egy udvariasnak szánt, valójában szálkásan ideges mosoly, de az is csak a szájzug környékén; dossziékat hoztak, összefűzött belégeket, jegyzetblokkokat, úgy jöttek, mint a hangyák, életük morzsáit cipelve, egész itteni sorsukat. *Jó, jó, be vagytok gazolva, most azt várjátok remegő szívvel, mivel pakol ki megint, micsoda új trükkökkel jövök, ahogy ti mondjátok, megint milyen átszervezési*

rögeszméim vannak az úgynevezett munkamorál javítására, ahogy szintén ti mondjátok. Látom a képeteken. Egy pillanatig sem szánta őket, de győztesnek sem érezte magát; Pest-újhely jutott az eszébe, a Neptun utca, ahol kisgyerek volt, a szürkére szennyezett, homokos udvar, és a túl termékeny eperfa, amely lucskosra érett gyümölcsseivel vastag, lilásbarna réteget hullatott maga alá, erjedő lilásbarna iszapot, és látta apját, a posta-vezérigazgatóság kitűnően minősített altisztjét pedáns egyenruhájában, kitömött vállakkal, élesre vasalt nadrágban, stuccolt szőke bajuszkájával; *milyen krokodilpofád van most, fater, amikor ebben a dög kánikulában visszajössz büntetni, és nem a rossz tanulásomért veszel elő, mert számtanban mindig a legjobb voltam, és már fejből tudtam a választ, amit a legtöbb osztálytársam csak papíron, te meg így becézgettél: te marharépa, te lótetű, te szarvasbogár; leganéztlál a barátaim előtt, de anyát is megszégyenítetted, hogy ilyennek szült, ilyen nagyfejűnek, ilyen...* Nem, egyáltalán nem szánta a munkatársakat, sőt igyekezett átélni szorongásukat, nem gyönyörűséggel, de elvszerűen. *Ki sajnált engem?* Az Oprics gyerekek a szomszédból leengedték a бүдös, fekete szárazkútba, vasvödörben a бékahalálba, otthagyták fél óráig, és *te, fater, amikor este elsírtam neked a dolgot, mutattad a nagy sárga fogaidat, s a kis bajuszkád majdnem elrepült az orrod alól, olyan jót röhögtél!* Hogy ezek az Oprics fiúk milyen jópofák, és hogy én kicsoda tetű vagyok! *Hát így, fater, hát így, apukám!* Belenézett tompaszögben elmozduló arcokba, s élvezte képességét, hogy rövid idő alatt egyeztetni tudja emberek arcát és nevét, ráhelyezi a névre az arcot, vagy megfordítva. Hat hónap alatt több mint száz embert tudott így azonosítani és jellemezni önmagában, felülbírálv a személyzeti dossziék megfülledt anyagát, egy-egy embert tartalmilag újraminősítve. Ezt is előítélet és részrehajlás nélkül. Olyan ridegnek bizonyult, mint a néhai, az első osztályú postatiszt, aki tárgyilagos megvetéssel kezelte fiát, saját vérét, mert nem jól sikerült, mert csalódott benne. Egykor, vérmesebb álmaiban tisztí pályára szánta. *De egészen belülről mégiscsak várt tőlem valamit ez a pedáns előszobakukac,* mosolygott magában a mozdulatlan lepényarc mögött Homolya H. A beosztottak feszülten figyelték, sőt a kettős torokköszörülés után, amely a főnök szavait megelőzte, mintha várnák az ítéletet. Híre terjedt az épületben, hogy nagyobb szabású személyzeti változások lesznek. Hogy Homolya H. megint készül valamire. Igen, Homolya H. huszonöt éve, még több is, hogy így írja alá: *homolyahá,* keresztnév nélkül. A teljes neve, Homolya Hunor, a papa ördögi találmanya. Végzetes ajándék, életre szóló, a leendő katonatisztnak. Hunor? - mosolygott a tanító bácsi az elemiben - elődeinkre utal! - Hunor, szép magyar név, dicséretes, ez évekkel később a levanteoktató véleménye volt, a pestújhelyi gróf Andrassy Gyula úti iskola linóleumszagú tornatermében. Hunor? - vont össze szemöldökét az egyetemi felvételi bizottság egyik tagja 1950-ben. - Jócskán reakciós név ez - és közben beleolvasott a fiatalember személyi anyagába -, nem volt az édesapjának egy kis nacionalista beütése? Ajánlom, elvtárs, változtassa meg az utónevét.

Elkezdte mondani a magáét az összegyűlteknak, a vastag testben megszólalt egy magas orgonasíp. A közeli napokban vizsgálat várható a népi ellenőrzéstől, s ezt ő maga nagyon is helyesli, mert hozzásegíti ahhoz, hogy tiszta lapot teremtsen; *az ugye nem kétséges előtettek, szívarkáim, hogy amit a tisztelt elődöm meg a bandája művelt, a gyalázat netovábbja!* Az emberek mintha ezt is meghallották volna, már-már cinkosnak érezték magukat. A pupillák kitágultak vagy összeszűkültek, kinek-kinek az idegállapota, önfegyelme, tűrőképessége szerint. Homolya H. körülnézett, mint aki fölbecsüli a helyzetet, és folytatta volna, de ekkor valami gyöngye és mégis erőszakosan terjengő, édeskés szag csavarta meg az orrát, egy életlenül émelyítő kipárolgás, s hiába fogta vissza lélegzetét, mégis beléje hatolt, leszívárgott a gyomrába, amely aprózva remegni kezdett, és hányingert nyomott a torkába. Ugyanakkor mellkasát betöltötte egy különös morgás, száját feszítette egy eddig soha nem tapasztalt kaffogó hang, amelyet vissza kellett fognia, nehogy nevetségessé váljék. Kigyöngyözött a homloka, *bүдөsek ezek a disznók, ilyen kánikulában nem tisztálkodnak!* Bizonytalan léptekkel

az ablakhoz ment, az egyik kilincsbe kapaszkodott, *nincs levegő*, ez úgy szakadt ki belőle, mint egy vád, *meg kell fulladni*, haragja átsapott acsarkodásba. *Persze ti most röhögtök, kipirul a pofátok az örömtől, hogy én kínlódom, vergődöm!* Siroki, a meggörbült irattáros, az egykori egyetemi társ, akit a főnöke sem akart soha fölismerni, sietett kitárni az ablakokat. Az aranyban izzó látvány a szobába tódult. Homolya H., mintha rajtaérték volna valamin, visszaült a helyére, hallotta izgatott szuszogását. Újra beleszagolt a levegőbe, de még mindig érezte a hánytató szagot, amely nem izzadságszag, nem is a mosdatlanság szaga, valami egészen más. *Mára elég!* - vakkantott a dermedt csöndbe, a munkatársak azonnal távoztak, menekülésszerűen. Ott maradt egyedül a leülepedő csöndben, és végre átjárta a megkönnyebbülés, már nem érezte a szagot. Az ablakon túl, mint egy óriási, elpilledt őszállat, pirosas fényben párolgott a város, a nap már a budai hegyek fölött úszott. Vágyott az utcára, emberi sűrűbe; meg kellene innod egy pohár sört, biztatta magát. Angélának úgyis fogadóórája lesz a munkaközösségben. És így, szokása ellenére, betért egy közeli italboltba, a pultnál Sirokiba ütközött: „Már jobban tetszik lenni?”, kérdezte a meggörbült irattáros aggódalmasan. *Az ilyen alázatoskodás, mint az övé, már előre megtervezett gonoszság.* „Jobban.” De az irattáros kis habozás után újra kérdezett: „Ha szabad megtudnom, mi volt a baj, igazgató elvtárs?” Ez a második kérdés földézte Homolya H.-ban az előbbi tehetetlenséget. „Hát az a rettenetes szag! Ember! Nem érezte?” - A másik, mintha attól tartana, hogy belekeveredik valamibe, már szeretett volna mindent visszaszívni. „Nem, kérem szépen, nem éreztem én semmi szagot, igazgatóhelyettes elvtárs. Semmit, egyáltalán. Annak a szobának kimondottan kellemes a levegője.”

*

Tudod, Angéla, szólította meg az éjszaka közepén túl a feleségét, holott az könnyű lélegzettel aludt, embrionálisan belegömbölyödve álmába, a ritkás holdfény vetélőszálai alatt. Este, vacsora közben már majdnem elkezdte mondani; fél szemmel a tévét figyelték, igen, már majdnem sikerült annyi hónap után *szóba hozni a szagot*, amit nem érez senki, csak ő, de látva felesége kifakult arcát, ezt a valaha mozgékony, vidám arcot - sötét szemének vicces röppenéseivel! -, igen rádöbbenve a mellette élő kedves ember elkülönített világára, nem tudta mégsem elkezdeni. Már mióta készül beszélni az új munkahelyéről! Helyeslést vár, vagy ellenkezést, de szeretne *véleményt* hallani. Az utóbbi években ritkán találkoztak a szavaik, nem fejlődtek igazi párbeszéddé, a finom kis szellemi kacsok már nem kapcsolódtak úgy egymásba, mint azelőtt. *Kell hogy tudjál erről a dologról*, mondta az éjszaka közepén túl, de az asszony, ez a vékony kis madártest, ott feküdt önmaga titkába zárva, mint egy burokban, és meg sem mozdult. *Gondold el, Angéla, összehívok egy fontos megbeszélést, és kezdem érezni a szagot, és már nem tudok többé odafigyelni.* *Siroki, ez a dög, ez az alantas szolga, aki gyávaságból úgy tesz, mintha sosem találkoztunk volna, de én tudom, hogy az egyetemről eltávolították, hogy félbemaradt ember: igen, ez most rohan az ablakhoz, rángatja a kilincseket, de a szag nem múlik el.* *A pofájukon már valami sajnálkozásféle, ezt pár hónap alatt jól begyakorolhatták, a rohadtak! Gyűlölöm őket, viszketni kezd a testem tőlük, és képzeld!* Nem, ezt még az alvónak sem meri megvallani: csaholni szeretne, belemarni a lábikrájukba. *Mit gondolsz, szívem, nem kellene mégis kivizsgáltatni magam?* Tulajdonképpen nem ezt kellene megbeszélniük, de az egész kapcsolatukat. A kapcsolatnélküliségüket. *Pedig milyen gyönyörűen kezdtük, emlékszel, Angéla?* Sosem voltam szerelmes beléd, válaszolt a nő, vagy csak álmodta ezt a választ, és kihallatszott az álmából, a gyengéden összegömbölyödött test sóhajaként? *Én még ma is szeretlek téged*, vallotta meg az elhízott, elnehezült férfi, és hosszú hálóingében az ablakhoz botladozott, talpával érzékelve a szőnyeg érdes csomóit; nézte a felhők muszlinja mögött a holdvilágot. Szerelemről köztük több mint huszonöt éves házasságuk alatt alig esett szó. Nehezen tudott ilyenről beszélni, talán éppen érzelemszegény gyer-

mekkora miatt. Az anyádnak fehérvérűsége van, mondta neki a háború végén az apja, a kivasalt altiszt: meg fog halni. A fiú tizenöt éves volt. De ha kettőjük múltjába visszanézett, regényes fényben látta a találkozásukat, a közös egyetemi éveket, s azt a pillanatot, amikor diplomával a kezében a vidám szemű, rövid hajú lány elé állt, majd két tanút szerevezve, két alkalmi tanút, futásban vitte az anyakönyvvezetőhöz. Homolya H. sikeres szakérettségi után került a közgazdasági egyetemre (a Posta erősen támogatta ebben), Angéla egy évfolyammal lejjebb jogot hallgatott, s valami közös műsoros esten futottak össze. A lány a jogászok híres énekkarában szerepelt, titokban énekesi pályára készült; *én meg a botlábaimat emelgettem a tánccsoportban*, idézte vissza a hőstörténetet Homolya H. derűsebb perceiben. De hol voltak már azok a derűs percek, a családi vacsorák az illatosan tiszta, tágas lakásban, amikor két lányuk is ott ült velük az asztalnál, két vad étvágyú kislány, viharos növekedésben; egy év választotta el őket - és milyen gyorsan menekültek el, *férjhez menekültek*, hogy aztán elváljanak és soha ne jöjjenek vissza. Ez a szó, férjhez menekültek, tisztára éjszakai talál-mány, egyike azoknak, amelyek az alvásnélküliség örületében jutnak az ember eszébe. Reggelre aztán minden visszarázódik, a dolgokra ráhurkolódnak a társadalmi kényszer-zubbony pántjai, a *valóságos* és a *látszólagos* úgy tesz, mintha azonos volna. De azért a nappali rögeszmék a veszélyesebbek, az éjszakák sorsát végül is ezek döntik el.

*

Augusztus elején jártak már, kevés hiányzott ahhoz a bizonyos, már érintett *huszadikához* (Szent István napja, Alkotmányunk ünnepe, Új kenyér ünnepe), amikor is napirendre kerül az ötvenharmadik életév. A mai napig mindenesetre elmondható, hogy több mint három éve munkálkodik új vállalatánál, amelyet most már csak idézőjelben lehet újnak mondani; s hogy ez az idő valóságos korszakot foglal magába. Sőt nyugodtan állítható, hogy közreműködésével elsőrendű változás is történt, példának okáért (Homolya H. stílusa): korszerű székházba költöztek, igaz, hogy a Ferihegyi repülőtér közelébe, s így a fölszálló és leszálló gépek állandó dübörgésében kellett élniük; ugyanakkor a legutóbbi három évben ő maga gazdasági vezető-ből igazgatóvá lépett elő. Elődjét, ahogy a pletykákat öblítő folyosókon megfogalmazták, Homolya H. buktatta le, ez azonban inkább rosszindulatú leegyszerűsítése egy olyan ese-ménynek, amely a dolgok természetéből következett; kikerülhetetlen törvényszerűség volt, emberi elfogultságtól függetlenül. Volt benne része a személyes indulatnak is, ez magától értetődő, mert enélkül semmilyen alkotás, legyen az bármilyen emberbaráti, nem jöhet létre. Szóval az igazgató! Ezt a kínos ügyet mégiscsak meg kell beszélni valakivel, nem mintha mentegetné magát: a kötelességét teljesítette. De az ember a saját igazságát sem fojthatja magába, vannak emóciók, amelyek megkövetelik a nyilvánosságot. A vállalatnál nincsen egyetlen ember sem, aki káröröm nélkül hallgatná az ilyen kitárulkozást. Végül is hosszabb kerülgetés után Angélának kezdte el mondani, bár az is feltűnt neki, hogy az asszony szeretne kívül maradni a beszélgetésből. De Homolya H. most makacsnak, sőt erőszakosnak bizonyult. *Képzeld, drágám, a vállalat leselejtezett anyagaiból, leértékeltnek minősített prima cementből, földemgerendákból, gyönyörű mozaikokból, kerámiatéglákból fölépített magának a Velencei-tó mellett egy villát; ez még hagyján, de utána vérszemet kapott, és a nőjének is építtetett ugyanilyet a Testvér-hegyen. Ez már pofátlanság!* Egyre jobban belegabalyodott a magyaráz-kodásba, érvekbe és ellenérvekbe; ő aztán nem szaglászott az igazgató után, *a dolgok a víz színére kerültek, saját maguktól, mint a döglött halak*. Ő a maga részéről még rokonszenvezett is azzal az emberrel, becsülte gyors felfogását, hogy azonnal a lényegre tapint, és hogy a döntései szabatosak, nagyvonalúak. *Szóval hiába akarják ezt is a nyakamba varrni!* Homolya H. nem szűkölködött bizonyos bölcsességben. Vannak strukturális dolgok, amiket fölösleges kikezdeni. *Az ő villáját még csak lenyeltem volna, de hogy a nőjének is! Hát kérlek!* Az emberek csak bólogatnak, érdemben nem mondanak semmit, sőt most már Angéla tartózkodó

csöndjéből is kiérezni valamiféle rosszallást. Odabent nem alakult ki bizalmas köre; a három év alatt szinte az egész vezetőség kicserélődött, és nemcsak úgy, hogy ő küldött el embereket és hozott újakat, maguktól is mentek, tömegesen. De az édeskés, hánytató szag időről időre jelentkezett, és az acsarkodó morgás egész bensejében már alig volt visszaszorítható.

*

Most is úgy lépett ki a vállalat fotocellás üvegajtáján, hátában a márványlapos előcsarnokkal, mint az utóbbi hónapokban mindig, éppen hogy legyűrve émelyedését, a menekülés vágyát érezte. Már nem is kellett értekezletet összehívnia, elég, hogy benyisson valamelyik szobába, és máris a torkába lökődik a gyomra. Beszállt a kocsijába, küszködött a gyújtással, majd belebőgötte a Skodát az augusztusi késő délutánba. Persze Angéla hattól nyolcig ügyfeleket fogad, az üres lakás kísértetiesen ragyog, mint egy vitrin. Keresett valami innivalót, s talált a szekrényben egy még tavaly megkezdett szilvapálinkát. Nem kedvelte az alkoholt, de most megivott egy fél vizespohárral. *Miért ne nyelhetnél erre egy korsó sört, jó habosat, semleges emberek között, akik nem gyűlölnék téged*, fordult saját magához gyengéden; mire Angéla hazavergődik, lesz majd fél kilenc: az ajtókeretben a régi szép, ovális arca helyett egy meggyötört arc. Öntött magának még egy fél pohárral, csöngött a telefon, nem szólt bele senki, a csöndnek olyan elektromos zúgása volt, mint egy magasfeszültségű transzformátornak. A forgalmas utcán boldognak érezte magát, gyomrából kiengedett a remegés. Valóban, egy korsó sör! „És milyen betétet hozzá, uram?” - kérdezte a pincér. Homolya H. elnevette magát, és tréfásan visszakérdezett, hogy mit értsen azon, *betét?* A frissen csapolt sörhöz rumot ajánlott a pincér. Középkékbe váltott a világoskék este, jól érezte magát, úgyszólván olyan mindegy, hogy Angéla mitől olyan meggyötört, ő aztán igazán nem tehet róla. Most már azon is mosolygott, ami ma délelőtt *jutott el hozzá*, miszerint ez a *homolyahá* nem is ember, ennek van egy befogadóniyílása és egy ürítőnyílása, mindössze ennyi. Élvezte a kellemes söröző csúcsforgalmi idejét, dagályszakaszát, ezt a részleteiben már alig elkülöníthető áradást, amelyben a kép és a hang egyetlen élménnyé olvad össze. Azt sem tudja, hogy ez a szálkaszakállas öregfiú hogy került melléje a boksza, bizonyára engedélyt kért rá, de most már tegeződnek, nyakig egymás családi viszonyaiban, a magánélet bugyraiban. „Értem én, értem a problémádat - valamelyik soron levő sörüket itták betéttel -, ha nem haragszol a következtetésemért, de amit te arról a szagról mondasz, éppen arról jut nekem eszembe valami; mert ha nem veszed rossz néven, egyetemi éveimben biokémikusnak indultam, és csak úgy kanyarodtam el a régi szőnyegek felé, anyagi okokból; szerény, de annál jelentéktelenebb véleményem szerint ez a szag, igazad van, a munkatársaidból jön, ez, kedves öregem, a félelem szaga. Rettegnek tőled a munkatársaid. Te, ha nem sértelek meg vele, elsőrendű *vamzer* lehetsz, öregem.” Nyerítve nevetett, megszívta a cigarettáját. „Hány embert nyírtál ki hosszú pályafutásod alatt, édes egy komám?” Homolya H. fél kézzel lesöpörte mindkettőjük sörét. A pincér gondosan fölitta a pocsolyát, és kilátásba helyezte, az urak több kiszolgálásban nem részesülnek, sőt kéretnek távozásra. A kurta szakállú öregfiú könnyezve hunyorgott. „Bocsáss meg a szóért, hogy *vamzer*, anyámra esküszöm, hogy nem akartalak megsérteni.” Homolya H. fizetett, és elmentek egy másik sörözőbe, ahol a kiszolgálási tilalom természetesen nem vonatkozott rájuk. Néhány újabb korsó sör, természetesen a megfelelő betéttel. Az egykori biokémikus, jóváteendő durvaságát, szürke nittszögekkel telítüzdelte arcával közelebb hajolt. „Visszatérve az előbbihez, öregem, és újfent bocsánatot kérve: marhaságot mondtam, mert annak a hormonnak nincs is szaga, illetőleg, újfent helyesbíték, ember nem érezheti ezt a szagot, csak a kutyaorri érzi!” Záróra után, miután még egy darabig kart karba öltve sétáltak a holdfénytől sikamlós utcákon, megbékélve elbúcsúztak. Homolya H. kimerülten kaptatott a villasoron fölfelé, az ezüstcsíkozású kerítések mellett. Az egyik szomszédos házból a lándzsás kapuhoz futott az olyan jól ismert, Botond névre hallgató

barátságos kuvasz, akivel néha társalogni szokott. De az eb a derűs megszólítás ellenére visszahőkölt, mély morgás tört fel a horpaszából, majd vonító ugatásba fogott. Az italtól elnehezült, veritékes férfi egy kicsit elcsodálkozott, majd az ő bensejében is kezdte érezni a félelem feszítését, az összegyűlő önvédelmi dühöt, és ekkor - tisztán hallotta önmagát - visszaugatott.

Ember a retikülben

(Szó szerint igaz történet)

... hogy egy ember mennyi helyet foglal el a világban, fogantatásának spermacseppjétől ama két marék hamuig, melyet földi maradványaként egy kétes határidejű utókor megőrizni tart érdemesnek, teljességgel nem általánosítható. De itt-ott találkozunk különös esetekkel, s ezeknek talán nem is a fizikai térfoglalásuk, inkább a lélektan szempontjából érdemes némi figyelmet szentelni. Különös esetek, ismételjük, s hogy irodalmi példára is rámutassunk: egy Dosztojevszkij nevű múlt századi író például odáig ment egyik elbeszélésében, hogy úgy-nevezett hősének följegyzéseit egy egérlyukból címezte, bár pillanatig sem kétséges, hogy egy egérlyukat, ha jelképesen is, az emberi lélek mozgásterének nevezni írói abszurditás, túlzó sötétén látás satöbbi satöbbi. Mint ahogyan az ilyen szemlélet a haladó irányzatok képviselői részéről kellő visszautasításra is talált. Annyit azonban még a legépítőbb szellemek is elismertek, bármennyire szorgoskodott a bölcselet, az orvostudomány, a kriminológia: a lélek zugai még rejtenek konok titkokat, ám mindez kellő tudományos felkészültséggel, közigazgatási figyelemmel ellensúlyozva, egy haladó szellemű, tehát egészséges társadalmon belül, elhanyagolható mennyiségként jelentkezik. No de félre az okoskodással, amely expozíciónak nem elég sokat ígérő és irodalmi módszerként is korszerűtlen, ennek jellemzésére hadd idézzünk egy már-már klasszikus mondást: elrepült fölötte az idő vasfoga. Elég is a szószaporításból, mert vagy van sztori, akkor minden összejött, ha pedig nincs, olyan áthidaló technikát kell alkalmazni, hogy a szöveg fölülről lefelé, derékszögben és átlósan is értelmezhető legyen, s akkor a mindenre nyitott olvasó, rövid begyakorlás után, elnyeri fáradozása jutalmát. Szerző csak annyit jelenthet ki, de becsületszávára, ő a legjobbat akarta, és hogy története, amit most önök elé tár, szó szerint igaz.

*

Szinte minden estén az a rohadt *kívülről figyelés!* Hányszor lesi, vizsgálgatja Bertók *saját* feleségét, *saját* lakásukon belül, mintha egy ablakon lesne befelé, egy idegen szorongásával, félve a tettenéréstől. Kilenc éve házasság, és még mindig akad fölfedeznivaló; újabb rejtettségekre talál, megfejtendő titkokra, amelyek nemcsak bizonytalansággal töltik el, de megalázzák. *Szeretném nem észrevenni*, nyöszörög magában, fohászkodik, ha ezt az utóbbi régimódi ígét egyáltalán használni illenék. Kényelmesnek mondható viszonyok között, gyermektelenül élnek egy kétszobás, étkező-benyíló zuglói öröklakásban, amelyhez Nóra jómódú, korán előzvegyült édesapja, Schmidt János építőmester, később dunaújvárosi kemencefalazó, majd elismert brigádvezető és tanácsstag jóvoltából jutottak. Kényelmesen, de ami a férfi zaklatott túlérzékenységet illeti, az előbb említett okoknál fogva nem gyanútlanul. S ebben nem az a fő ok, hogy Bertók néhány hét múlva tölti be a negyvenhatodik évét, s hogy Nóra csak harminchét; a kilenc év különbség kellemesen ritmikus házastársi aránynak is fölfogható, bár lehet, hogy az idő múlása változtat ezen. Most is, ezen a szaggatott füstöt, szén-dioxidot hengergető estén, fölismerve Nóra pontosan koppanó lépteit a folyosón, egész lényével úgy fordult az ajtó felé, mint aki egy rejtett kamerát irányít. Megint a leselkedés gyomorremegtető állapotában. *A kívülről-befelé-figyelő-kényszer* - amely már mióta is tart? Egy-másfél-két év óta? Talán attól a pillanattól, amikor Nóra a Tudományos Titkárság vezetője lett, s ez, ő maga sem tagadja, életét, munkáját, időbeosztását gyökeresen megváltoztatta. Az asszony külső - Bertók fogalmazásában -, *ellenőrizhetetlen élete* végtelenül kitágult: az otthoni, jó esetben, néhány szűkös órára zsugorodott, az elalvás előtti szférába. Hazaérkezés, gyors, legtöbbször rögtönzött vacsora, s eközben már-már fecsegésszerű beszámoló a nap

elhanyagolható eseményeiről; lefekvés előtt egy-két pohár vodka, kísérőként sör, s egyre szeszélyesebb távkozókben szeretkezés kábult félálomban. *S ha én szeretnék neked beszámolni a mai napról, amikor nem történt semmi, és a várható holnapról, amikor ugyancsak nem történik majd semmi?* Most, hogy másfél-két órája várta Nórát, gyomrába szorult izgatottsággal, olyasmire szánta el magát, amit legszívesebben önmaga előtt is eltitkolna. Átkutatta az asszony szekrényeit. A ruhákból, fehérneműkből hűvös parfümillat áradt (mennyire meggyűlölte később ezt az illatot), tombolt benne a vizslaszenvédély: találni valamit! S már egy kézításkában keresgélt, tegnap ez volt Nóránál: rengeteg kis tárgy, mindenféle női holmi, parányi notesz, följegyzések, telefonszámok. Ki kell borítani az egészet az asztalra, sorra venni minden egyes darabot. De ettől is visszarezzent, sőt ettől félt igazán: a bizonyítéktól. Megizzadt kézzel elrendezte a szekrényt, visszatette a helyére a retikült, furcsa megkönnyebbülést érzett. *Mert nézd, ha én most, ma, holnap, holnapután rád bizonyítom, hogy a legrohadtabb módon átversz, megcsalsz, ha én, szerencsétlen állat, elkezdem megfejteti a gyanúimat, telefonjaimat, amikor nem találalak a helyeden; ha nem engedem el a fülem mellett azokat a félmondatokat, hogy a Schmidt Nóra karrierje!, akkor, könyörgök, mi az, ami megmarad nekem, egy félbemaradt matematikai lángésznek, egy látványosan kopaszodó komputer-kulinak, akit már nem vesznek be semmi buliba, aki már csak olyan, mint egy vigéc, kijár üzemekbe, megbeszéli, hogy a programcsomaghoz milyen követelményrendszert képzelnék el, visszamegy az intézetbe, leül az IBM elé, és elkezd vele FORTRAN-nyelven társalogni. Szóval, mondjuk, hogy leleplezlek, rajtakaplak - akkor velem mi lesz? akkor még te is kilépsz az életemből? Csak azért, mert az önérzetem ezt így követeli? Hol jegyzik és milyen árfolyamon az én önérzetemet?* De amikor az asszony melegen fénylő hajzuhatagával besodorta a szobába a maga surrogó frissességét; a szmog kesernyészagával keveredő Chanel-parfüm fanyar-édes illatát, az odakint nedvesen ragyogó kora estét, Bertókban darabokra omlott az eddig jól felépített vád- és védőbeszéd: itt maradt érvek nélkül. Az asszony, ahogy minden este szokta, a hazaérkezés lendületében egy fotelbe vetette magát, lerúgta lábáról a túl magas sarkú cipőt, és szép lábfejét a magasba nyújtóztatta. Egyszerre világosabb lett a szobában, mintha több wattal világítanának a körték! Bertók, megszabadulva a várakozás lidércnyomásától, föladta minden ellenállását, a féltékenység ellenzékiességét, gyönyörködve nézte a nőt, és kétszeresen érezte a szégyent, hogy az előbb, mint valami műkedvelő nyomozó, átkutatta a holmijait. S mint aki a vezeklésnek ezt a módját választja, kiment, hogy megsüsse az előkészített karajt, elkészítse a mustáros salátát, de közben kibontott egy vodkásüveget, és hozott a hűtőszekrényből kísérőnek néhány üveg sört is. Ha továbbra is működteti a rejtett kamerát, ha saját magát is kívülről figyeli, a túlbuzgó futkosást a konyha és étkezőfülke között, egy burleszkjelenet humorát élvezhette volna. - Mire kitöltötte a vodkát és a sört, már egy másik Nóra ült az asztalnál, a gyors átváltozás artistavarázslatában, mint azok a nők, akik egy helyzetet és annak ellenkezőjét is szinte egy időben képesek átélni. Csuklyás, fehér frottírköpenyét viselte, s a gyors tusolás langyos illatát párologtatta bőre; a hibátlan test illatát. A pofacsontnál jellegzetesen kiszélesedő, halványbarna arca kipirult, és ázsiai metszésű szemében zöldesbarnán villódzott a hazaérkezés jókedve.

Később furcsán, ciripelve, messziről megszólalt a telefon, mint egy üvegbe zárt tücsök; ekkor már majdnem ittasak voltak. A férfi vette föl a kagylót, s egy zárójelbe tett *igen* után átnyújtotta Nórának. „Téged.” A nő röviden, tárgyilagosan, minden saját dallamát mellőzve válaszolt a telefonba. „Igen.” „Nem.” „Természetesen.” „Nem felejttem el.” „Korán.” Bizalmas, egymás közti morzejelek, minden töltelék szó nélkül. „Ki volt az?” Az asszony csak mellékesen válaszolt. „A főnököm.” Észre sem vette férje hangjában a támadó csodálkozást. „Ilyenkor? Tíz előtt öt perccel?” Nóra nem figyelt oda, megélénkülve mondta a magáét. „Ez ilyen ember - mintha dicsekedne -, azoktól tudom, akik régebből ismerik. Nagyvonalú, könnyed. A tudományos világban rangja van. Amióta ő az igazgatónk, észrevehető a változás.

Legyünk rá elkészülve, ha neki eszébe jut valami, egy ötlet, egy gondolat, mit tudom én, még éjfélkor is képes felcsöngetni az embert.” Bertók agyából kezdett fölszállni a könnyű, szénsavas szédülés; kezdett szorongást érezni, türelmetlenséget: hogy *ez a nő* hagyja most már abba, igenis, azonnal hagyja abba! „Zárd el a csapot!” Ám Nóra ezt nem értette, és valami viccet sejtett a szavak mögött. Mohón, kortyolva sört ivott, majd rövidet töltött magának. Bertók durván kivette az asszony kezéből a poharat. „Jobb lett volna, ha megmaradsz azon a gyönyörű fenekeden, és azt csinálsz, amire képesítettek, amiből diplomád van, hogy ott maradsz a rajzasztalnál, házakat tervezel, városokat, mit tudom én!” Nóra még mindig nem figyelt fel az ideges, zaklatott hangváltozásra. Könnyedén, viccelődve válaszolt. „Panelnegyedek, összerakható falansztert? Ezekről álmodoznak? Engem nem ilyesmire hitelesítettek. És itt legalább vagyok valaki. Ez az úgynevezett tudományos titkárság, ha nem tudnád, *fejek gyülekezete*.” Bertók szokása ellenére idézőjelbe tette felesége szavait. „*Vagy valaki? És fejek gyülekezete?* Egy jól összetoborzott maffia, érdekszövetség. Szimpozionok állami pénzből, vagyis az én pénzből, luxushotelekben, szuperüdülőkben, rezervátumokban - külföldi és belföldi potyalesőknek.” Könnyűkével fölborított egy sörösüveget. „És megmondjam, hogy mi vagy *te*? Igazán megmondjam? Egy csúcsizében egy kiglancolt csaj, egy osztályon fölül stewardess, nagymenő, elkényeztetett utasok szolgálatában!” Nóra szó nélkül fölállt, egész testében megfeszülve, hogy fegyelmezze magát; kiment a konyhába egy szivacsért, s kezdte fölitatni a terítőről a megsötétedett sörhabot, de amikor az asztal fölé hajolt, hirtelen megrázta a remegés, s az arcát elöntötték a könnyek. Milyen szépen, elemien tud sírni, mint akiben megmaradt a gyermek készsége a nagy mutatványra; a pillanatonként váltogatható nevetni és sírni tudás. Bertók kiismerhette volna már, hogy a felesége képes ilyen varázslatokra, de most mégsem tudott elfogulatlan lenni, hűvös ítélkező; a könnyektől fényes, annyira ismert és szeretett arc megrendítette, mint aki kövel bezúz egy ablakot; már csakis magát érezte kicsinyes, szűk agyú figurának, aki belecsavarodik rohadt gyanúsításokba, és a félelemben, hogy bármikor elveszítheti Nórát. Letérdelt az asszony elé, átkarolta a lábát, és fejét meleg ölébe fektette. Olyan ügyetlen, kapkodó vágy fogta el, mint amikor először vetkőztette le egy kölcsönkapott hétvégi házban.

Hajnalban ébredtek a szőnyegen, a hűvös fény végigömlött rajtuk. Egymásba kapaszkodva, a rossz fekvéstől zsibbadtan, szájukban az indulatos szavak és az elfogyasztott alkohol keserűségével. Nóra két kezébe vette a férfi fakuló, öregedő kamaszfejét, ujjaival belefésült gyérülő szőke hajába. Szeme egészen közélről, mintha a férfi szemének mondana valamit. Sápadt ajkának szögletében rossz sorrendben torlódtak a félszavak, de volt mégis megfeszítésük, a szánalom.

*

Az az este s a dideregtető hajnal a szőnyegen megmaradt a tehetetlen ember szégyenének. Mert a belső világban, a ki nem mondott szavak és meddő dialógusok zárt terében nem tudott megszabadulni a szünet nélküli töprengéstől, a kétfelé húzó érvektől, a mérlegkészítés gyötrő kényszerétől. Végiggondolta kettőjük sorsát, de nem érezte meggyőzőnek a magyarázatot, az ellentét abban rejlik, hogy a felesége sikeres ember, neki meg nem sikerül semmi. Mert a szíve mélyén érezte, Nóra is tudja, kettőjük közül ő a tehetségesebb. *Csak éppen hogy nem vagyok nő.* Ez is csak szánalmas önigazolás. Nóra nem titkárnőtípus, aki megigazítja száján a rúzszt, mielőtt a főnöke szobájába lép, kávé főz villámgyorsan, tálcán viszi be a finomra fölszeletelt étvágyfalatokat. Nóra több annál; személyiség, önállóan gondolkodó ember, az agya gyors, azonnal kapcsol. Ez az, hogy *azonnal kapcsol.* A jó végszó megint rossz következtetést vonz magához. *Ha rajtakaplak, például, hogy idegen férfiakkal szemezel, hátravetted a fejedet, sűrű hajad a válladra zuhan, és egész testeddel nevelsz!* A válasz ilyenkor fölényes, enyhén csúfolódó. „Te szegény kis páviánom, neked aztán jó párszor megcsavarhatták az

orrodát a hölgyek, az elődeim, hogy ilyen gyanakvó pitiáner lettél. Ami nálad szemezés, nálam egyszerű érdeklődés. Érdekelnek az emberek, egy pillanatra visszanézek rájuk.” De ezek a dolgok végül is kicsinyes csatározások, játékok voltak. EGÉSZEN ADDIG. Igen, amíg az asszonyból, az esztétikai és szociális ábrándokkal fölfűtött kezdőből nem lett IDEGEN ANGYAL, akit fölfedeztek, kiemelték a hétköznapi sorból, hogy reprezentatív hölgy legyen egy fontos intézményben. Okos szerénységén mindez nem változtatott, kissé szórakozott figyelme férje iránt sem csökkent, de előtérbe kerültek nem is túlságosan érdekes események, a tudományos titkárság működésének elhanyagolható részletei, és itt-ott fölbukkant, ha szándék nélkül is, de mégis aláhúzva, egy-egy érdekes férfi. Ilyenkor Bertók izgatott lett, szembenálló, de mint aki titokban gyűjti az adatokat, a bűnjeleket, nem csapott le a kisebb-nagyobb ellentmondásokra, Nóra finom logikájának ritka kihagyásaira. Hallgatott és várt, holott gyomra reszketett a türelmetlenségtől, de a következő pillanatban átjárta az öröm, hogy hallgatni tudott. Nagyobbra készült. Szerencsére, ha rövid időre is, ez a feszültség fölengedett, s az oldódás óráiban (vacsora után szinte cinkos poharazgatások) az úgynevezett bűnjelek nevetségessé váltak. *Néha torzítva látok mindent, felnagyítom, mert olyan fontos vagy nekem, annyira szeretlek!* Gyönyörű, laza szombat esték, lámpafények színes halacskaí a plafonon, vodka és sör, néha televízió. *Az a baj, hogy nincs kivel megbeszélnem a dolgaimat, az agyrémeimet; a szüleim vidéken.* Mindezt az IBM-gépnek magyarázta egy magára hagyott gyermek panaszos hangszírával és persze FORTRAN-nyelven. Különböző ravasz kombinációkkal választ akart kicsikarni a gépből, de csak ezt a szöveget kapta: MINDEN SZINTEN SZINTE MINDEN!

*

A maradék este a készülődés jegyében telt. Holnap délelőtt nemzetközi konferencia kezdődik egy erdőgazdaság vadászkastélyában: *Panelkivitel - emberi tartalom.* Nóra még a múlt hét elején mondott erről valamit, s csak tegnap került újból szóba. „És nehogy nekem itthon papírkosztón élj, legalább este ülj be egy vendéglőbe, és vacsorázz meg tisztességesen. Elég nyúzott a képed mostanában.” A férfi ravaszklás helyesléssel bólintott, de nem tudott odafigyelni. Végül is a dolognak a végére kell járni, drága egyetlenem. *A végére kell járni,* micsoda ponyvafordulat, mondaná máskor, micsoda ócska közhely.

Nóra gyakorlott, gyors kézzel csomagolt. Előkészítette meggypiros útibőröndjét, ujjheggyel keresgélte a pizsamák között, majd ötletszerűen egy bokáig érő hálóinget választott, világoslilát, áttört sötétlila hímzéssel, amely kiemelte bőrének sápadtbarna egzotikumát. *A hercegnő belép az éjszaka csarnokába.* Papucsai közül egy ünnepélyes ezüst pántost és külön estélyi szandált is tett a bőröndbe. A férfi szeme nyugtalan gyönyörködéssel követte a gyors, szép rajzú mozgást, amely olyan könnyű és rebbenő, mint egy madárcsontú nőé, holott az utóbbi években valamivel több hús rakódott rá, mint amennyit a fürdőszoba földig érő tükreben vizsgálva magát, szívesen látott volna. *De ettől vagy te olyan kiteljesedett, olyan egyénien eredeti!* Ázsiai metszésű szemének sötétbarna fénye, a pofacsontnál kiszélesedő, sajátos rajzú arc, tömör, erős szálú, belső fényű hajának telt rugózása - mindez a figyelő férfi szemében egyszerre volt annyira szeretni valóan ismerős és újra felfedezni való. S noha küszködött az ellenérzéssel, hogy mindez, ami szépség és vigasz, nem neki, a holnapi szeánszra készülődik, nem tudta elhallgatni: „Milyen gyönyörű vagy!” - mondta csöndesen, belső örömmel, de szívfájdalommal is, mint aki mindezt talán már el is veszítette. Nóra egy meleg pillantással fölnézett, és folytatta a csomagolást. Korán lefeküdtek, és az asszony azonnal elaludt, halkan lélegző, kipirult alvásba gömbölyödve. Bertók egy titkos merénylő félálmában gyötrődve, alig mert megfordulni a közös franciaágyon, holott gyötörte a helyváltoztatás kényszere. Zsibbadtan feküdt a fél oldalán, vizsgáló szemmel nézte feleségét, hogy milyen nyugodt az alvása, mint valami egyenletesen működő szerkezet. Az ablakra feszülő ég kékesfeketéből kemény

alumíniumszínűre váltott, a szobában hideg volt, kihűlt a lakás. Közelebb húzódott Nórához, érezte testének egyenletes melegét, s szinte belékapaszkodva, fél kézzel átölelte. Az asszony nyöszörögve ébredezett, nehezen vált meg az alvás anyaméh-melegétől; fátyolos szemét félig fölnyitotta, majd lazán nyújtózkodva, mint aki a hátára fekszik egy csendes vízen, újabb alvásba úszott. Bertók lassan, óvatosan, szinte álnokul kibontakozott az ölelésből, amit ő kezdeményezett, lecsúszott az ágyról. A fémanyagú hajnal bevonta a bútorokat, a tárgyakat, merevvé galvanizálta a meghiűt környezetet. Mintha beosont volna egy idegen lakásba, s bármikor tetten érhetik. A másik szobában, erre egész éjszaka gondolt, ott fekszik a fotelben Nóra retikűlje, amelybe átrakta szükséges dolgait. A RETIKŰL MINT RÖGESZME. Fölkattintotta a nagy bőrtáska zárját, fuldokló izgalmat érzett; orrába szállt a Chanel illata. De hirtelen megszólalt a telefon; a kemény csöngetés, mint egy horog, az agyába kapaszkodott! És ott állt mellette mezítláb Nóra, szétrázott hajában a reggel fényeivel. Elnézően, szelíden mosolygott. Hétre megérkezett a főigazgató Mercedese; Nóra az autóból intett a férjének, aki az ablakból nézte a járművek oszlopába soroló ezüstsűrke kocsit. Egész teste dermedt volt még a hajnali jelenettől: kezében a táska, kitűtött szájjal, mintha harapásra készülne, s az irgalmas mosoly, az asszonyé. *Ha magaddal vinnél a retikűlődben!* Kapkodva sietett, bár volt még ideje bőven; ő is útra készűt.

*

Bertók vonata, a gyorsított személy, kora délelűtt indult S. felé, ahol majd még autóbuszra kell átszállnia. A félig megtelt szerelvény egyik kihűlt, bagószagű fűlkéjében eleinte maga űlt, a *visszafordíthatatlan* kockázatának rossz előérzetében. Szánalmasan csomagolt: csak egy zoknit, alsónadrűgot és egy doboz Sire-Sire kekszet (miért? minek?) tett az aktatűskájába; pizsamáról, fogkeféről megfedekezett, újságot sem hozott a hosszú útra. Mint a rossz úszó, aki valami végzetes félreértésből trambulinról ugrik, úgy szánta el magát erre az utazásra. A hol nekilűdűlű, hol dűcűgű vonat mellett elmaradű lapos vidűket, a sűtűrtűtűs házak kűpzelet-szegűny szomorűsűgűt lassan elfűggűnyűzte a lyukacsos hóesés, amely meggyorsűt ugyan, de nem tudott összeállni. A vonat majdnem mindenűtt megállt, valűjában mindenűtt. Az egyik álloműson, még közel Budapesthez, fűlszállt egy paplankabűtos, kipirűt fiatalasszony - maga a jűkedv és az egűzsűg - két virgonc, hatesztendűs, sűrgűba-lilűba csomagolt, hajfonatos kislűnnal; ikrek lehettek. A jűl táplűlt gyermekek energiűja szűtfeszűtette a fűlke falait; a padra kapaszkodva leszűdtűk Bertók mulatsűgosan nagyűpű, szűles pűntokkal fűlszerűt aktatűskűjűt, és mindenűppen ki akartűk nyitni. Amikor edesanyjuk, hűttűrben a fűrfi kűnyszerűdett, nem tiltakozű mosolyűval, erűlyesen, de jűkedvűen rűjuk szűlt, dobűlni kezűtűk a tűskűt. Az anya nűhűny szeretettel teli popsira csapkodűs kűsűretében a tűskűt visszaadta Bertűknak, s az űvűltű sűrűssal tiltakozű kislűnyok (az űvűltűs is, sűrűs is jűtűk volt, mutatvűny, szűrakozűs) csak akkor hagytűk abba, amikor a vonat űjra megállt. A lapos álloműsűpűleten űgy űlt a korom és a fűst, mint valami vastag prűm egy hosszűra nyűlt állaton. Csattanűssal kinyűlt a tolűajtű, és elűnek egy hajlűt, szűraz, sűsapkűs ember lűpett a fűlkűbe, kezűben elűnkzűlddel tartűsűtűt szalagos babűrkoszorű; őt egy fejkendűs, kűzűpkorű, sűpadt-sűrgű, zűrt arcű asszony kűvette, majd egy derűsen kűgűmbűlyűdűtűt negűvenűves fűrfi, elűsre vasalt gyűszűfeketűben, lűthatűan a szikkadt asszony fűrje. Szű nélkül elhelyezűkedtek, szemben Bertűkkal és a gyerekes anyűval, magűkkal hozva a kűlsű vilűg kűnszagű, keserű hidegűt. Erűkezűsűk és elhelyezűkedűsűk olyan volt, mint egy nyomasztű szertartűs kezűdete, amely mindenűt rűszvűtelre kűtelez. A szerelvény lűkűsszerűen nekilűdűt, majd elakadt; a műr jűkedvre derűt iker kislűnyok kűrusban biztattűk: *hűrűkk, hajrű, hajrű, hűrűkk!* Vűgűl is űjra elindűltak, talűn egűppen a leűnykűk varűzsszavűra; elűszűt lassan mellettűk egy rendezetlen ipartelep, a maga szennűsfekete barakkyszerűsűgűben és kűt sűrgűskűken lobogű gűzfűkűya is. A hajlűt hűtű fűrfi szűrművel bűelt posztűkabűtűjűbűl elűvűt nűhűny űnnepűlyes papűrlapot, és

összehúzott drótos szemöldökkel olvasni kezdte a gépelt szöveget, itt-ott fennhangon is, egy-egy érthetetlen mondatrészt, nehezen betűzhető szót tagoltan megismételve. A rítus párbeszéddel indult. Az iker kislányok emberszerető édesanyja kezdte: „Temetés.” A fejkendő asszony bezárkózva bólintott. A derűs, háziasnak indult férj, aki örült, hogy a köteles hallgatás véget ért, boldogan, már-már mosolyogva szolgált bővebb felvilágosítással, már csak azért is, mert a fiatalasszony elnyerte tetszését. „Sajnos, drága asszonyom, úgyszólván utolsó tiszteletadás. Az elhunyt, úgyszólván a sógorom, a nejem bátyja.” Az említett asszony sovány válla megrándult, de a szeme száraz maradt. Átlátott a férjén: barátkozni akarsz, te szemét! A hajlott hátú férfi hangja, amint a szöveget olvasta, olykor erőszakosan fölerősödött. „Születéstől fogva - drága édesanyád mosónő, drága édesapád köztisztasági - a dolgozó nép fia voltál, és magad is jó férj, jó apa, jó elvtárs és önkéntes tűzoltó is.” Hangja újra lehalkult, szavai elmorzsolódtak. „S.-ben temetik?” - érdeklődött gyanútlanul a két ikerlány édesanyja. A sovány nő még inkább elutasítóan felelt. „G.-ben.” A kislányok anyja nem fogyott ki a részvételtjes érdeklődésből. „Kohász volt biztos. Ráömlött az acél? Az én szerencsétlen első uram is így végezte.” A háziasnak induló, sejtjeiből is jókedvet sugárzó férfi gyorsan válaszolt felesége helyett. „Fodrász volt a néhai. Férfi- és női fodrász. Hajfestés, dauerolás, minden. Vitte az infarktus. A harmadik. Ilyen, úgyszólván könnyű testi munka mellett is.” Megint betöltötte a fülkét a sírbeszéd egy fölhangosodott részlete. „Helytálltal tisztességgel, kedves halottunk, a munka barikádján.” Az egyik kislány, a kettő közül a még élénkebb, a beszédet gyakorló férfiúhoz lépett. „Ide tetszik adni ezt egy kicsit?” - elvette a kérdezett öléből a szalagos koszorút, s a fején keresztül saját nyakába akasztotta. A derűs férj jólesően mosolygott, de a szikkadt asszonyt előntötte a féltékeny düh. „Na de ilyen piszkosságot, ilyen neveletlenséget, hogy ilyesmire tanították!” A koszorú után nyúlt, de a kislány ügyesen elkerülte, kiszaladt a folyosóra, és a végébe zárkózott. Csak nehezen lehetett visszaszerezni a kegyeleti tárgyat. Bertók mindezt a sarokból szemlélte, egy távollevő érdektelenségével, s kezdte nem érteni, mit keres ő ebben a fülkében, ezek között az emberek között, ebben a *gyászruha-szagban*; az egész úton csak Nórára tudott gondolni, a vadászkastélyra, a díszteremre, ahol a fénylő csillárok alatt most éppen a feketét és a konyakot szolgálják föl, s hogy *valakinek* a lába hozzáúrlódik a felesége lábához. Az is biztos, a szobákat tervszerűen osztották el, hogy éjfél tájban ki-ki közel legyen a szeretőjéhez, erre egy tudományos szervezőnek ügyelnie illik, pláne ha ez éppen az ő neje. S minél élénkebben képzelte el ezt a szármalmas vígjátéki jelenetet, és minél inkább közeledett ahhoz a pillanathoz, amit a röhögni való *leleplezni* ige jelöl, annál inkább rettegett tőle. Igen, igen, lelépni innen, elmenekülni ebből a bűdös fülkéből, hazamenni - nyűszített benne az önvédelmi ösztön. A fergeteges kavargó hófüggöny mögött vörösen átderengett a pergamenthomályú délutáni nap. A vonat lassított, és kihagyó lélegzettel megállt. Ezúttal egy bekecses, csizmás, perzsakucsmás emberke érkezett, s vele betódult a tiszta levegő illattalan hidege is. Pókhálószerűen ráncolt almaarcán kicsípett pirosság, kezében fedeles gyékénykosár. Mint aki egy zengőbb akusztikából lép ebbe a bedugult csöndbe, harsányan köszönt, még a gyors mozgása is arra vallott, hogy kitágult térségből érkezik. Rendkívül körülményesen elhelyezkedett, külön helyet készített a kosarának, amelyet gyengéd figyelemmel kezelt. Elővett egy vörössel és késsel szegett nagy szalvétát, szétterítette a térdén, majd zörgetve kosarának zsírpapírjait, különböző sültket, szalonnákat, savanyúságokat rakott ki egymás után, majd gyakorlottan fölkattintotta az ablak alatti műanyag lapot. Minden lekerekített mozdulatában benne volt az otthonosság. Hajszálráncai mosolyra húzódtak szeme körül, mint aki azt mondja az utastársainak: tetszenek látni, én komfortos ember vagyok, odahaza, mindenütt. A fülkében szétáradt a füstölt és fokhagymás húsok illata. A száraz asszony nyeldekölje megrándult, fejkendője kifeszült az álla alatt. A gyászbeszédet gyakorló férfi fölnevezett papírjaiból, s tekintete egy ideig elidőzött a húsokon; a háziasnak induló férj, akinek természetesen működő jóindulatú kedélyét a kötelező

gyász már képtelen volt fegyelmezni, leplezetlen kíváncsisággal a kosárba bámult. Az anya egy-egy száraz pogácsát adott a nekivaduló kislányoknak, de már ők is a kosárból sorra előkerülő falatokat nézték, irigység nélkül, a kisajátítók nyílt érdeklődésével. Az apró ember megszabadította csúcsos, fénylő koponyáját a perzsakucsmától, gyors, ügyes mozdulatokkal elrendezett maga körül mindent, láthatóan egy nagy lakomára készülve. Fölkattintotta hosszú pengéjű, sokszor élesített bicskáját, és a szertartás ünnepélyes ritmusában, lassan, önmagát fékezve, mint aki a zabálás minden mozzanatát át akarja élni, nekilátott az aktusnak. Oldalas, sonka, tokaszalonna, sült karaj, tepertő, kolbász: egy ételáldozat csodálatos tételei. Meghámozott egy gömbölyű lilahagymát, amely formában-fényben tökéletes volt, mint egy gyönyörűen esztergályozott díszgomb. A fülkében kezdett mindenki bénultan figyelni. *Nóra*, nyöszörgött magában még egy ideig Bertók; *a szobák, az éjfélnyitók*: egymásba kapaszkodtak az önkínzó gondolatok, de váratlanul elsöpörte fájdalmát az itt létező valóság, s miközben *Nóra* valahol a vívódások háttérében engedte besurranni szobájába a *menő fejet*, akit a tudós eszmecserén túl egy kis lopható öröm reménye is fölajzott; Bertókot váratlanul és szentségromboló alpárisággal megrohanta a zabálás vágya, még pontosabban: a zabálni akarás dühös agresszivitása. Az egyik kislány, a koszorútolvaj, kiszakította magát anyja kezéből, a kis ember kosarához lépett, és minden körülményesség nélkül kiemelt egy pirosra sült húsdarabot, s nehogy elragadják tőle, azonnal falni kezdte. A sírbeszédes ember, elidegenedve szövegétől, izgatott szívéllyel megjegyezte: látott ő már az életben csemegeizéket, de hogy ilyen kiállításra való izét, disznóságot! „Gyász?” - kérdezte teli pofával az aprócska ember, hajszállaival a szeme körül. „Gyász?” - ismételte, és egy dunsztosüvegből kivett egy hegyes paprikát, beleharapott, megszopogatta, fölszisszent. „Mi az, hogy gyász?” - ez már a gömbölyded férfi volt, az élni vágyó, a száraz nő szenvedő hitvese. „Ugyan már, tessék ezt a kis éhezőt megkínálni” - protezsálta a másik ikergyermekeit az anya. Bertókban eluralkodott a dühítő éhség, elővette táskájából tüntetően a Sire-Sire kekszet, és mint aki vádbeszédre készül, kezdte bontogatni. „Ugyan, uram! Nehogy!” - kiáltott rá az apró ember, odanyújtva bicskahegyen egy rózsás tarjafalatot. A száraz asszony meglazította szorosra kötött fekete kendőjét. Néhány perc, s már mindenki zabált. Az apró ember sorra kínálta pálinkás demizsonját, s mire a gyászolók G.-ben leszálltak, már az elhunyt nővére is röhögött.

*

Az emberszag bűdös, fokhagyma- és gyümölcspálinka-párolgású fülkéje, már-már bundamelege s a rosszul világított autóbusz ellenséges, merev belvilága után, most az *erdő éjféli csöndje*, a fák rendezett tömege, s a gyorsan leszálló estében a hó világító derengése! Ilyenek lehetnek a fehér éjszakák a Sarkkörön túl. Az autót, amelyet nemrég tisztíthattak meg hóékével, tárcsafelirat és sorompó zárta el az idegenek elől. CSAK AZ ÉSZ. ÁLL. ERDGAZD.-NAK! Bertók megkerülte a sorompót, a tiltó tárcsára csapott az öklével, és elindult a kristályosan muzsikáló úton, amely a *csakazészallerdgaazdnak!* Káprázó szemmel ment a kigyószürke gyertyánfák sima oszlopai között, a természetnek ebben az építészeti remekművében, egy-egy Henry Moore-i, simára csiszolt kőalakulattal szembetalálkozva. A kemény fagyra nem figyelt oda, a szorongás növekedett benne, az illetéktelenség érzése, amely már a vonatra szállással kezdődött, s csak a zabálás idején szünetelt némileg. Az autót váratlanul kiszélesedett, átszelt egy platinásan ragyogó műremek tisztást; mintha egymás kezét fognák, köröskörül a karcsú, fiatal nyírfák. Itt az erdő hűvös tartózkodása megszűnt, a látvány személyessé vált. Bertók valahonnan, emlékei mélyéről ismerte már ezt a képet: körös-körül, kéz a kézben fiatal lányok, és ő ott áll középen, kamaszgyönyörűségtől lenyűgözve, leírhatatlan zavarban. Egy közeledő gépkocsi riasztotta föl, a fák közé menekült, s szinte derékig süllyedt a szemcsés hóba. A fényszórók távozása után nem volt kedve a helyéről elmozdulni; ha így marad fél óráig, átadva magát a nála erősebbnek, feje búbjáig ellepi a hó, és majd tavaszig

biztosan tartósítja ez a csillámpólya, s így csak olvadáskor kerül elő, egy tökéletes épségben megőrzött ember: FÉRJ GYANÚS FELESEGE NYOMÁBAN, s már vihetik is, mint megőrzendő példányt, egy kellően hibernált vitrinbe. Az ötlettől olyan viszketeg nevetés fogta el, hogy halaszthatatlan szükségét érezte az élve maradásnak. Kiküzdötte magát a testére tapadó hőtömegből, lihegve ért a simára kotort útra, amely csak a *satöbbiek* számára használható. Majdnem jókedvűen haladt előre, nem tagadva, mennyivel egyszerűbb lett volna az utazás Nóra retiküljében. De a humornak ez a kis forrása hamarosan elapadt, szó szerint beléje fagyott. Az erdő sötétedett, sűrű fenyves következett. *Heilige-Nacht, stille Nacht és Mennyből az angyal!* - a sötétzöld kórus előlegezte a karácsonyi hangulatot, de addig még három hét hiányzik; hitvesi puszik, ajándékcseré a színes villanykörték füzére alatt. Az összehajló fák sátrában mintha egy sötét alagútba ért volna. Visszatért a szorongás, elveszettnek érezte magát ebben a támpontnélküliségben. S ekkor mintha fölvonnanak egy fekete függönyt, váratlanul előtte világított a vadászkastély, óarany reliefszerűségében.

*

A kihagyásos emlékezés nagyon irgalmasan foglalja össze a dolgokat, a gyötrelmek perceit, óráit; Bertók küzdelmét a magas kőfallal, az idétlen falmászó burleszkbe illő kísérleteit, hogy a tiltott területre jusson.

Összekarmolva kezét, arcát, kapaszkodott fölfelé, de többször is visszaesett, s álmélkodva ült a földön, a kavargó hóesésben, mint aki nem tudja, hogyan került ide. *Miközben te odabent a szalonban konyakozol, édes mindenem, esti átváltozásod ragyogásában, mert esti virág vagy te, Nóra, akkor bontod ki magad, amikor a többség már nem képes ilyen teljesítményre! Persze, amit egyszer bolond jókedvünkben följajánlottál: ha én most a retikülödben lehetnék! De mindegy, itt vagyok, és meghívás nélkül vagyok itt; belépek a hölgyek és urak, az elvtársak és elvtársnők közé. Kérem, jogom van ehhez; mint állampolgár megfizetek érte, és azonkívül gyönyörű nejemmel is hozzájárulok az est fényének emeléséhez.*

Ki tudja, mennyi idő telt el - a kihagyásos emlékezet, amely valamilyen fölfelé zuhanás, nem méri az időt -, de mégis följutott a fal tetejére, hogy onnan azonnal a park bokrai közé zuhanjon, egy komposzthalomra, amely erjedve összeérett, sűrű volt és ragacsos. Meddig feküdt ezen a dombon, nem tudta meg soha. Egy nagy testű, barna vizsla forró lihegését érezte az arcán; a kutya ott volt szorosan mellette, értelmes, ragyogó szemében őrző várakozással. Aztán hallani vélt egy karcosan rövid, zárt, de az öregségtől már elvékonyodott férfihangot, majd egy idős nő reccsenő szavai következtek; mintha egy régi lemez forogna a tű alatt. És megint az összefoglaló emlékezés félhomálya, játékos kihagyásokkal. Hogyan került a kertészházba, egy öblös fürdőkád meleg vizébe, egy tágas, gyengéd fényű konyha asztala mellé? Mindezt képtelen volt pontosan visszaidézni, messziről nyöszörgő, gyámoltalan szavaiban sem ismert a sajátjaira. „*A feleségem odafönt. A kastélyban.*” Kikefölt öltözéke egy vállfán függött, a műszörmével bélelt ballonkabát, a sártól megtisztított penészzöld öltöny. Az egész jelmeztár. S külön a műanyag talpú, nehéz cipő, amely mintha megtorpanna éppen a fal, egy drótsövény, egy köddé vált asszony emléke előtt. Bertók, elfuserált matematikai zseni teljes szerelése. De mindezt, csakúgy, mint az öregeket, a konyhát, magába szívta egy elemezhetetlen sötétség: nem lett belőle kép a tudat fixíroldatában.

Valami egészen más történt. A sötét, amely körülzárt, nem volt fenyegető, inkább ismerősen otthonos. Kezdett tájékozódni. Kesernyés parfümillatot érzett, izgalmas illatot, amelyet annyira szeret: úristen, de hiszen ez Nóra Chanelja! Tapogató ujjai végigsimítottak egy elegáns és jellegzetes parfümflakont: úristen, ez is Nóráé! Ezután hosszúkás, lapos fémtárgyhoz ért, de hiszen ez Nóra Dunhill öngyújtója, amelynek kis lángja fénybe borítja a száj környékét s az orr finom gerincvonalát. Az érzékeny ujjak tovább azonosítanak. A mini bevásárlószatyor, a

személyazonossági szattyánbőr tokban, az illatosan hűvös batiszt zsebkendő! Úristen, akkor én most oda kerültem, ahová kíváncsoztam, a sors meghallgatta könyörgésemet: NÓRA RETIKÜLJÉBEN VAGYOK. S most éppen hozzám ér a keze, cigarettát keres. Körös-körül, fölöttem hangok kavargása, zúduló fény. Hohó, ezt ügyesen összehoztam, örök szerelmem, nélkülem ezentúl nem történhet veled semmi ezen a világon. És kedves főigazgató úr, én ezennel megpaskolom az ön rózsásra borotvált arcát, és annyit mondok csupán: *szia, öregfiú, ugye tündérien elragadó csaj az én asszonyom, a mi asszonyunk. MIASSZONYUNK. ÁMEN.*

*

Töltött ön már órákat, sőt napokat egy retikülben? Kérem, ne húzza félre a száját, ne fojtsa vissza a röhögését, arra meg kifejezetten megkérem, ne tartson buggyantnak. Nem vagyok pszichiátriai eset. Ha mond ez önnek valamit az a bizonyos retikül, amelyet kijelölt nekem a sors, ez a kényszerlakhely, a feleségemé, bizonyos született Schmidt Nóráé. Ugye megkértem, hogy ne provokáljon a röhögésével, és könyörgök, ne akarjon a telefonhoz rohanni, nem vagyok közveszélyes. Önveszélyes is csak annyiban, hogy egy veszekedős éjszakán, jól becsípve, elfogadtam Nóra bolond ajánlatát: „Ha ilyen hülye féltékeny vagy, tessék, elviszlek minden értekezletre, kiküldetésre a retikülömben. Bújj bele, ellenőrizz.” Alku az ördöggel, mondhatná Goethe, Madách, Thomas Mann, a világirodalomból sok mindenki. Nem tagadom, az a tény, hogy belekerültem, eleinte boldogsággal töltött el. De most már a szünet nélküli émelygés gyötör. Krónikus szénanáthám van a *sanelszenktől*. Képzelve, nonstop ebben az illatban élni! Illatban? Szagban! Bűzben! Nem is szólva egy ilyen retikülrémség túlszűfolt-ságáról, a belegyömösölt tárgyakról, amelyek mind-mind nélkülözhetetlenek. NEM BÍROM MÁR EZT A KÖRNYEZETET! Soroljam, uram? Pudrié, ajakfényesítő kihúzóceruzával. Az a bizonyos parfüm, abban a bizonyos flakonban. Intimdezodor. Hajlakk, retikülméret. Buszjegyek. Kent cigaretta. Kent-morzsák. Összegyűrt levéldarabkák. Notesz, retikülméret. Tokban varrókészlet, retikülméret. Kiesett lazuritkő, valami gyűrűből. Ovidon antibébi-tabletták. Miért visz magával egy értekezletre ilyen tablettákat? Még most is rángatja a száját a röhögés, uram? Azért én mondom tovább. Elárulom önnek a legfőbb titkot: *nem akarom megtudni az igazságot!* Iszunk még egy konyakot? Hogy én már amúgy is rosszul vagyok? Ugyan, uram! Ez az egyetlen lehetőség, ha rövid időre is, hogy kiszabaduljak abból a rohadt retikülből. Főúr, legyen olyan szíves! Mit szaglászik? Ez, ha nem tudná, *sanelszenk!*

Ólmosi-Bleier utolsó műve

A szobrász drapériákkal elsötétített, barlangszerű műtermében, amely az előregedett lakásnak több mint a felét foglalta el, váratlanul megszólalt a telefon. Az ilyesmire az utóbbi időben ritkán volt példa. Ólmosi-Bleier, közeledve a hetvenöthöz, egy finoman ráncolt selyemernyős lámpa fényében ült, megosztva foteljét Ipszilonnal, fekete huzalokkal mintázott vörös macskájával. S noha még mindig erőteljes férfi volt, magas, gyors mozgású, szívét sűrűn beszötte a gyanakvás, mint egy finom gyökérháló a cserépből kiemelt földlabdát. Több mint negyedszázada nem jelentkezett új munkával; pontosabban 1958-ban följajánlotta korai kubista, majd folklorisztikus-szürrealista korszakának - mint ő mondta, fénykorának - anyagát egy nagy kiállítás reményében, de ezt az akkor éppen időszerű modernizmus elleni harc jegyében, ha sajnálkozva is, de visszautasították. Amint nyugdíjba mehetett a főiskoláról - ennek is lassan másfél évtizede -, szabályosan távozott. Nem volt a szívében sértődöttség, egykori kedves tanítványai, életművének ismerősei néha még fölkeresték, talán nem is azért, hogy munkára biztassák, inkább hálából, mert a nehéz években megmentette őket a kizáratástól. Nem harcolt fantomizált ellenfelekkel, látszólag nyugalomban élt, s bár egy-egy pályázatra is meghívták, ezek olyan feladatok voltak, amelyeket nem fogadott el. De nem apadt ki belőle sem az irónia, sem a humorérzék, mindkettő, vallotta, az emberséget működteti. Most is kajánul próbára tette a telefont, csak csöngesse jól ki magát, meglátjuk, ki bírja tovább, de végül is ő adta föl. A vénülés nem a türelem tartománya. Lehuppantva maga mellől Ipszilont, magasba tartva ezüstbe mártott fejét, kiszálasodott frottírköpenyében, amely egy száműzött fejedelem vagy egy betiltott szekta főpapjának palástja is lehetett volna, a telefonhoz ment. Elvékonyodott öregemberhang szólalt meg a kagylóban, a fáradt hangszálak olykor magasan rezonáltak, de a beszélő szavaiból valami euforikus lendület is érződött. „Hozzád is eljutott a drót, Tibor?” Azt mondják, állítólag tárlat lesz belőlünk, a D.-i múzeumban. Az ötvenes évek. Megint a nyomorult ötvenes évek!” Ólmosi-Bleierben, azonosítva a telefonáló hangját, meggyorsult a lélegzet, s mert kissé nagyothallott, és ezt tüntetően nem titkolta, megismételtette az előbbi mondatot. „Kérlek, Tibor, ez sokunkat érint. Tiltakozni kell ellene, s mert te vagy közöttünk a legtekintélyesebb, te kell hogy fölemeljed a szavad.” Hogy ő legyen a szószóló? Erre kéri őt ez a kókler, az egykori *római iskolának* ez a kötélháncosa, aki az álhazafias emlékmű-rettenetek megszentelt köréből, egyik-másik művén alig változtatva, átsétált a szocializmusba? Nem is akarta türtőztetni magát, üvöltve válaszolt. „Kikérem magamnak a többes számot! És nem tiltakozom, sem a nevekben, sem a magaméban. Ami a számlámra írható, nem tagadom le, de *megtagadom*. És ezért fizetek is, a magam módján.” A másik, a vonal túlsó felén, vinnyogva, siránkozva igyekezett útját állni a zúduló szavaknak. „Miért beszélsz te így velem? Azért, mert hittem is meg féltem is? És mert azt a rohadt mátraházi nyaralót annak idején nemzeti ajándékként a nyakamba akasztották? Már akkor is omladék volt. Belerokkanok a tatarozásába! Nem, nem vagy igazságos, Tibor! Gyűlölködő lettél. És ha nem figyelted volna meg, én ötvenhat óta nonfiguratív vagyok. És nemzetközileg is jegyzeknek.” „Akkor szépen megkérlek, eredj a nonfiguratív francba! És légy szíves, lépj ki a vonalból meg az életemből.” A gyors kattanás után, kezét a kagylón pihentetve, fölszívódott benne a harag, már-már szégyellte magát, hogy túlságosan is kegyetlen volt a szerencsétlenhez. Aki nem is tartozik a leghitványabbak közé. Félrevonta a súlyos elsötétítő függöny egyik szárnyát; a félhomályhoz szokott macska nyugtalan, ékszerfényű szemével azonnal fölfigyelt a szőnyegre hulló napfoltra, gyönyörű teste megfeszült az izgalomtól, és ragadozógyorsasággal rávetette magát.

*

A vékony, diákosan pápaszemes művészettörténész-nő, hosszú kopogtatás után, amelyet már-már hiábavaló kísérletnek vélt, mégiscsak ott állt a nyitott ajtóban. Odakint, az udvar terében laza, nagy pelyhű, tavaszias hó kavargott, s ennek szétolvadt fényes csöppjeit behozta rozsdabarna, vastag, műszőrme galléros kosztümjén, sötétszőke, fiúsrá nyírt haján. „Kihez van szerencsém, és milyen ügyben?” - tudakolta a szobrász, szinte támadóan, de mint említettük, kissé nagyothalló lévén, a halk, elfogódott bemutatkozásból alig értett valamit. Legyintett, és beljebb hívta a lányt. „Csak nem viszem be a mesterhez ezt a lucskot!” - tiltakozott a kis nő. „Ha meg tetszik engedni” - és ezzel kilépett hótaposó csizmájából; ott állt kötött fehér zokniban, mint egy gyerek. Végül, zavarában, egy forgatható zongoraszékre ült, egyenes derékkal, mint egy friss növény. Azonnal tapasztalta, a legkényelmetlenebb helyet választotta, és ez biztosan zavarja majd az amúgy sem könnyűnek ígérkező munkájában. Holott határozottságban nem szűkölködött, egyik-másik barátja nagypofájúnak is mondta, de ettől a beszélgetéstől, vagy ahogyan ő nevezte, *szeánsztól*, már jó előre fázott. A mélynyomású képes hetilap rovatvezetője megbízta, készítsen interjút az évtizedek óta hallgató öreg szobrásszal. A feladatban két *blickfangos* időszerűséget is látott. Az egyik, hogy a nyár elején valóban kiállítást rendeznek a *szocreál* termékekből („na jó, mondjuk, alkotásokból”), s ebben akarva, nem akarva, *valahol* ott lesz majd a mester is. A másik maga Ólmosi-Bleier, a megkövült legenda. És a háttérben a ragyogás: a párizsi korszak. De hát ő *arról* is hallgat. VAGYIS NEM HAJLANDÓ. De hol a titok? Ha valaki ennyire tudatosan magára omlasztja a feledést, az ilyen ember érdekes, izgalmas, ezt a furcsa pókot sokkolni kell, hogy elhagyja hálóját. „Maga egy finom kis tolvajkulcs, Karola, és szerintem csakis maga képes megfordítani ezt a be-rozsdásodott zárat.” És Karolának van is elképzelése, mondhatni, időzített robbanószerkezete. Doktori disszertációját, a művész tudta nélkül, Ólmosi-Bleier párizsi éveiről szeretné megírni. Ülve a kényelmetlen zongoraszéken, lábfejét egymáshoz dörgölve, akaratlanul is jelezte, a műterem nincsen túlfűtve. „Megkínálhatom egy csésze teával? - a szobrászban megmozdult a gáláns vendéglátó, bár alig várta, hogy a lány kívül legyen. - És hogyan szereti? Sötéten, hígan? Rumom, citromom nincs.” Forró vízzel fölígította a tömény esszenciát, s az aranybarna italt kéken áttetsző porceláncsészékbe töltötte. Mindezt szobrászi kezének határozottságával csinálta, de közben, mint egy visszajátszott szöveg, fölhangzottak benne a kis nő bemutatkozó szavai az előszobában. Mégsem kellett volna beengedni, ez egy kis szaglász, egy kis riportiéna, egy kis - nem fejezte be. Ki kellett volna dobni, azonnal! Bár egy ilyen vézna, didergő kis nőt kirakni a folyosóra! Rászán egy negyedórát, s azután valahogy megszabadul tőle, és ha mégis erőszakoskodna, fenéken billenti. S mert a kezében volt már a kékre zománcozott, londoni városképpel díszített, elegáns angol kekszesdoboz, SWEET ASSORTED BISCUITS, ELKES BISCUITS LTD, CARDIFF-ORMSKIRK - oda kellett nyújtania a nyilván örökké éhes, nyilván örökké szomjas, nyilván örökké didergő leánynak, holott a dobozban az angol keksz helyén már csak néhány szem hazai ZAMAT és néhány szem GYŐRI ÉDES LINZER volt. Karola tekintete álmódzva elidőzött a bádogdoboz gyönyörűen színezett ábráin, a *Trafalgar Square* zománcfényes zöld, szürke, meggypiros foltjain, amelyek egy talán nem is létezően kék háttérből emelkedtek ki. Választott magának egy linzert, holott utálta, és egérszorgalommal rágcálni kezdte. A szobrászban rohamosan apadt az előzékenység szintje. „Szóval miben lehetek végül is a szolgálatára?” Karola átmelegedve a forró teától, belélegezve az illatos párákat, már korántsem volt olyan célratörő, s amitől eleve félt, hogy ez a beszélgetés nem lesz könnyű, most lelkiismereti szövődményekkel súlyosbodott. Sokkal többet tud erről az öregemberről, semhogy megengedhetné magának, hogy könnyed riporterként betörjön a negyedszázada körülfalazott világba. Mondatai viharosan összekuszálódtak, magyarázkodott mindenféléről, jó szándékról, tiszteletről; *de mester, ön akkor is viszonylag a legjobbat csinálta; a készülő kiállítás is szóba került, önt ez lényegbevágóan nem érinti, mert hiszen ön akkor is... és tudomásom szerint öntől csak a Stromfeld-portrét, ami ma is...* halvány

tiszta arcát kamasz lányos pír futotta be. *Tudomásom szerint*, ez a bennfenteskedő szóhasználat megszégyenítette, annál is inkább, mert kénytelen volt fölfigyelni a szobrász növekvő izgatottságára, a gyors lélegzésre. „Nézze, kisasszony, én nem ismerem önt, fogalmam sincs a tevékenységéről, az úgynevezett eszmevilágáról, a bálványairól és az antibálványairól - előlegezve fölnevetett, talán túl hangosan is, de ez csak nagyothallásának volt tulajdonítható -, az esztétikai rémtetteit sem ismerem.” (Holott olvasott egyet-mást a kis nő írásaiból, s ezek szemléletükben rokonszenvesek voltak.) Tagadta ugyan, de sok mindent figyelemmel kísért. A lány még merevebben ült a zongoraszéken, görcsösen inkább, mint riadtan, és elszánva magát, hogy amint lehet, kimenekül innen. „Bocsásson meg a gorombáskodásért, én ilyen emberidegen vénség lettem, mondhatnám úgy is, ilyen kövület. Nem akartam, kedves kisasszony, megbántani magát.” A válasz inkább dacos volt, mint áthidaló. „Kérem, én nem is bántódtam meg. Amit pedig az interjúról mondtam, már a szándékot is visszaszívom. Belátom, amit föl vállaltam, ahhoz kevésnek érzem magam. Már elmúltam huszonhat, de a terveimben néha olyan eszméletlenül hülye vagyok, mint egy tizenéves.” Fészkelődött, tápázkodott, de a szobrász nagy, bőrkeményedésses tenyere gyengéden visszanyomta. „Az a bizonyos kiállítás nekem nulla” - erre tért vissza váratlanul, és elkezdett föl-alá járni. A macska, amely addig merev ülő helyzetében, föltartott fejének rezzenetlenségével maga volt az állandóság, hirtelen átvette gazdája zaklatottságát, felszökkent, és puhán nyomon követve a szobrászt, egy pillanatra a lábához dörgölődött. „Mert tudom, magát az a bizonyos kiállítás érdekli az én szemszögemből, maguknak most ez az aktuális. Pontosabban: *azok* az évek.” Ólmosi-Bleier föl-alá járt a műteremben (hány ezer kilométer lehetett már mögötte). *Úristen, túléltem többször is a saját halálomat, és ez a kis nő most az Utókor. Jobb lesz, ha én értelmezem saját magamat.* „Konkrétan. Gondolom, arról a portrészorozatomról akar hallani. Ami az egyik pincében porosodik, más kollégáim műveinek társaságában. Én azt is tudom, szeretné megkérdezni, miért nem álltam ellen, hiszen csak pár évről volt szó; igen, visszatekintve pár évről, kedves kisasszony.” A macska egy fotelba lendült, bűvölve nézte a lányt, gyűlölettel és érdeklődéssel. „Egy fanatizált és ugyanakkor megfélemlített társadalom jelene a többség tudatában, kedves hölgyem, maga az örökkévalóság. Ami pedig *azokat* a portrékat illeti, nem álltak mögöttem géppisztollyal a megrendelők, még azzal sem mentegethetem magam, nemcsak művész vagyok, de mesterember, profi. Ha ambivalens módon is, de érdekelnék azok az emberek, beléjük szerettem volna látni.” Legyintett. „Ez megint csak esztetizálás, lélektani sebkenőcs. Szóval a legfőbb modelljeim! Egy gömbölyűen megkomponált fej, sima koponya, tömören húsos arc, az abba foglalt szűk részű, hússal körülfolymott szem, elkerekített *mosolyvonal* a száj körül, s az egész kompozíciót kerekén lezáró áll. Ez az arc lenne a hatalom? Igen, ez az arc, mert mégis mondott nekem valamit; a mosolyvonallal lehetett a baj, a zsúri ezt nem merte nekem így megfogalmazni, de valaki, fülbe súgva, barátián megkockáztatta; a száj körüli részlet inkább baljóslatú, mint derűsen atyai, nem gondolod? A második személy hipnotizáló jelenség volt, ki tagadhatná. Aki visszamenőleg mást mond, hazudik. Kitűnő csontozat, élesre metszett értelmiségi arc, egyszerre mai és középkori; sűrű félhullámos, egészséges haj, amely a fejforma tökéletes kiegészítése, rézsút villanó szemüveg, illetőleg egy lézerszerű értelmező tekintet ívfénye, amely megállapít, vádol, kérdez, érdeklődik, s az átbocsátó, finoman csiszolt üveget vállatóműszerré változtatja. Mint szakember mondom, sajnálnám, ha ezt a fejet beolvasztották volna; azt hiszem, neki is tetszett benne a saját démonizmusa, ami emberileg olyan összetett, mert a kérlelhetetlenség értelemmel társul, s amit szobrászilag sikerült elemzően összefoglalnom. A harmadik: szürke, szürke, szürke, gyűrött, fáradt, értelmes; az arc ráncaiban, a keselyűszemben inkább monoton figyelem, mint gyűlölet. Őt volt a legnehezebb megcsinálni, igazi jellemének rejtettsége, *hétköznapi inkognitója* miatt. Ha már akkor tudom, hogy mint egykori politikai biztos, hány elvtársát süllyesztette el, biztos, hogy fölfedezem benne legfontosabb vonását, tehetségének lényegét, a

racionalisan szervező halált.” Karola némán hallgatta a szobrász szavait, és szőke fiúfrizurája alatt ovális arcát, amely úgy világított, mintha fehérre púderezte volna, elrajzolta az átélés gyerekes bővölete. „De azt a simára lenyalt, ráncnélküliségben is kegyetlen figurát, akit negyediknek volt kötelező megmintáznom, egy kegyes és magas lázzal járó influenzám iktatta ki modelljeim sorából. Ma azt mondanák, hát ennek mégiscsak ellenálltam, és bizonyára politikai tudatosságból. De én ezt nem állítom. Talán arról van szó, az esztétikai undorom a gyomromra ment, és ettől az orvosilag is igazolható lázas állapot.” Karola elmosolyodott, de még ez a leszállított értékű mosoly is külön erőfeszítéssel járt. Nézte ezt a csontos, nagy öreget, ezt a múltjában kaszáló, *magával kibékíthetetlen* férfit, és szívét átjárta valami fájdalomféle. „Kérem, kisasszony, lehet, hogy mindez humorosan hangzik, de hadd szögezzem le, a történet szépséghibája, hogy napjainkban elmondva teljesen *utólagos*, és én, ha meg tetszik engedni, egy pillanatig sem akarok *antedatált hősként* szerepelni abban a szellemidézésben, amelynek pohártáncoltatói között vannak még egykori lelkes résztvevők is.” Karola kicsit fölemelkedett a zongoraszéken, púderesen világító arcán buzgalom és igyekezet. „Önről senki sem állít ilyesmit. Aki ismeri önt, tiszteli, becsüli.” Csontos, kemény legyintés. „Inkább így: *aki még emlékszik rám.*” „De hiszen az ön *igazi* művei még ma is érvényesek. Önnek igenis dolgoznia kellene!” Megint a vigasztaló kedvesnővér-ügyetlenség; ezen most olyan világosan és körülhatároltan tetten érte magát, hogy a haja tövéig elpirult. A szobrász váratlanul megtorpant a menetelésben, megszólalt, de szokatlanul halkan: „Tessék engem a jóságától megkímélni.” Karola arca pirosból fehérre váltott. Ipszilon azonnal fölfogta a nő izgatottságát, s erre teljes idegrendszerével ráhangolódva, egyetlen célzott ugrással az ölében termett. A lány a lendületben érkező test súlyától lebillent a zongoraszékről, s a szőnyegre huppant. Nagy tükrű pápaszeme mögül könnyek szivárogtak elő. Ólmosi-Bleier - és ez csakis zaklatott idegállapotával magyarázható - csontos öklével a macska fejére csapott. Ipszilon, kilőve saját indulatától, az ajtóig repült, majd eltűnt az előszobában. A nő ott ült a szőnyegen, szétterpesztett fehér zoknis lábbal, bepárasodott szemüveggel. Az annyszor megtépázott szobrász vad keserősége, a kiállításra vonatkozó kínos magyarázkodások, az ölébe simuló macska ragyogó szőrének érintése, majd a brutális ütés - mindez túlnőtt azon, amit tűréshatárnak szoktak nevezni. Ólmosi-Bleier egy ripszhuzatú kecses fotelbe segítette, és megrendült igyekezetében eligazította a lány orrán a pápaszemet. Most már nem térhettek vissza semmire, a szavak kiüresedtek. A látogató könnyű kezét ott feledte a szobrász nagy tenyerében, aztán szó nélkül, csizmáját magára rángatva távozott. Ólmosi-Bleier, talán azért, hogy kikapcsolja magát abból a - igen, abból a megrendülésből, amit ez a látogatás okozott, azonnal Ipszilont szólította, sürgetve, sőt szokása ellenére jóvátevő hangsúllyal is, de a macska nem mutatkozott. Fájó derekát rákényszerítve, elkezdte négykézláb a keresést a lakás labirintusában, a pamlag, a heverő, a puff, a hintaszék, az állványok s a súlyos függönyszárnyak mögött. Végül a konyha rézsútosan nyitott szellőzőablaka jelezte, a macska azon távozott, akrobatikus testének és túl érzékeny szívének lendületében.

*

Kedves Karola, ha szabad így szólítanom, az a kényszerképzetem, hogy írásban is bocsánatot kell kérnem Magától, de így sem érzem föloldhatónak, hogy kitettem egy ilyen (*milyen?*) inzultusnak, hogy a kedves, törékeny lényére ráomlasztottam minden keserűségemet. Erre ugyan van okom, de jogom semmiképp. Meg kell mondanom, már lassan negyedszázada, hogy együtt élek ezzel a bizonyos keserűséggel, de eddig mindig sikerült ketrechen tartanom. (*Irodalmias, átfogalmazni!*) Magának, de csakis magának, magyarázattal tartozom. Visszavonulásomnak, mondjuk így, önkéntes száműzetésemnek nem volt célja a magam kivonása az emberi világból, az úgynevezett társadalomból: rá kellett döbbernem valamire, amit csak magával közlök, csakis magával. (*Minek ez az ismételtetés?*) Sok évvel ezelőtt, amikor

elrendeztem magamban a dolgokat, munkához láttam, úgyszólván teljes illegalitásban. Ez romantikus számársággként hangzik, de mint utóbb kiderült, szükségszerű elővigyázatossági rendszabály volt. Vissza akartam térni ifjúságom forrásaihoz, erős férfikorom világához. Oda, ahol Léger, Zadkin, Brâncusi műhelyében (Légernél előadásokat is hallgattam) megismertem a művészet értelmét, a kifejeződés célját, az anyag és a művész *együttes jelenlétének* fontosságát. Vissza akartam térni a leggazdagabb szegénységhez, a kisplasztikához; a leggazdagabb szegénység könnyen elérhető anyagaihoz, az ólomhoz, az alumíniumhoz, a fához, a cinkhez, egy-egy nemesebb márványhulladékhoz a sírkövesektől. Kipróbáltam a kezemet vésővel, kalapáccsal, gyaluval, hegesztőpisztollyal - biztosan működött, erőm és eszközeim birtokában éreztem magam. A hosszú és magányos hónapok termése! - egymás mellé rakva a zuhanó madarat, egy bányász fölnyúló kezét a szénomlásból, Madame Bisse gyönyörű lábfejét, Irén tiszta homlok- és asszír orr-részletét - szóval ez a sorozat meggyőzött arról, hogy sikerült *visszatérnem*. Ennek tíz-tizenegy éve talán. Nem tudom leírni az eufóriát, amely teljesen betöltött, egy titkos merénylő boldogságát! *(Ezt az utóbbi két mondatot, mint túlságosan exhibicionistát, újraolvasás után kihúztam.)* Fölhívtam Sz.-t, egykori zseniális tanítványomat, nagy festő lett belőle, de most már néhány éve halott. Tudtam, hogy belsőleg még mindig *van közöttünk* egymáshoz, számíthatok a szeretetére és a kíméletlenségére; az ízlése vakmerő, a szókimondása félelmetes, és drukkol értem, kívánja - hogy is mondjam? - maradjunk a fellengzős szónál: a föltámadásomat. „Jöhetsz!” - mondtam neki a telefonba, ez volt a rejtjelünk: van mit mutatni. „Azonnal!” - üvöltött vissza a kagylóba; ez déltájt volt, éjfél előtt rám zörgetett. Nem az ágyból rángatott ki, déltől fogva állandóan vártam. Erősen italos volt, mint évek óta a nap minden szakában, de *éleslátása* ettől még pontosabb, agyműködése még célzottabb. Inni kért azonnal, ez természetes, megivott két pohár pálinkát, s ettől teljesen lehiggadt, mint aki bemosakszik, s a műtőbe készül. Negyvenkét kisplasztikám várta, és ő ezeket ázsiai zárt szemével lassan végigvizsgálta, komolyan és megcsöndesedve, darabról darabra haladva, visszatérve egyikhez-másikhoz. Aztán leült arra a bizonyos zongoraszékre, amit maga is ismer. Szokása szerint megpördült rajta. „Rosszat fogok mondani, Tibor - szokása volt, hogy mindig a summázattal indított -, ezek a dolgok nagyon jók, tetszetősek, kiállíthatók, a sznobok lázba hozhatók, pénzt lehet csinálni belőlük, de ott vagy, *ahol voltál*. Évtizedekkel ezelőtt. Nem léptél előre egy centivel sem. A művészet ezt már asszimilálta, konzerválta, történelmet csinált belőle, hozzá kell tenni, magasztos történelmet, de az új, az más. Ne haragudj, öreg, egy kicsit olyan vagy, mint a divatos maiak, akik újra fölfedezik a spanyolviaszt. Goromba voltam?” Még megivott két pohárral, és elment. Én pedig néhány hét tünődés után beolvasztottam a cinket, az ólmot, az alumíniumot, fölaprítottam a fát, és porrá törtem a márványt: Madame Bisse gyönyörű lábfejét.

A levelet, amelyet régi, elsárgult papírlapra írt, Ólmosi-Bleier újra és újra elolvasta; a zárójelbe tett megjegyzéseket később még szaporította, de a végén mégis úgy érezte magát, mint aki öreg, csupasz testével ott áll kiszolgáltatva egy forgalmas téren. Újrafogalmazáshoz sem ereje, sem kedve nem volt, mert közben megérkezett a meghívó arra a bizonyos kiállításra. Az elsárgult papírra írt levelet apró darabokra tépte, és bedobta a vécé ürítőcsészéjébe.

*

Hogy végül is a levelet megírta, de meg is semmisítette, valaminek a lezárása s egyszersmind a kezdete volt. Ami ezután következett, biblikusan úgy nevezhető: a Felkészülés Hete. Elment egy szaküzletbe, vásárolt egy porlasztó festékszóró palackot (ALBATROSZ KG. 127.), megkeverte, mégpedig alapos gondossággal a *nitrátos bronzfestéket*, s teletöltötte a készüléket. Egy előlegezett jó érzés jegyében tevékenykedett. Közben még jó néhányan telefonáltak az érdekeltek közül, festők, szobrászok, *korosztálybeliek*, valamennyien egykori résztvevők; elsüllyedt emberek és olyanok, akik megújítva magukat, átcsúsztak a jelenbe, sőt a jövőt is

előlegezték maguknak. Svihákok, tisztességesek, hívők és becsapottak, vegyesen. Még egy pitypanghajú, reszketős fejű, botvékony öreg hölgy is fölkereste, egy mondhatni tisztas özvegy, azzal a kérelemmel, védje meg öt évvel ezelőtt elhalálozott férje művészi becsületét, mert igenis, *abban* a korban, *azok* a művek, a *Rizsföldek napsütésben*, az *R. elvtárs alma-szüireten* satöbbi satöbbi, fontos és tisztességes teljesítmények voltak, s hogy a néhai későbbi műveit (csendéletek, folklorisztikus szerelmes jelenetek) még ma is keresik Amerikából, Japánból, ahol már kiábrándultak a sok lehetetlen izéből, modernségből. Ólmosi-Bleier mindezt - igen, ezt így szokás mondani - derűs mosollyal nyugtázta, szinte egy lelassított életműködés nyugalmaiban. Az özvegyet például kétszer is megkínálta az angol bádogdobozból, sőt bonbonokat is keresett neki. „AZ ÖTVENES ÉVEK” - „THE FIFTIES” - olvasta újra és újra a ravaszul előre megszerzett katalógusból. Igen, természetesen, THE FIFTIES. És a megnyitó beszédet dr. H. Kovács Gyula egy. tan. mondja, természetes, hogy mondja, és ő mondja, mert ki más mondhatná, ha nem ő mondaná, ki volna erre hivatottabb, mint ő, aki a tudományok doktora is, hiszen már alapművet írt az elmúlt harminc esztendő képzőművészetéről, és itt A SZEMÉLYI KULTUSZ ÉS A NATURALIZMUS című, aprólékosan elemző fejezetben megfelelő helyére tette azt a bizonyos korszakot, amit az 1949-1957 határai között szoktak elhelyezni, és joggal. Mindezt Ólmosi-Bleier egy gyaníthatóan *lelassított*, a tömegközlekedés legsilányabb mutatóit is *alulmúló* vonatszerelvény első osztályú fülkéjében ízlelgette, olyan kéjjel, mint aki sós mandulát ropogtat a fogai között. Természetesen a D.-i megnyitóra igyekeztén. Tartott tőle, hogy a gyakori állásidő miatt az érkezés némi késést szenved, de így is remélte, már ami az ő feladatát illeti, hogy időben érkezik. Rakétaágyúval nyúlra löni. - (THE FIFTIES) - dialogizált magában - jó, ám legyen. Ő maga is gyűlöli azt a bizonyos nyulat, amely a maga idejében legalábbis hiéna volt. De hogy éppen a befogók egyike (jelenleg egy. tan., tudományok doktora), az egykori főhatóság kérlelhetetlen tisztviselője, főkritikus mindenkori folyóiratokban és napilapokban, hogy éppen ez az ember löje ripityára, amit a történelem már amúgy is elvégzett, hát van ebben valami kiemelt humor! S ezt elősegíti a napjainkban is nélkülözhetetlen történelmi amnézia. Jó, válaszolta saját magának, ha egyszer humor, hát legyen röhögés is! Szeretettel végigsimította nagy öblű, tömött aktatáskáját, rokoni személyességgel, átjárta a titkos merénylet elégedettsége, mint annak idején, amikor körülfalazott csendjében új korszakára készült. (Lásd: levél Karolának.) Végül is - és egy céllal jelölt országos közlekedési eszköznél ez majdnem elkerülhetetlen - háromnegyed órás késéssel megérkeztek D. állomásra. Már erősen sötétedett, és zuhogott az ezüsfekete eső. Vastag kabátja súlyosra ázott, mire az elektromos élekkel szabdalt túl világos terembe ért. A belépőt a tévé stábja, az érdeklődő közönség, a kritikusok és újságírók *tömkelege* (ezt általában így szokás írni) és a puritánul díszített emelvényen egy testes, dús hajú, bár hatvan év körüli, de nem öszülő férfi (egy. tan. tud. dokt.) fogadta. Az előadó, érezhetően fékezve iróniáját, fölvezetve amúgy is maróan lúgos humorát (tapintat!), azt a bizonyos korszakot, valamint az attól elválaszthatatlan és most kiállított műveket jellemezte. Mondatában többször visszatért arra, hogy mindez ma már *hihetetlen*, hogy ez a tárlat egy torzult művészetpolitika tükrözése („elvtársak, önök még mindig Párizsra vetik szemüket”), és szembesítve a mai világgal, mindez iszonyatosan *groteszk*. („Igen, művészeink legjobbjai megtalálták az utat a néphez, az egyszerű emberekhez, saját hajukat megragadva, kiemelték önmagukat a polgári szemléletből.”) Persze most, és ez így volt helyes, a dialektikán nevelt ember is megszólalt benne: születtek a kor ellenére - mondta - jó művek is, sőt maradandó művek - és föl sorolt közülük néhányat. Ezek a kitűnő mesterek saját személyiségüket adták, minden támadás ellenére. („Elvtársak, sokuk még a privatizálás jelentéktelen belvilágában élnek.”) Ekkor lépett elő a háttérből Ólmosi-Bleier, sötétre ázott súlyos kabátjában, s a szónoki emelvényhez közeledett. Elővette nagy öblű aktatáskájából a festékszórót (ALBATROSZ KG. 127.), és gondosan betartva az előírt harminc centiméteres távolságot, megnyomta a

gáznyomásos készülék gombját. Takarékos, gondos mozdulatokkal dolgozott, minden részletében ragyogó bronzsal vonta be az előtte álló személyiséget: először dús haját, aztán jóakaratú arcát, majd széles mellkasát, végül a papírt tartó kezét és magát a papírt. Mindezt, ismételjük, nem elkapkodva, nem elsietve cselekedte. Végezve a munkával, mérlegelő, kismesteri pillantással ellenőrizte a teljesítményt, majd elégedetten bólintott, és súlyosra ázott kabátjában kiment a teremből.

Le az öregekkel!

1.

Át kellett vergődniük a Skodával egy hóval borított fagygöbös pusztaságon, megfeketedett csontváznövények között. A hóködön átvérzett a nap, mint egy laza gyapotkötésen; baloldalt egy kitermelt homokbánya gödrei kísérték őket, az egyikben egy roncsautó feküdt, egy bádogtetem, mely egyik épen maradt reflektorával, ahogy pirosan megcsillant rajta a nap, hosszan utánuk nézett. Az öreg autó hörögve, zihálva araszolt előre. Surányi már ezerszer elátkozta magát, hogy ezen az emberevő januári napon indult *motívumgyűjtésre*, és hogy magával cipelte Lucát, újkeletű szerelmét, de hát a tét, hogy néhány eléggé sikeres etüd után, huszonkilenc évesen, megcsinálhatja első nagyfilmjét; szóval a tét! Mert lépten-nyomon úgyis beleütközik az elemi feltételek start-akadályaiba. Egy ócska kocsi (ez a mobilitásom, uram) - amit haldokló nagybátyjától örökölt -, az állandó szervizkötségeken már újat vehetett volna; a bizonytalan filmlehetőség, amely hálálni való kegynek számít az annyira lebecsült nagymenő stúdióvezető kezéből. A NAGY DOBÁS KIMEREVÍTVE. Csupa nyomorúságos alkalmazkodás, szocialista bokacsattogtatás, fuldokolva a visszanyelt szavaktól. De itt mellette Luca, fehér paplankabátjában, piros-fekete norvég taposócsizmájában, mélybarna ragyogású mandulaszeméig húzott kötött sapkájában, ő valóban megér egy bekezdést a nagykönyvben! Egy téliesre álcázott tavaszi földérítő ebben a kültelki hősivatagban. Nevetett a gondolattól, a vicctől, rossz helyzetekben ilyen idétlenségekkel szórakoztatja magát. Lányosan ívelt, sűrű szemöldöke alól oldalt pillantott Lucára, megleste a világítóan tiszta arc komoly magányát; a hosszúkás, finom profil szép reliefjét. „Hát nem olyan ez itt, egy dobásra Pesttől, mintha valahol Északon járnánk, hát nem?” - kérdezte, csak hogy megszólaljon, mert túlságosan közékük ékelődött a csend. Válaszolt is valamit a lány, de nem tudott odafigyelni; leküzdvé a csúszásveszélyt, az út szélére kellett állnia, mert szemközt hómaró traktorok oszlopa közeledett, három szemmel világító dögnagy monstrok, kemény sugarakban lövellve maguk előtt az eljegesedő havat. Az egyik sofőr a magas ülés páholyából fölfedezte a Skodában Lucát, a magasba emelve hatalmas, bőrkesztyűs kezét, integetett neki, s a füles prémsapka alatt húsos arcát szétfeszítette a mosoly. Nem sokkal ezután fújni kezdett a szél, amely percenként változtatott irányt, végül szemből támadva, puha hótömeget zúdított a védőüvegre; ezzel a tömeggel a két vézna tisztítókar már nem tudott megbirkózni. Surányi barnára égett bőre a csontjaira feszült, zöldesszürke szeme sötét lett a dühtől. „Jó kis dologba rángattalak bele - mondta a lánynak -, képzeld, ha visszafelé ránk találnak ezek a hómarók: egy megfagyott szerelmespár, két egymásba kapaszkodó figura!” A vicc, a humor, na! Kiszállt a kocsiból, izmos, hosszú kezével letisztította a havat; két combja között ágyékába harapott a hideg. „Lesz a magyar filmgyártásnak egy hősi halottja.” Visszamaszott a kocsiba, nehezen tudta elmerevült lábait elhelyezni. A hó pelyhei a végtelenből kavartak ide, s noha még dél sem volt, puha füstpamacsokkal körülfogta őket a nappali sötétség. „Szép vagy!” - kiáltott föl váratlanul a lány, inkább riadtan, de ez a két szó és a pillantás sötét ragyogása fölszívódott Surányiban, szétoszlott az érrendszerében. „Ne félj, kicsi, semmi baj, mindjárt odaérünk.” A reflektorok sárga pásztái a reszkető fehérségbe kapaszkodtak. Most már a küzdelem kötötte le minden erejét, kikerülni a csapdából. Csak mellékesen érezte, hogy a lány közelebb húzódik hozzá, hogy reszket. „Látod őket?” - kérdezte Luca hideglelősen, *mert úgy tűnt neki*. Kettesével egymásba kapaszkodva, szürkésbarna emberoszlop közeledett, rongyokba bugyolált emberek, egyik-másik szalmába tekert lábbal, keménységtől széttöredezett bakancsban, és kétoldalt géppisztolyos örök, nem kevésbé elhasználtak, mint az őrizettek. A hóködön át

lázhomályos szemek, egy-egy szétnyílt szájából a párába vicsorító fogak - „látod őket, édesem?” -, a lány Surányi összezárt arcához közeledett, a leheletével kérdezett, ajkának halványpiros, vékonyra húzott vonalával - „látod őket, drágám?” -, a férfi nem látott semmit, vagy pontosabban a semmit látta. Talán soha nem keverednek ki ebből a körvonal nélküli végtelenből, és ez a szegény, édes, gyönyörű lány tisztára delíriumban szövegel itt összevissza.

Egy időtől megroggyant, kizöldült téglafal állította meg őket. A fal mögül furcsán ütemezett ének hullámozott, öreg hangok rendezetlen kórusa, elvékonyodva a magasabb fekvésekben... GÁ-BOR-Á-RON-RÉZ-Á-GYÚ-JA-FELVAN-VIRÁ-GOZVA! Surányi kiküzdötte magát a volán mellől, két kezével kiemelte a dermedt lányt, és magához szorította. „Te tényleg nem láttad őket?” - kérdezte a lány rögeszmeszerűen, kétségbeesve. „Csak fényképről ismerem, de mintha köztük lett volna a nagyapám, kicsi, szemüveges.”

Egy kovácsolt rózsákkal díszített vaskapu nyílt ki nyikorogva, fehér köpenyes, testes, magas nő hömpölygött feléjük; föltornyozott, rozsdavörös haját díszfésű fogta össze. Előrenyújtva mindkét húsos kezét, már néhány lépésről kiáltotta: „A művész úr! Köszöntöm! Részemről Mauszné. Az otthon vezetője lennék! Az út? Aggódtam maguk miatt - nagy testéhez képest vékonyan sípolt a hangja -, és az asszonyka? Átfázott szegénykém! No majd odabent fölmelegszünk!” GÁ-BOR-Á-RON-RÉZ-Á-GYÚ-JA-FELVAN-VIRÁ-GOZVA! „A fiúk. Úgyszólván egy kis frissítő *menetgyakorlat*, úgyszólván egy kis *aerobic*. Jó ez az öreguraknak - az asszony csupa lelkes mosoly -, a gondnokunk, anno dacumál a testület dolgozója volt, és hát - aprózott, szálkás vihogás - ő ezért egy kicsit még mindig... szóval, ő a maga részéről, eléggé *katonás*. És a fiúk imádják a stílusát.” A nő tömörre döngölt alfelével eléjük tolatott. Íme, az egykori grófi park, háttérben az egykori kastély, sárga grófi kastély, jelenleg fakultsárga szociális otthon. A hó mindenütt eltakarítva, szabályosan megformált hókupacok, lenyűgöző geometriai rend. A szállongó pelyhek között egy szabadtéri hősobortárlat. A keményre taposott úton egy tönkszerűen alacsony, vattakabátos, sonkanadrágos férfi vezényletére harminc-harmincöt öregember menetelt. GÁBOR-Á-RON-RÉZ-Á-GYÚ-JA... megpillantva a belépőket, a vezénylő ember jókedvűen elrikkantotta magát. „Nóta állj! Oszolj!” Az öregek gyermek-tétovasággal szétoszlottak, összevissza nyüzsgésbe fogtak, nem tudtak mit kezdeni magukkal. A vattakabátos egyetlen rántással rendbe szedte magát, és indult a vendégek felé. Pirosan erezett kerek arc (vagy krónikus alkoholizmus, vagy krónikus székrekedés, gondolta Surányi, akibe kezdett visszatérni iróniája), zavaros szem, kancsalító, de mégis összpontosított tekintet, vaskapocsszerű kézzorítás. „Belevaló, friss idő, öreg csontoknak prima, ha mozgatja őket az ember, vérkeringés, emésztés, étvágy satöbbi.” Hadarva, pattogva beszélt, egy-egy magánhangzó elhagyásával tömörítve a szavakat, mesteri mássalhangzós szerkezeteket hozott létre.

A terem nagyságú, bolthajtásos irodában, ahová erőszakos kedvességgel irányították őket, két ormótlan, vastag vaskályha ontotta a meleget és az olajszagot. A vezetőnő nagyra méretezett íróasztalán egy barokk mintákkal és hétágú koronával díszített fémvödörben (mint később kiderült, hamvveder volt, amely egy tatározáskor került elő a földből), néhány életközeli színpompás, hosszú szárú papírgerbera. A szobában három típusú és nagyságú, de egyforma keménységgel ketyegő óra szeletelte az időt. S mintegy ezzel összefüggésben több előjegyzési naptár rögzítette és bontotta hetekre, napokra, órákra az elkerülhetetlen feladatokat. Mindez a fegyelmezett munka biztosítéka. Mint ahogy azt sugallták a kemény papírra rajzolt föliratok is. MONDD EL RÖVIDEN! PANASZNAP SZERDÁN 13-TÓL 14-IG! ELŐBB GONDOLKODJ, AZTÁN BESZÉLJ! A vezetőnő, látva a föliratokon elidőző pillantásokat, mosolygásnak is vélhető arckifejezéssel elmagyarázta, az ilyen helyen, mint egy szociális otthon, ahol az átlagéletkor 70-75 év, fölöttébb szükségesek az effajta eligazítások - a hirtelen indulattól meggyorsult a lélegzete, cezúrák keletkeztek az egyes szavak között - mert az *ilyen* öregek, mint köztudott - meszesedés, érrendszeri zavarok (satöbbi, szólt közbe pirosan a gondnok),

szóval ők hajlamosak a legegyszerűbb dolgokat is bő lére eresztteni, nálunk pedig az idő (a gondnok még pirosabban bólogatott), szóval, hogy szűkiben vagyunk vele.

Hellyel kínálták a vendégeket, a gondnok egy redőnyös íratszekrényből pálinkát és pohárkákat vett elő, töltött. „Talán inkább valami üdítőt” - vélekedett a vezetőnő egy állami illem-reflexnek engedelmeskedve, de ekkor már a rendező és a gondnok fölhajtotta az első adag kisüstit. „Nem azért, nem hogy talán valami bizalmatlanság - a gondnok félig fölemelkedett -, de szabad talán valami személyit - a filmrendező elővett egy igazolványt -, tetszik tudni, ha ez a hely nem is, úgymond, titkos üzem, de a rend miatt, vagyis hogy a belém nevelés.” A gondnok gyakorlottan átfutotta az írást. „Köszí szépen. Így ni. És most lenne szíves talán részletezni az ügyet.” Surányi kezdett begerjedni. A környezet, a gondnok, a nagy seggű vezetőnő, a dialógusok, ez mind ígér valamit. Jó, jó, az ügy. Megismételte, amit már levélben is jelzett. Készülő filmje öregekről szól, és most motívumokat keres, sztorikat, arcokat, esetleg olyan embereket, akik majd statisztálni fognak. „Itt, kérem - a gondnok újból telitöltötte a pohárkákat -, minden típusból akad dögivel! Pardon!” Egy nagy csontú, merev öregasszony fehér kötényben és fehér főkötőben jelentette, hogy elkészült az ebéd. „Majd nálam, az én szobámban” - intézkedett a vezetőnő. „Ezek a vénségek - fűzte hozzá a gondnok - tisztára belpoklosok, örökké csak rágnának, rágnának, mint az egerek.” A vezetőnő ezt is kiegészítette. „És tessék elhinni, kinézik az ember szájából a falatot.” Luca az ablakhoz ment, egész bensejében émelygést érzett. A fullasztó meleg, az olajszag, a gondnok és a vezetőnő s az órák kemény ketyegése. Odakint, a rendben tartott udvaron szél kavarta a havat, és a hószobrok is mintha megmozdulnának. Az épület mögül vörös csirketollakat hozott a szél.

2.

A délutánt munkára szánták. Az úgynevezett társalgóban, amely valaha házikápolna volt, és az egykori vallási falfestmények kezdtek átütni a többszörös meszelésen, az összetolt asztaloknál merev öregek ültek, férfiak, nők vegyesen. Egy távoli magasságból sugárzó porcelánburás mennyezeti lámpa és néhány özagancsból barkácsolt falikar túlvilági fényében, törzsüktől függetlenül, csontra csupaszodott arcok úsztak. Műfogsorok és fog nélküli ínyek, szájpadrások feketesége. Surányi, zsákmányleső földobottságában, mint aki úgy érzi, a legjobb helyre érkezett, fűgőn körüljárta az öregeket, kezében mikrofonnal igyekezett szóra bírni őket, egyelőre eredmény nélkül. Úgy látszik, az iroda nagybetűs fölirata, az ELŐBB GONDOLKODJ, jól megfogant bennük; a tanulékony öregek még csak a gondolkodásnál tartanak, az AZTÁN BESZÉLJ várat magára. Luca az egyik sarokba húzódott, fázósan, idegenül és magába zártan. Mint ismeretségük óta még soha, kívülről látta Surányit, fiatal csúfondárosságát, ahogy az együttérzés minden jele nélkül nógatja az öreg embereket. Jelen volt a gondnok is, *körös-körül* volt jelen, mint egy körkörös megfigyelő szerkezet. A öregek inkább őt követték szemmel, mint Surányit, aki úgy érezte, végül is neki kell mozgásba hozni a társaságot. Egymás után csattantak a kérdései. Az ellátás? A bánásmód? A fűtés? „Jó, nagyon jó” - hallatszott innen is, onnan is a válasz. *Félnek, belső remegés*, írta noteszébe a rendező elégedetten. A gondnok irányzott tekintete ide-oda ugrált az embereken, mindenki úgy érezte, hogy személy szerint őt figyeli. Újabb följegyzés a noteszba. A gondnok aszimmetrikus szeme. Mint egy kaméleoné. Egyszerre különböző irányba tudja mozgatni. Megint a csönd, a kásás, az áporodott. „Hát mondjanak már valamit! - szólt rájuk a gondnok -, akármit! Mindegy!” Bosszús volt inkább, mint haragos; lebőg ezzel a társasággal, *blamálja* magát velük. Végül egy vékony bácsika emelkedett föl a helyéről. Kissé előrehajolt, ahogy megszólalt, s minden szótagra a feje vele reszketett. „Kérem szeretettel-ünnepélyes felhang -, A VÉCÉPAPÍR. Ami teljességgel nincs, és évek óta nincs, vagyis, azaz...” - a mondat közben

idegesen leült, bőrébe szúrt a gondnok irányzott pillantása. Reszketése nem gyorsult, de szagatottabb lett, merev mutatójára az asztalon dobolt. Kimondta, hát kimondta! (Surányi a noteszébe jegyzett: vécépapír.) A gondnok, mint aki tisztában van azzal, hogy a gerontológiában a pedagógiai elem sem elhanyagolható, az indulat minden külső jele nélkül, sőt egy megingathatatlan személyiségtudat birtokában válaszolt. „Jellemző önökre ez a vécépapír-szemlélet, hogy a klozetülőkéről nézik a világot, akkor - kissé megemelte a hangját, de még csak tanító jelleggel -, akkor és amikor, mint köztudott, az imperialisták (magánhangzó-elhagyás), ugye, azokat a bizonyos - itt megakadt -, azokat a *középipé*, úgymond - a középraktákat rája szegez- zik magukra, vagyis a békére, úgymond erre a békés szigetre, erre a szociális otthonra, vagyis... Ahol önöknek teljes koszt, kvartély, hideg s meleg víz, ismeretterjesztés satöbbi. Tisztában vannak, mennyit költ önökre az állam? A nem produktív népességre? Vécépapír! Na és! Átmenetileg hiánycikk. Nem megtanítottam magukat? Az újságpapírt csíkokra tépni, jól összegyötörni, megpuhítani, és kész. Jár ide sajtó elég, vagy nem?” Mindezt inkább Surányinak mondta. A lepkevadász fiatalember egészséges, kegyetlen humorérzéke tökéle- tesen működött, és újra jegyzett. (Újságpapír csíkokra, jár ide sajtó elég...) Luca fölállt, a sötétedő udvarba lépett, a kavargó hóhullásba, a keményre fagyott jégbálványok közé. Ha most, akár gyalog is, de elindulhatna! Hívta, vonzotta a szürkésfehér homály.

A gondnok mozdulatlan arcában horizontáltan és vertikálisan cikázó szemével képes volt egy időben több embert is megfigyelni. Surányinak beugrott a különleges kaméleon, amely egy- szerre két-három gyújtópontra irányítja szemét. (*Jackson-kaméleon*, írta hangtalan nevetéssel a noteszébe.) De a csönd kezdett ismét bénító lenni, rájuk zuhant a mozdulatlan jelen idő. (Megvonom tőlük a nótát, a tévénezést, a főzelékrepetát, húzott át a gondnok agyán egy régi reminiscencia; meg kell tanítani őket, még ha ágyba vizelők is, az állampolgári fegyelemre.) „Ha meg tetszenek engedni...” - egy öregasszony, mit öregasszony, egy ezüst hölgy emelke- dett a helyéről, hegedűszólam hangjával jótékonyan föloldva a súlyos hallgatást. „Én aztán elmondhatom a rendező úrnak, boldogság is van ebben a házban, egymásra találás.” Szép volt az öregasszony, nyúlánk, egyenes tartású; nyakban záródó szürke pulóvert viselt, óezüst függővel a mellén. A gondnok pillantása elpihent rajta. „Én ebben a házban, ebben az áldott házban, ahol tizennégy évvel ezelőtt megtaláltam a nyugalمامat (82 éves; a gondnok egy cédulát csúsztatott Surányinak). Előző, szerencsétlen, hosszú házasságom után itt találtam meg, két ízben is - finom lírai emelkedés - a csodát.” „A vécépapír” - szólt újra, egy kései reflex kényszerében az előbbi öreg. Az ezüst hölgy nem méltatta figyelemre. „Ittlétem harmadik esztendejében, amikor már nem reménykedtem, hogy valakiben hinni is tudjak, egy otthontársam személyében megtaláltam az igazi embert. Csak mellékesen említem, a maga idejében híres sztahanovista volt, de nem kérkedett vele.” (*Loy-mozgalom*, továbbított egy újabb cédulát a gondnok.) „Kívül-belül egy tökéletes férfi.” (Újabb cédula: a nő született bárónő.) „Vele két és fél esztendőn át... egyszóval, rendező úr, a boldogság, sőt a szerelem nincs életkorhoz kötve, ezt én tanúsíthatom.” Surányi most vette észre, hogy Luca nincs a szobában; elment pisilni, gondolta, vagy befogta a nagydumás vezetőnő. Az ezüst hölgy is bekerült zsákmánygyűjtő noteszébe. „A küzdelmes élet, a felelős múlt, talán a feledékeny utókor - a zenei szólam folytatódott - elvitte a drágát idő előtt. De a gondviselés! Igen, igen, igen. Ismét a gondviselés! Jött valaki, otthonunk egy másik lakója, aki már évek óta figyelt. Kiszemelt magának. Az új párom - kimondom - egy valamikori nagytőkés volt, de talpig demokrata úr; nem szökött Nyugatra, nem csempészte ki a vagyonát, sőt följajánlotta szak- tudását a szocializmusnak. És ő egészen a haláláig hűségesen szolgált. Vele majdnem három napsugaras évem volt, hála ennek a nyugalmas háznak, a drága vezetőségnek, amely, rendező úr, teljes egy hétre a *Côte d'Azur-szobát* (tökéletes kiejtés!) biztosítja az itt egybekelő pároknak, a mézeshét-szobát. Most is, kérem, rendező úr. Egy friss házaspár lakja. A férfi, ha nem tévedek, hetvenhét, a hölgy pedig a nyolcvanát. És kérem! Szerelem! És testi. Állítólag.”

Az ezüst hölgy, mint aki egy láthatatlan reflektorba emeli az arcát, a magasba tekintett. Ez a szoba még a grófék idejéből maradt, régi, bár az időtől megviselt állapotában. De a freskók - a mediterrán ragyogás -, a kárpit, a falburkolat! (Az öreg csontoknak egy kis zavartalan összeborulás - így szólt az újabb cédula szövege, melyet Surányi a noteszébe másolt.) „Hanem - az előbbi csöndes hegedűszólam, az elégikus moll, élesen kibicsaklott -, hanem, igenis! A vécépapír. A klozet totál eltömődik a kemény újságpapíroktól! És sehol a környéken egy beszerzési forrás.” Váratlanul elhallgatott, és mint aki döbbsen csodálkozással néz vissza saját széthulló szavaira, helyét keresve féloldalasan leült, tétován, elidegenedve az előbbi pillanattól. (Surányi újabb izgatott bejegyzése, egy lepkevadász örömeivel.) A gondnok erélyes válasza készült, törte a fejét, hogyan lehetne ezt az egész vécépapírügyet röhögésbe fullasztani, de lassú járatú agyával még nem jutott túl az ötleten, amikor nyílt az ajtó, és megjelent a csontos szakácsnő, kezében pogácsával megrakott tálcával. A még meleg pogácsák illata új irányt adott az általános érdeklődésnek, s amint a tálca az asztal közepére került, máris nyúltak az öreg kezek, a foltos, pikkelyes, meggörbült ujjak, mereven, csápszerűen. „Lesz tea is” - mondta a szakácsnő kurtán és tárgyilagosan; ezt kijelentésnek szánta, nem udvariasságnak. Az egykori kápolna, jelenleg társalgó vagy korszerűbben klubterem, lakoma színhelye lett. Surányi, fölhasználva a megbolydult pillanatot, kiment, hogy megkeresse Lucát. A lány ott állt a foszforeszkáló félsötétben, fehér paplankabátja világított; ott állt a kapunál, és reszketett. A fiatalember átkarolta a vállát, magához húzta. „Mi bajod?” - kérdezte majdnem türelmetlenül. „Az öregek” - felelte csöndesen a lány, s még mindig reszketett. „Mit az öregek! Most fedezted föl?” - a ház felé irányította Lucát. A teremben zsírosan borsos pogácsaszag s a zajosan mohó táplálkozás öröme. „Ilyenek leszünk mi is - mondta Surányi, de minden átélés nélkül; sőt az iróniától kihegyesedtek a szavai -, közlekedőedények, anyagcserelombikok. Igen.” Kegyetlen volt, holott nem akart az lenni. „Ne haragudj - mondta később a leány, kortyolva a teából; átjárta a meleg, de az arca sápadt maradt -, azok az emberek ott az úton - sötét szeme a fiatalember szeméig emelkedett - mintha ugyanezek lettek volna...” - zavartan elnevette magát, de ez mégsem volt nevetés. „Jó, jó, majd beveszem a motívumok közé” - begörcsölt szegénykém, gondolta Surányi, az a rohadt hó meg a hideg! Az öregség, ilyen mennyiségben, nem dobja föl az embert. De a művésznak igazi nyersanyag. És ő éppen ezt akarja kifejezni. Az öregedést, mint az emberi létezés komikus szakaszát. Itt nincs helye másnak, csakis a szentimentális felhangokat mellőző iróniának. Új dimenzióba kell állítani az egészséget, minden meghatódottság nélkül. Eltűnődött ezen, és észre sem vette, hogy egy borzképű, alacsony öregember áll föl a helyéről. Vörösésbarna, sűrű hullámos haj, jól táplált arc, a hangja reszelős, mély, messzire visz. „Ezek a társaim itt mind ilyesmiben élnek, hogy aszongyák, vécépapír, hashajtó, repeta. Én mást mondok a főrendező úrnak. Sikerélmény. No, röviden - szétnézett, nyelvél megnedvesítette vastag ajkát -, én még mindig férfi vagyok. Hetvenhét éves létemre. És kijárok a faluba egy csinoska asszonyhoz, aki özvegyi jogon szikvíz-kisiparos. Néha küld nekünk is pár rekesz szódavizet.” Elavult jelzővel: ledér zűrzavar nyelte el a férfierejére büszke lakótárs szavait. Egy kopasz, horgas orrú, csontra száradt férfi teremtett csöndet magának. „Az öröm, főrendező úr, a bizonyos szükséges öröm, ami nélkül az ember satöbbi... Tele vagyunk titkos vágyakkal - valaha egy családi hetilap lelki postáját szerkesztette, és most önmagából idézett: - A titkos benső szféra, rendező úr, mit mondjak, mindenkinek megvan a saját külön bejáratú mániája! Mint ahogy nekem is. Mi is a mániám? Szeretnék még egyszer átélni, kedves fiatal barátom - nazális hangját megemelte az éneklő révület -, még egy délelőttöt a régi Vasfürdőben, aminek, ugyebár, nemcsak a kiemelt gyógyhatása! Az az erezett olívazöld márványmedence, a kimondottan hullámutánzatú peremmel és a hat és fél recés lépcsővel lefelé! Na meg a máriaüveg kupola, meg a márványbékák, meg a mindenféle köszörnyek, amik azt az áldott jó bűdös vizet köpdösték a vendégeknek. És persze külön fülkében a női masszörök, úgynevezett masszözök, akik fölfrissítették az embert.

Kimondottan, kedves rendező úr: *török örömök!* Tetszik ezt érteni, ugye?” (Surányi beírta noteszébe: *márványmedence.*) A szavakat azonnal képekbe tette át. A nagy medencejelenet! A vén testek ágyékkötőben. A masszózók, legfeljebb bikiniben. A kénes víz párái mögött gyöngyházszerűen világító női mellek gömbjei. Csupa látomás, csupa asszociáció! „A gőzfürdőt megcsináljuk - mondta -, és a közreműködőket majd ön választja ki. Természetesen az otthon lakói közül. És kellően honorálva.”

Mire elfogyott a pogácsa, a tea, s az eszmecsere is meggyorsult, rájuk szakadt az este. A szél forgatta, kavarta a havat, egy belülről világító hózsák mélyébe kerültek. „Nincs mese, művész úr - ez a gondnok határozott véleménye volt -, ilyen időben nem lehet elindulni. Az édes kis nejével itt kell aludjanak.” A paprikás csirke piros, fényes levét leitatva szájáról, a vezetőnő ezt még megerősítette. „Kiűritjük önöknek a *kodazür-szobát*. Erre az éjszakára - visszafogottan kuncogott - kedves nászutasaink, Keglevich bácsiék kénytelenek lesznek a szexet nélkülözni.” A gondnok puhán, nyúlósan fölnevetett. Az említett nászutaspár, Keglevich bácsi és neje, ez a két összetöppedt ember - süppedt szemkörnyék, protézisre tapadó mosoly, kihegyesedett áll - túlradó önkéntességgel vállalta, hogy ők szívesen átadják a drága fiataloknak erre az éjszakára a szobát. „Mi majd addig visszaköltözünk a saját helyünkre, ahová pár nap múlva úgyis visszaköltözünk...” Az újdonsült férj élénk, kapkodó mozdulatok kíséretében beszélt, s túl bő, fekete öltönyében mintha fokozatosan elfogyott volna a teste.

3.

Luca drágám, a szökésedet, a makacs távolmaradásodat nem tudom megmagyarázni! Mert mivel is vádolhatnál? Szerintem nem volt abban semmi antihumánus, hogy arra az éjszakára elfogadtam azt a szobát. Értem ezt a túlérzékenységedet, amikor a jelentéktelen dolgok is sebet ejtenek, hogy úgy mondjam, nyolc napon túl gyógyulót. Rosszul hatott rád az egész nap, a hóvihar, az autóút, a hideg, és ami ránk várt, a panoptikum az öregekkel. Láttam rajtad, az a bizonyos szoba külön is megrémített. Mint ahogy Keglevich néni kék szemű porcelánbabái is viszolyogtattak, és viszolyogtál az öregúr szekrényben lógó zöldes zsakettjétől, a pótprotézistől az Odol-pohárban és a két óriási bádoggal éjjeliedénytől is. Én, ne vedd rossz néven, más szemmel néztem az egészet. Minden egyes darab túlnőtt önmagán. Ez nekem mind-mind jelkép lett, asszociáció. A lépülés segédeszközei. Talán az is zavart téged, hogy én tüntetően elégedett vagyok ebben a lehetetlenülésben, hogy nincs bennem részvét, együttérzés, mit-tudoménmi! Ott álltunk a fülledtre fűtött szobában, amíg a csontos szakácsnő áthúzta az ágyneműt, nyitott tenyérrel csapkodta a párnákat, és a klórszagú lepedőt simára igazította, aztán, anélkül hogy ránk nézett volna, szó nélkül magunkra hagyott. Én mondtam is valamit, valami úgynevezett vicceset vagy idént, és nem vettem észre, hogy nem bírod a jókedvet. Én meg úgy akartalak átsegíteni ezen a dermedtségen, hogy lerohanlak. Kihámoztam a testedet a síkosan hideg paplankabátból, lehúztam lábadról a taposócsizmát, dörzsölni kezdtem szép, hosszú lábfejedet, aztán váratlanul a combod közé nyúltam, remélve, hogy elneveted magad, vagy fölsikoltasz, de te szóltanul tűrted, összezárt szájjal. Kiszabadítottam kötött sapkádból a rengeteg hajadat, melleidet a vastagon hurkolt, korallszínű pulóverból, mindez érintetlenül hagyott téged, még az is, hogy meztelenre vetkőztettelek, és a tested szinte akaratom ellenére világított az öreg bútorok és a kettős rézágy előterében. Egész éjjel, még szeretkezés közben is, szóltan maradtál és szomorú.

Engem azon az éjszakán megrendített a tested; a naiv és tiszta egyértelműség, amely egyszerre erotikus és gyermeki, szelíd és támadó, és arányaiban olyan zavarba ejtően tökéletes. Mondhatod, te nem éreztél ebből semmit, és hogy én nem is akartam föloldani benned a szorongást. Volt egy pillanat, ölelkezés közben, amikor arra gondoltam, az otthonbeli öregurak valami

titkos nyílason, valami circlin keresztül kilesnek bennünket, és sorra átadják egymásnak a lyukat. Micsoda ötlet, gondoltam örömmel, és érezve testemen a testedet, azt mondogattam magamban: csak el ne felejtsem reggelig! Látod, én ilyen őszinte vagyok hozzád, ilyen, ahogy mondani szokták, önleplező, magamat kiadó, és mindez azért, mert szeretlek.

Egy dolgot, Luca drágám, meg kell értened. Harminc éves koromra eljutottam odáig, hogy megcsinálhatom az első nagy filmemet. Te nem ismered a terepet, a filmcsinálást, ez a placc itt csupa vér. Vériszamós, ahogyan archaikusan mondják. Itt ordas harc folyik, még a menők, a sztárok között is, ki legyen benne az évi tizenkettőben, tizenötben! Ez már nem kenyérharc, ez küzdelem az oxigénért, hasfölmetszés, örvénylő egymásba kapaszkodás, emberevés. Na most. Ha engem taktikai okból, az összkép korrigálása céljából idáig engedtek; ha én a többszörös szögesdróton keresztül az indulók közé verekedtem magam, akkor nekem ez a dobás az első dobásom ugyan, de lehet, hogy az utolsó is. És vagyok olyan elszánt, mint a kamikazék, hogy az ügy érdekében magamat is fölrobbantsam, ha kell. Mindenesül modernnek lenni, ez nem a divatos hókuszpókuszok, a formai ügyeskedések, vagy a formák szétfűrésztételének újraismételt mutatványa a megfelelő szezon szerint, sokkal több annál: kegyetlenség, egészen az öncsonkításig, de nem *a dögöljön meg az apám, dögöljön meg az anyám* polgárhökkenítő exhibicionizmusával. Sőt semmi exhibicionizmus! De vissza a saját kicsi ügyemhez, hogy hozzád kerüljek közelébb. Nem véletlen, hogy elhatároztam, ez az első-utolsó filmem öregekről szól. Sorsdöntő élményem van róluk. Mondtam már neked, de sohasem a dolog mélyére hatolva, én, külföldre szakadt szülők gyermeke, öregeknél nevelkedtem, a nagybátyáméknál. Két, nálam negyvenöt-ötven évvel idősebb ember volt az apám és az anyám: így nőttem a tenyerük alatt, nyugtalanító időzavarban. Ők maguk is eltévedtek saját szerepkörükben; hol a gyermekük voltam, hol az unokájuk, hol a játékszerük, hol egy idegen szem, egy másik csillagzat megfigyelője. Végül is mindent megkaptam tőlük, amit adhattak, de én mégis úgy éltem közöttük, mint egy fajgyűlölő a négerék között, nekem ők minden szeretetük ellenére is feketék maradtak, és más szagúak; a magatartásuk törzsi rítus, az érzelmességük gyöngeség, az odaadásuk fegyverletétel. Nem tagadom, Luca, a növekvő hálával párhuzamosan, kezdtem gyűlölni őket, talán éppen a köteles hála miatt, megrögzött szokásaikat, állandó önbiztosításukat, a generációs klánt, amelybe beletartoztak. *Kifigyeltem* a világukat, a járataikat, a baráti körüket, az időben megkövesedett nőket és férfiakat, akik egy örök életbe vetett hittel védtek a helyüket, a beosztásukat; a létezésüket mint tulajdonjogot. *Belülről* ismertem meg a *gerontokrácia* hatalmát, ahogyan egy előző világ, szívós csökevényként útjába áll mindannak, ami energiában friss, gondolati sebességben új és megújító. Itt csak a fiatal nemzedékek forradalma segíthet. Az én generációm nem *kenőcs-technológiával* dolgozik, szikével inkább. És a filmemnek is ez az ars poeticája.

Újraolvasom ezeket a sorokat, és arra gondolok magam is, nem vagyok-e a nevelőimmal szemben gyűlölködő, gonoszul türelmetlen? És még halottgyalázó is, hisz már mindketten halottak. Én meg itt ülök a lakásukban, hűlt helyüket átkozva, hamvaikat szétszórva a naftalinszagú napsütésben! És írom, írom rögeszmeszerűen ezt a vádiratot: a filmem vázlatát, egy kémjelentést a vénülésről. De gondold el, még ma is az idegrendszerembe sajdul az izgalom és a tiltakozás. Kisfiú koromban velük aludtam egy szobában, és néha arra ébredtem, hogy a két öreg szeretkezik. Reccsen alattuk az ágy, ritmikusan, suddognak, sóhajtoznak, nyöszörögnek a kéjtől és a kielégüléstől, és én a paplan alól is kénytelen vagyok odafigyelni, holott a szégyentől könnyes lesz a szemem, és így minden akaratom ellenére, de engedelmességgel egy különös erőszaknak, az éjszakai titok beavatottja leszek. És nappal, sima gyermekarcom mögött, fiúfrizurám alatt feszít, lázít ez a titok, és nem tudok a szemükbe nézni.

Miért szöktél meg azon a hajnalon, Luca? Üres, klórszagú ágyban ébredtem, hidegre mosdatva a hiánytól, és dideregve az iszonyattól.

4.

Surányi magnószalagjáról.

Amikor feleségét követve nagybátyám is meghalt - mégpedig iszonyú körülmények között, egy szájpozsga-rák kivédhetetlen kínjait szenvedve, beleértve a mesterséges táplálás körülményeit -, mint teljes jogú örökösnek és a lakásban lakónak, természetesen rám hárult a hagyaték számbavétele, az elkerülhetetlen selejtezés, egy közel öt évtizedes háztartás tárgyi felszámolása, közkeletűbb szóval, a szanálás. A Geronto-Muzeológia egész munkámnak alapja lett. Kidolgoztam egy vázlatos leltári kimutatást a megőrzött és megkövesedett kacatokról, azzal a tudattal, hogy ez ilyen aprólékosan nem fér a filmbe.

Szemüvegek. Félelmetes, hogy két ilyen koros túlélő mennyi szemüveget őriz meg az évtizedek során, a gyöngülő szem növekvő dioptriáit. (Hosszú elidőzés a fiókokból előkerülő szemüvegeken.) A keretek anyaga az esztékákerettől az elegáns teknőcig, a rozsdamentes acélig. A szemüvegek, a növekvő homály kis ablakai. A szemüvegek divattörténete.

Föl nem használt gyógyszerek. Fájdalomcsillapítók, kúpok, hashajtók. Reumakenőcsök. Értágítók. Szívgyógyszerek. Cavinton!

Különböző alakú levélborítékok. (Az elegáns hosszúkások a tengerentúlról.) A bélyegek gondosan kivágva.

Megkövesedett sajtdarabkák a konyhakredencben. Kifehéredett paprika. Cseppkövesedett só. A hűtőszekrény sárgán elszíneződött rovátkái. A mélyhűtőben MIRELIT-máj és egy férfizoknitartó. Az oroszlanlábú íróasztalban Károly csapatkereszt az első világháborúból és több kórházi zárójelentés. Keresztlevél, mindkettőjüknek, kiállítva 1944 márciusában, a józsefvárosi plébánián. Szociáldemokrata, majd MDP-tagsági könyv. Írásos közlés a párttagság törléséről. (Felülvizsgálat 1948.) Igazolás eredményes népfrentmunkáról a tanácsválasztás megszervezésében.

A cipők. Úristen, a cipők! Salamander. Delka? Gényi úri cipész. Savaria. Keserűen állott szagúak, sajt- és rozmaringillatúak. Sámfára feszített lakkcipők, finom repedésekkel. Ragadozóhal-pofák. Bohócosan tühegyesek. „Ha ezzel valakit seggbe rúgnak - viccelt a nagybátyám -, csak sebészi beavatkozással lehetne eltávolítani.” Visszhangos nevetés a semmiben, háttérben a nagynéni jól nevelt pisszegése. A cipők, igen. És a lúdtalpbetétek. Finomító fogalmazás szerint, a harántemelők. És két tucat jégeralsó. És a nagynéném műanyag melltartói, vagyis a műmellei. Még öregasszony korában is leánykamelleket kreált. Fotók elbarnulva. Kisértetgaléria. Egy sudár, hajfonatos, nagy szemű kamasz lány. Az anyám? (Tizenhét oldal további részletezés.)

5.

Már kitavaszodott, mire minden összeállt (*összejött*), pénz, engedélyezés, kapacitás; Surányi megszervezhette a stábot, az első forgatási napot is kitűzték. Előzőleg, természetesen, a *stúdiótanács* (tagjai között néhány tekintélyes rendező, dramaturg, kívülről meghívott szakember) alaposan megvitatta a forgatókönyvet, de már az eleve elfogadás jegyében. Élénk helyeslés fogadta az alkotói szándékot (az Úristen, Michelangelo és a kezdő filmcsináló a maga helyén alkotó). A pontosan körvonalazott cél, az öregséget érzékenyülés nélkül ábrázolni (a filmes minden esetben ábrázol), különösen az idősebb tagok méltányolták, bizonyosságot szolgáltatva az anyakönyvtől független elfogulatlanságukról. Az egyik - szavait apró nevetgéléssel kísérő - állandó szakértő, aki számos ilyen bizottságban működik, és mindenütt éppen csak elfogadható tiszteletdíjért, különösen „a gyökerekig hatoló, vakmerően

fiatal szemléletet sugárzó” módszer őszinteségét méltányolta, a leépülésnek ezt a vakmerő dokumentációját, amelyet a szerző találóan nevez GERONTO-MUZEOLÓGIÁ-nak. A jeles szakértő vékony ajka sápadt ínyére húzódott, szabadon hagyva előreálló felső fogsorát; ez nála a belső elragadtatás jele volt. Surányira természetesen nem hatottak rosszul ezek az úgynevezett szakvélemények, de nem is vette azokat túl komolyan; hogy stréberkednek a kisöreges - mosolygott magában inkább szánalommal, mint gúnyosan. A forgatókönyv elfogadása már-már zavartalannak látszott, amikor az eddig csak néhány köhécseléssel jelen volt Árvai (az utolsó novellista Magyarországon), mint - nem tudni, miféle meggondolásból - alkalmilag meghívott, de amúgy eléggé passzív pofa (jellemzés Surányitól), néhány krákogás után szükségét érezte, hogy megszólaljon, vélhetően azért, hogy a maga beidegzett erkölce szerint megszolgálja azt a bizonyos szakértői honoráriumot, vagyis hogy mégis mondjon valamit. Surányi eddig mintegy ellenfényben látta az utolsó magyar novellistát, vagy amint a köztudatban élt (lehet, ő maga találta ki magáról, a nagyobb hatás kedvéért), ezt a nemzetközileg nem jegyzett reménykedőt. A fiatalember égettarna, sovány arca, támadó torreádor-profilja kifeszült a gyanakvó figyelemtől. Tartott ugyanis Árvaitól; néhány futólagos találkozásuk arról győzte meg, van látszólagos szelídsége mögött egy kérlelhetetlenül logikus rendszer, s az állandó öngúny, amellyel magát sújtja, csak burok, hogy mögüle lecsaphasson arra, akivel éppen elszámolnivalója van. A szabálytalanul elrajzolt arc, a száj mellé vésett két függőleges ránc, a kékesbarna szem még szét nem bontott erős sugárzása legyőzte a lágyító ellenfényt; az ázalagosra szakadt cigarettafüstben kezdtek néhányan feléje fordulni. Árvai, mint aki megérezte, hogy a bevezető hosszú hallgatás föltűnően aránytalanra sikerült, a késést behozandó, gyorsan beszélni kezdett.

Surányi magnószalagjáról:

Árvai szerint lehetne ez a könyv sokkal keményebb, humanista pepecselést mellőző; kimondja: *kegyetlenebb*. Hogy az ifjú szerzőtől, mert a joga, a nemzedéki jog, elvárná „a zuhanás tévesztőbb megközelítését”. Ahogyan ő, inkább csak zárójelek között mondja: a türelmetlen és a helyüket követelő utódok ultimátumaként. *Egy vénnek Tajgetosza*, például, lakóhelyi körzetenként megszervezve, törvényesen kidolgozott, tanácsilag ellenőrzött tesztek szerint, ez nagyszerű jelenet lehetne egy ilyen filmben. Persze, mondja álszenten, ő nem illetékes arra, hogy tippeket adjon az alkotónak és nem is célja ez. Szó szerint ezt mondja, pofozni való öntudattal: „Nekem az egész egy kicsit *biedermeier*.” Így! Hogy az öregség még a nagy emberek esetében is mennyire lefokozó, már ami a minőségi fogyatkozást illeti, arra fölhoz egy példát is. Thomas Mann kis kötetére, a Doktor Faustus keletkezéstörténetére hivatkozik. „Ez a kivételes génusz, és még csak nem is a hülyülés stádiumában, ájult elragadtatással ír egy bizonyos June Colmann nevű chicagói éjszakai nővérről, aki az író műtétje után ott virrasztott az ágya mellett, és akit, engedelmet kérek az emlékéértől, *éjszakai angyalának* nevez, és nem rest, hogy az iránta ébredt gyengéd érzelmeit is ecsetelje.” A tűzéségi előkészítés után a leplezetlen támadás. Így. Ilyen módon. „Ha egy Mann, mint öreg ember, sőt mint *öreg férfi*, a kiszolgáltatottság ilyen fokára süllyed, hogy ha a nyöszörgő hála arra kényszeríti, hogy ilyen módon kiadja magát, akkor mit szóljon, mondjuk, egy agypangásos Bernát Bernát, mondjuk, a József körút 17-ből?” És még néhány alattomos mondata. „Ilyen esetben a kíméletlenség a legfőbb humánus. Mert az gyógyító humánus. Ebből a szempontból a könyv hiányérzetet hagy bennem. Érzelem nélküli, de álérzelmes. Szívtelen, de áljószívű. Groteszk, de ez a groteskség inkább perverz, mint bizarr.”

A résztvevők érzik, a látszólag önkínzó hozzászólás csupa kikészíteni akarás, hatása akár a marólúgá. Egy öregedő ember, s ami még szerencsétlenebb ábra, egy teljes egészében nem sikeres ember kísérlete a hasfelmetszésre. Hátha támadni egy merész kezdeményezést. Persze a meghívottak keresztüllátnak a szítán, nem hagyják ennyiben. Egyik-másik visszautasítja a

nyilvánvalóan tendenciózus elemzést - elemzést? -, az alattomos támadást. „A korszerű, igazán modern fölfogás szerint - mondja még halkán, rekedten, konokul Árvai - napjainkban a tragédiát már csak a burleszk eszközeivel lehet megközelíteni. És én ettől el vagyok ragadtatva.” Valami fölrémlik bennem, a fiatal művészek klubjában néhány héttel ezelőtt én fogalmaztam meg hasonlóan művészi programomat. „A kegyetlenség - Árvai mester most egyszerre bőbeszédű, szinte túláradó -, igen, a kegyetlenség export-importja - mondja - világ-méreteken, fontos lépés az emberiség közös gondolkodása felé. Így érthetjük meg a terrorizmus vagy netán a kamikazék lelkivilágát, azaz, így szabadíthatjuk meg magunkat az elavult konvencióktól.”

Amikor végre sikerült szétoszlanunk, vagyis kihámozni magunkat a szófoszlányokból, melyeket mindenki halálosan unt, az utcára lépve, a bőrömbe, ruhámba pácolódott füsttel az öreg Skodába ültem, és terv nélkül elindultam a város felé. Ha meggondolom, minden oké, a többség mellém állt. Teljes győzelem. A Thököly úton, a 7-es busz közeli megállójánál Árvai várakozott, de olyan idézőjelben, mintha saját múltjából idézték volna, eszterházikockás öltönyében, kacsorru sárga cipőjében, karján egy kifakult ballonnal. Állt, mint saját stilizációja, és nem is a járda szélén, mondhatni így is, a teljesen elvont térben, az idő peremén. Mögötte, körülötte - *ellenfényben* - egész életének szétszakadozó története. Noha szabálytalan helyen, de lestopoltam előtte, sőt rádudáltam. „Elvihetlek valahová?” - nem voltunk pertuban, de most egyből letegeztem. Csábított a gondolat, beszorítom a kocsiba, ebbe a rozszant bádogg-csapdába, és belegorombáskodok a pofájába, a szeme közé. „Nagyon köszönöm, de nem - válaszolt ajka körül valami elrajzolt mosollyal, amely befejezetlensége miatt inkább volt grimasz, mint mosoly -, én tulajdonképpen egy vitorlásra várok.” És félmagasba emelte hosszú kezét, mint aki gyengéden elbocsát.

Látomásnak sem lenne utolsó, hogy a 7-es busz és a 67-es villamos között, egy éppen csak hajózható keskeny sávon, közlekedik az a bizonyos vitorlás, csapkodó sirályok kíséretében.

6.

Meg kell keresni azt az eltemetett fürdőt. Ahol a benyíló. Ahol a TÖRÖK ÖRÖMÖK. Ahol a masszözök.

Volt valaha az Erzsébetváros egy sikátorutcájában egy köztisztasági fürdő - gőz, szalon, kád -, „az ostrom alatt a gettó hulláit tárolták benne” - mondta zárójelben valaki. Lebontották, nyoma sincs. A Dohány utcában egy minden kényelemmel ellátott, tengerkék és szépiaszínű csempékkel borított műintézet, a félelegáns közönség találkozó-, sőt találkahelye. Eltűnt, ráomlott az idő. Az egykori tisztasági és örömszerző intézmények helyén vasbeton raktárak, fekete bunkerek, ócskavastárolók.

Surányi mégis kitartott a keresés mellett. „Nem Budapest fürdővárosnak akarok reklámot csinálni - hárította el, amikor munkatársai klasszikus termálfürdőket ajánlottak -, a *nem létezőt* akarom, nem a közhelyet” - mondta torréádorprofiljának kihívó fölényével. A *bugyort*, a föld alatti bugyort.

Egy esős, gyöngyszürke június eleji napon - a város vonalai elrajzolódtak, mint valami hólyagpapír mögött - az egyik nagykörúti bérház udvarán megnyílt neki a bugyor. Egy valaha volt fürdő, halogatott lebontás előtt, szennyel, porral takart, meggörbült vasszerkezetes üveg-tető alatt. „A belépés, megjegyzem, életveszélyes” - figyelmeztette őket a házfelügyelő, aki tévedésből volt odahaza, elnézte a napot, és nem ment be a munkahelyére. Surányi - saját szavaival - bedobta az anyagi érdekeltséget, és erre a mozdulni nehezen akaró férfi némileg megélenkült, s végül hajlamosnak mutatkozott, hogy megkeresse az egykori fürdő egykori

kulcsköteget. „Nekem erre úgyszólván nincs fölhatalmazásom - fordult a bordó melegítő, papucsos férfiú a rendezőhöz; sűrű hullámokban áradt belőle a fokhagymaszag (érelmeszesedés ellen) - mert az egész, úgy, ahogy van, átok a fejünkön, métely, KÖJÁL-téma, terjeszti a mindenféle betegséget.” A vaslemezekből szögecselt súlyos ajtó lassú ívben kétfelé tárult, s előttük volt hidegszürke félhomályban az egykori fürdő, csempemaradványaival (Villeroche & Boch Mosaik), az üveglencséből szerkesztett megvakult tető alatt. A medence körül kő mellvéd, amely hullámokból szabadult halakat imitál, az egykori kabinajtók befalazva, s a medencefenéken ragacsos, rejtélyes forrásból táplálkozó pocsolyák. Előkerült a notesz, és belé a címszavak. Vastartós konzolok. Gipszstukkók. Rácsmaradványok. „Hogy ebből film legyen - vélekedett a házmester most már több érdekeltséggel -, hát az ugyebár *leratív*. Már akinek ilyen az ízlése.” A medence felől éhes szúnyogfelhő zúdult rájuk. „Na és ezek a dögök, ezeket el is felejtettem. Mi *unitox* megy rájuk, de kiirthatatlanok.” Surányi összenézett az operatőrével, mindkettő szemében a rátalálás öröme. Igen. A helyszín.

*

GÁ-BOR-Á-RON-RÉZ-Á-GYÚ-JA-FEL-VAN-VIRÁ-GOZVA! A *fiúk* a szokásos reggeli menetgyakorlatot végezték, a tönkszerűen alacsony, sonkanadrágot viselő gondnok vezényszavára, aki, noha már június vége felé járt, a fülvédős sapkától, úgy látszik, nem tudott megválni. „Nóta állj! Oszolj!” Minden az előzetes megbeszélés szerint bonyolódott. A filmesek minibusza betolatott az udvar előterébe, és a kiválasztott öregek - szám szerint harmincheten - fölkapaszkodtak a kocsiba gondnokuk vezetésével. Szerepükkel pontosan tisztában voltak, a napidíjjal is, az *eligazítás* már két héttel korábban megtörtént. A várható élmény fölzaklatta őket, valójában a kimozdulás lehetősége. Tudták, ők most nem valóságos lakói egy szociális otthonnak; ők képzeletbeli öregek egy képzeletbeli otthonból, valahol a művészet szférájában. A rendező is arra biztatta őket, minél valószínűtlenebb a viselkedésük, annál jobban megfelelnek. Szerepük története igen egyszerű. Különleges tisztálkodási kirándulásra viszik őket, mondhatni így is, jutalomkirándulásra egy régi fürdőbe, ahová valamennyien évek óta vágnak, s amely már nem is létezik, csak az álmaikban: a nagy medence, az áttetszően zöldes meleg vízzel, amely az anyjuk méhébe varázsolja vissza őket, a mulatságos, jópofa vízköpőkkel; a talpat simogató színes mozaikpadozat, keskeny fekvőpadok s a testet olyan frissítve ostromló zuhanyok. Mindenkinek kiosztottak egy-egy ovális zöld fürdőszappant. ENGLISH BATH SOAP, egy-egy piros csíkos törülközőt és kényelmes rafiapapucsot. Ezeket megtarthatják örökbe.

Ezzel a szereléssel és a fölpezsdült várakozás jókedvével érkeztek a helyszínre. Az utcáról a három részre tagolt, hűvös kapualjon át énekszóval vonultak be; ebben a gondnok külön megegyezett Surányival. Az öregurak mondhatni alaposan kiöltöztek az alkalomra. A szekrényekből furcsa ruhadarabok kerültek elő, avított szövetszagot árasztó öltönyök, kabátok, sőt, úgymond: *fátermörderek* is. De különösen kalapokban nyújtottak látványosat. Ezek a történelmi *brék* egykori koronái voltak a férfiaságnak, hódító jelképei, koszorúi egy-egy valaha büszke emberi fejnek; csúcsosak, széles pereműek, és olyan pehelyfinomak, hogy már-már fölszálltak a fejről. És külön a keménykalapok, egyik-másik némileg elzsírosodva, de még így is! Azonkívül a londoni derbyt járt gerleszínűek, a maguk utolérhetetlen előkelőségében. „Lányok lesznek?” - érdeklődött nagyvonalúan egy kis pitypangszerű vénember. A válasz minden igényt kielégített. „Lányok, természetesen. Natürlich.” „És pucérok?” „Anyaszülten.” Az öregek már a fürdő előterében meneteltek. A helyszín be volt világítva. Itt a gondnok vette át a szót, mert a megállapodás szerint ő irányította a statisztériát. A visszhangos, hidegszürke teremben szétpattogtak a szavai. „Emberek, vetkőzés, inget, gatyát, sérvkötőt, mindent lefelé. Egy-kettő!” Az öregek elkezdtek tehetetlenül forgolódni, tétován és ügyetlenül. Zavarukban fogast, padot, széket kerestek, kapaszkodót a semmiben. A

reflektorok mindenfelől pásztázni kezdtek, a szúnyograjok átúsztak a fényeken, a langyos kanálisszag fölerősödött. „Csinálják, csinálják! - biztatta őket barátságosan Surányi -, ez már a film.” A gondnok, aki maga is szereplő volt, sonkanadrágjában és a fülvédős sapkában, szünet nélkül hajszolta őket. „És az előköteny?” - kérdezte félénken valaki. „Nincs előköteny. Tegyük a tenyerüket a fütyülőjük elé” - nevetett a gondnok. A riadt tétovázás átment görcsös rángatózásba. Belezavarodtak a vetkőzésbe. „Aki elkészült, annak irány a medence!” Az operatőr, mellőzve az eredeti gépállásokat, rögtönzésszerűen dolgozott.

Az öregek, teljesen lecsupaszítva, tenyerükkel rejtve testük szégyenét, elindultak a medence felé. „Hét lépcső lefelé, emberek!” - figyelmeztette őket a gondnok; még az hiányzik, hogy a nyakukat törjék - bár ki tudja! A vízköpőkől rozsdás víz szivárgott, a medencében is csak bokáig ért az iszapos fekete lé. A görbe háta, a süppedt mellek, a sorvadt fehér szőrzet a mellkason és a lágyék körül. Mindezt a kamera mikroalapossággal követi. Egymásba kapaszkodva, egymás hideg testét érzékelve araszoltak befelé az öregek. A konzolokról egy-egy vastag, rozsdás csepp hullott a fejükre. A szem körüli ráncok, a szemben rémület. „Na most, emberek, összefogódní, és nóta! GÁ-BOR-Á-” Az öregek fejhangon folytatták: RON-RÉZ-Á-GYÚ! Körbefogódzva a medence közepén a harminchét öregember. JA-FEL-VAN. Azért kell, hogy valami szép történjék. Az élmény miatt. VIRÁGOZ. Surányi intésére egyetlen kivételével valamennyi reflektor kialudt; s az az egyetlen, mint egy arany pók, futkosni kezdett az öregemberek feje búbján. Az operatőr darun közeledett feléjük. S ekkor eltérve a rendezői elgondolástól, valami furcsa történt. Az egyik vízköpő tágra nyitott pofájából sistergés tört elő, szűk katlanú, élesen sziszegő hang. Az egyetlen reflektor megkereste ezt a vízköpőt. Valaki az öregek közül félhangon felnyöszörgött: Auschwitz. Egy másik zokogástól fulladtan kiáltozni kezdett: „Ciklon B! Elgázosítanak minket!” Az iszapos, síkos medencében szétszakadt az emberlánc, az öregek egymást lökdösve, tépve, utat törtek kifelé, eltaposva azokat, akik elcsúsztak a bokáig érő vízben. Küzdelem a lépcsőkön, bukdácsolva, négykézláb, kihabzott szájjal. „Világítást! - kiáltott Surányi -, hagyd abba!” - ordított az operatőrre, aki még teljes lendülettel forgatott. Feloldhatatlan gyűlöletet érzett maga iránt. Fájdalmat és szégyent. „Pedig olyan jól indult - tűnődött a gondnok -, de ezek a vénségek az emlékeikkel! Az agybajos emlékeikkel!”

-&-